



KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK
VE
YAŞAM

Architecture and Life
NİSAN 2025 CİLT:10 SAYI:1
APRIL 2025 VOL.:10 NO:1





KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK
VE
YAŞAM

Architecture and Life

NİSAN 2025 CİLT:10 SAYI:1

APRIL 2025 VOL.:10 NO:1

Hakemli Bilimsel Dergi



E-ISSN: 2564-6109



KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK
VE
YAŞAM
Architecture and Life

NİSAN 2025 CİLT:10 SAYI:1
APRIL 2025 VOL.:10 NO:1

Yılda üç kere Nisan, Ağustos ve
Aralık aylarında yayımlanan,
hakemli bilimsel dergidir.
Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

Yayınlayan

Kocaeli Üniversitesi,
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Yayın Sahibi

Oya Şenyurt

Yayın Mesul Müdürü

Neşe Çakıcı Alp

Adres

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi Anıtpark
Kampüsü İzmit-Kocaeli

İnternet Sayfası

<http://cu.dergipark.gov.tr/my>

Eposta

mimarlikveyasam@gmail.com

EDİTÖRLER

Oya ŞENYURT / Prof. Dr. / Kocaeli Üniversitesi
Neşe ÇAKICI ALP / Prof. Dr. / Kocaeli Üniversitesi

EDİTÖR YARDIMCILARI

İsmail Talih GÜVEN / Öğr. Gör. Dr. / Kocaeli Üniversitesi
Emine ZEYTİN / Öğr. Gör. / Kocaeli Üniversitesi
Dilan ÖNER KÜLLÜK / Arş. Gör. / Kocaeli Üniversitesi

TEKNİK EDİTÖRLER

Dil ve Yazım Editörleri

Seda KAPLAN ÇİNÇİN / Arş. Gör. Dr. / Kocaeli Üniversitesi
Senem MÜŞTAK SEVİNDİK / Dr. Öğr. Üyesi / Kocaeli Üniversitesi
Melike YENİCE YILDIZ / Arş. Gör. / Kocaeli Üniversitesi
Selin ÖZKAYA ÖZCAN / Arş. Gör. / Kocaeli Üniversitesi

Mizanpaj ve Yayın Editörleri

Merve KAYA SEZEN / Arş. Gör. / Kocaeli Üniversitesi
Orhun İNCE / Arş. Gör. / Kocaeli Üniversitesi

KAPAK TASARIMI

Cem ALTUN



KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK
VE
YAŞAM
Architecture and Life

NİSAN 2025 CİLT:10 SAYI:1
APRIL 2025 VOL.:10 NO:1

Yılda üç kere Nisan, Ağustos ve
Aralık aylarında yayımlanan,
hakemli bilimsel dergidir.
Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

Yayınlayan

Kocaeli Üniversitesi,
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Yayın Sahibi

Oya Şenyurt

Yayın Mesul Müdürü

Neşe Çakıcı Alp

Adres

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi Anıtpark
Kampüsü İzmit-Kocaeli

İnternet Sayfası

<http://cu.dergipark.gov.tr/my>

Eposta

mimarlikveyasam@gmail.com

YAYIN KURULU

Ali Murat Tanyer / Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Ali Uzun / Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Aysel Uslu / Ankara Üniversitesi

Ayşen Çelen Öztürk / Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Darina Martykánová / Universidad Autónoma de Madrid

Deniz Demirarslan / Kocaeli Üniversitesi

Deniz Gerçek / İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Deniz Hasırcı / İzmir Ekonomi Üniversitesi

Elif Özlem Aydın Oral / Gebze Teknik Üniversitesi

Erdem Ceylan / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Figen Beyhan / Gazi Üniversitesi

Fusun Alver / İstanbul Ticaret Üniversitesi

İsmail Talih Güven / Kocaeli Üniversitesi

Karam Al-Obaidi / Sheffield Hallam University

Kutlu Sevinç Kayıhan / Gebze Teknik Üniversitesi

Kübra Ekiz Barış / Kocaeli Üniversitesi

Neşe Çakıcı Alp / Kocaeli Üniversitesi

Neşe Gurallar / TED Üniversitesi

Nurdan Kuban Orcan / Marmara Üniversitesi

Oya Şenyurt / Kocaeli Üniversitesi

Ömer İskender Tuluk / Karadeniz Teknik Üniversitesi

Paolo Girardelli / Boğaziçi Üniversitesi

Rüveyda Kömürlü / Kocaeli Üniversitesi

Seden Acun Özgünler / İstanbul Teknik Üniversitesi

Şengül Öymen Gür / Beykent Üniversitesi

Yasemin Erkan Yazıcı / İstanbul Kültür Üniversitesi

Yegan Kahya Sayar / İstanbul Teknik Üniversitesi

Zeynep Gamze Mert / Gebze Teknik Üniversitesi



KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK
VE
YAŞAM
Architecture and Life

NİSAN 2025 CİLT:10 SAYI:1
APRIL 2025 VOL.:10 NO:1

İÇİNDEKİLER

**Kent ve Kır Arası Geçiş Alanları: Kent Çevresinde
Tarım Uygulamaları (Araştırma Makalesi)**

*Transition Areas Between Urban and Rural: Agriculture
Practices in Peri-Urban Areas (Research Article)*

Asu İrem ÖZFIRTINA, Ruşen YAMAÇLI

1

**Adaptive Reuse Evaluation in Work Environments
(Research Article)**

*Çalışma Ortamlarında Uyarlanabilir Yeniden Kullanımın
Değerlendirilmesi (Araştırma Makalesi)*

Sahika OZDEMİR, Serhat ANIKTAR, Ahmet KURNAZ

17

**Mobilya Tasarımında Temel Tasarım İlkelerinin
Kullanılması (Araştırma Makalesi)**

*The Use of Basic Design Principles in Furniture Design
(Research Article)*

Gökçe ÖZKADER, Mahmut Atilla SÖĞÜT

35

**Kent Planlamasından Artakalan Mekanların Kullanım
Dönüşümünün Örneklerle İncelenmesi (Araştırma
Makalesi)**

*A Review of Transformation Strategies in Left Over Spaces
Through Case Studies (Research Article)*

Bengisu ERKEN, Hasan BEGEÇ, Rengin ZENGEL

57

**Endüstri 4.0 Çerçevesinde Güncellenen Mağaza
Tasarımları-Moda Perakende Mağaza Örneği
(Araştırma Makalesi)**

*Store Designs Updated within the Framework of Industry
4.0 – A Fashion Retail Store Example (Research Article)*

İlayda MUTLU

81

**Cultural-Geographic Factors in Branded Housing
Interiors: Istanbul and Ulaanbaatar Study
(Research Article)**

*Markalı Konut İç Mekânlarında Kültürel ve Coğrafi
Faktörler: İstanbul ve Ulanbatur İncelemesi
(Araştırma Makalesi)*

Amara KÖPRÜLÜ, Yunus Emre BOZ, Yelin TÜRER EVCEN 101



KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK
VE
YAŞAM
Architecture and Life

NİSAN 2025 CİLT:10 SAYI:1
APRIL 2025 VOL.:10 NO:1

İÇİNDEKİLER

**Sınır Kavramına Fenomenolojik Bir Yaklaşım Önerisi:
İstanbul-Tarlabaşı Örneği (Araştırma Makalesi)**
*A Phenomenological Approach to the Concept of Boundary:
The Case of Istanbul-Tarlabaşı (Research Article)*

Burcu YAZICI, Yasemin ERKAN YAZICI

131

**Gated Communities as Urban Reproduction Practice:
Semiotic Analysis from Istanbul (Research Article)**
*Kentsel Bir Yeniden Üretim Pratiği Olarak Kapalı Konut
Yerleşmeleri: İstanbul Örnekleri Üzerinden Göstergebilimsel
Çözümleme (Araştırma Makalesi)*

Sevim SEYHAN AYTEN

153

**Aile Sağlığı Merkezlerinin Analizi ve Tasarım İlkeleri
Bağlamında Mekansal Çözüm Önerileri (Araştırma
Makalesi)**
*Analysis of Family Health Centers and Spatial Solution
Proposals in the Context of Design Principles
(Research Article)*

Yağmur KOCABIYIK AMASYALI, Saadet AYTIS

179

**İş-Eylem Yapısına Bağlı Dönüşümde Ofis Mekânlarına
Güncel Yaklaşımlar (Derleme Makale)**
*Current Approaches to Office Spaces in Transformation
Based on Work-Action Structure (Review Article)*

Bersu ÖZDEMİR, Hasan BEGEÇ, Rengin ZENGEL

205

Kent ve Kır Arası Geçiş Alanları: Kent Çevresinde Tarım Uygulamaları

Asu İrem ÖZFİRTINA^{1*}, Ruşen YAMAÇLI²

Öz

Kentsel tarım, kent ve kent çevresindeki ortamlarda gıda yetiştirme, üretme ve hasat etme uygulamalarını ifade etmektedir. Bu yenilikçi yaklaşım hızlı kentleşme, nüfus artışı ve sürdürülebilir gıda sistemlerine olan ihtiyacın yarattığı sorunlara karşı bir yanıt olarak güncel literatürde önem kazanmıştır. Kent sakinlerine taze ve yerel kaynaklı ürünler sağlamanın ötesinde, ulaşım ile ilgili emisyonları azaltarak ve yoğun nüfuslu alanlarda yeşil alanları teşvik ederek çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır. Topluluk katılımını teşvik ederek doğayla bağ kurmayı destekler ve bireylerin sağlıklı ve sosyal bir toplum oluşturmaya destek olur. Yapılan bu çalışma kapsamında kent tarımının gelişimi incelenmiş daha sonrasında kent tarımı çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe etkileri açısından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kır ve kent arası geçiş bölgesi olan, hem kırsalın hem kentin izlerini taşıyan kent çevresi bölgeler ve bu bölgelerdeki kent tarımı uygulamaları araştırılmıştır. Kent yaşamı açısından topluma katkı sağlama ve kent gelişimini yönlendirme potansiyeli olan kent çevresinde tarım uygulamalarının Türkiye’de mevcut durumdaki uygulamaları incelenmiş Hollanda ve Birleşik Krallık’taki uygulamalarla karşılaştırılmıştır. Türkiye’de kent çevresi alanlarında yapılacak kent tarımı uygulamalarının, kentsel tarım uygulamaları, sürdürülebilir tarım sistemleri ve kentsel tarım yönetmeliklerinin belirlenmesi konusunda öncü olma potansiyeli ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Tarım, Kent Çevresi, Kent Çevresi Tarımı, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma

Transition Areas Between Urban and Rural: Agriculture Practices in Peri-Urban Areas

Abstract

Urban agriculture refers to the practices of growing, producing, and harvesting food in urban and peri-urban environments. This innovative approach has gained importance in contemporary literature as a response to challenges posed by rapid urbanization, population growth, and the need for sustainable food systems. Beyond providing fresh and locally sourced products to urban residents, it contributes to environmental sustainability by reducing transportation-related emissions and promoting green spaces in densely populated areas. It fosters community engagement by encouraging a connection with nature and supports individuals in building a healthy and social community. In this study, the development of urban agriculture is examined, followed by

¹ Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir, Türkiye (ORCID NO: 0009-0004-5034-0086)

* İlgili Yazar/Corresponding author: asuozfirtina@gmail.com

² Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir, Türkiye (ORCID NO: 0000-0001-9659-9246)

an evaluation of its impacts on environmental, economic, and social sustainability. In this context, peri-urban areas, which serve as transition zones between rural and urban regions, bearing the characteristics of both, are researched, focusing on urban agriculture practices in these areas. The current urban agriculture practices in peri-urban areas in Turkey are analyzed and compared with those in the Netherlands and the United Kingdom. It is highlighted that Turkey's peri-urban agriculture practices have the potential to pioneer in defining urban agriculture practices, sustainable agricultural systems, and urban agriculture regulations.

Keywords: Urban Agriculture, Peri-Urban, Peri-Urban Agriculture, Sustainability, Sustainable Development

1. Giriş

Kent tarımı, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma hedeflerinin entegrasyonu açısından önemli bir araç olma potansiyeline sahiptir. Kent tarımı uygulamaları kent içerisinde yapılabildiği gibi kentin çevresinde, kent ve kır arasında kalan geçiş bölgelerinde de yapılabilmektedir. Literatürde “peri-urban” olarak adlandırılan bu geçiş bölgeleri, Collins sözlüğünde bir kasabanın veya şehrin kenarında yer alan (Collins Dictionary “periurban” erişim tarihi: 19.09.2024), Merriam-Webster sözlüğünde ise bir şehri veya kasabayı hemen çevreleyen bir alanla veya bunlarla ilgili olan (Merriam-Webster Dictionary “periurban” erişim tarihi: 19.09.2024) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlara dayanarak makalenin geri kalanında “peri-urban” kelimesi için kent çevresi tanımı kullanılacaktır. Kent çevresinde yapılan tarım uygulamaları sürdürülebilir kent gelişimi ve gıda güvencesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu alanlar, kentsel ve kırsal bölgeler arasında bir tampon bölge işlevi görerek, hem şehir nüfusuna taze ve yerel gıda sağlama hem de kırsal kalkınmayı destekleme potansiyelini barındırmaktadır. Kent çeperlerinde ve çevresinde gerçekleştirilen tarım uygulamaları, şehirde yaşayan bireylerin doğrudan tarımsal faaliyetlerde bulunmalarını teşvik ederek gıda üretimi sürecine aktif katılımı artırmakta ve böylece tarım bilincini yaygınlaştırmaktadır.

Bu makale kapsamında yapılan literatür taramasında öncelikle kentsel tarım kavramı ve kentsel tarımın sürdürülebilirliği konusu, sonrasında ise kent ve kır arası tampon bölge olan kent çevresi alanların tanımı ve tipolojileri araştırılmıştır. Kentsel tarım ve kent çevresinde yapılan tarımın ortak ve farklı yönleri ortaya koyulmuş, Hollanda, İngiltere ve Türkiye’den bu bölgelerde yapılan tarım uygulamaları incelenmiştir. Bu örnekler üzerinden planlama ve destek, sürdürülebilir ve çevresel farkındalık ve toplumsal katılım başlıkları altında yapılan tarım uygulamaları karşılaştırılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda kent çevresinde yapılacak olan sürdürülebilir tarım uygulamalarının, kentsel tarım ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını yaygınlaşmasında, ülke genelinde ortak politikaların oluşturulmasında öncü olacağı tespit edilmiş ve bu yayılım sürecini anlatan dört aşamalı bir yol haritası oluşturulmuştur.

2. Kentsel Tarım ve Kentsel Tarımın Sürdürülebilirliği

Meyve ağaçları ve bahçeler geçmiş zamanlarda da kent yaşamının bir parçasıydı ve kent tarımı topraklarımızın geleneklerinden biriydi. Nüfus artışı, kırdan kente göç ve rant odaklı kent planlaması gibi faktörlerle birlikte kentlerdeki yeşil alanlar ve tarım arazileri azalmış, bu durum kentlerin karakterinin, ruhunun kaybolması ve standartlaşmış, yeşil alanlardan yoksun şehirler haline gelmesi gibi sonuçları beraberinde getirmiştir (Keskin ve Yıldırım, 2019, s.67). Sanayileşme öncesinde ve sonrasında kent tarımının tarihçesine bakıldığında, ulaşım ve teknik yetersizliklerin tarım faaliyetlerinin yerleşim alanlarının yakınında gerçekleştirilmesine sebep olduğu ve zamanla tarımın kentinin

ihtiyacını karşılamaktan ziyade işleme ve pazarlama amacıyla yapıldığı görülmektedir (Keskin ve Yıldırım, 2019 s.69). Endüstri devrimi sonrasındaki fabrikalaşma ve ulaşım yollarının artmasıyla şehrin içinde ve yakınlarında olan tarım alanları, şehir dışı bölgelere taşınmıştır. Son yıllarda kentsel tarıma olan ilgi artmış ve kamusal politikalarla desteklenmeye başlanmıştır. Kent tarımı gelişmekte olan ülkelerde bireylerin gıda erişimini artırırken, gelişmiş ülkelerde ise çevresel sorunları azaltmaya yardımcı olmaktadır.

Kentliye sağlıklı ve kolay ulaşılabilir gıda sağlama gibi amaçlar için kent içi ve yakın çevresinde bitki ve hayvan yetiştiriciliği yapılması şeklinde de tanımlanabilen kentsel tarım, pandemi gibi durumlarda da kent içinde taze gıdaya erişimi sağlamak konusunda önemli bir role sahiptir (Tandoğan ve Özdamar, 2022, s.223). Bu tarımın türleri bireylerin ev bahçelerinden, kamusal boş arazilere, dere ve yol kenarlarına kadar çeşitli alanlarda gerçekleştirilebilmektedir ve üretim, işleme ve pazarlama aşamalarıyla birlikte bireysel veya kurumsal olarak yapılabileceği gibi toplum merkezli, halka açık, kurumsal veya ticari amaçlı da yapılabilmektedir (Keskin ve Yıldırım, 2019, s.60-72). Bu bağlamda kentsel tarım politikalarının ve topluluk katılımının sağlıklı ve sürdürülebilir bir kentsel çevre oluşturmada kritik bir rolü bulunmaktadır.

Kentsel tarım ekonomik kalkınma, yoksulluğun azalması, gıda güvencesi, atıkların tekrar kullanımı, biyoçeşitliliğin sürdürülmesi ve doğayla ilişki kurma gibi birçok yönden insana ve doğaya fayda sağlamakta aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmayı da desteklemektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Raporunda (United Nations, 2023) belirtilen hedeflerin pek çoğuna dolaylı ve doğrudan destek olma olanağı sunar ve bu sebeple de pek çok ülkede kalkınma stratejisi olarak uygulanmaktadır (Kayasü ve Durmaz 2021, s.1362). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarından (SKA) Amaç – 2 Açlığa Son, Amaç – 3 Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam, Amaç – 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Amaç 10 Eşitsizliklerin Azaltılması, Amaç – 11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, Amaç – 12 Sorumlu Üretim ve Tüketim, Amaç – 13 İklim Eylemi, Amaç – 15 Karasal Yaşam hedeflerine katkıda bulunmaya elverişlidir (Rao vd. 2022, s.13). Bu amaçların yanı sıra yeni istihdam olanakları sağlayarak Amaç – 1 Yoksulluğa Son ve Amaç – 8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme'ye de katkı sağlama potansiyeline sahiptir.

Kentsel tarım, şehirleşmenin getirdiği ekolojik ve sosyal zorluklara sunduğu çözümlerle sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır. **Çevresel sürdürülebilirlik** açısından bakıldığında, nem artışına yardımcı olarak sıcaklıkları düşürme ve şehre hoş koku getirebilme, güçlü rüzgârın etkisini azaltma ve güneş ışınlarını engelleyerek gölge alanlar oluşturma, gıda paketlemesine olan ihtiyacı azaltarak daha az atık üretme (Deelstra ve Girardet, 2000, s.48-51), kirli şehir havasını temizleme, biyoçeşitliliği koruma ve artırma konusunda olumlu bir etkiye sahip olma ve bireylerde çevresel farkındalık oluşmasını sağlama (Deelstra ve Girardet, 2000, s.48-54; Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s. 206), atık su ve katı atıkların geri dönüşümüyle atık yönetimini iyileştirme, geçirgen arazi yüzeylerine sahip yeşil alanlar sayesinde yağmur suyunun ve akıntının toprak yoluyla drene olmasını sağlayarak dolaylı yoldan kentsel su yönetimini iyileştirebilme, sel ve heyelan felaketlerini ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltma, ulaşım mesafesini kısaltarak karbondioksit salınımını azaltma (Deelstra ve Girardet, 2000, s.50-52; Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s.206; Keskin ve Yıldırım, 2019, s.78) gibi pek çok potansiyeli barındırmaktadır. **Ekonomik sürdürülebilirlik** açısından bakıldığında yerel ekonomilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, tarımdaki katı atık ve atık su arıtma, ulaşım gibi maliyetlerde azalma, gıda maliyetinde azalma (Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s.206), hane ekonomisine katkıda bulunma (Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s.206 Keskin ve Yıldırım, 2019, s.78) düşük gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde ekonomik açıdan fark

yaratma, ev kadınları ve işsiz gençlere beceri kazandırma ve iş olanağı sağlama (Keskin ve Yıldırım, 2019, s.78) alanlarında ülke ekonomilerine katkı sağlamaktadır. Kentsel tarımın **sosyal sürdürülebilirliği** ise yoksullukla mücadele, gıda güvenliği ve gıdaya ulaşılabilirliği artırma, insanların sağlığına yarar sağlayan mekanlar oluşturma, topluluk bilincini güçlendirme (Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s.206; Keskin ve Yıldırım, 2019, s.78), kentleşmenin olumsuz etkilerini azaltma, terk edilmiş mekanları kamusal alan olarak yeniden kurgulama (Keskin ve Yıldırım, 2019, s.78), geleneksel uygulamalar ve yerel bilgilerle kültürel bağlantıyı sağlama (Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s.206) gibi etkenleri içermektedir. Kentsel tarımın çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilir yönleri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Kentsel Tarımın çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik özellikleri (Deelstra ve Girardet, 2000, s.48-54; Vásquez-Moreno, ve Córdova, 2013, s.206; Keskin ve Yıldırım, 2019, s.78 kaynaklarından derlenmiştir)

ÇEVRESEL	• Nem artışına yardımcı olarak sıcaklıkları düşürme ve şehre hoş koku getirebilme • Güçlü rüzgârın etkisini azaltma ve güneş ışınlarını engelleyerek gölge alanlar oluşturma, • Gıda paketlemesine olan ihtiyacı azaltarak daha az atık üretme • Kirli şehir havasını temizleme • Biyoçeşitliliği koruma ve artırma konusunda olumlu bir etkiye sahip olma • Bireylerde çevresel farkındalık oluşmasını sağlama • Atık su ve katı atıkların geri dönüşümüyle atık yönetimini iyileştirme • Geçirgen arazi yüzeylerine sahip yeşil alanlar sayesinde yağmur suyunun ve akıntının toprak yoluyla drene olmasını sağlayarak dolaylı yoldan kentsel su yönetimini iyileştirebilme • Sel ve heyelan felaketlerini ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltma • Ulaşım mesafesini kısaltarak karbondioksit salınımını azaltma
EKONOMİK	• Yerel ekonomilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi • Tarımdaki katı atık ve atık su arıtma ve ulaşım gibi maliyetlerde azalma • Gıda maliyetinde azalma • Hane ekonomisine katkıda bulunma • Düşük gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde ekonomik açıdan fark yaratma, • Ev kadınları ve işsiz gençlere beceri kazandırma ve iş olanağı sağlama
SOSYAL	• Yoksullukla mücadele, • Gıda güvenliği ve gıdaya ulaşılabilirliği artırma, • İnsanların sağlığına yarar sağlayan mekânlar oluşturma • Topluluk bilincini güçlendirme • Kentleşmenin olumsuz etkilerini azaltma, • Terk edilmiş mekânları kamusal alan olarak yeniden kurgulama • Geleneksel uygulamalar ve yerel bilgilerle kültürel bağlantıyı sağlama

Kent çevresi kent ile kır arasındaki geçiş bölgesi gibi görünse de net tanımlı kolaylıkla yapılamamakta ve yere göre değişebilmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütünün (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) 1979

yılında kent çevresi tarımı hakkında yayınladığı raporda kent çevresi bölgeleri tam kent olmayan ancak geleneksel anlamda kırsal da olmayan gri bölgelere verilen ad olarak nitelendirilmiştir (OECD, 1979). Allen'in 2003 yılında yaptığı çalışmada kent çevresi alanların verimli toprak, tarım arazisi, doğal peyzaj gibi "kırsal" özelliklerin kaybıyla ya da düşük yoğunlukta olma, erişilebilirlik eksikliği, hizmet ve altyapı eksikliği gibi "kentsel" niteliklerin yetersiz olmasıyla "huzursuz" bir fenomen teşkil ettiğini belirtmiştir (Allen, 2003, s.136). Varkey ve Manasi (2019) kent çevresi alanları yapısal çevre, nüfus ve sosyo-ekonomik faaliyetlerde hızlı ve derin değişikliklere maruz kalan kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ara yüz olarak tanımlamıştır (Varkey ve Manasi, 2019, s.96). Narain ve Nischal (2007) ise yaptıkları çalışmada kent çevresi tanımını yer, kavram veya süreç anlamında üç farklı şekilde ele almıştır. Araştırmacılar, kent çevresi tanımının yer olarak şehirleri çevreleyen kırsal sınır bölgelerine atıfta bulunabileceğini, kavram olarak kırsal ve kentsel faaliyetler ile kurumların kesişim noktası olarak görülebileceğini, süreç olarak ise ürün ve hizmetlerin iki yönlü akışı ve kentsel ve kırsal arasındaki geçiş aşaması olarak düşünülebileceğini belirtmişlerdir (Narain ve Nischal, 2007, s.261). Kent çevresi kavramının literatürdeki yeri incelendiğinde, bu alanların kent ve kır arasında kalan bölgede olup sınırlarının belirgin olmadığı ve kent gelişimine göre şekil aldığı görülmektedir. Bu bölgelerdeki uygulamalar ve gelişmeler kentten de kırdan da bağımsız olmamakta, sistem halinde beraber hareket etmekte ve birinde yapılan çalışmalar diğerini de etkilemektedir. Dolayısıyla iki bölge arasında kalan alanlar kır ve kentte gelişmeye yönelik çıkan yönetmeliklerin ikisinden de etkilenmektedir (laquinta ve Drescher, 2000, s.1). 2000 yılında kent çevresi alanları fiziksel olarak tanımlamak için yapılan çalışmada 5 farklı kategori belirlenmiştir. Bunlar Köy (Village) kent çevresi, Yaygın (Diffuse) kent çevresi, Zincir (Chain) kent çevresi, Yerinde (In-Situ) kent çevresi ve Absorbe olmuş (Absorbed) kent çevresi şeklindedir (laquinta ve Drescher, 2000, s.6-10)

- **Köy Kent Çevresi:** Kentten uzak ama kentselliği deneyimleyen, kent bilinciyle oluşturulan kırsal yerlerdir. Dış göç alımı ve kentsel fikir ve davranışların göçle aşılması durumları söz konusudur. Bu yerleşim türünde değişim ihtiyacı azdır ve değişime karşı dayanıklılık yüksektir.
- **Yaygın Kent Çevresi:** Çeşitli yerlerden iç göç alarak oluştuğu için heterojendir. Şehre yakın konumlanmıştır.
- **Zincir Kent Çevresi:** Tek yerden iç göç alan ve homojenlik barındıran yerleşim türüdür. Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinin çevrelerinde oluşan gecekondu yerleşkeleri bu türe örnek verilebilir.
- **Yerinde Kent Çevresi:** Kentsel alana yakın, kent çeperinin genişlemesiyle absorbe olma sürecinde ve fiilen kentsel genişlemeyi yansıtan yerleşkelerdir. Kent benzeri "kentimsi" yapıdadırlar.
- **Absorbe Olmuş Kent Çevresi:** Zincir ya da yerinde peri-urban alanlarının absorbe olmasıyla oluşurlar. Kent yakınında ve kent bağlamında bulunmaktadır. (laquinta ve Drescher, 2000, s.6-10)

Yapılan bu tipoloji çalışması sonucunda kent çevresi alanların kent ve kır arasındaki bölgede belirli bir uzaklığa bağlı kalmadan tanımlanabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bölgeler "kent çevresi" olarak nitelendirilse de kent ve kır arası bölgede kente yakın veya uzak konumlanabildiği görülmektedir.

Günümüzde kent çevresinde bulunan çevresel rezervler, su kaynakları, doğal kalıntılar ve tarım alanları gibi unsurlar şehir merkezlerinin sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir ve bu bölgeler aynı zamanda büyümeye bağlı kentsel baskı, belediyeler arası koordinasyon eksikliği, günlük gidip gelme hareketi gibi zorluklarla karşı karşıyadır (Marques ve Alvim, 2024, s.1). Allen çalışmasında (2003), kent çevresi ara yüzündeki

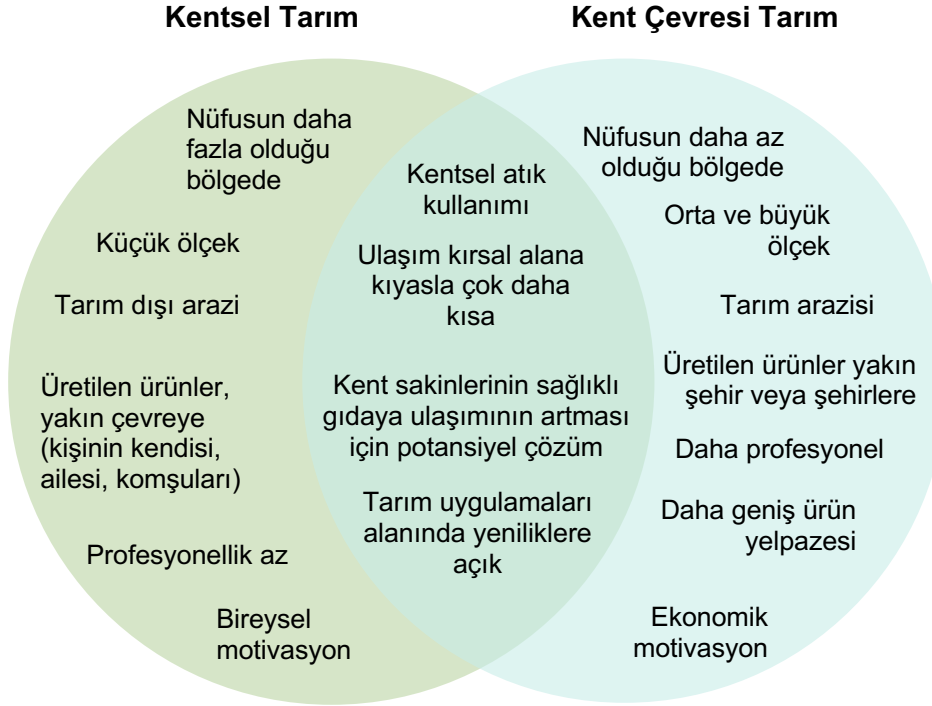
değişimlerin kentsel genişlemeden tarımsal ve kırsal istihdam fırsatlarının azalmasına kadar uzandığından dolayısıyla da bu arayüzün çevresinin yönetiminin bu bölgelerde yaşayanların geçim kaynakları ve yaşam kalitesi için olduğu kadar, kentsel ve kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği için de önemli sonuçları olduğuna değinmiştir (Allen, 2003, s.147). Gündel vd. (2022) yaptıkları çalışmada kent çevresinde ekolojik olarak duysarsız planlamaların yapılmasının bu bölgelerdeki tarım alanlarının kentleşmesine neden olduğuna, yapılan yanlış uygulamalar ve çelişkili arazi kullanımlarının bu bölgelerdeki arazilerin verimliliğini olumsuz yönde etkilediğine değinmekte ve kentle kır arasındaki bölgede ulaşım merkezleri ile kamu, rekreasyon ve tarımsal kullanımlarla alternatif bir kentsel odak oluşturabilecek yeşil kuşak modeli önermektedir (Gündel vd, 2022, s.196). Bu model gibi yaklaşımlar yeşili ve tarım arazilerini koruma, büyüyen kentlerin sürdürülebilir şekilde gelişmesini sağlama ve toplumun refahını artırma konusunda örnek teşkil etmektedir. Yılmaz (2015) yaptığı çalışmada bu alanlardaki tarımsal faaliyetleri yarı kentsel/ çeper çiftlikler olarak adlandırmış, metropolitan çeperlerinde çoğunlukla yapılaşma baskısı altında yer aldıklarını söylemiştir. Kent içi çiftliklerde olduğu gibi bu çiftliklerde de toprak içi, konteynır, hidroponik ve akuakültür gibi çeşitli yetiştiricilik sistemleri kullanılmakta ve üretim ölçekleri ve boyutları büyük olmaktadır. Genellikle tarımsal firmaların idare ettiği organik yöntemler kullanılmakta ve topluluk desteği tarım modeliyle yönetilmektedirler. Bu tür çiftliklerin ürünleri genellikle yakındaki şehirlere pazarlanıp dağıtılmaktadır (Yılmaz, 2015, s.19). Türkiye de günümüzde hızlı büyüme ve bunun getirdiği sonuçları aşmaya çalışmaktadır (Sinacı Özfindık, 2022, s.489). Bu durumlar incelendiğinde kent çevresi alanlarının hem kentsel hem de kırsal izler taşımasının ülkemizdeki sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çalışmalar için önemli potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Tarım uygulamaları açısından bakıldığında kent içine kıyasla kent çevresi daha büyük çaplı ve çeşitli tarım uygulamaları için fırsat sunmakta, kente olan yakınlığından dolayı da kırsalın oluşturduğu ulaşım sorunu ve ulaşımın zararlarını azaltmaktadır. Bu uygulamalar aynı zamanda kentleşme arttıkça verimli tarım arazilerini kaybetmeden sürdürülebilir gelişmeyi sağlamaktadır. Kent çevreleri bu bağlamda doğal ve yapılı çevre arasında dengeli ilişki kurarak 21. yüzyıl şehirlerini ihtiyaç duyulan niteliklerle inşa etme fırsatı sunmaktadır (Marques ve Alvim, 2024, s.1-2). Kent çevrelerinin tarım uygulamalarıyla planlanması da kentlerin gelişimini yönlendirme avantajı sağlamakta ve sürdürülebilir toplum olma yolunda önemli bir araç olmaktadır.

3.1. Kentsel Tarım ve Kent Çevresindeki Tarım Uygulamalarının Karşılaştırılması

Kuzey Yarımküredeki kentsel ve kent çevresindeki tarım alanlarının farklılıklarını ortaya koyan çalışmada **kentsel tarım** alanlarının genellikle mikro ve küçük ölçekli tarımsal faaliyetleri kapsadığı ve şehirlerin yoğun yerleşim alanları içinde tarım yapılmayan arazilerde uygulandıkları görülmüştür (Opitz vd., 2016, s.345-347). Dağıtım yolları çok kısa olmakta, ürünlerin tüketimi üreten kişinin tarafından, hayır amaçlı bağış veya doğrudan pazarlama şeklinde gerçekleşmekte, çoğunlukla hane halkı düzeyinde gereksinimleri karşılanmakta ve dağıtımı genellikle aile, arkadaşlar ve komşulukla sınırlı olmakta, bireysel motivasyonla yönlendirilmektedir. Şehir içi bahçeler ve çiftlikler ekonomik olarak daha kazançlı arazi kullanımları tarafından tehdit edilebilmekte, bu sebeple de varlıkları tehlikeye girmektedir ayrıca üretimdeki profesyonellik düzeyi de daha düşük olmaktadır (Opitz vd., 2016, s.346-353). **Kent çevresindeki tarım** uygulamalarının ise hem küçük hem büyük ölçekte tarım faaliyetlerini içerebildiği ve şehirlerin kenarlarında tarım arazilerinde gerçekleştiği, bu tarım alanlarında ekonomik motivasyonla hareket edildiği ve profesyonelliğin daha yüksek olduğu, orta veya büyük ölçekli dağıtım yolları kullandığı ve ürünlerinin tüketiminin doğrudan pazarlamadan küresel değer zincirlerine kadar uzandığı, besin değeri yüksek gıda sağlama ve

hayvansal ürün sunma konusunda kentsel tarımdan daha geniş bir ürün yelpazesi sunduğu görülmektedir (Opitz vd., 2016, s.346-353). Bunların yanı sıra her iki sistem de ekolojik koşullara uyum stratejilerini geliştirmekte, sosyo-ekonomik koşullara uyum göstermekte ve sağlıklı gıdaya ulaşım konusunda iki tarım türü de potansiyel barındırmaktadır (Opitz vd., 2016, s.353-354). Kent çevresi tarım ve kentsel tarımın ortak ve farklı yönleri Tablo 2’de görselleştirilmiştir.

Tablo 2. Kentsel tarım ve kent çevresi tarımın farklı ve benzer yönleri (Opitz vd., 2016, s.345-354 kaynağından derlenmiştir.)



4. Dünyada ve Türkiye’de Kent Çevresi Alanlarda Kent Tarımı Uygulamaları

Kentsel tarım uygulamalarının gıda ihtiyacını hane halkı düzeyinde gidermesi durumuna karşın, kent çevresi alanlar daha geniş çaplı gıda üretimi yapabilmektedir (Opitz vd., 2016, s.350-351). Bunun yanı sıra konumu gereği hem kent hem kır sakininin ihtiyaçlarını karşılayabilme potansiyeline sahiptir. Kırsal alandaki tarımın uzaklığı sebebiyle tercih edilmeyişine, kent konforundan vazgeçmek istemeyen girişimcilere de alternatif olabilmektedir. Kent imkânlarından vazgeçmeden tarım yoluyla doğayla iç içe olma fırsatı sunmaktadır. Kent çevresi alanlardaki tarım faaliyetlerinin faydaları gıda taşımacılığında enerjiyi düşürme, sosyal uyumu ve toplulukların güçlenmesini destekleme, şehirlerdeki ısı adalarının etkisini azaltma, sel ve taşkın etkilerini hafifletme, kentsel yenilenme ve bireylere çevresel farkındalık kazandırma, tür çeşitliliğini arttırma ve besin döngüsünü geliştirme gibi pek çok faydası bulunmaktadır. Bunların yanı sıra kimyasal gübrelerin fazla kullanımıyla toprak ve su kirliliği oluşması gibi olumsuz durumları da beraberinde getirebilmektedir.

4.1.Oosterwold, Almere/Hollanda

Hollanda'nın Almere kentinin 30 km güney doğusunda yer alan Oosterwold (Görsel 1), kır ve kent arası tampon bölgede yeni bir yerleşim alanıdır. Oosterwold'da, yukarıdan

aşağıya politika (top-down policy) hedefleri ve planlama araçları, sakinlerinin aşağıdan yukarıya (bottom-up) şehir tarımı uygulamalarıyla buluşmaktadır. Bu nedenle Oosterwold, belediye planlama politikalarının ve kent sakinlerinin beraber çalışarak kent tarımı pratiğini nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkaran, “yaşam laboratuvarı” olarak da nitelendirilen bir projedir (Jansma ve Wertheim-Heck, 2024, s.707). Bu nitelendirmeden, buranın sadece fiziksel bir yerleşim bölgesi olmanın yanında, şehircilik ve toplum düzenlemesi konularında deneysel ve yenilikçi uygulamalar için bir test alanı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Kentsel ve kırsal alanların karışımı olan bu yerleşke, hem şehir planlamacılarına hem de sakinlerine, sürdürülebilir yaşam biçimleri ve yerel gıda üretimi gibi konular üzerinde doğrudan katkı sağlama fırsatı sunmaktadır.



Görsel 1. Oosterwold yerleşkesinin konumu ve sınırları, sağ (Jansma ve Wertheim-Heck, 2021 s.3) Oosterwold yerleşkesinin kır ve kent arasındaki durumu (Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur, 2024)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Hollanda'daki mekânsal planlama, şehirleri konut bölgeleri, kırsal alanları ise çoğunlukla tarım bölgeleri olacak şekilde kesin bir mekânsal ayırım ile oluşturulmuştur (Gerriets, Rauws, & De Roo, 2012, s.2). 2000'lerin başından itibaren kırsal unsurlar ve tarım uygulamaları Almere'in planlama uygulamalarına yeniden girmiştir. Almere'in Oosterwold'da uyguladığı hibrit planlama pratiklerinde kentsel ve kırsal unsurlar arasındaki ikilemi dengeleyebilmek için kent tarımı uygulamaları kullanılmıştır (Jansma, Wertheim-Heck, 2021, s.11). Oosterwold, 4300 hektarlık bir kırsal-şehirsal kalkınma alanını kapsamaktadır ve burada 15.000 yeni evin yapılması öngörülmektedir. Almere şehir politikaları, Oosterwold'un Almere'in gelecekteki gıda ihtiyaçlarının %10'unu üretmeyi hedeflemektedir (Jansma ve Wertheim-Heck, 2024, s.707). Bireyler kendileri arsa satın alıp konutlarını inşa ettikleri için yerleşkenin gelişim süreci uzamaktadır. Çoğunluğu hobi olarak tarımla uğraşan sakinlerden oluşsa da yarı-profesyonel ve profesyonel tarım uygulamaları da bulunmaktadır (Jansma ve Wertheim-Heck, 2024, s.713). Almere şehrinin stratejik hedefleri ve planlama araçları ile yerel sakinlerin kent tarımına dair bireysel ve topluluk temelli girişimleri arasındaki bu etkileşim hali genellikle katı ve ayrıştırıcı olan kentsel planlama paradigmasının aksine, daha dinamik ve gelişime açık bir planlama anlayışını yansıtmaktadır.

4.2. The Fringe Farming, Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'taki yerli meyve sebze üretimi geçmişten günümüze azalmış, ithalat ise artmıştır. Scheelbeek vd. (2020) çalışmasında Birleşik Krallık'ın 2013 yılında meyve sebze arzının üçte birini iklim açısından savunmasız ülkelerden karşılandığı tespit edilmiştir. İthalat yapılan ülkeler hem karşı karşıya oldukları su stresi hem de buna ek sorunlar yaratan iklim değişikliği sebebiyle hâlihazırda olumsuzluklar yaşamaktadır ve bu durum ithalatın kesintiye uğraması açısından riskli olmaktadır. (Scheelbeek vd. 2020 s.4-7).

The Fringe Farming projesi Farming the Future markası tarafından finanse edilen, Birleşik Krallık'taki yerel üretimi arttırmayı amaçlayan bir çalışmadır. 2022 yılında hazırladıkları raporda, Birleşik Krallık'ta kırsal-kentsel agroekolojik çiftçiliği geliştirmek için yerel yönetimlere ve ulusal hükümete politika yönlendirmeleri sunmakta ve Bristol, Glasgow, Londra ve Sheffield'tan örnek olay çalışmaları ve politika eylemlerini içermektedir (Spelling vd., 2022, s.2). 2021 yılında gerçekleştirilen işbirlikçi girişimler programı aracılığıyla aşağıdaki önerileri geliştirmişlerdir;

- Bristol, Glasgow, Londra ve Sheffield'ta yerel araştırma ve eylem planlaması.
- 'Araziye erişim' ve 'finansla erişim' temalarıyla 110 uygulayıcının katıldığı üç Birleşik Krallık geneli kırsal-şehirselle çiftçi ve yetiştirici forumları.
- Farklı bağlamlardan öğrenimleri paylaşma imkânı yaratan proje ortağı toplantılar serisi aracılığıyla politika ve uygulama stratejilerinin geliştirilmesi.
- Politika önerilerine geri bildirim entegre etmek için uygulayıcı odak gruplarının oluşturulması (Spelling vd., 2022, s.9).

Fringe Farming projesi, aynı zamanda ele alınması gereken engelleri de ortaya koymuştur. Tarım uygulamaları yapacakların araziye güvenli erişimi sınırlı olması ve yeni girişimleri desteklemek için gerekli eğitim ve başlangıç sermayesi bulmanın zorluğu, planlama politikalarının kırsal-kentsel agroekolojik çiftçilerinin daha fazla, çeşitli gıdalar üretme ve satma kapasitelerini sınırlaması gibi etkenlere değinilmiştir (Spelling vd., 2022, s.9). Fringe Farming projesi, kent çevresi alanlarda agroekolojik çiftçilik yaparak yeşil ekonomik kalkınmayı desteklemeyi amaçlayan önemli bir girişimdir. Bu tür projeler, yerel ve sürdürülebilir gıda üretimini teşvik ederek kentsel alanların hemen dışında tarım faaliyetlerinin yeniden canlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda sağlıklı ve ekonomik gıda talebindeki artışa cevap vermek için uygun proje alanlarını tespit etme ve yeni nesil çiftçileri yetiştirme gibi hedeflerle de kentsel tarımın sürdürülebilir bir modelini sunmaktadır. Sonuç olarak, Fringe Farming gibi projeler, kentlerdeki yeşil alanların korunmasına ve genişletilmesine, aynı zamanda yerel ekonomilere katkıda bulunarak sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada kilit rol oynamaktadır.



Görsel 2. Londra Organiclea Market Garden City projesi Hawkwood Fidanlığı konumu (Sol) ve kır ve kent arasındaki tampon bölgedeki yeri (Sağ) (Görseller Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur, 2024)

Görsel 2'de Fringe Farming projesi doğrultusunda geliştirilen Hawkwood Fidanlığı'nın konumu ve kır-kent arasındaki yeri gösterilmiştir. Hawkwood Fidanlığı (Görsel 3) bu projeden önce cam seranın yenilenmesi, yeni iç ve dış sınıfların oluşturulması ve mutfak ile banyo tesislerinin iyileştirilmesi gibi çeşitli tadilatlardan geçmiştir. Good Growth Development Funding (İyi Büyüme Geliştirme Fonlaması) bu mekân için daha stratejik ve uzun vadeli bir gelişim planını mümkün kılmıştır (Organiclea, 2021). Sermaye gelişiminin bir sonraki aşamasında aşağıdaki maddelerin sağlanması hedeflenmiştir.

- Resmi ve gayri resmi sınıf ve etkinlik alanları, dersler ve sevk toplantıları için küçük toplantı odaları

- Yenilenebilir enerji ve su toplama tesisatları
- Genişletilmiş ve iyileştirilmiş işletme alanı, ortam ve soğuk depolama, işleme tesisleri, ofis alanı ve çiftlik dükkânı (Organiclea, 2021)



Görsel 3. Londra Organiclea Market Garden City projesi Hawkwood Fidanlığı uydu görüntüsü (Google Earth, 2024) (Sol) ve vaziyet planı (Kelly, 2020, s.3) (Sağ)

Fringe Farming projesi sürdürülebilir gıda yetiştirme, eğitim ve topluluk katılımını teşvik ederek Londra'yı bir "Market Garden City" (Pazar Bahçesi Şehri) olarak şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Bu tür gelişmeler, toplum içinde nitelikli birey ve bilgi birikiminin artırılmasına, yerel gıda üretiminin güçlendirilmesine ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Özellikle yenilenen ve genişletilen tesisler, daha kapsamlı uygulamalı eğitim fırsatları sunarak bireylerin gıda yetiştirme ve diğer alanlarda becerilerini geliştirmelerine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, yenilenebilir enerji ve su hasadı gibi çevre dostu tesisatlar, projenin sürdürülebilirlik hedeflerine uygunluğunu arttıracaktır.

4.3 Türkiye'deki Uygulamalar

Türkiye'de kentsel tarımın alanları, sosyalleşme amaçlı, hobi bahçeleri, topluluk bahçeleri, kurumsal bahçeler, özel bahçeler, şehir içi bostanları ve bağları, yeşil çatı uygulamaları, tıbbi bitkiler bahçeleri, dikey tarım uygulamaları, akan su kültürü düzenekleri (hidroponik ve akuaponik sistemler) şeklinde olmaktadır. Hobi bahçeleri, genellikle kentsel ve kent çevresi alanlarında bulunan, bireylerin tarımsal faaliyetlerde bulunmalarını sağlayan küçük parsellerdir. Bu bahçeler, şehir içinde yaşayan insanlara doğa ile bağ kurma, kendi gıdalarını yetiştirme ve sürdürülebilir yaşam pratikleri geliştirme fırsatı sunmaktadır.

Tepebaşı Belediyesi tarafından yönetilen 2 Eylül Gönüllü Bahçeleri (Görsel 4), doğa ile etkileşim ve toprakla çalışma fırsatı sunarak vatandaşlar tarafından oldukça talep görmektedir. Başlangıçta emekli vatandaşlara yönelik olarak düzenlenen bu bahçeler, zamanla kapsamını genişleterek engelli bireyler, gaziler, şehit yakınları ve ailelerini de içerecek şekilde geliştirilmiştir. Hobi bahçeleri, emekli bireylerin doğa ile iç içe zaman geçirerek çeşitli ürünler yetiştirmelerine olanak tanırken, engelli vatandaşların sosyalleşmesine ve vakitlerini verimli geçirmelerine de katkıda bulunmaktadır (Tepebaşı Belediyesi, 2018). Bu projeler, kapsayıcı toplum yapısını destekleyen sosyal ve terapötik avantajlar sunmaktadır.



Görsel 4. Eskişehir 2 Eylül Hobi Bahçesi kır ve kent arası tampon bölgedeki konumu (Görseller Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur, 2024)

Konya kent çevresinde yer alan hobi bahçeleri ve piknik alanı yanındaki araziye bölgenin cazibesini arttırmak, model bir üretim ortaya koymak ve verimliliği esas alarak tarıma ve ekonomiye katkı sağlayacak yeni bir çekim alanı oluşturma amacıyla Karatay Belediyesi tarafından yapılmıştır. Projede bölgenin su azlığı göz önüne alınarak su ihtiyacı az ve katma değeri yüksek olan aynı zamanda turistik değeriyle de ekonomiye katkı sağlayabilecek lavanta bitkisi tercih edilmiştir. (URL-1) Sürdürülebilir yaklaşımlarla yapılan projeni kent ve kır arasındaki konumu Görsel 5'te görülmektedir.



Görsel 5. Konya Hobi Bahçeleri ve Lavanta Bahçesi kır ve kent arası tampon bölgedeki konumu (Görseller Google Earth görüntüsü üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur, 2024)

Bu örneklerin yanında İzmir Yeşil Altyapı Stratejisi kapsamında hazırlanan projede "Koridorlar ve Bağlantılar" başlığı altında;

- Kent ve kır geçiş alanlarında uygun bölgelerde "kentsel tarım" lejantının mekânsal planlarda kullanılması
- Kent çeperindeki tampon bölgelerde organik tarım olarak kentsel tarımın teşvik edilmesi (sosyal kırılganlıkların hesaplanması)
- Çeperde ve çepere yakın bölgelerde hassas türlerin ve habitatların koruma statülerinin yükseltilmesi (yeşil altyapı planı içinde)
- Çeperdeki tampon alanlarda doğal alanlar ve tarımsal alanlar için özel planlama kararları ve uygulama lejantları geliştirilmesi maddelerinin olduğu görülmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018, s. 35).

Bu strateji, kentsel büyümenin doğal kaynaklar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri hafifletmeyi ve ekolojik dengeyi korumayı amaçlayan yenilikçi ve kapsamlı bir planlama anlayışını temsil etmektedir. Aynı zamanda kent çeperi ve kent çevresi alanlardaki tarımın desteklenmesine yönelik bir takım çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir.

Hollanda, Birleşik Krallık ve Türkiye'deki kent çevresi tarım uygulamaları örnekleri incelenerek ve planlama ve destek, sürdürülebilirlik ve çevresel farkındalık ve toplumsal

katılım başlıkları altında mevcut durumları karşılaştırılmış ve Tablo 3'te bulguları verilmiştir.

Tablo 3. Hollanda, Birleşik Krallık ve Türkiye'deki Kent çevresi alanlardaki tarım uygulamalarının karşılaştırılması (Yazar, 2024)

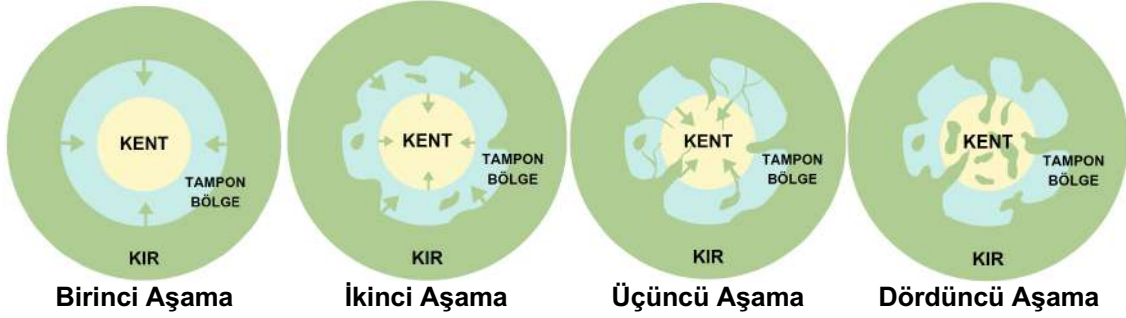
	BİRLEŞİK KRALLIK VE HOLLANDA	TÜRKİYE
PLANLAMA VE DESTEK	Birleşik Krallık ve Hollanda, kent çevresi tarımı stratejik bir şekilde planlamakta ve desteklemekte, yönetmeliklerinde bu konulara yer vermektedir	Türkiye'de bu uygulamalar daha çok yerel yönetimler aracılığıyla sürdürülmekte ve kentten kente değişmektedir
SÜRDÜRÜLE BİLİRLİK VE ÇEVRESEL FARKINDALIK	Hollanda ve Birleşik Krallık, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine daha büyük bir vurgu yapmakta, daha kapsamlı projeler oluşturmakta ve yenilikçi uygulamalarda bulunmaktadır	Türkiye'de bu konuda çalışmalar yapılmasına rağmen küçük ölçekte kalmakta ve daha çok gelişme aşamasındadır
TOPLUMSAL KATILIM	Birleşik Krallık ve Hollanda daha çok resmi destek ve entegre şehir planlaması aracılığıyla bu tür uygulamalara destek vermektedir	Türkiye'de kent çevresi tarım, topluluk temelli bir yaklaşımla ve yerel halkın katılımıyla gerçekleştirilmektedir

5. Değerlendirme ve Sonuç

Kentsel tarım ve kent-kır arası geçiş bölgesi olan kent çevresi tarım uygulamalarını araştırmak için yapılan bu çalışmada günümüzde mevcut durumu anlamak için literatür taranmış, dünyadan ve Türkiye'den çeşitli uygulama örnekleri incelenmiştir. Sürekli büyüme ve gelişme içerisinde olan ve bu sebeple de keskin sınırları olmayan kentlerin çevrelerinde yapılacak olan tarım uygulamalarının potansiyel faydaları tespit edilmiş, sürdürülebilir bir kalkınma için yapılan tarım uygulamalarında çevresel zararları en aza indirecek ve verimliliği arttıracak yenilikçi yöntemlerin gerekliliği belirtilmiştir. Kent çevresi alanlarda sürdürülebilir kentsel kalkınma için yapılacak tarım çalışmalarının kentsel tarım uygulamalarının yaygınlaşmasına katkıda bulunacağı, gerekli yönetmeliklerin ve düzenlemelerin yapılmasında ve kentlerin gelişimini yönlendirmede öncü olabilme potansiyeli ortaya konulmuştur.

Makale kapsamında Hollanda, Birleşik Krallık ve Türkiye'den örneklerde, kent ve kır arası tampon bölgede yapılan tarımın faydaları incelenmiş ve bu örneklerin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda Hollanda ve Birleşik Krallık örneklerinde kent tarımı uygulamalarının şehir planlarına dâhil edilerek tasarlandığı, çeşitli ülke politikalarıyla desteklendiği ve büyük ölçekli çalışmalar olduğu, Türkiye'de ise kültürel olarak kent tarımı kavramına aşina olunmasına rağmen bu uygulamaların gönüllülük esasına dayalı olduğu, yerel yönetimlerle daha küçük ölçekli projelerin yapıldığı ve tarım politikalarının destekleyici bir yaklaşımı olmasına karşılık net bir tanımlama ve yasaların olmadığı görülmüştür. Kentsel geçiş alanlarında yapılacak olan sürdürülebilir tarım uygulamaları bu bağlamda öncü niteliği taşımaktadır ve ülkemizde kent tarımı konusunda yönetmelik düzenlemeleri ve yenilikçi tarımsal uygulamaların gelişip yaygınlaşması için teşvik edilmelidir. Kent çevresi alanlarda kent tarımının

desteklenmesiyle tarım uygulamalarının yaygınlaşma süreci Görsel 6'da dört aşama olacak şekilde gösterilmiştir.



Görsel 6: Kent çevresi alanlardaki tarım uygulamalarının yaygınlaşma süreci aşamaları (Yazar, 2024)

Birinci aşamada öncelikle Türkiye'nin her yerinde kent ve kır arası geçiş bölgesindeki mevcut tarım uygulamalarına sürdürülebilir yöntemlerin uyarlanması artırılmalı, tarımın çevreye zararını en aza indirecek yöntemler yaygınlaştırılmalı ve bu alanlarda yeni tarım uygulamalarının artması için özellikle genç bireyler, kurum ve kuruluşlar yerel yönelimler ve sosyal toplum kuruluşları tarafından teşvik edilmeli.

İkinci aşamada kent çevresi alanlardaki sürdürülebilir kentsel tarım uygulamalarının artışı sonucunda kentlere sağlıklı ve güvenli gıda sağlanmasıyla kent sakinleri gıdaya ulaşım ve gıda yetiştiriciliği konusunda bilinçlendirilmeye başlanmalıdır. Sürdürülebilir kentsel tarım hakkında eğitimler artırılmalı, kentsel tarım uygulamaları konusunda gençler, kurum ve kuruluşlar teşvik edilmelidir. Kent çevresi alanlarda yapılan tarım uygulamaları yasalar ve yönetmeliklerle belirlenmeli, böylece ülkenin her yerinde eşit şekilde sağlıklı ve sürdürülebilir yöntemlerle uygulanmalıdır.

Üçüncü aşamada kentsel tarım uygulamalarının yaygınlaşmaya başlamasıyla kent içi tarım uygulamaları için yasalar ve yönetmelikler oluşturulmalı, kentsel tarım kavramı kent planlamasına dâhil edilmeli ve kentlerin gelişim planları kentsel tarım alanlarıyla beraber tasarlanmalıdır. Yeni projeler desteklenmeli, bu konuda dünyadaki çalışmalar takip edilmeli ve yeni teknolojiler geliştirme açısından ülkemizdeki ar-ge çalışmaları desteklenmeli ve verilen nitelikli eğitim artırılıp tüm ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

Dördüncü aşamada ise hem kent kır arası tampon bölgede hem de kent içindeki tarım uygulamalarının yaygınlaşmasıyla doğayla uyum içinde sürdürülebilir kent modelleri oluşacaktır.

Bu kapsamlı yaklaşım, tarımın çevresel etkilerini azaltırken, aynı zamanda gıda güvencesi ve sürdürülebilir kentsel yaşam için sağlam temeller oluşturacaktır. Türkiye'de sürdürülebilir kentsel tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik açılarından önemli faydalar sağlayacaktır. Bu yaygınlaşma sürecinin kent çevresi tarım uygulamalarıyla başlaması kentsel tarım uygulamaların ülkenin her yerinde gelişebilmesi ve tarımda sürdürülebilir yöntemlerin toplumun her kesiminden tarımla ilgilenen insanlara ulaşabilmesi için öncü olacaktır. Bu doğrultuda atılacak adımlar, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasına ve daha yaşanabilir bir çevre yaratılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Katkı Oranı

Bu araştırmada; Yazar 1, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanmasında, verilerin toplanmasında, verilerin analizi ve yorumunda, yazının yazılmasında görev almıştır.

Yazar 2, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanmasında, verilerin toplanmasında, kritik revizyon konularında katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Allen, A. (2003). Environmental planning and management of the peri-urban interface: perspectives on an emerging field. *Environment and Urbanization*, 15(1), 135-148. <https://doi.org/10.1177/095624780301500103>

Collins Dictionary, Erişim 19.09.2024, <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/periurban>

Deelstra, T. & Girardet, H. (2000). Urban agriculture and sustainable cities. *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda*. 43-65.

Gerrits, L., Rauws, W. S., & De Roo, G. (2012). Dutch spatial planning policies in transition. *Planning Theory & Practice*, 13(2), 336–341.

Gundel H., Hazar Kalonya, D., Özdede, S. (2022). Hypothetical Approach to the Rural-Urban Fringe: The “Common Space” *Online Journal of Art and Design*, 10 (3), 191-210

Iaquinta, D., Drescher, A.W. (2000). Defining the peri-urban: Rural-urban linkages and institutional connections. *Land Reform, Land Settlement and Cooperatives*. 8-27.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). İzmir Yeşil Altyapı Stratejisi. Erişim tarihi: 23.09.2024 <https://izmirdoga.izmir.bel.tr/CKYuklenen/%C4%B0zmirYe%C5%9FilAltYap%C4%B1Stratejisi.pdf> adresinden erişildi.

Jansma J, & Wertheim-Heck S.C.O, (2021). Thoughts for urban food: A social practice perspective on urban planning for agriculture in Almere, the Netherlands, *Landscape and Urban Planning*, Volume 206, 103976, ISSN 0169-2046, <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103976>.

Jansma, J. E. & Wertheim-Heck, S. C. (2024). A city of gardeners: What happens when policy, planning, and populace co-create the food production of a novel peri-urban area? *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 51(3), 705-720. <https://doi.org/10.1177/23998083231193802>

Kayasü, S., & Durmaz, B. (2021). Türkiye’de Kentsel Tarımın Yapısal ve Oluşumsal Çerçevesi. İDEALKENT, 12(34), 1358-1389. <https://doi.org/10.31198/idealkent.957765> .

Kelly, B. (2020). Fulfilling the potential of peri-urban farming, Peri-Urban Farming Conference, 14.02.2020, St Lukes Community Centre, Londra. Erişim tarihi: 11.04.2024 https://www.capitalgrowth.org/peri_urban_farming_event/ adresinden erişildi.

Keskin, N., & Yıldırım, C., (2019). Kentin ve Kentte Yaşamın Tarımla Dönüşümü. Yerel Siyaset (pp.67-86), Ankara: Palme.

Marques A. L., Alvim A. T. B., (2024). Metropolitan fringes as strategic areas for urban resilience and sustainable transitions: Insights from Barcelona Metropolitan Area, Cities, cilt 150, 105018, ISSN 0264-2751, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105018> .

Merriam-Webster Dictionary, Erişim tarihi: 19.09.2024, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/peri-urban#:~:text=%3A%20of%20or%20relating%20to%20an,houses%20were%20required%20Leo%20Marquard>

Narain, V., & Nischal, S. (2007). The peri-urban interface in Shahpur Khurd and Karnera, India. Environment and Urbanization, 19(1), 261-273. <https://doi.org/10.1177/0956247807076905>

OECD, (1979), Organisation for Economic Co-operation and Development, “Agriculture in the Planning and Management of Peri-Urban Areas, Volume:1 Synthesis”, Paris.

Opitz, I., Berges, R., Piore, A. et al. (2015). Contributing to food security in urban areas: differences between urban agriculture and peri-urban agriculture in the Global North. Agric Hum Values 33, 341–358 <https://doi.org/10.1007/s10460-015-9610-2>.

Organiclea, (2021), “Market Garden City”, haberler arşivi <https://www.organiclea.org.uk/2021/02/market-garden-city/> Erişim tarihi: 11.04.2024

Rao N., Patil S., Singh C., Roy P., Pryor C., Poonacha P., Genes M., (2022). Cultivating sustainable and healthy cities: A systematic literature review of the outcomes of urban and peri-urban agriculture, Sustainable Cities and Society, Volume 85, 104063, ISSN 2210-6707, <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104063>.

Scheelbeek PF, Moss C, Kastner T, Alae-Carew C, Jarmul S, Green R, Taylor A, Haines A, Dangour AD (2020) United Kingdom’s fruit and vegetable supply is increasingly dependent on imports from climate vulnerable producing countries. Nature Food 1(11):705–712 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7116398/> sitesinden 12.05.2024 tarihinde erişilmiştir.

Sınacı Özfindık, F. (2022). Urban Growth in Ankara: Planning and Policy Tools For Controlling Growth at the Urban Fringe, 32(3), 488–509. doi: 10.14744/planlama.2022.37880

Spelling C., Morgan G., Fernandes J., Delargy O., Piercey R., Logan R., Westcott R., Williams S., Hird V. (2022) Fringe Farming Peri-urban agroecology towards resilient food economies and public goods <https://www.sustainweb.org/reports/feb22-fringe-farming/> adresinden erişilmiştir. Erişim tarihi: 14.03.2025.

Tandoğan, O., & Özdamar, E. G. (2022). Kentsel Tarımın Tarihsel Süreç İçinde Değişimi. İDEALKENT, 13(35), 221-251. <https://doi.org/10.31198/idealkent.952387>

Tepebaşı Belediyesi, (2018), <https://www.tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=7850> Erişim Tarihi: 12.02.2024

Varkey, A.M., Manasi, S. (2019). A Review of Peri-Urban Definitions, Land Use Changes and Challenges to Development, Urban India, 39(1), 96-111

Vásquez-Moreno, L., & Córdova, A. (2013). A conceptual framework to assess urban agriculture's potential contributions to urban sustainability: an application to San Cristobal de Las Casas, Mexico. International Journal of Urban Sustainable Development, 5(2), 200–224. <https://doi.org/10.1080/19463138.2013.780174>

Yılmaz, Ç. (2015). Kentsel tarımın Avrupa Birliği ve Türkiye'deki geleceği. (AB Uzmanlık Tezi) Ankara: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Erişim tarihi: 14/03/2025, <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/1181421> adresinden erişilmiştir.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://karataylavantasi.com/#baskandan> Erişim tarihi: 23.09.2024

Adaptive Reuse Evaluation in Work Environments

Sahika OZDEMİR¹, Serhat ANIKTAR², Ahmet KURNAZ³ *

Abstract

Offices are important in providing efficient and continuous product development in busy time conditions in daily life. The most important factor affecting productivity in the working environment is the ergonomic arrangement of the functional spaces. Since it directly affects the health, psychology, and work efficiency of the employee, it is necessary to create efficient and comfortable environments by arranging the physical conditions in the work areas according to ergonomic elements. Creating healthy working environments can be achieved with ergonomic design and ergonomic products. In light of all this, it is one of the most critical issues today to consider adaptive reuse in work environment design. Sustainability and continuity of indoor ecologies are essential for the world's ecosystem. Within the scope of the study, adaptive reuse in work environments will be emphasized, and the aim will be to present new suggestions with student studies by analyzing examples. In this study, it has been demonstrated that by utilizing the information derived from re-functionality strategies and design criteria applied in shared offices, it is possible to create flexible office environments with features such as changeability, transformability, growth, adaptability, mobility, sustainability, and interactivity. These features contribute positively to working efficiency and performance, ensuring that office spaces remain relevant and functional as user needs evolve. Integrating such design principles fosters an environment that supports individual and collaborative work while responding to the dynamic nature of modern work practices.

Keywords: Interior Design, Office Design, Co-working Spaces, Adaptive Spaces, Sustainable Design

Çalışma Ortamlarında Uyarlanabilir Yeniden Kullanımın Değerlendirilmesi

Öz

Günlük yaşamda yoğun çalışma koşulları altında verimli ve sürekli ürün geliştirilmesi açısından ofisler önemli bir yere sahiptir. Çalışma ortamında verimliliği etkileyen en önemli faktör, alanların ergonomik düzenlenmesidir. Çalışanın sağlığını, psikolojisini ve iş verimliliğini doğrudan etkilediği için, çalışma alanlarındaki fiziksel koşulların ergonomik unsurlara göre düzenlenerek verimli ve konforlu ortamlar oluşturması gerekmektedir. Sağlıklı çalışma ortamlarının oluşturulması, ergonomik tasarım ve ergonomik ürünlerle mümkün olabilir. Tüm bunların ışığında, çalışma ortamı tasarımında uyarlanabilir yeniden kullanımı göz önünde bulundurmak günümüzün en kritik konularından biridir. Dünyanın ekosistemi için sürdürülebilirlik ve iç mekân ekolojilerinin devamlılığı hayati

¹ İstanbul Sabahattin Zaim University, Interior Architecture and Environmental Design Department, İstanbul, Turkey (ORCID ID: 0000-0002-5762-1962)

² İstanbul Sabahattin Zaim University, Architecture Department, İstanbul, Turkey (ORCID ID: 0000-0002-7727-5331)

³ İstanbul Sabahattin Zaim University, Architecture Department, İstanbul, Turkey (ORCID ID: 0000-0002-9536-870X)

* ahmet.kurnaz@izu.edu.tr

önem taşımaktadır. Bu çalışma kapsamında, çalışma ortamlarındaki uyarlanabilir yeniden işlevlendirme konusu ele alınarak örneklerin analiz edilmesi ve öğrenci çalışmalarıyla yeni önerilerin sunulması sağlanmıştır. Bu çalışmada, paylaşımlı ofislerde uygulanan yeniden işlevsellik stratejileri ve tasarım kriterlerinden elde edilen bilgiler kullanılarak, değişebilirlik, dönüştürülebilirlik, büyüme, uyarlanabilirlik, mobilite, sürdürülebilirlik ve etkileşim gibi özelliklere sahip esnek ofis ortamları yaratmanın mümkün olduğu gösterilmiştir. Bu özellikler, çalışma verimliliğine ve performansına olumlu katkıda bulunarak, ofis alanlarının kullanıcı ihtiyaçları değiştikçe alakalı ve işlevsel kalmasını sağlamaktadır. Bu tür tasarım ilkelerinin entegrasyonu, modern çalışma uygulamalarının dinamik doğasına yanıt verirken hem bireysel hem de işbirlikçi çalışmayı destekleyen bir ortamı teşvik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İç Mekân Tasarımı, Ofis Tasarımı, Ortak Çalışma Alanları, Uyarlanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Tasarım

1. Introduction

In the globalizing world, especially in western countries, after the industrial revolution, the economic system and the spread of capitalism, which is a mode of production, and this new mode of production, building types such as office, office, industry, which we encounter as one of the dominant building types, where the production area produces itself, are emerging.

Considering today's living conditions, our life generally passes between two types of structures. A working person spends an average of 8 hours a day in the work area, in a single building and sometimes in a single place or room, and the rest of his time mainly in the residential unit. While the time spent in the residence unit may vary according to the social life of the person, the time spent in the work area may vary only to the extent permitted by the regulations and rules.

Today's conditions not only make it a necessity to earn money, but also offer a lifestyle for earning and spending. This situation necessitates a person to establish and live a work-oriented life. The construction of this order is strengthened by the formation of the working structures.

The spaces, which are shaped by the social, economic and cultural structure of the society and the period in which they are located, are in a constant and variable relationship with the social structure that gives them functionality. Due to this dynamic relationship, the usage patterns of the spaces are also differentiated, reconstructed and defined over time in accordance with the wishes and characteristics of the new users. Offices, which are the spaces that regulate the functioning of business life and the complex structure of the working world, have also been differentiated throughout history within this change and have been redesigned in accordance with the requirements (Toprak, 2014, s. 29).

In today's global economy, many sectors are moving towards an increasingly complex, unpredictable and dynamic information environment. This situation has led to the emergence of a new paradigm in the use of office space for businesses, and the need for an office that offers flexibility in terms of working times and spaces has come to the fore. Developments in information and technology, the increase in the number of self-employed, changes in the labor market have affected the use of office spaces (Green, 2014, s. 55). Depending on these developments, expectations from office spaces have

also changed, and a new office type called "multi-tenant offices" has emerged over time (Ozturk and Korkmaz, 2018, s. 74).

Interior planning has an important place in shared offices as in all areas. Shared offices are planned in accordance with the use of the user. Shared offices must keep up with ever-changing user demands. The working areas of changing users also change. In this regard, flexibility comes to the fore. It should meet user requests and requirements, furniture and equipment elements should adapt to flexibility. If it is thought that the biggest change in work culture is from physical strength to brain power, it is seen that the necessity of full-time work and regular work disappears and brings flexibility to the fore. Technology and portable information support independence. Shared offices have come to the forefront for working anywhere, meeting and teamwork (Kaya, 2022, s. 10).

Although the demands for the use of shared offices are becoming more and more widespread, it can be said that the subject has not been adequately addressed academically (Merkel, 2015, s. 128). In Turkey, studies on this subject are limited. In this study, student studies on shared office design were analyzed in the context of adaptive systems criteria, and it was aimed to be a guide in shared office interior design. This study aims to examine student projects in the context of shared office design and evaluate them according to adaptive systems criteria. The study's primary purpose is to contribute to academic studies on shared office interior design and to guide the design process. In particular, how the adaptive systems approach can be applied in shared office design is discussed, and the effects of these criteria on interior design are detailed. In this context, the findings obtained from the analysis of student projects will shed light on future studies and contribute to eliminating deficiencies in this area.

2. Office Design and Co-working Offices Principles

It is associated with the function, definition and development of offices. Office buildings, which were affected by important events in history, and with the emergence of private banks and insurance in the 16th century, an expert working group emerged, and in the 19th century, the concept of working and living began to separate from each other. By the 1920s, functionality was at the forefront and measures were taken to address different areas related to the building envelope. After the half of the 1900s, this functionality reached its peak. In the 19th century, the main function of large offices was training, as they provided the necessary training to their employees due to the lack of educational facilities. Today, when the philosophy of new office spaces is the concept of 'work wherever you want, when you want', dining areas, resting etc. are added to office buildings. added to it, making it a more complex group of structures. In addition, the concepts of sustainability, effective conservation of energy, green buildings and ecology in office design and the design understanding of today and even the future dominate (Ozdamar, 2017, s. 80).

Office spaces have undergone changes throughout history and have served different areas. Due to the advancement of technology and the increase in business branches today, the operation, volume and organizational diversity of office spaces have been made (Noraslı & Kose Dogan, 2019, s. 2). Working culture, technological developments, employee profiles have revealed the requirements for changes in the use of spaces. Space setups are examined under the headings of 'Cell Regular Offices, Group Regular Offices, Free Regular Offices and Mixed Regular Offices'. According to Firdevs Aydın, Cell offices generally have square or rectangular plans and are closed to circulation from the outside. It is known as the oldest office space. It is gathered around the main circulation area and it is seen that closed office spaces do not have much flexibility in

terms of number of employees, space size and furniture layout, and have high privacy (Kaya, 2022, s. 9).

One of the working spaces that respond to new working approaches is coworking spaces. Shared office spaces can be defined as work spaces designed to offer people from different disciplines and work branches the opportunity to carry out their individual work in a shared environment (Gandini, 2015, s. 195). In shared office spaces, there are office or desk rental options within the periods preferred by the users, and technical and spatial infrastructure services are offered to support the works to be produced in these spaces.

In addition to the spatial and technical opportunities for work offered by shared office spaces, it is also important to provide spaces for social interaction between users (Gandini, 2015, s. 200).

It can be said that the global economic crises experienced after the 2000s were also effective in the emergence and spread of the use of shared offices. After the worldwide economic crises, more and more people started to abandon the traditional idea of workplace and the tendency of individual business development increased. With the crisis period, sharing economies gained importance, and it became preferable to reduce economic costs by sharing the resources that define working conditions, spatial and technical infrastructure opportunities. On the other hand, with the economic crisis, entrepreneurship and innovation have gained importance in working life, and the tendency to support individual capital, which is formed with knowledge, talent and experience, with social capital developed through social relations and to transform it into new business areas has increased (Gandini, 2015, s. 201). On the other hand, the rapid rise of information and communication technologies (ICT) has affected the ways of doing business and has made working processes more mobile and independent from geographical and physical space (Fuzi, 2015, s. 464). With these developments, the need for employees to be together physically has decreased, and the conditions for doing business independently of the place have emerged with new equipment such as laptop computers (Ross, 2006, s. 148). Thus, employees are now able to produce work remotely but dependent on technology, in individual places such as homes or in other places, without being dependent on a single desk and place to do business (Fuzi, 2015, s. 463).

These conditions and business approaches have revealed new space needs over time. Working independently from a fixed workplace has caused the boundaries between private and professional lives to blur or disappear, and on the other hand, it has caused problems such as loss of motivation in employees (Moriset, 2014, s. 18). In working processes carried out in living spaces or places such as local cafes and libraries, it has been encountered that working efficiency decreases due to distraction-like reasons (Fuzi, 2015, s. 462). The rise of shared office workspaces was born with the search for a solution to the absence of a suitable workplace for this employee group (Merkel, 2015, s. 127).

The design of shared office spaces has become increasingly complex and multifaceted in line with the transformations in today's work environments. Laing and Bacevice's (2013, s. 42) study highlights that these spaces should be considered physical workplaces and environments that foster creative processes, enhance user interaction, and serve as social platforms. The design of flexible and dynamic spaces that encourage creativity aims to balance individual needs with interactions within the community, creating an environment that promotes collaboration.

In this context, flexibility and user-centered design in shared offices are not limited to physical spaces but also include the integration of digital technologies, enabling individuals to create shared values and experiences in virtual environments. The meaning-making capacity of these spaces is deepened through user participation in both physical and virtual realms (Ozturk and Korkmaz, 2018, s. 76). Therefore, design processes should address ergonomic and aesthetic concerns as well as social and cultural values.

Another important feature of shared offices is the arrangement of individual workspaces to meet the need for privacy and focus. This approach ensures continuous openness and interaction within the space while allowing users to control their areas. Thus, the primary goal of the design is to provide users with a functional and meaningful experience that supports both individual and collective work.

In conclusion, shared offices are being redefined not just as places for work but as platforms that generate meaning and value among users, support work processes, and stimulate creative productivity. A holistic approach that considers physical and virtual environments is essential for successfully designing these transformative spaces.

3. Co-working Office Design Principles and Adaptive Spaces

In today's world of rapid changes, buildings and their interiors need to be able to change in order to keep up with the spirit of the time. For this reason, the designer should evaluate the future, possible future users, the problems they foresee and the results achieved in the projects they will design. Designers need to catch up with the times and their designs should be sustainable against changes. This is only possible if their designs and architectural ideas can and remain flexible.

All of the factors such as the capacity of a space to transform into a structure with a different function when used with its original function, its ability to easily adapt to the preferences of its users, all kinds of technological and social developments, and the ability to offer different plan alternatives within the same unit, all enable the flexibility of this space to be mentioned. Therefore, architectural flexibility can be defined as a design approach consisting of spatial and structural strategies that allow the building to meet the changes despite possible changes over time. Flexibility foresees the diversity of architectural units and the differentiability of the qualities of the units. In flexible design, units can adapt to changes over time and allow changeable spatial designs. The flexibility capacity of structures makes it possible to adapt to change. In this way, it allows the building to fulfill new functions.

Walter Gropius, in his discourses, stated to the designers that they should not consider the buildings as a monument or artifact, but should design them flexible enough to adapt to modern life and serve the change of daily conditions. In addition, Gropius, emphasizing the variability of life, brought up the changeable and transformable nature of buildings and spaces with this discourse (Forty, 2000, s. 163). Hertzberger, on the other hand, stated that it is not possible to meet the needs of all users with a single solution and therefore units that allow multi-purpose uses should be designed (Islamoglu and Usta, 2018, s. 678). According to Hertzberger, flexible editing can react to any possible change. Hertzberger expresses flexibility as polyvalence. Polyvalence is a format that allows different uses without the need to change itself. In this form, he states that flexibility will be possible by privatizing, differentiating and multi-purpose use of spaces according to functions (Hertzberger, 1991, s. 258).

Preferring flexibility in architectural design ensures that buildings can be used with a certain function in a certain time period and with another function in another time period. Flexibility is based on the highest level of adaptation of the design to the changing needs of the users. The principle of flexibility in office design is a critical factor for ensuring that spaces can easily adapt to changing user needs and work styles. Work environments are expected to have dynamic structures rather than static functions in today's business world. Flexibility refers to the ability of spaces to be transformable and rearrangeable both physically and functionally.

Physical flexibility involves designing movable, modular, or multifunctional office furniture. For example, instead of using fixed walls, meeting rooms can be divided by movable partitions, allowing these spaces to be rearranged for different group sizes as needed. Portable workstations or creating areas in open-plan offices tailored to different user requirements are also solutions that align with the principle of flexibility. Functional flexibility, however, refers to spaces that can accommodate multiple functions depending on the scenario. For instance, an office space may be used as a quiet area for individual work during the day but transformed into a communal space for group activities or social gatherings in the evening. This approach, particularly in shared office environments, helps maximize limited resources efficiently.

Flexible office design accommodates changing user needs and prepares organizations for future uncertainties. In today's rapidly evolving technological landscape, spaces must adapt. Furthermore, flexibility enhances employee satisfaction and productivity. The principle of flexibility in office design fosters sustainability and adaptability from both a functional and user experience perspective. This approach ensures that workplaces can swiftly respond to changing needs while creating a creative and productive environment.

The subject of re-functionalization strategies in the interior will be evaluated under two headings, namely the physical dimension and the social dimension (Table 1).

Table 1. Re-functionalization Strategies (Author(s), 2024)

Strategies in the Physical Dimension
Modularity
Neutral Areas
Different Plan Types
Adding/Removing
Mobility
Combinability / Divisibility
Multi-Purpose Use
Strategies in the Social Dimension
Freedom
User Participation
Personalization

The physical dimension refers to the visible concrete concepts that affect the building physically, while the social dimension refers to the goals and abstract concepts achieved by using the strategies in the physical dimension.

3.1. Strategies in the Physical Dimension

Seven physical strategies have been determined to ensure that the interior can be re-functionalized. These are as follows; modularity, neutral reinforcements, different plan types, adding / removing, mobility, combining / dividing and multi-purpose usage strategies (Kurnaz, 2021, s. 40).

Modularity: In architecture, modularity is defined as creating different units or spaces by changing the units that make up a space or the relationships between the sub-elements of these units. Modular design is a planning system that consists of one or several units of ready-made components of certain sizes. An example is that at the level of reinforcement, furniture consists of a combination of modules. The modularity strategy is a flexibility strategy planned at the design stage. This strategy makes it possible to make various changes such as additions and removals within the structure (McLaughlin, 2008, s. 117).

Neutral Areas: This strategy refers to imprecise, undefined reinforcements, equivalent to the word meaning. Rapoport states that the only solution that can meet technological changes and changing user needs is open-ended design (Rapoport, 2005, s. 20). An example can be given to the functionalization of non-functional parts of the accessories according to the user.

Different Plan Types: The different plan types of strategy aims to provide flexibility consisting of the diversity of the relations of parts or units with each other and to adapt to the changes that occur over time.

Adding/Removing: This strategy is the capacity of the reinforcement to be added/removed horizontally or vertically, depending on the design quality it has, in order to meet the changing needs over time. It is the ability to grow or shrink by adding or removing items in line with different user needs, without damaging the integrity of the space and equipment (Schneider and Till, 2008, s. 196). In this way, the new sections and reinforcements added can be used permanently or temporarily. Similarly, the removed parts can be designed to be added again after a while.

Mobility: The mobility strategy is defined as ensuring that the equipment can be changed according to the requirements, depending on the mobility feature (Islamoglu and Usta, 2018, s. 675). This strategy covers the changes that the users can make in the whole by moving the units in the space. The mobility strategy takes place without major differences in the structure of the elements. The mobility strategy has an understanding that opposes traditional, conventional and stable systems and designs that do not anticipate change. This strategy anticipates the changes that will occur according to technological developments and user needs and solves new technologies together with the mobility of the elements as a tool of an unstable, flexible architecture. For example, movable and foldable walls, sliding doors, etc. The division of the space or the complete disappearance of the movable elements can be shown. As another example, a technological board used in the classroom can be used in a way that can serve different purposes, thanks to its ability to rotate and move.

Combinability / Divisibility: The merging / dividing strategy means that the reinforcements that do not have the desired size can be combined into a larger reinforcement or that a larger reinforcement is divided into a larger number of reinforcements. It can be expressed as ensuring the change of the equipment used by combining or dividing it in different ways. As an example, if a table used in the space is not sufficient, it can be combined with a different table or replaced by dividing it.

Multi-Purpose Use: The multi-purpose usage strategy is defined by the fact that the equipment includes more than one function at the same time or has different functions in different time periods. With a multi-purpose flexibility strategy, it is possible to use a seminar hall as a dining hall at the same time. The space should be designed to provide the physical conditions required by both actions. For this reason, for a multi-purpose usage strategy, a space should be created by foreseeing two or more functions. At the reinforcement level, the use of a cabinet placed in the space as a border element in the space can be given as an example of multi-purpose use.

3.2. Strategies in the Social Dimension

Three social dimension strategies were determined within the scope of the study in order to ensure that the interior space can be re-functionalized. These are as follows; freedom, user engagement and personalization strategies.

Freedom: The concept of freedom is that designs can respond by adapting to different situations, needs and changes. However, from a different perspective, it can be considered as a liberating design criterion from planning to construction, from construction to use. The freedom strategy is important in terms of ensuring the active participation of the users in the space and behaving as the users want.

User Participation: The design strategy that provides user participation is the most functional and reasonable method to provide a mutually transparent environment between the space and the users. Users are the primary decision maker in the space since they have the authority to change and transform the existing space they are in. Thanks to this flexibility strategy, users are given the opportunity to make changes in the space. User participation is important because it gives priority to the user in buildings, cares about their identity and needs, and provides spatial diversity.

Personalization: Rapoport is what modern architecture should do; It states that it creates an open-ended framework and allows the user to complete, change and add his own meaning to this structure (Rapoport, 1967, as cited in Rapoport, 1974, s. 61). They consider the personalization strategy as an architectural method that does not have an oppressive effect on the user and will respond to the need for customization (Rabeneck et al., 1974, s. 700). Hertzberger, by aiming to give a feeling of incompleteness in the spaces thanks to the materials used in the buildings and the designed forms, proposes creating spaces that allow users to make changes and to personalize, allowing flexible use (Hertzberger, 1991, s. 128). Thanks to this flexibility strategy, users have the opportunity to organize the equipment and spaces they use according to their personal preferences.

Thanks to the information to be obtained from the re-functionality strategies and design criteria specified in this study, it will contribute to the design of flexible office environments that can change, transform, grow, adapt, mobile, sustainable and interactive that will positively affect work efficiency and performance.

4. Case Study: Co-working Office Designs with Adaptive Systems

In the context of office design and interior architecture relationship, the primary purpose of fieldwork is to integrate adaptive systems into the interior architecture studio. In this context, first of all, the criteria to be considered about office design were shared with the students, and then how adaptable systems could be integrated into the design and their articles were emphasized.

From the beginning of the design process, an experimental study process was followed for students to use adaptive systems in the context of sustainable design. In this context, the main idea for students was to provide the principle of flexibility in design.

The main principle of the co-working office design to be made in the given space has been determined as flexibility, adaptable spaces, and systems for each. The steps they followed within the scope of the study were script writing, concept creation, zoning studies-needs program, and 3D design. Co-working office spaces were evaluated according to the physical and social dimension criteria defined in the previous section.

4.1. Creating Co-Working Interior Office Space

Students were expected to produce alternative office designs within the scope of co-working office scenarios and conceptual contexts they created in light of all the theoretical data and application studies shared so far.

Considering the criteria in the context of the scenarios they created, the students made a list of needs and offered suggestions for solutions in the spatial context. The most flexible principle is tried to be provided in the outputs, modular furniture systems are used, and multi-purpose use is given priority.

Outputs to alternative shared office designs are as follows.

In Figure 1, Example A, modular working systems and flexibility of spaces have been the first design principle. The stepped working area can be converted into a seminar area when necessary. Modular desks can be combined and separated. The space is generally designed with adaptive systems. Outputs to alternative shared office designs are as follows.

In Figure 2, Example B, the kitchen area is designed as both a social and a working environment. The multi-purpose use principle was supported throughout the project. It is aimed that users can personalize the space and use it freely.

In Figure 3, Example C, it was observed that the customizable areas were given more space. The common area is suitable for multi-purpose use. It is designed to be used both as a work area, as an activity area, and as a social area when necessary.

In Figure 4, Example D, modular working systems are used, and customization is provided with designs that can be combined and separated. With the principle of flexibility, it has been tried to create a space where different plan types can be solved.

In Figure 5, Example E, different study areas were created. Meeting room tables are designed modular and can be separate working systems when necessary. The event area is designed for multi-purpose.

In Figure 6, Example F, different types of spaces are solved based on the principle of flexibility. The activity area has been designed to meet different needs. The focus of freedom is based on giving the users the chance to choose.



Figure 1. Proposal for the Interior Space of Co-Working Office Example A
(Author(s), 2024)



Figure 2. Proposal for the Interior Space of Co-Working Office Example B
(Author(s), 2024)



Figure 3. Proposal for the Interior Space of Co-Working Office Example C
(Author(s), 2024)



Figure 4. Proposal for the Interior Space of Co-Working Office Example D
(Author(s), 2024)



Figure 5. Proposal for the Interior Space of Co-Working Office Example E
(Author(s), 2024)



Figure 6. Proposal for the Interior Space of Co-Working Office Example F
(Author(s), 2024)

5. Discussion of Method

According to the comparative summary table (Table 2) of the designed projects, modularity has been seen as the most influential factor in the co-working office design. It has been deemed appropriate to use modular systems to provide flexibility in adaptable space design according to the given principles.

Table 2. Project Comparison Chart (Author(s), 2024)

Projects Flexibility Strategies		A	B	C	D	E	F
Physical	Modularity	■	■	■	□	■	■
	Neutral Areas	■	■	□	■	□	■
	Different Plan Types	■	■	□	□	■	■
	Adding Removing	■	■	□	□	□	■
	Mobility	■	■	□	□	□	■
	Combinability Divisibility	■	■	■	□	□	■
	Multi-Purpose Use	■	■	□	■	■	■
Social	Freedom	■	□	□	■	□	■
	User Participation	■	□	■	■	□	■
	Personalization	■	□	■	■	□	■
		■ Available □ Partially Available □ None					

In physical principles, simply providing modularity in design will not be sufficient for flexibility. Therefore, it has been seen that it is necessary to create neutral areas, to use different plan types together, and to define the features of adding and removing into designs. In addition, adding user participation and personalization, which are social principles in design, has made the space more adaptive.

Notably, all these features are generally used in the selected samples. It is noteworthy that the space designs that appear in the figures provide adaptive-changeable plan types. The findings from the tables and figures are summarized as follows:

Insufficiency of Modular Design Alone for Flexibility:

- **Modularity Alone is Inadequate:** While modular design can enhance a space's flexibility, relying solely on this principle is insufficient. Achieving flexibility in spaces requires the integration of additional design principles.
- **Systemic Integration:** Modular elements alone may not fully address spatial functionality and adaptability. For example, a modular desk system may be arranged in specific ways, but when different needs or requirements arise, this modular system alone may not meet those demands.

Creation of Neutral Areas and Use of Different Plan Types:

- **Neutral Areas:** To enhance flexibility, fixed-function spaces should be replaced with neutral (multi-functional) areas, allowing various activities to coexist. For

example, a meeting room can be transformed into a seminar area or a workspace accommodating individual and group work.

- **Combination of Different Plan Types:** Using various spatial layouts, such as open-plan offices, private workspaces, and hybrid configurations, enhances spatial flexibility. Combining these different layouts accommodates a wider range of user needs.

Features of Adding and Removing Elements:

- **Adaptable Designs:** Elements that can be added or removed, such as movable furniture, partition systems, or modular components, enable spaces to be flexible and responsive to changing requirements.
- **Dynamic Use:** The ability to rearrange spaces according to user needs ensures that space can continue to serve different functions over time.

User Participation and Personalization:

- **User Participation:** Involving users in the design process ensures that the space adapts to their needs, enhancing flexibility and functionality. User feedback allows for designs that better meet specific needs.
- **Personalization:** Allowing for individual and group customization, such as adjustable furniture or personalized workstations, enhances the adaptability of the space.
- **Social Principles:** Spaces designed to focus on user participation foster collaboration and engagement, improving individual and group productivity.

Observation of Selected Examples:

- **Flexibility and Changeability:** In the selected examples, it is observed that spatial layouts and design elements are implemented with a focus on adaptability. These spaces use changeable plan types and modular systems to accommodate evolving user needs.
- **Adaptive Change:** These designs emphasize not just fixed configurations but dynamic, flexible, and multifunctional structures that respond to changing demands.

These detailed explanations highlight that integrating various plan types and user participation is crucial for spatial designs to be user-centered and flexible, including modularity and neutral areas.

6. Conclusion

Ecological problems are among the issues that can negatively affect future generations in the long run. This problem, in which every study area is negatively affected, has been solved in line with the analyzes made with today's technology and as a result of the studies. There are produced with new solutions focused on the problem. After each new technique or study, new methods are developed by obtaining different information about

the subject. The use of new techniques in design and the adoption of new principles arise from this problem. Adopting sustainable and transformable principles that ensure greater user participation has also led to using adaptive systems.

Co-working offices as a working place have an essential place in terms of being an environment that provides efficient and continuous product development in the busy time conditions of daily life. While working action and working life are so important, office structures should be designed to meet all the functions of the users without any function gap. At the same time, it should be designed as flexible spaces for the user by providing the principles of flexibility in design. It has been observed that these principles contribute significantly to the design, and the use of adaptive systems creates more sustainable spaces.

In addition to modularity, achieving true flexibility in office design requires a holistic approach considering physical and functional adaptability. As mentioned earlier, neutral spaces allow for different configurations depending on the user's needs, facilitating easier transitions between work modes such as individual focus, collaboration, or group activities.

The use of diverse planning types—such as open-plan layouts, flexible workstations, and semi-enclosed spaces—contributes to the adaptability of an office environment. These layouts support various activities, from quiet individual work to dynamic team collaboration, enabling users to seamlessly switch between different working styles.

Moreover, integrating movable partitions, modular furniture, and reconfigurable elements enhances the design's capacity to evolve. This approach ensures that spaces can adapt to changes in organizational structure, technological advancements, or shifts in work practices.

User participation and personalization are also critical components in achieving adaptability. By involving users in the design process, spaces can be tailored to individual and group needs, leading to increased satisfaction and a stronger connection to the environment. Personalized workspaces empower users, fostering a sense of ownership and contributing to the overall flexibility of the design.

In summary, flexibility in office design goes beyond modularity and requires a combination of neutral spaces, adaptable planning types, and user-centric approaches. These elements collectively enhance the ability of office spaces to accommodate evolving work practices, fostering productivity, creativity, and user satisfaction.

In this study, it has been shown that thanks to the information to be obtained from the re-functionality strategies and design criteria specified in shared offices, flexible office environments with changeable, transformable, growing, adaptable, mobile, sustainable, and interactive features that will positively affect working efficiency and performance can be produced.

Author Contribution

The authors declare that they have contributed equally to the manuscript.

Conflict of Interest Statement

The authors of the study declare that there is no financial or other substantive conflict of interest that could influence the results or interpretations of this work.

Research and Publication Ethics Statement

This study was conducted in accordance with research and publication ethics, and did not require ethics committee approval.

References

Forty, A. (2000). Words and buildings: A vocabulary of modern architecture. London: Thames & Hudson.

Fuzi, A. (2015). Coworking spaces for promoting entrepreneurship in sparse regions: the case of South Wales. *Regional Studies, Regional Science*, 2(1), 462-469. doi: 10.1080/21681376.2015.1072053

Gandini, A. (2015). The rise of coworking spaces: A literature review. *Ephemera: Theory & politics in organization*, 15(1), 193-205. <http://www.ephemerajournal.org/sites/default/files/pdfs/contribution/15-1gandini.pdf>

Green, R. (2014). Collaborate or compete: How do landlords respond to the rise in coworking?. *Cornell Real Estate Review*, 12, 52-59. https://ecommons.cornell.edu/bitstream/1813/70738/1/2014_52_59_Green.pdf

Hertzberger, H. (1991). Lessons for Students in Architectures. Rotterdam: 010 Publishers.

Islamoglu, O. and Usta, G. (2018). Theoretical Overview of Flexibility Approaches in Architectural Design. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 8 (4), 673-683. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/545841>

Kaya, E. (2022). The evaluation of work efficiency in shared office interiors through the user space interaction. (Master's thesis). Başkent University, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=qVqOZFj2DwNmvd1oGFYiHvRN5_VBa2U7r_RUPuBVaZw5yD-PqDV43PbFPkhyBMM

Kurnaz, A. (2021). Architectural Flexibility Analysis of University Buildings Transformed from Dysfunctional Zones. (Master's thesis). Yıldız Technical University, Istanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=8tbPippmWV_b-lrrn9YEAkoq-OK8byZv4k4azhbzPaSJBLeTG4Jhv67QnO_qLPSZ

Laing, A. and Bacevice, P. A. (2013). Using design to drive organizational performance and innovation in the corporate workplace: implications for interprofessional environments. *Journal of Interprofessional Care*, 27(sup2), 37-45. <https://doi.org/10.3109/13561820.2013.792043>

McLaughlin, B. S. (2008). Large Scale Adaptive Re-use: An Alternative to Big Box Sprawl. (Doctoral dissertation). University of Pennsylvania/Historic Preservation, Pennsylvania. <https://repository.upenn.edu/handle/20.500.14332/36607>

Merkel, J. (2015). Coworking in the city. *Ephemera: Theory & politics in organization*, 15(1), 121-139. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/14478/>

Moriset, B. (2013). Building new places of the creative economy. The rise of coworking spaces. Proceedings of the 2nd Geography of Innovation International Conference 2014. Utrecht: Utrecht University. <https://shs.hal.science/halshs-00914075v1>

Noraslı, M. and Kose Dogan, R. (2019). A Review on Contemporary Office Designs, *Bee Rendering Design Office. Artium*, 8(1), 1-10. <http://artium.hku.edu.tr/tr/pub/issue/52425/568801>

Ozdamar, M. (2017). Evolution of interior comfort in office buildings. (Master's thesis). Trakya University, Edirne. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=q3-d9QtLoVA2OMExHSkJpdKwb59pGnkm6ZlqBGw9Yo5KPjH44_n6l8fO8Va3O93F

Ozturk, E. and Korkmaz, E. (2018). Services and Design Features of Shared Office Spaces in Istanbul. *Istanbul Commerce University Journal of Technology and Applied Sciences*, 1(1), 73-86. <https://dergipark.org.tr/en/pub/icujtas/issue/57144/806474>

Rabeneck, A., Sheppard, D. and Town, P. (1974). Housing: Flexibility/Adaptability. *Architectural Design*, Feb, 44, 76-91. https://www.academia.edu/48065552/Housing_Flexibility_Adaptability

Rapoport, A. (1974). Symbolism and Environmental Design. *Journal of Architectural Education (1947-1974)*, 27(4), 58-63. <https://doi.org/10.2307/1423934>

Rapoport, A. (2005). *Culture, Architecture, and Design*. Locke Science Publishing Company.

Ross, P. (2006). Technology for a New Office. Worthington. J. (Ed.), *Reinventing the Workplaces*, 2nd Edition (p. 143-156). London: Routledge. doi: 10.4324/9780080455518

Schneider, T. and Till, J. (2008). *Flexible Housing*. London: Routledge. doi: 10.4324/9781315393582

Toprak, G. (2014). The research of office buildings in terms of design criteria and spatial formation: Example of Ankara; Eskişehir road. (Master's thesis). Gazi University, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BEWpvs8SHv-slp6E4XRWiw&no=OMteafF8QldqpdK72u8Wbg>

Mobilya Tasarımında Temel Tasarım İlkelerinin Kullanılması

Gökçe ÖZKADER^{1*}, Mahmut Atilla SÖĞÜT²

Öz

Yerleşik hayata geçilmesi ile mobilya kullanımı zorunlu ihtiyaçlardan biri haline gelmiş ve mobilyanın biçimlenmesi de zamanla estetik kaygılar ile yeniden şekillenmiştir. Tıpkı mobilya gibi tasarım kavramı da buna etki eden birçok faktörle zaman içerisinde değişmiş ve gelişmiştir. Bu makalede tasarımın bir barçası olan temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımına olan etkisi incelenmektedir. İlk etapta mobilyanın tarihsel süreç içerisinde gelişim ve değişim sürecine, mobilya ve tasarım kavramlarının neler ifade ettiğine değinilmiştir. Tasarım süreçleri ve mobilya tasarım süreci ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş ve özellikle mobilya tasarımında tercih edilen temel tasarım ilkelerine örnekler ile açıklamalar getirilmiştir. Temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımında nasıl uygulandığı, estetik ve işlevsel değerine nasıl katkı yaptığı ve bu uygulamaların kullanıcı deneyimine nasıl etki ettiği ele alınmıştır. Tasarımcıların mobilya tasarım sürecinde temel tasarım ilkelerini etkili bir şekilde kullanabileceklerini göstermek amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımında estetik ve işlevselliği dengeleyen, kullanıcı deneyimini çeşitlendiren ve bulunduğu mekânın kimliğini yansıtan, güçlendiren önemli unsurlar olduğu vurgulanmıştır. İlkelerin doğru kullanılması ile yaratıcı, yenilikçi, kullanıcı odaklı ve estetik açıdan zengin mobilya tasarımlarının elde edilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mobilya Tasarımı, Temel Tasarım İlkeleri, Mobilya Tasarım ilkeleri, Tasarım İlkeleri Uygulaması

The Use of Basic Design Principles in Furniture Design

Abstract

With the transition to a settled life, the use of furniture became one of the essential needs, and the shaping of furniture was gradually influenced by aesthetic concerns. Similarly, the concept of design has changed and evolved over time, influenced by many factors. This article examines the impact of basic design principles, which are part of the design, on furniture design. Initially, the historical development and transformation process of furniture and the meanings of the concepts of furniture and design are discussed. Previous studies related to design processes and furniture design processes have been reviewed, and particularly the preferred basic design principles in furniture design have been explained with examples. How basic design principles are applied in furniture design, how they contribute to its aesthetic and functional value, and how these applications affect the user experience are addressed. The aim is to demonstrate how designers can effectively use basic design principles in the furniture design process. As a result of the research, it has been emphasized that basic design principles are

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID NO: 0009-0007-6143-3722)

* İlgili Yazar/Corresponding author: 20232102007@ogr.msgsu.edu.tr

² Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID NO: 0000-0003-3955-6033)

important elements in furniture design that balance aesthetics and functionality, diversify the user experience, and reflect and enhance the identity of the space. It is concluded that creative, innovative, user-oriented, and aesthetically rich furniture designs can be achieved with the correct use of these principles.

Keywords: Furniture Design, Basic Design Principles, Furniture Design Principles, Application of Design Principles

1. Giriş

Tasarım dünyası, estetik ve fonksiyonelliğin dengesini kurmayı amaçlar. Bu dengeyi sağlamak için kullanılan temel tasarım ilkeleri, mobilya tasarımında da kritik bir rol oynamaktadır. Mobilyalar, sadece kullanışlı objeler olmanın ötesine geçerek, mekânın karakterini belirleyen ve kullanıcı deneyimini doğrudan etkileyen önemli unsurlardır. Bu bağlamda, doğru tasarım ilkelerinin uygulanması, mobilyaların hem işlevsel hem de estetik açıdan mükemmel olmasını sağlar.

Temel tasarım ilkeleri, denge, ritim, vurgu, uyum, oran gibi kavramları içerir. Bu ilkeler, tasarım sürecinde yol gösterici olup, yaratılan her parçanın kullanıcı ihtiyaçlarına ve estetik beklentilere cevap verebilmesini sağlar. Örneğin, denge ilkesi, bir mobilya parçasının görsel ağırlığını dengeli bir şekilde dağıtarak, mekânda huzur ve düzen hissi yaratır. Ritim ise tekrarlayan elemanlar ve desenler aracılığıyla gözün akıcı bir şekilde hareket etmesini sağlar ve bu da kullanıcıya hoş bir görsel deneyim sunar.

Mobilya tasarımında vurgu, belirli bir alan veya özelliğin dikkat çekici hale getirilmesiyle gerçekleştirilir. Bu, bir odanın odak noktasını oluşturarak, tasarımın geri kalanıyla uyum içinde olmasına yardımcı olur. Uyum ve bütünlük, tüm tasarım elemanlarının birbiriyle ilişkili ve uyumlu olmasını sağlayarak, estetik bir bütünlük oluşturur. Oran ve ölçek ise, mobilyanın boyutlarının ve mekânla olan ilişkisinin doğru ayarlanması ile ilgilidir ve bu da kullanıcı konforu için önem taşır.

Günümüzde, iç mekân tasarımında estetik ve işlevselliği bir araya getiren mobilyalar, yaşam alanlarımızın kalitesini belirleyen başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Mobilya tasarımında temel tasarım ilkelerinin uygulanması, sadece bireysel kullanıcı deneyimlerini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler sunar. Örneğin, ergonomik tasarım ilkeleri, kullanıcıların konforunu artırırken, aynı zamanda sağlıklı bir yaşam tarzını destekler. Ayrıca, çevre dostu malzemelerin kullanımı ve minimalist tasarım yaklaşımları estetik bir çekicilik yaratırken çevresel etkileri azaltarak sürdürülebilir bir gelecek için de önemli katkılarda bulunur.

Bu makalede amaç; temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımındaki rolünü ve bu ilkelerin mobilyaların estetik ve işlevselliği üzerindeki etkilerini incelemektir. Mobilya tasarımında kullanılan temel tasarım ilkelerinin belirlenmesi ve bu ilkelerin, estetik, fonksiyonellik ve kullanıcı deneyimi üzerindeki etkilerine odaklanılmaktadır. Çalışmada nitel bir yaklaşım benimseyerek literatür taraması ve örnek incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. İlk aşamada, mevcut literatür üzerinden mobilya tasarımı, tarihi, temel tasarım ilkeleri ve bu ilkelerin estetik ve işlevsellik üzerindeki etkileri hakkında bilgi toplanacaktır. Bu bağlamda, mimarlık ve iç mimarlık alanındaki akademik makaleler, kitaplar ve tasarım dergileri incelenecektir. İkinci aşamada, tasarım ilkelerinin mobilyalar üzerindeki etkilerini anlamak için günümüzde ve geçmişte tasarlanmış örnekler üzerinden, farklı tasarım ilkelerinin nasıl uygulandığı ve bunların estetik ve işlevsellik üzerindeki sonuçları gösterilecektir. Bu örnekler aracılığıyla, temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımındaki rolü ve kullanıcı memnuniyeti üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Bu araştırmanın hipotezi, temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımına entegre edilmesinin, elde edilen ürünlerin estetik ve işlevsellik açısından iyileşmesini sağladığıdır. Bu hipotez doğrultusunda, temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımındaki etkilerini incelemekte ve elde edilen bulgular ile mobilya tasarımında estetik ve işlevselliğin nasıl dengeleneceğine dair bilgiler sunulmaktadır. Araştırmanın sonuçları, tasarımcılar ve iç mimarlar için pratik öneriler geliştirilmesine katkı sağlayacak ve mobilya tasarımındaki yenilikçi çözümlerin teşvik edilmesine yardımcı olacaktır.

2. Mobilya

2.1. Mobilya Tarihi

Mobilya, insanlık yerleşik hayata geçtiğinden bu yana yaşamı sürdürmek için kullanılan temel ihtiyaçlardan biridir. Başlangıçta, estetik kaygılar güdülmeden, yalnızca doğanın sağladıklarıyla yetinilerek fonksiyonel amaçlarla kullanılan mobilyalar, zamanla devletlerin oluşması, kültürel değişim ve teknolojik gelişmelerle birlikte estetik unsurlar da göz önünde bulundurularak farklı amaçlar için tasarlanmaya başlanmıştır.

Mobilya tarihi birçok döneme ayrılmaktadır. Antik çağlarda kullanılan mobilya malzemeleri günümüze pek ulaşamamış olsa da kalıntılar ve tasvirler sayesinde bu mobilyaların nasıl göründükleri hakkında fikir sahibi olabiliyoruz. Antik çağlardan günümüze kalan en güzel örnekler, ölüm ritüelleri sayesinde Mısırlılardan kalmıştır. Mısırlılar, ölümden sonra bir yaşam olduğuna ve dünyada kullandıkları eşyalara orada da ihtiyaç duyacaklarına inandıkları için mezarlarına mobilya koymuşlardır. Bu inanç sayesinde günümüze ulaşmış bazı örnekler mevcuttur (Pinto, 2012, s. 3).

Her dönemin mobilyası farklı anlamlar taşımış ve farklı biçimlere bürünmüştür. Bunun sebebi, farklı kültürler, sosyal hayatlar, ritüeller, yönetim şekilleri, inançlar ve savaşlar gibi birçok etkidir. Medeniyetler arasında sahip olunan gücü göstermek için mobilya, diğer yapılar ve statü sembolleri gibi bir araç olarak kullanılmıştır (Boyla, 2012, s. 1).

Kullanılan malzeme, mobilyanın büyüklüğü ve rengi gibi özellikler, o mobilyaya sahip olan kişinin ya da devletin gücünü ve büyüklüğünü yansıtmıştır. Bir kral ile bir köylünün kullandığı mobilyalar çok kolay bir şekilde ayırt edilebilmekteydi. Mobilya üzerindeki işlemler çoğu zaman kullanan kişiye olan saygının, minnetin ya da hürmetin bir ifadesi olarak kullanılmış, bazen de tanrı figürleriyle inançlarını temsil etmiştir. Medeniyetler arasında gerçekleşen savaşlar ile kültürler harmanlanmış ve yeni tasarım anlayışları ile ifade biçimleri ortaya çıkmıştır (Boyla, 2012, s. 2).

Mobilya, Mısır, Yunan ve Roma gibi büyük uygarlıklar döneminde gelişmiş ve zaman içerisinde tasarım yönü kuvvetlenmiştir. Avrupa'da Orta Çağ'a girildiğinde ise bu süreç duraklamış ve gün geçtikçe daha da kötüye gitmiştir. Karanlık dönemin sona ermesiyle mobilya tasarımı, daha fonksiyonel, daha becerikli ve daha estetik nitelikler kazanmaya başlamıştır. Rönesans dönemi ile başlayan bu yeniden doğuş, mobilya sanatının Avrupa'da önemli ölçüde gelişmesine neden olmuş ve bu gelişim zamanla tüm dünyaya yayılmıştır. Bu süreçte, mobilya tasarımında hem estetik hem de işlevsellik açısından büyük yenilikler ve ustalıklar ortaya çıkmış, mobilya sanatı küresel bir etkiye sahip olmuştur (Boyla, 2012, s. 2). Aşağıda küçük bir tarihsel şema ile süreç gösterilmektedir (Şekil 1).



Şekil 1. Mobilya Tasarım Dönemleri Tarihsel Şeması (URL-1'den yazar tarafından uyarlanmıştır.)

Endüstri devrimi ile mobilya tasarımında ve üretiminde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Seri üretim tekniklerinin gelişmesiyle, mobilyalar daha geniş kitlelere ulaşabilir hale gelmiş ve bireysel el işçiliğinin yerini makine üretimi almıştır (Ölmez & Alkan, 2021, s. 38). Bu dönemde fonksiyonellik ön planda tutulmuş, ancak zamanla modernizmin etkisiyle estetik değerler yeniden önem kazanmıştır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren mobilya tasarımında minimalizm ve fonksiyonellik öne çıkmıştır. Bauhaus akımı ve modernizm, mobilya tasarımını sadeleştirerek, işlevselliği ve estetik dengeyi ön planda tutmuştur (Ölmez & Alkan, 2021, s. 38).

Günümüzde ise mobilya tasarımında sürdürülebilirlik, ergonomi ve teknolojik entegrasyon gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Çevre dostu malzemelerin kullanımı ve enerji tasarrufu sağlayan üretim teknikleri, modern mobilya tasarımında büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, akıllı mobilyalar ve modüler tasarımlar, kullanıcıların değişen ihtiyaçlarına hızlı ve esnek çözümler sunmaktadır. Teknolojinin gelişimi, mobilyaların işlevselliğini artırmakta ve kullanıcı deneyimini zenginleştirmektedir.

Günümüze kadar mobilya, birçok etkene maruz kalarak değişmiş, gelişmiş ve yeni anlamlar ve işlevler kazanmıştır. Hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. İnsanlık var olduğu sürece mobilya da gelişmeye ve değişmeye devam edecek, diğer birçok ihtiyaç gibi yeni biçimlere bürünecektir. Bu sürekli evrim, gelecekte mobilya tasarımının daha da yenilikçi, kullanıcı dostu ve çevreye duyarlı olacağının bir göstergesidir.

2.2. Mobilya Kavramı

İnsanların zaman geçirdikleri mekânlarda yapmak zorunda oldukları birtakım eylemleri gerçekleştirirken kullandıkları elemanlara mobilya denir. Oturma, yatma, çalışma veya yemek yeme gibi eylemler için kolaylık ve rahatlık sağlayan mobilyalar, biçimlenirken işlevsellik, ergonomi ve estetik unsurlar göz önünde bulundurularak tasarlanırlar (Demirarslan, Demirarslan, Salihoğlu, & Aka, 2022, s. 23).

Mobilyalar, sadece işlevselliği değil, aynı zamanda mekânın estetik ve duygusal değerini de taşırlar. Bu nedenle, mobilya tasarımı, kullanıcının mekânla olan etkileşimini derinleştiren ve yaşam kalitesini artıran bir süreçtir.

Mobilya, mekânın işlevini anlatırken aynı zamanda kullanıcı ve mekân arasındaki ölçüğü algılamada bir araçtır. Mekânların işlevsel ve kolay kullanıma sahip olabilmesi için mobilyaya ihtiyaç duyulur. Aynı zamanda mobilya, mekânın tasarım anlayışını kendi tasarım biçimi ile tamamlayabilmektedir. İşlevsellik ve tasarımın bir arada yürütüldüğü biçimlendirme süreçleri, mobilyayı mekân tasarımında vazgeçilmez kılar. Çünkü mekân,

kullanılan donatı elemanları ve mobilyalar ile anlam kazanır ve kullanıcıya tasarım biçimini hissettirebilir (Demirarslan, Demirarslan, Salihoğlu, & Aka, 2022, s. 28).

Mobilyanın mekândaki rolü, sadece işlevsellik ve estetikle sınırlı kalmaz. Aynı zamanda, mekânın atmosferini, akustiğini ve karakterini de etkiler. Mobilyalar, bulundukları ortamın akustiğini iyi ya da kötü yönde etkileyebilir ve kokusuyla mekâna karakter kazandırabilir. Sembolik, estetik ve kültürel değerleri ileterek kullanıcılar üzerinde etki bırakırlar. Her bir mobilya, bulunduğu ortamla ilgili mesaj verir; örneğin, bir ofis lobisindeki banko şirketin durumu ve amacını açıklayabilir (Şekil 2 solda), bir otelin bekleme alanlarında kullanılan oturma elemanları ise otelin sunduğu hizmetin kalitesini gösterebilir (Şekil 2 sağda). Bu alanlar, farklı biçimler ve mobilyalarla düzenlenerek çeşitli varyasyonlar yaratılabilir ve her varyasyon mekâna farklı bir kimlik kazandırır (Booth & Plunkett, 2014, s. 7).



Şekil 2. Kıvrımlı Deriden Üretilmiş Tavan Panelleri ile Ona Uyum Sağlayan Yapıda Üretilmiş Banko ile Deri İmalatçısı Bir Firma İçin Tasarlanmış Lobi (solda) (URL-2). 1970'lerin Gece Hayatının Merkezi Olan Bir Bölgede Konumlanmış Ve Dönemin İkonik Gece Kulüplerine Gönderme Yapacak Bir Tasarım Dili Tercih Edilerek Donatılmış Otel (sağda) (URL-3).

Mobilyaların mekân içindeki bu çok yönlü etkisi, tasarım sürecinin karmaşıklığını ve önemini bir kez daha gözler önüne serer. Bu sürecin başarısı, tasarımcıların yaşadığı dönem, aldığı eğitim, mobilyanın endüstriyel üretim süreci ve ergonomik özellikleri gibi birçok faktöre bağlıdır. Mobilya seçilirken ya da tasarlanırken, mekânın duygusunu hissettirmek için tasarımcıların yaşadığı dönem ve aldığı eğitim, mobilyanın endüstriyel üretim süreci, ergonomik oluşu gibi faktörler göz önüne alınmalıdır. Bu faktörler, her tasarımcıyı birbirinden farklılaştırır. Tasarımcıların mobilya tasarlarlarken amacı, ilham veren temel kavramlar ve fikirlere tamamen bağlı kalmak yerine eleştirel bir yaklaşım benimseyerek tasarımın tüm yönlerini kapsamlı ve bütünlüklü bir şekilde ele almak olmalıdır (Postell, 2012, s. 3).

Mobilyanın sadece bir eşyadan ibaret olmadığı, kullanıcıya duygusal ve psikolojik etkiler sunduğu gerçeği göz önüne alındığında, tasarım sürecinin ne denli önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Mobilyalar, kullanıcıların yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda mekânın ruhunu ve kimliğini de şekillendirir. Bu nedenle, mobilya tasarımı sürecinde estetik ve işlevselliğin yanı sıra, kullanıcı deneyimini zenginleştirecek inovatif yaklaşımlar da benimsenmelidir.

3. Tasarım

3.1. Tasarım Kavramı

Tasarım, zamanla bir figür, bir amaç ve bir meslek haline gelmiş bir güdüdür. İlk başlarda, tasarım yalnızca ihtiyaçları karşılamak amacıyla ortaya çıkmış birçok üründe kendini göstermiştir. Ancak, zamanla bu ürünlere yüklenen anlamlar ve insanlığın gelişimiyle birlikte, tasarım önemli bir boyut kazanmış ve kendini bağımsız bir alan olarak var etmiştir. Yaşamda temel ihtiyaçlar karşılandığında, insanlar bununla yetinmeyip konfor alanını genişletme ve yaşamı daha da kolaylaştırma ihtiyacı duymaya başlarlar. Bu

doğrultuda, ihtiyaçları karşılayan yeni objeler aranır ya da üretilir. İnsanlar, ilk zamanlarda doğada hazır halde bulunan malzemelerle yetinirken, zamanla içinde bulundukları dönemin şartlarına ve imkanlarına uygun yeni objeleri kendi üreterek tasarlamaya başlamışlardır. Bu süreçte, dönemin beğeni ve estetik anlayışının yanı sıra, teknolojik gelişmelerin de katkısı olmuştur (Yazıcıoğlu, 2017, s. 55).

Günümüzde, tasarım birçok alana ayrılmıştır; ancak hepsinin ortak noktası tasarlama güdüsüdür. Yapılan araştırmalar, herkesin tasarım yapma yeteneğine sahip olduğunu göstermektedir. Tasarım, insanın doğasında var olan ve insanı insan yapan özelliklerden biridir. Çevrede bulunan, insan elinin değdiği çoğu şey tasarlanmıştır. İlk zamanlarda, tasarım yapmak doğal ve kolektif olarak yapılan ve paylaşılan bir yetenek olarak görülmüştür. Yakın zamanlarda ise bu durum değişmiş ve tasarım kişiye özel bir hal almaya başlamıştır. Geleneksel zanaata dayalı toplumlarda, eserin tasarlanması ve yapım aşaması birbirinden ayrılmazdı; genellikle ürün yapılmadan önce bir modellemeye ya da çizime ihtiyaç duyulmazdı. Ancak, modern ve endüstriyel toplumlarda, bir eseri yapma süreci, onu tasarlama sürecinden ayrılmış ve tasarlama süreci tamamlanmadan yapım aşamasına geçilmez olmuştur (Cross, 2011, s. 4).

Tasarım aslında doğada var olan ve fark edilmeyeni, bir tasarımcının alarak fark edilebilir hale getirmesidir. Bu süreçte, tasarımcılar çevrelerinden ilham alarak yeni ve yenilikçi çözümler geliştirmeye çalışırlar. Bu, doğadaki formları, renkleri ve dokuları inceleyerek ve bunları insanların ihtiyaçlarına uygun hale getirerek gerçekleşir (Demirarslan & Demirarslan, 2021, s. 15). Tasarımın evrimi, toplumların gelişimiyle paralellik göstermektedir. Sanayi devrimiyle birlikte tasarımda işlevsellik ve seri üretim ön plana çıkarken, günümüzde estetik, ergonomi ve sürdürülebilirlik gibi kavramlar da önemli hale gelmiştir. Tasarım, sadece bir ürünün biçimlenmesi değil, aynı zamanda kullanıcıların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına da cevap vermektedir. Bu, tasarımın çok yönlü bir disiplin olduğunu ve insan yaşamını her yönüyle etkilediğini göstermektedir.

Her kültür, kendi estetik ve işlevsel değerlerini tasarımlarına yansıtarak, tasarımın evrensel bir dil olmasına rağmen yerel ve kültürel özgünlükler taşıdığı anlamına gelir. Farklı kültürlerden gelen tasarım yaklaşımları, küresel tasarım dünyasında zenginlik ve çeşitlilik yaratmaktadır. Bu çeşitlilik, tasarımcıların farklı perspektiflerden ilham alarak daha yaratıcı ve kapsayıcı çözümler geliştirmelerine olanak tanır.

Sanayi devrimi döneminde ortaya çıkan işlevsellik ve seri üretim odaklı tasarım anlayışı, endüstriyel toplumların ihtiyaçlarına hızlı ve etkili çözümler sunmuştur. Ancak, zamanla bu yaklaşım, estetik ve ergonomik kaygılarla dengelenmeye başlamıştır. Günümüzde, tasarımcılar yalnızca ürünlerin işlevselliğini değil, aynı zamanda kullanıcı deneyimini ve çevresel etkilerini de dikkate almaktadır. Bu, tasarımın insan yaşamına nasıl dokunduğunu ve onu nasıl dönüştürdüğünü gösterir (Ölmez & Alkan, 2021, s. 38).

Sonuç olarak, tasarım, insanlığın temel ihtiyaçlarını karşılamının ötesine geçerek, estetik, işlevsellik, sürdürülebilirlik ve kültürel ifade araçlarına dönüşmüştür. Tasarımcılar, çevrelerindeki dünyayı gözlemleyerek, mevcut problemleri çözmek ve insan yaşamını daha kaliteli ve anlamlı hale getirmek için sürekli olarak yenilikçi yollar aramaktadır. Bu, tasarımın gücünü ve etkisini her geçen gün daha da artırmaktadır. Tasarımın evrimi, kültürel ve teknolojik gelişmelerle birlikte devam etmekte, her yeni dönemde insan yaşamına yeni anlamlar ve değerler katmaktadır.

3.2. Temel Tasarım ve İlkeleri

Tasarım, insanın çevresinde doğal olarak var olan veya insan eliyle üretilmiş nesnelerin biçimini ve işlevini belirleme sürecidir. Bu nesneler beş duyu organıyla algılanabilir ve tanımlanırken biçimleri, fonksiyonları ve taşıdıkları anlam ön plandadır. Biçim, özellikle görme duyusuna hitap ederek çevreyi algılamamızda öncelikli bir rol oynar. Objelerin biçimi, genellikle fonksiyonu ve anlamı hakkında bize ipuçları verir. Bu nedenle, bir birey bir nesnenin biçimine bakarak onu tanımlayabilir ve günlük hayatında nasıl kullanabileceğini anlayabilir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 13).

Temel tasarım, sanatın çeşitli dalları arasındaki ilişkileri, kuralları ve yöntemleri içeren bir disiplindir. Tasarım yetkinliği kazanmak, sanat eğitiminin önemli bir parçasıdır. Tasarım ilkeleri, tasarımın başlamasıyla ortaya çıkar ve sürekli olarak gelişir (Kaya, 2018, s. 3). Bauhaus gibi okulların ortaya çıkmasıyla temel tasarım, mimarlık, zanaat ve güzel sanatlar alanlarında eğitim veren bir disiplin olarak şekillenmiştir. Bauhaus'un amacı, öğrencilere mimarlık, ressamlık, heykeltıraşlık ve zanaatkarlık gibi farklı sanat disiplinlerini iç içe geçirerek eğitim vermektir. Öğrencilere taklit yerine kendi yaratıcı yollarını bulmaları için özgürlük verilmiştir. Bu bağlamda, temel tasarım eğitimi, öğrencilere nesnelerin biçimini ve işlevini belirleme yeteneği kazandırmak için önemli bir rol oynamıştır (Yazıcıoğlu, 2017, s. 57).

Tasarımın temel ilkeleri, nesnelerin biçimini ve işlevini belirleme sürecinde rehberlik eder. Bu ilkeler, nesnelerin estetik görünümü, kullanılabilirliği ve taşıdığı anlam gibi faktörleri içerir. Dolayısıyla, başarılı bir tasarımın biçim, fonksiyon ve anlam arasında denge sağlaması önemlidir. Bu temel tasarım ilkeleri, nesnelerin ve yapıların sadece görünüşünü değil, aynı zamanda işlevselliğini ve kullanıcıyla kurduğu ilişkiyi de dikkate alır. Böylece, tasarımın sadece estetik değil, aynı zamanda işlevsel ve anlamlı olması sağlanır. Bu ilkeler, tasarım sürecinin her aşamasında rehberlik sağlayarak, kullanıcılarla etkileşimde bulunan nesnelerin ve yapıların daha iyi oluşturulmasını sağlar.

Tasarımın ilkeleri konusunda tam bir fikir birliği bulunmamakla birlikte genel olarak kabul gören ilkeler şu şekilde sayılabilir; Ritim (tekrar), zıtlık (kontrast), hiyerarşi (koram), uyum, denge, birlik- bütünlük, hareket, desen, oran, vurgu, çeşitlilik (Yazıcıoğlu, 2017, s. 143). Tek başına bir tasarımda uygulanabileceği gibi birlikte kullanıldığında daha kuvvetli sonuçların elde edileceği bu ilkelere kısaca değinilecektir.

3.2.1 Ritim (Tekrar)

Benzer form, öge, biçim, renk ve doku gibi özelliklerin birbirinden kopmadan bir ilişkiye bağlı olarak tekrarlamasıdır. Tasarım sürecinde kullanılan farklı tekrar çeşitleri bulunmaktadır bunlar; Form, ölçü, renk, doku ve pozisyon tekrarı olarak sınıflandırılır bilinir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 143).

3.2.2 Zıtlık (Kontrast)

Çevrede her zaman, dikkat edilmeyen zıtlıklar mevcuttur. Zıtlık renk, oran, ölçek, şekil, doku gibi özellikler ile yaratılmaktadır. Örneğin düz bir çizgi ile eğri bir çizginin birleştirilmesi ya da siyah ile beyaz rengin bir arada kullanılması gibi zıtlığı gösterebilecek çeşitli yollar vardır (Yazıcıoğlu, 2017, s. 147).

3.2.3 Hiyerarşi (Koram)

Hiyerarşi tabiatta kendiliğinden var olan bir düzendir. Güneşin doğuşu ve batışı arasındaki konumu, ayın evreleri buna bir örnektir. Tasarımda da yine diğer ilkelerde olduğu gibi ölçü, renk, biçim ile hiyerarşi ortaya çıkartılmaktadır. Siyah rengin kademeli olarak tonun açılması, bir karenin kademeli olarak boyutunun değişmesi gibi. Hiyerarşinin eksensel, merkezsiz ve çevresel olmak üzere üç türü bulunmaktadır (Gürer & Gürer, 2004, s. 183).

3.2.4 Uyum

İki ya da üç boyutlu nesneler arasında ortak noktaların ya da benzerliklerin bulunması ile uyumdan söz edilebilir. Uyum nesnelerin biçimlerinde olabileceği gibi, işlev ve anlamlarında da olabilir. Bir formu oluşturan parçalar arasında benzerlik ve uygunluk olması aranmaktadır. Uyum, fiziksel, işlevsel, biçim ve üslup olarak dört başlığa ayrılmaktadır (Yazıcıoğlu, 2017, s. 155).

3.2.5 Denge

Bir tasarımda bulunan formun kendi içerisinde ya da bütünle olan ilişkisinde yüzeysel, hacimsel veya oransal olarak denge bulunmasıdır. Denge yapısal bir biçimlenme şeklinde olabileceği gibi sadece görsel olarak da tasarımda var olabilir. Dengenin yatay, düşey ve çevresel olmak üzere üç ana türü bulunmaktadır. Ayrıca eksen özelliklerine göre de simetrik, merkezi ve asimetrik olmak üzere üç alt başlıkta incelenebilmektedir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 158).

3.2.6 Vurgu

Tasarımda kullanılan öğelerden biri ya da birkaçını ön plana çıkarmak için vurgu kullanılır. Vurgulanmak istenen objenin rengi, dokusu, ölçeği, yönü, pozisyonu ya da yoğunluğu diğerlerinden farklılaştırılır. Vurgu tasarımın diğer ilkeleri ile elde edilebilmektedir. Zıtlık, izolasyon ya da yerleştirme gibi seçenekler ile vurgu oluşturulabilir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 164).

3.2.7 Hareket

Tasarımda var olan bir biçimin ya da objenin yerinin değiştiği hissini yaratılmasına hareket denilebilir. Bir çizginin birbirini tekrar eder şekilde yönünün ya da pozisyonun değiştirilmesi buna örnektir. Bir objenin, uyum içerisinde giderek renginin solması da o objenin hareket ettiği ve yok olduğu hissini yaratabilir.

3.2.8 Birlik-Bütünlük

Renk, doku, form, zaman, üslup gibi farklı öğeler ile tasarımda birlik ya da bütünlük oluşturmak mümkündür. Birlik, tasarımda kullanılan öğelerin bir araya gelmesi ile oluşan bütünlük duygusudur. Kullanılan öğelerin birbiri ile ilişkide olması ve birbirini tamamlaması bütünlük oluşturma da bir araçtır. Tasarımda gerçekleştirilmesi en zor ilkedir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 176).

3.2.9 Desen

Bir tasarım da genelde birlik oluşturmak için kullanılan, kimi zaman estetik anlamlar yüklenen tekrarlanarak elde edilen öğelerdir. Tek başına kullanılabileceği gibi başka bir desen içerisinde vurgu olarak da kullanılabilir. Dekoratif etki sağlamak amacıyla desenler bir alan ve yüzeyde tekrarlanarak kullanılır.

3.2.10 Çeşitlilik

Bir görüntünün akışına farklı bir ögenin eklenmesi ile elde edilir. Bir nesnenin yönü, formu, rengi değiştirilerek elde edilebilir. Örneğin çizgi tekrarları ile elde edilmiş bir görüntünün içerisine daire eklenmesi gibi ya da aynı renkte devam eden görselin arasına farklı renklerin eklenmesi çeşitlilik yaratır.

3.2.11 Oran-Orantı

Bir tasarımın oranlı olması diğer bazı ilkelerin de kendiliğinden o tasarımın içerisinde var olmasına sebep olabilir. Tasarımda kullanılan nesne kendi içerisinde oranlı olabileceği gibi tasarımın bütünüyle de bir orantı içerisinde olabilir. Ya da birbiri ile belli bir oran ilişkisi olan objeler aynı tasarım içerisinde kullanılabilir. Bu ilkede altın orandan da bahsedilebilir, çoğu tasarımda yer etmiş altın oran göze daha dengeli ve estetik gelen tasarımlar elde edilmesine olanak sağlamıştır.

4. Mobilya Tasarımı

Mekânın duygusunu hissettirecek olan mobilya seçilirken ya da tasarlanırken, tasarımcıların yaşadığı dönem ve aldığı eğitim, mobilyanın endüstriyel olarak üretim süreci, ergonomik oluşu gibi her bir tasarımcıyı birbirinden farklılaştıracak etkenler bulunmaktadır. Mobilya tasarımında, tasarımcıların yaşadığı dönem, aldığı eğitim ve mobilyanın endüstriyel üretim süreci gibi birçok faktör, tasarımlarını benzersiz kılar. Her bir tasarımcı, kendi deneyimleri, estetik anlayışı ve işlevsel gereksinimlere göre farklı yaklaşımlar sergiler.

Mobilya tasarımı, insanların oturma ve dinlenme, çalışma ve eğlenme, eşyaları düzenleme veya sergileme ve mekanları bölümlendirme gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılır ve üretilir. Bu, mobilyanın birincil amacının işlev olduğu geniş bir faydacı çerçeveyi ortaya koyar. İşlev, kullanılabilirlik ve sosyal kullanım, mobilyanın performansının önemli yönleri olsa da nadiren yalnızca işlev büyük tasarıma ilham verir. Mobilya tasarımı, işlev, kullanılabilirlik ve sosyal kullanım ile iç içe geçmiş olan güzellik fikirlerine, tasarım ilkelerine, teoriye, malzeme özelliklerine, üretim teknolojilerine, ticari ekonomilere, çevresel tasarım konularına ve yerleştirildiği mekânsal bağlama dayanır (Postell, 2012, s. 2).

Bir mobilya parçasının iyi bir tasarım olarak kabul edilmesi için estetik, işlev kadar önemlidir. Estetik değerler, tasarımın kullanıcıya hitap etmesini ve mekanla uyum sağlamasını sağlar. Güzellik, tasarımın duysal ve duygusal etkisini artırır. Tasarım ilkeleri ve teorileri, bir tasarımın temel yapı taşlarını oluşturur. Orantı, denge, ritim ve uyum gibi ilkeler, başarılı bir tasarımın temel unsurlarıdır ve tasarımın görsel çekiciliğini ve işlevselliğini destekler (Postell, 2012, s. 11).

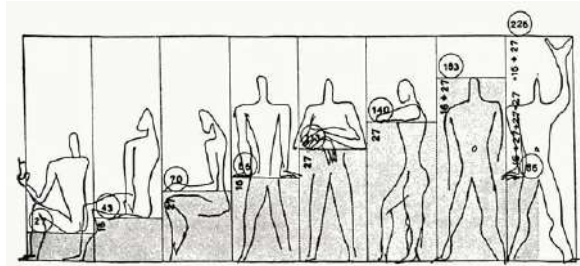
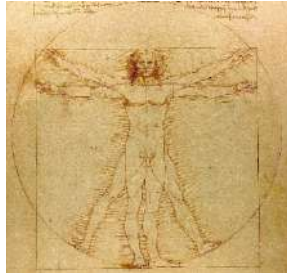
Mobilya tasarlarken, tasarımcıların amacı sadece ilham aldıkları temel kavramlara odaklanmak değil, aynı zamanda eleştirel bir bakış açısıyla tasarımın her yönünü

kapsamlı bir şekilde ele almaktır. Bu, tasarımın estetik, işlevsel ve kullanıcı ihtiyaçları gibi tüm yönlerini dengeli bir şekilde değerlendirmeyi gerektirir (Postell, 2012, s. 1).

Tasarımcılar, mobilya tasarlarken ergonomiye de önem verirler. Ergonomik tasarım, mobilyanın kullanımı sırasında kullanıcının konforunu ve sağlığını ön planda tutar. Bu, mobilyanın insan vücuduyla uyumlu olması ve doğru pozisyonları desteklemesi anlamına gelir.

Mobilya tasarımında kompozisyon ve orantısal ilişkiler gerçekten de büyük öneme sahiptir. Altın Oran ve diğer oranlar gibi matematiksel kavramlar tarih boyunca estetik ve denge arayışında kullanılmıştır. Ancak, bu oranların modern mobilya tasarımında sandığımız kadar yaygın olmadığı gözlemlenmektedir. Birçok tasarımcı, çalışmalarında bu tür orantısal ilişkilere içgüdüsel olarak yaklaşmakta, yani oranları ve düzenlemeleri bilinçli olarak matematiksel bir çerçeveye oturtmadan, daha çok sezgisel ve kullanıcı ihtiyaçlarının yorumlanması yoluyla belirlemektedir (Lawson, 2013, s. 62).

Temel tasarım ilkelerinden biri olan oran-orantı kullanılarak tasarlanmış mobilyalarda çıkan sonuçlar estetik ve fonksiyoneldir. Mobilya kendi içerisinde orantısal bir şekilde tasarlanabilir fakat mobilya kullanıcı ve çevresi ile oranlı bir şekilde tasarlanmak zorundadır ki elde edilen ürün kullanışlı olabilsin. İnsan için en uygun ölçüler her daim araştırma konusu olmuştur, konu ile ilgili en ünlü insan ölçeği çizimleri ise Leonardo da Vinci (Şekil 3 solda) ve Le Corbusier'e aittir (Şekil 3 sağda) (Kurtoğlu & Evci, 1990, s. 56).



Şekil 3. Leonardo Da Vinci'nin 1492 Yılında Yaptığı "Vitruvius Adamı" İsimli İnsan Oranlarını Gösteren Çizimi (solda) (URL-4). 1947 Yılında Le Corbusier Tarafından Tasarlanmış "Modulor" İsimli Antropometrik Orantı Ölçeği (sağda) (Boztepe, 2019, s. 1)

Mobilyalar da kullandığımız diğer nesneler gibi isteyerek ya da istemeyerek standardize edilmişlerdir. Mobilya tasarımı için insan ölçekli oran araştırmaları ilk olarak 1918 yılında Kaare Klint tarafından yapılmıştır. Tasarlanan mobilyalar hiçbir zaman herkes için uygun olmamıştır fiziksel özellikler kişiden kişiye değişmekte ve herkese uygun bir tasarım oluşturulamayacağı için standart insan ölçülerine uyularak tasarım yapılmaktadır. Günümüzde ise ülkeler kendi standart insan vücut ölçülerini kullanarak mobilya tasarımlarında ölçü, biçim, işlev ve hareket alanını buna göre karakterize etmektedirler (Kurtoğlu & Evci, 1990, s. 58).

Mobilyalarda tasarım yapılırken kullanılan desen ya da figürler ile görsel bir hiyerarşi sağlanabileceği gibi diğer mobilyalar ile ilişkisinde de tercih edilen malzeme ve konfor seviyesine göre hiyerarşiden bahsedilebilir. Masa şekilleri ve sandalye tasarımları, kullanılacakları ortamda yaratmak istenen duyguya göre dikkatle seçilir. Dikdörtgen masa, eşit kenarlı olmaması nedeniyle hiyerarşiyi ve otoriteyi temsil ederken, yuvarlak masa ise tüm oturanlara eşit bir konum sağlayarak eşitliği ve adaleti simgeler (Şekil 4). Bu nedenle, resmi toplantılarda ve yönetim odalarında dikdörtgen masalar tercih edilerek, liderlik ve hiyerarşi vurgulanırken, daha samimi ve eşitlikçi ortamlar yaratmak

istenen durumlarda yuvarlak masalar kullanılır. Benzer şekilde, sandalye tasarımları da statü ve konforu yansıtmak için seçilir; yüksek sırtlıklı ve kolçaklı sandalyeler daha üst düzey pozisyonları temsil ederken, sade ve kolçaksız sandalyeler daha alt kademeler için tercih edilir (Şekil 5) (Özel & Ürük, 2021, s. 594).

Bu tür mobilya düzenlemeleri, özellikle çalışma alanlarında sosyal ve profesyonel hiyerarşiyi açıkça ifade eder ve iş yerindeki organizasyon yapısının anlaşılmasına yardımcı olur. Statülere göre isimlendirilen ve bu şekilde satışı yapılan mobilyalar, kurumsal kimliği ve güç dinamiklerini yansıtır. Dolayısıyla, ofis mobilyaları yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda kurumsal kimliğin ve güç dinamiklerinin bir göstergesi olarak da önemli bir rol oynar. Bu mobilyalar, kullanıcının mevkisini ve statüsünü belirginleştirerek, iş yerinde düzen ve disiplinin sağlanmasına katkıda bulunur.



Şekil 4. Dikdörtgen Masa Tercih Edilmiş Toplantı Alanı (solda) (URL-5). Yuvarlak Masa Tercih Edilmiş Toplantı Alanı (sağda) (URL-6).



Şekil 5. Kolçaklı ve Başlıklı Yönetici Sandalyesi (solda) (URL-7). Kolçaksız ve Başlıksız Çalışan Sandalyesi (sağda) (URL-8).

Hiyerarşi, yalnızca biçim ve işleve bağlı kalmaksızın, malzeme tercihleri ve ürün üzerindeki desenler aracılığıyla da ifade edilebilir. Antik çağlarda, bir soylunun evinde kullanılan mobilyalar ile halktan birinin evinde kullanılan mobilyalar arasında belirgin farklar bulunmaktaydı (Şekil 6). Gücü ve ihtişamı göstermek için daha pahalı ve gösterişli malzemelerden yapılmış, üzerinde anlam taşıyan semboller ve desenler bulunan mobilyalar tercih edilirdi. Aynı dönemde, halkın evlerinde ise daha sade ve işlevsel mobilyalar yer alırdı. Benzer şekilde sonraki dönemlerde de zamanın modasına ve tasarım anlayışına uygun şekilde üretilmiş gösterişli mobilyalar soylu evlerini süslerken aynı tasarım anlayışının sade ve mütevazı versiyonları alt sınıftan insanların evlerinde bulunurdu. Bu durum mobilyaların tasarlanma biçimlerine ve amaçlarına göre güç ve statü dengesini yansıtmaya aracı olarak da tercih edildiğini göstermektedir.



Şekil 6. Antik Mısırda Bir Soylunun Evinde Kullanılan İşlemeli ve Gösterişli Mobilya (solda) (URL-9). Antik Mısırda Sıradan Bir İnsanın Evinde Kullanılan Sade Ve Gösterişsiz Mobilya (sağda) (URL-9).

Mobilya tasarımında denge, görsel olarak ve işlevsel olarak önemlidir. Görsel denge, mobilyanın parçaları arasındaki simetri veya asimetriyi içerir ve tasarımın estetik dengeye sahip olmasını sağlar. İşlevsel denge ise mobilyanın stabilite ve dayanıklılığını belirler (Şekil 7). Bir mobilya parçasının dengeyi sağlaması, kullanıcıların güvenliğini ve rahatlığını artırır. Dengesiz bir ürün estetik olarak güzel görünmeyebilir ve kullanıcı tatmin etmez (Kurtoğlu & Evci, 1990, s. 53).



Şekil 7. 1959 Yılında Verner Panton Tarafından Tasarlanmış "Panton" İsimli Sandalye Tek Parça Halinde Dengeli Bir Şekilde Durabilmektedir (solda) (URL-10). Luigi Colani Tarafından Tasarlanmış "Poly-GOR" İsimli Sandalye (sağda) (URL-11).

Görsel denge, simetrik denge, asimetrik denge ve radyal denge olmak üzere üçe ayrılır. Simetrik denge, objenin her iki tarafının da aynı olması durumudur ve genellikle daha resmi ve düzenli bir his yaratır (Şekil 8) (Şekil 10). Asimetrik denge de ise her iki taraf aynı değildir ve öğelerin görsel çekicilik açısından dengelenmesiyle sağlanır; bu, daha dinamik ve ilginç bir düzen oluşturur (Şekil 8). Radyal denge ise öğelerin merkezi bir noktadan dışa doğru eşit olarak dağıtılmasıyla elde edilir ve genellikle odak noktası oluşturmak için kullanılır (Şekil 9) (Alharbi, 2016, s. 326).



Şekil 8. 2015 Yılında Timothy Philbrick Tarafından Tasarlanmış Simetrik Konsol (solda) (URL-12). 1998 Yılında Timothy Philbrick Tarafından Tasarlanmış Asimetrik Konsol (sağda) (URL-13).



Şekil 9. Oscar Niemeyer Tarafından Tasarlanmış Radyal Balansı Gösteren Oturma Elemanı (URL-14).



Şekil 10. Frank Lloyd Wright Tarafından Tasarlanmış, Merkezde Gruplanmış Dört Ayağı İle Oldukça Sağlam, Yaratılan Açıklıklar Sayesinde Hafiflik ve Fonksiyon Kazanan, Simetrik Dengenin Yaratıldığı Masa. (URL-15).

Mobilya, kullanılacağı alana ve işlevine göre tasarlanır ve bu doğrultuda biçimi ve özellikleri şekillenir. Bir mekânda kullanılan mobilyalar, mekân içerisinde tekrarlanarak uyum ve bütünlük oluşturabilir, aynı zamanda mobilyanın kendi biçim özelliklerinde de tekrar ilkesine yer verilebilir. Mobilyaların tasarım amacına göre renk, biçim veya üzerinde kullanılan desenlerle tekrar ilkesi uygulanarak estetik ve işlevsellik sağlanabilir (Şekil 11). Mobilya tasarımında kullanılan bu tekrar ilkesi, diğer temel tasarım ilkelerini de destekler. Örneğin, renk, desen veya biçim tekrarları, tasarımda hareket ve dinamizm yaratarak potansiyel monotonluğu ortadan kaldırır ve daha ilgi çekici bir görsellik sunar.

Şekil 11'de görüldüğü üzere, oturma elemanı olarak tasarlanmış bu mobilyalarda, biçim, renk ve malzeme tekrarları kullanılarak bir ritim oluşturulmuştur. Farklı boyutlardaki aynı renkteki silindirlerin yan yana yerleştirilmesiyle dinamik ve hareketli bir tasarım elde edilmiştir. Sirt ve oturma kısımlarının değiştirilebilir özelliği sayesinde alternatif kullanım biçimi yaratılmıştır. Bu düzenleme, görsel uyum ve estetik bir bütünlük sağlayarak hem işlevsel hem de dikkat çekici bir oturma çözümü sunmaktadır.



Şekil 11. Joe Colombo Tarafından Tasarlanmış “Tüp” İsimli Oturma Elemanı (solda) (URL-16). Joe Colombo Tarafından Tasarlanmış “Additional System” İsimli Oturma Elemanı (sağda) (URL-17).



Şekil 12. Oscar Niemeyer Tarafından Tasarlanmış “Modulo” İsimli Kahve Sehпасı (URL-18).

Şekil 12’ de Oscar Niemeyer tarafından tasarlanmış kahve sehпасında aynı form kullanılarak yapılan hareket ile farklı yüksekliklere sahip yüzeyler ortaya çıkmış ve bu sayede bir ritim yakalanmıştır. Mobilya da kullanılabilir bu tür tekrarlar, görsel uyumun artmasına, derinlik ile karakter kazandırmaya ve aynı zamanda yeni kullanım alanları ile alınan verimin çoğaltılmasına olanak sağlar (Bingöl, 2018, s. 56).

Tasarımda kullanılan tekrar, yalnızca aynı renk ve biçimin tekrarı ile sınırlı değildir; farklı renklerin kombinasyonu veya benzer desenlerin kullanımı da tekrarı oluşturabilir. Tasarımcı, tercihlerini yaparken dönemin modasına, sanat akımına, ürünün kullanım alanına ve işlevine göre karar verebilmektedir. Bu şekilde, tasarım hem estetik hem de işlevsel açıdan zenginleşir ve mekânın genel atmosferiyle uyum sağlar. Örneğin, bir oturma odasında kullanılan farklı dokulara sahip kumaşlar hem görsel ilgi uyandırır hem de konfor sunar. Aynı şekilde, belirli bir sanat akımından esinlenerek oluşturulan mobilyalar, mekâna sanatsal bir değer katar. Bu unsurlar, kullanıcı deneyimini iyileştirirken mekânın karakterini de belirginleştirir (Bingöl, 2018, s. 56).

Elde edilen üründe birkaç tasarım ilkesi bir arada kullanılabilir ve birbirini tamamlayabilir, bir ilke beraberinde diğer ilkenin de var olmasına ya da göze çarpmasına sebep olabilir. Tekrar eden formlar aynı zamanda bir hareket etkisi de yaratabilmektedir. Tek bir formun kullanılmasıyla da tasarımda hareket elde edilebilir; çizgisel formlar yerine daha organik formlar tercih edilerek dinamizm sağlanabilir (Şekil 13). Ayrıca, tekrar eden öğelerin belirli bir düzen içinde bozulması veya tasarımda doluluk ve boşlukların stratejik kullanımı da hareket hissi oluşturur (Kurtoğlu & Evci, 1990, s. 54). Bu yaklaşımlar, tasarımı daha dinamik ve ilgi çekici hale getirirken, görsel denge ve estetik uyumun korunmasına da katkıda bulunur. Bu tür tasarım prensiplerinin bilinçli kullanımı hem işlevsel hem de estetik açıdan zenginleşmiş mobilya çözümleri sunar (Bingöl, 2018, s. 59).



Şekil 13. Deniz Aktay Tarafından Tasarlanmış Kitaplıklar (solda ve sağda) ve Kahve Sehпасı (ortada) (URL-19).

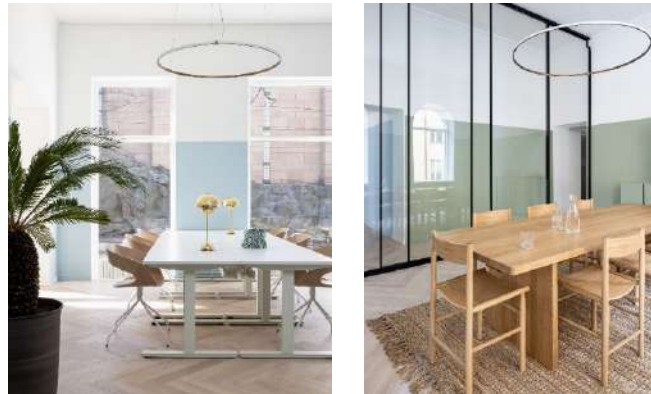
Mobilyalar kimi zaman kullanılacağı mekâna göre özel olarak tasarlanırlar ve bu doğrultuda içinde bulunduğu mekân ile uyum sağlar, biçimi malzemesi ve özellikleri içinde bulunduğu mekânda anlatılmak isteneni kullanıcıya yansıtır. Tasarımında tercih

edilen renk, doku, malzeme ve form ile istenilen uyum sağlanılabilir. Uyum, kullanılan her öğenin birbiriyle ortak noktalar ve benzerlikler taşımasıdır denilebilir. Tasarımda uyumun sağlanması, bütüncül bir eserin ortaya çıkmasını mümkün kılar dolayısıyla mekânında algılanmasını kolaylaştırır (Şekil 14).



Şekil 14. “Egg” Arne Jacobsen Tarafından Yine Kendisi Tarafından Tasarlanmış Sas Royal Otel’inin İç Mekânında, Otelin Dış Cephesi ile Tezatlık Oluşturmak İstenerek Organik Formda Yeni Malzeme Denemeleri ile Tasarlanmış Heykelsi Duruşa Sahip Sandalyedir (URL-20).

Malzeme, renk ve dokuların birbirine uygun şekilde seçilmesi, genellikle gözü yormayan ve kullanıcı için konforlu bir ürün ortaya çıkarır. Bu hem estetik hem de işlevsel açıdan dengeli ve hoş bir tasarımın oluşmasını sağlar (Yazıcıoğlu, 2017, s. 155). Uyum, tasarımın görsel bütünlüğünü pekiştirir ve kullanıcı deneyimini olumlu yönde etkiler. Ayrıca, iyi bir uyum, ürünün çevresiyle ve kullanım alanıyla olan ilişkisini güçlendirir, böylece tasarımın mekâna entegrasyonunu kolaylaştırır. Örneğin, bir ofis alanında doğru renk ve malzeme kombinasyonları, çalışma ortamının verimliliğini artırabilir ve kullanıcıların rahatlığını sağlayabilir (Şekil 15).



Şekil 15. Bo LKV Firması İçin Tasarlanmış Ofiste Kullanılan Mobilyalar, Mekânın Atmosferi ile Renk Doku ve Malzeme Olarak Uyum Sağlayacak Şekilde Seçilmiştir (URL-21).

Tasarım yaparken tercih edilen renklerin uyumlu olması, mobilyanın görsel bütünlüğünü ve estetik çekiciliğini artırır (Şekil 16 solda). Kullanılan renklerin dengeli bir şekilde araya getirilmesi, gözü yormayan ve huzur veren bir görünüm sağlar. Uyum, yalnızca benzer tonlardaki renklerin kullanılmasıyla değil, zıt renklerin kullanılmasıyla da elde edilebilir (Şekil 16 sağda). Bu şekilde, daha dikkat çekici ve dinamik tasarımlar ortaya çıkar. Zıt renklerin uyumlu kullanımı, mobilyanın vurgulanmasını sağlar ve mekânda belirgin bir odak noktası oluşturur, böylece tasarımın görsel etkisi güçlenir (Kurtoğlu & Evci, 1990, s. 55).



Şekil 16. Teixeira Tasarım Stüdyosu Tarafından Tasarlanan "Drum" İsimli Tabure, Farklı Dokulardaki Malzemeleri Bir Araya Getirerek, Renk ve Biçim Açısından Birbirini Tamamlayan Estetik Bir Uyum Sergiler (solda) (URL-22). & New Tasarım Stüdyosu Tarafından "Jää" İsimli Bank Tasarlanırken İki Zıt Renk Tercih Edilmiş, Dönüştürülmüş Plastik Malzemeye Verilen Form Tekrar Edilerek Uyumlu ve Bütüncül Bir Bank Oluşturulmuş (sağda) (URL-23).

Mobilyada malzeme tercihi, doku açısından uyum sağlamalıdır, ancak farklı dokuya sahip malzemelerin tercih edilmesi de uyum yaratabilir (Şekil 16 solda). Örneğin, pürüzsüz bir yüzeyle kaba bir dokunun bir araya getirilmesi, görsel ve dokunsal bir kontrast oluşturarak tasarımı zenginleştirir. Malzeme seçiminde zıt malzemelerin veya dokuların kullanılması, uyumu farklı bir boyuta taşır.

Zıt dokuların ve malzemelerin bir araya getirilmesi, tasarımda denge ve dinamizm yaratır. Örneğin, ahşap ve metalin kombinasyonu, sıcak ve soğuk dokuların bir araya gelmesiyle ilgi çekici bir kontrast oluşturur (Şekil 17 sağda). Aynı şekilde, mat ve parlak yüzeylerin bir arada kullanılması, tasarımda derinlik ve hareket sağlar. Bu tür zıtlıklar, mobilyanın estetik değerini artırırken, işlevselliğini de destekler (Bingöl, 2018, s. 57).



Şekil 17. Alexander Nettesheim Tarafından Tasarlanmış "Auslaufmodell" İsimli Sandalyede Siyah ve Beyaz Renkler Tercih Edilerek Zıtlık Oluşturulmuştur (solda) (URL-24). Charles ve Ray Eames Tarafından 1950 Yılında Tasarlanmış, Farklı Renk Malzeme ve Dokular İle Kontrast Oluşturulmuş "Eames Storage Unit" İsimli Mobilya (sağda) (URL-25).

Mobilyadaki zıtlıklar, renk, malzeme, doku ve biçim gibi çeşitli unsurlarla ifade edilebilir. Örneğin, siyah ve beyaz gibi güçlü renk zıtlıkları (Şekil 17 solda), dikkat çekici ve modern bir görünüm yaratırken, farklı şekil ve boyutlardaki bileşenlerin kombinasyonu, tasarıma özgünlük ve dinamizm katar. Zıtlıklar, tasarımın monotonluktan uzaklaşp daha canlı ve ilgi çekici hale gelmesine yardımcı olur.

Tasarımda tercih edilen renk, doku, biçim veya malzeme, belirli bir alanın vurgulanmasında önemli bir rol oynar. Örneğin, zıtlık ilkesini kullanarak dikkat çekmek

istenilen bir alanda baskın bir renk tercih edilebilir (Şekil 18 solda). Aynı prensip malzeme, doku ve biçim için de geçerlidir (Yazıcıoğlu, 2017, s. 147). Tasarımda hâkim olan bir malzemenin tekrarı, farklı özelliklere sahip ikinci bir malzeme ile kesilerek vurgu sağlanabilir; bu yöntem doku ve biçim ile de uygulanabilir (Şekil 18 ortada ve sağda). Bu teknik, tasarımın görsel dinamizmini artırır ve dikkatin belirli noktalara çekerek tasarımın anlatım gücünü güçlendirir.



Şekil 18. Daria Zinovatnaya Tarafından Tasarlanmış “Cherokee” İsimli Sandalyenin Baskın Kırmızı Renk ve Farklı Form Tercih Edilmiş Sırt Kısımına Dikkat Çekilmiştir (solda) (URL-26). Marta Ayala Herrera Tarafından Tasarlanmış “Banco C” İsimli Oturma Elemanında Dikkat Çeken Kısım Tasarıma Hâkim Olan Renk, Malzeme ve Biçimden Farklı Olan Ayak Kısımındır (ortada) (URL-27). Marta Ayala Herrera Tarafından Tasarlanmış “Patio” İsimli Oturma Elemanında Dikkat Çeken Kısım Tasarıma Hâkim Olan Renk ve Malzemeden Farklı Olan Oturma Kısımındır (sağda) (URL-28).

Vurgu amaçlı kullanılan öğenin dikkat çekiciliği, tasarımda ne kadar yoğun kullanıldığına, kapladığı alana, biçim farklılığına, zıt renklere veya ölçek gibi faktörlere bağlıdır (Şekil 18). Bu etkenler, öğenin ne kadar öne çıkacağını ve tasarımın genel kompozisyonu içinde nasıl bir rol oynayacağını belirler. Vurgu öğesinin zıt renkler, farklı dokular veya alışılmadık biçimler kullanılarak tasarımın diğer unsurlarından ayrılması, kullanıcının dikkatini çekmek ve tasarımı daha etkileyici hale getirmek için etkili bir stratejidir.

Mobilya tasarımında, öğelerin birbirini tamamlaması ile birlik ve bütünlük sağlanır. Bu, renk, malzeme, doku ve biçim gibi tasarım unsurlarında uyum arayarak gerçekleştirilir. Uyum, denge, tekrar ve zıtlık gibi diğer temel tasarım ilkelerinin kullanılması, mobilyanın hem estetik hem de işlevsel açıdan bütüncül bir yapıya kavuşmasına olanak tanır. Bu ilkelerin uyum içinde bir araya getirilmesi, tasarımın göze hoş gelen, kullanımı rahat ve işlevsel olmasını sağlar. Dolayısıyla, tasarım ilkelerinin bir arada ve dengeli bir şekilde kullanılması, bütüncül mobilya tasarımına olanak sağlar.

Tasarımda uyum ilkesinde de görüldüğü gibi yalnızca aynı renk, malzeme, doku veya biçim kullanılarak uyum sağlanmaz; zıtlıklar da uyumu getirebilir. Bir tasarımda birlik oluşturmak için de öğelerin birbirini tamamlaması, yani uyum içinde olması gereklidir. Bu, tasarımın hem estetik hem de işlevsel açıdan bütünlük kazanmasını sağlar. Zıt renkler, dokular veya biçimlerin uyumlu bir şekilde kullanılması, tasarımın dinamizmini artırırken, genel kompozisyonun bütünlüğünü korur. Dolayısıyla, uyum ve birlik, tasarım öğelerinin dengeli ve ahenkli bir şekilde bir araya getirilmesiyle elde edilir. Tüm tasarım ilkelerinin doğru bir şekilde uygulanması ile tasarımda birlik ve bütünlükten bahsedilebilir.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Sanat ve tasarım, tarih boyunca iç içe gelişmiş ve birbirini besleyen disiplinler olmuştur. Sanatın insanlık tarihi kadar eskiye dayandığı düşünüldüğünde, ilk dönemlerde sanat olarak nitelendirilen unsurların aslında birer iletişim aracı olduğu görülür. Ancak, yerleşik hayata geçişle birlikte sanat, artık tasarımında içinde olduğu estetik bir sembol haline

gelmiştir. Bu bağlamda mobilya, yalnızca bir ihtiyaç olmaktan çıkıp kültürel bir ifade aracı ve estetik bir unsur olarak önemli bir tasarım ögesi haline gelmiştir. Her dönemde, sanatsal anlayışlar ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak belirli malzemeler tercih edilip dönemin estetik anlayışına uygun mobilyalar üretilmiştir. Böylece, her döneme özgü estetik ve işlevsel niteliklere sahip mobilya tasarımları ortaya çıkmıştır. Sadece işlevsel olarak değil estetik ve sembolik değeri ile önem kazanmış olan mobilya, savaşlar, kültürel etkileşimler ve teknolojik gelişmelerden sürekli olarak etkilenmiştir.

Mobilya tasarımı zamanla, mekânda işlevselliği ve estetiği bir araya getirerek yaşam alanlarını zenginleştiren kritik bir sanatsal ve işlevsel disiplin haline gelmiştir. Biçim, işlev, estetik ve konfor, mobilya tasarımının temel ve vazgeçilmez unsurlarını oluşturmaktadır. Bu unsurlar sayesinde kullanıcıların yaşam kalitesi artar ve mekân algısı mobilya tasarımı ile farklılık yaratır. Sezgisel olarak yapılan tasarımların büyük çoğunlukla doğru sonuca ulaşması mümkün değildir. Mobilya tasarımı, temel tasarım ilkeleri doğrultusunda oluşturulur. Tasarım ilkeleri, davranış bilimi, sosyoloji, fizik, ergonomi gibi farklı disiplinlerden faydalanarak, mobilya tasarımında doğru neticelerin elde edilmesini sağlar. Mobilya her ne kadar mekânın donatısı gibi gözükse de mekânın algılanmasında büyük rol oynar. Mobilya, iç mekânın kullanımını optimize eder ve görsel olarak mekânın yaşanabilirliğini ve iç mimari tasarımın başarılı bir şekilde algılanmasını sağlar. Bu bütünlüğü sağlayan, tasarım ilkeleri doğrultusunda elde edilmiş neticelerdir.

Tasarımın temel ilkelerinden olan ritim, zıtlık, hiyerarşi, uyum, denge, vurgu, hareket, birlik-bütünlük ve oran-orantı, mobilya tasarımında kullanılan önemli unsurlardır. Bu ilkeler mobilyanın yalnızca obje olarak değil, mekânın ruhunu yansıtan, kullanıcıyı tatmin eden, kendi içerisinde ve bulunduğu mekandaki estetik bütünlüğü sağlayan bir tasarım ögesi olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Örneğin, ritim ve tekrar, mobilya tasarımında tercih edilen form, renk, malzeme ve dokuların belirli aralıklarla tekrarlanması ile görsel olarak akış sağlarken, zıtlık ise farklı elemanların bir araya getirilmesi ile dikkat çekici ve dinamik bir etki yaratılmasını sağlar. Hiyerarşi, tasarım içerisinde kullanılan malzemelerin önemini bir sıraya sokarken aynı zamanda mekânda hissettirmek istenilen statüyü kullanılan malzeme ve mobilya biçimi ile kullanıcıya gösterir. Tercih edilen malzeme, renk, biçim ve doku gibi öğeler ile hem kendi içerisinde hem de mekânda uyum ve denge sağlanır. Mobilyanın kullanıcı ve mekân ile ölçekli olması ve belirli bir orana göre tasarlanması mobilyanın kullanımını ve tercih sebebini artırır.

Bu temel ilkelerin kullanılması ile mobilyada estetik ve işlev daha dengeli bir hale gelip, kullanıcı deneyiminin verimi artar aynı zamanda kullanılacak mekânın genel tasarım diline ayak uydurabilen daha bütüncül tasarımlar elde edilir. Tasarımcılar ilkelerin tasarıma dahil edilmesi ile kullanıcı ihtiyaçlarını dikkate alan, doğru malzeme, biçim ve renklerin kullanıldığı özgün ve yenilikçi tasarımlar elde edebilirler.

İç mekân tasarımında mekânın işlevselliğini ve estetiğini yansıtmak için kullanılan temel unsurlardan biri mobilyadır. Mobilyanın mekandaki değeri bu kadar yüksekken tasarım aşaması daha çok düşünülüp doğru yürütülmesi gereken bir hal alıyor. Bir mekânda yer alan mobilyaların kullanılan diğer mekânsal öğeler ile bir uyum içerisinde olması ve kullanıcının da yaşam tarzını yansıtmaları gerekmektedir. Bu durumda mobilya eşya olmaktan çıkıp, mekânı anlamlı kılan, statü belirleyen, renk katan ve bulunduğu alanı sıradanlıktan kurtaran anlam kazanmaktadır. Bu anlamı ise tasarım ilkelerinin doğru kullanılması ile elde etmekte ve tasarımcının mekânda yaratmak istediği etkiyi kolaylaştırmaktadır. Bu makalede temel tasarım ilkelerinin mobilya tasarımına olan etkisi ele alınmış, tasarımcıların bu ilkeleri nasıl kullandıklarını ve bu ilkelerin mobilyadaki estetik ve işlevselliği nasıl etkilediği gösterilmiştir.

Sonuç olarak tasarımcılar, eleştirel bir yaklaşım benimseyerek ve tasarımın tüm yönlerini bütünlüklü bir şekilde ele alarak, fonksiyonel ve estetik açıdan dengeli ve kullanıcı odaklı mobilyalar tasarlayabilirler. Temel tasarım ilkelerinin anlaşılması ve doğru uygulanması, mobilya tasarımında estetik ve işlevselliğin uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesi açısından önemlidir.

- Simetri, klasik ve düzenli bir görünüm sunarken, asimmetrik yapılar modern ve dinamik bir etki yaratır.
- Odak noktası oluşturarak dikkat çekici unsurlar eklenebilir.
- Renk, form veya malzemede uyum sağlanarak bütünlük oluşturulmalı, ancak aşırı uyumdan kaçınılmalıdır; aksi halde tasarım monoton hale gelebilir.
- Ritim, belirli aralıklarla tekrarlanan desen veya aksesuarlarla görsel akış sağlar.
- Oran ve ölçek, mobilyaların mekâna uygun boyutlarda seçilmesiyle konforu ve estetik yapıyı desteklerken, kontrast kullanımı tasarıma dinamizm katar.

İlkelerin tasarım sürecine dahil edilmesi, kullanıcı ihtiyaçları ve temel prensiplerin dengeli bir şekilde harmanlanması ile yenilikçi, estetik, yaratıcı ve işlevsel tasarımlar ortaya çıkmaktadır. Ergonomik unsurlarla desteklenen bir tasarım süreci, dengeli ve estetik bir form oluşturarak kullanıcının konforunu artırır. Biçimsel algıyı güçlendiren detaylar ve yüzey işçiliği, ürünün kalitesini ve özenle tasarlandığı hissini kullanıcıya yansıtır.

Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunduklarını beyan etmektedirler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Alharbi, A. (2016). Balance as a Principle of Interior Design. *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 325-326.

Bingöl, M. P. (2018). Hacmin Odağında Temel Tasarım Uygulamaları. *Akdeniz Sanat*, 39-62.

Booth, S., & Plunkett, D. (2014). *Furniture for Interior Design*, London: Laurence King Publishing.

Boztepe, B. (2019). Modüler. Begüm Boztepe. <https://begumboztepe.wordpress.com/2019/03/02/moduler/> adresinden alındı. Erişim tarihi: 29/05/2024, 15.00

Cross, N. (2011). *Design Thinking*, Oxford: Berg Bloomsbury Publishing Plc.

Demirarslan, D., & Demirarslan, O. (2021). *Tasarım ve Tasarım Süreci*, Kocaeli: İksad publishing House.

Demirarslan, D., Demirarslan, O., Salihoğlu, E. F., & Aka, M. A. (2022). *Mobilya ve Tasarım*, İstanbul: Efe Akademi

Gürer, P. D., & Gürer, Y. İ. (2004), *Temel Tasarım*, İstanbul: Birsen.

Kaya, Ö. (2018). Basic Design Education. Ö. Kaya, E. Baş, M. Burunsuz, E. Kabukçu, & B. Toptaş içinde, *Academic Studies in Fine Arts and Design*, (3-17). İksad Publications.

Kurtoğlu, A., & Evci, F. (1990). Mobilya Tasarımı, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 49-62.

Lawson, S. (2013). *Furniture Design*, London: Laurence King Publishing.

Ölmez, O., & Alkan, İ. V. (2021). An Evaluation on The History of Furniture After The Industrial Revolution. *Wood Industry and Engineering*, 37-47.

Özel, Y., & Ürük, Z. F. (2021). Mobilya, Biçim, Tercih. *European Journal of Science and Technology*, 589-600.

Pinto, R. (2012). *History of Furniture*: İzmir Ekonomi Üniversitesi: https://homes.izmirekonomi.edu.tr/ffd301/INSTRUCTOR%20PRESENTATIONS/FFD301_Presentation01_history_of_furniture.pdf adresinden alındı. Erişim tarihi: 29/05/2024, 12.00

Postell, j. (2012). Introduction to Furniture Design. j. Postell içinde, *Furniture Design* (1-19) Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Yazıcıoğlu, P. D. (2017). *Temel Tasarım*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.onlinedesignteacher.com/2016/02/furniture-design-history.html> Erişim tarihi: 31/05/2024, 16.00.

URL-2: <https://www.dezeen.com/2022/09/04/bill-amberg-studio-22-bishopsgate-lobby/> Erişim tarihi: 31/05/2024, 16.00.

URL-3: <https://www.dezeen.com/2024/05/31/necchi-architecture-designs-retro-interior-for-hotel-chateau-deau-in-paris/> Erişim tarihi: 30/05/2024, 14.00.

URL-4: <https://mymodernmet.com/leonardo-da-vinci-vitruvian-man/> Erişim tarihi: 31/05/2024, 17.00.

URL-5: <https://medium.com/@theimperialindia91/why-you-should-book-a-luxury-conference-room-in-delhi-for-your-next-meeting-22db64adfd74> Erişim tarihi: 02/06/2024, 11.00.

URL-6: <https://www.coalesse.com/blog/5-modern-conference-room-designs-we-love/> Erişim tarihi: 02/06/2024, 11.00.

URL-7: <https://shop.burotime.com/urunler/yonetici-koltuklari/swn-chr-a001007/swan/> Erişim tarihi: 02/06/2024, 12.00.

URL-8: <https://shop.burotime.com/urunler/calisma-koltuklari/qck-cmp-a001544/quick/> Erişim tarihi: 02/06/2024, 12.00.

URL-9: <https://www.sofasandsectionals.com/furniture-ancient-egypt> Erişim tarihi: 02/06/2024, 15.00.

URL-10: <https://www.vitra.com/en-un/product/panton-chair> Erişim tarihi: 02/06/2024, 15.30.

URL-11: <https://www.kulturelles-erbe-koeln.de/documents/obj/05115797> Erişim tarihi: 05/06/2024, 10.30.

URL-12: <https://timothyphilbrick.com/portfolio/sideboard-iii/> Erişim tarihi: 02/06/2024, 16.30.

URL-13: <https://risdmuseum.org/art-design/collection/ASYMMETRICAL-table-1999871> Erişim tarihi: 02/06/2024, 16.30.

URL-14: <https://theinvisiblecollection.com/product/etel-oscar-niemeyer-alta-ottoman-wood/> Erişim tarihi: 15/11/2024, 14.20.

URL-15: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/8088> Erişim tarihi: 10/11/2024, 15.10.

URL-16: <https://www.chiarafedele.com/gli-anni-60-design/> Erişim tarihi: 04/06/2024, 12.00.

URL-17: <https://www.liveauctioneers.com/news/bid-smart/joe-colombos-midcentury-furniture-designs-shaped-the-future/> Erişim tarihi: 05/06/2024, 13.00.

URL-18: <https://theinvisiblecollection.com/new-in-oscar-niemeyer/> Erişim tarihi: 05/11/2024, 12.05.

URL-19: <https://theinspirationgrid.com/unique-furniture-design-by-deniz-aktay/> Erişim tarihi: 04/06/2024, 15.00.

URL-20: <https://arnejacobsen.com/works/the-egg-2/> Erişim tarihi: 13/11/2024, 23.14.

URL-21: <https://www.dezeen.com/2022/10/13/bo-lkv-teknos-biora-air-air-purifying-paints/> Erişim tarihi: 06/06/2024, 12.00.

URL-22: <https://www.yankodesign.com/2023/04/13/minimal-stackable-stool-features-slim-wooden-legs-that-fit-perfectly-into-grooves-of-the-cork-seat/> Erişim tarihi: 07/06/2024, 12.00.

URL-23: <https://theartling.com/en/design/new-jaa-bench/> Erişim tarihi: 07/06/2024, 15.00.

URL-24: <https://alexander-nettesheim.com/portfolio/auslaufmodel> Erişim tarihi: 07/06/2024, 17.00.

URL-25: <https://www.denverartmuseum.org/en/blog/learn-more-about-eames-storage-unit> Erişim tarihi: 09/06/2024, 13.00.

URL-26: <https://clemaroundthecorner.com/daria-zinovatnaya-design-surrealiste/> Erişim tarihi: 09/06/2024, 14.00.

URL-27: <https://www.martaah.net/banco-c/khfg2uwblouunis9zyixvrblsbij> Erişim tarihi: 09/06/2024, 16.00.

URL-28: <https://www.martaah.net/patio> Erişim tarihi: 09/06/2024, 16.00.

Kent Planlamasından Artakalan Mekanların Kullanım Dönüşümünün Örneklerle İncelenmesi

Bengisu ERKEN^{1*}, Hasan BEGEÇ², Rengin ZENGEL³

Öz

Dünya her alandan değişimlere tanık olurken kentler de bu değişimlerden en çok etkilenen öğelerden biri olmuştur. Kentlerdeki bu değişimlere paralel olarak insanın günlük yaşantı pratikleri de değişmekte, kent-insan arasındaki bu etkileşim kent mekânlarını da etkilemektedir. Değişim günümüzde bu denli hızla gerçekleşirken kent mekânları bu değişime bazen ayak uyduramaz ve kesintiye uğrar. Böylece kent mekânları hayatın içindeki etkinliğini kaybederek dışlanır, boşta kalır ve zamanla unutulur. Bu makale, kentte planlama sonrası oluşan mekânları, literatür taramasıyla belirlenen tanımlamalarla deşifre etmiş ve bu alanların potansiyeline dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Planlama sonrası artakalan mekânlarla sekteye uğrayan kentsel sürekliliğe ve kentle yeniden buluşturulan artakalan mekânların potansiyeline dikkat çekmek makalenin temel amacı olup, bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kentsel mekânlar üzerinde oluşturdukları uygulamaların bu alanların sorunlarının çözümüne yönelik yol gösterici olabileceği savunulmuştur. Makalenin teorik çerçevesi kentte artakalan mekânların deşifre edilmesi ve birbirleriyle farklılık ya da benzerlik ilişkisinin kurulmasıyla oluşturulmuştur. Kent planlamasında sürekli değişime sebep olan modernist, postmodernist ve günümüz bilgi çağı anlayışı genel hatlarıyla açıklanmış olup, elde edilen kavramların bu dönemlerde geçirdiği dönüşüm tartışılmıştır. Bu alanların geçiciliğini ve işlevlerdeki alternatiflerini kanıtlamak için farklı ülkelerden ve dönemlerden artakalan alanların geçici ve kentinin kullanımına yönelik dönüşüme uğrayan örnekler seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artakalan Mekân, Boş Kentsel Alanlar, Geçicilik, Dönüşüm

A Review of Transformation Strategies in Left Over Spaces Through Case Studies

Abstract

While the world is witnessing changes in every aspect, cities have been one of the elements most affected by these changes. In parallel with these changes, people's daily life practices also change, and this interaction between city and people affects urban spaces. While change occurs rapidly, urban spaces sometimes cannot keep up with this change and are interrupted. Thus, urban spaces lose their effectiveness, are excluded and forgotten over time. This article has deciphered the spaces created after planning with the definitions determined by the literature review and draws attention to the potential of these

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCHID NO: 0009-0001-8988-8098)

* İlgili Yazar/Corresponding author: mail adresi bengisu.erken@hotmail.com

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCHID NO: 0000-0002-0137-2848)

³ Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCHID NO: 0000-0002-1698-7407)

areas. The aim of this article is to draw attention to the potential of the leftover spaces and it is argued that the practices that individuals consciously or unconsciously create on urban spaces can be a guide for the solution for these spaces. The theoretical framework was structured by deciphering the leftover spaces and establishing the difference or similarity with each other. The modernist, post-modernist and information age, which causes constant change will be explained and discussed how the previously acquired concepts encountered the transformation in these periods. Examples from different countries were selected to prove the temporality and their alternatives in functions.

Keywords: Left Over Spaces, Void Urban Spaces, Temporariness, Transformation

1. Giriş

“Boşluk, yerine getirilmemiş vaatlerin ve sınırsız fırsatların diyarıdır.”
(Van Dijk, 1996, s.16)

Günümüz dünyasının hızlı gelişimi ve değişimi, hızı ayak uyduramayan ve dolayısıyla birbirinin seri üretilen kopyası olan mekânların oluşmasına neden olmaktadır. Modernizmin bir sonucu olan bu hızlı üretimin planlama sonrasında bıraktığı mekânlar kentsel boşluklar yaratmaktadır. Başka bir deyişle boşluk, doluluktan arta kalan şeydir. Özellikle günlük yaşamı etkisi altına alan metropol yaşamı, kentte bulunan yeşil alanların kent yaşamına etkisinin azalmasına, kamusal alanların artan tüketim ve baskıcı uygulamalar nedeniyle gelir kaynağı haline gelmesine ve tekdüze mekânların üretimiyle sosyal gelişiminin azalmasına neden olmaktadır.—Kentte bakımsız kalan ve kullanılmadığı için kent içindeki etkileşimin azaldığı, genel olarak boş, tekinsiz ve ihmal edilmiş fiziksel özellikleri nedeniyle kamusal hayata katılamayan tanımsız alanlar, kaderlerinin belirsizliği ve şehir içinde mekânsal süreklilik oluşturmamaları nedeniyle hep kötü bir anlam ifade etmiştir. Ancak belirsiz durumlarının sağladığı tamamlanmamışlık, hareketlilik, boş zaman ve özgürlüğü de içermektedir.

Potansiyeli henüz ortaya çıkarılmamış ya da hiç farkına varılmamış artakalan mekânların bakımsızlaşmaya ve kullanılamaz hale gelmeye devam etmesi, kentin devamlılığının bozulmasına, güvenilmez, tekinsiz ve ihmal edilmiş olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz tanımların aksine esnekliği, zamansallığı ve olasılıkların sonsuzluğuyla kentsel mekânların devamlılığında çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu makale, bireylerin günümüz yaşamında yapmak zorunda kaldıkları pratiklerin dışında, artakalan mekânların, bireyin kendi istekleri doğrultusunda dönüştürülerek sahiplenilme ve böylece kent içinde bir yaşam alanına dönüştürülme olanağının bulunduğunu öne sürmektedir. Çalışmanın temel amacı, birçok nedenden dolayı bozulan kentin sürekliliğine dikkat çekmek ve kent planlaması sonrasında açığa çıkan fonksiyonsuz her türlü mekânın nasıl bir dönüşüm geçirebileceğine ve kente katılabileceğine dair örnekleri inceleyerek bu mekânların potansiyelini keşfetmektir. Planlama sonrası bozulan kentsel sürekliliğin üzerinde kalan mekânların yeniden kentle buluşturularak etkisine ve potansiyeline dikkat çekmek, özellikle değişimin ana eksenini olduğu büyük kentlerde bireylerin kentten kopuk bir yaşam sürdürdüğü gerçeğini dikkate alarak bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kentsel mekânlar üzerinde oluşturdukları uygulamaların bu alanların sorunlarının çözümüne yönelik yol gösterici olabileceği düşünülmüştür.

Makale, kent içinde sorunlu alanlar olarak kabul edilen bu artakalan mekânlar ile ilgili tarihsel süreçte ortaya atılmış kavramları literatür taraması ile elde etmiş olup; bu kavramların karşılığına denk gelen projeleri ve çalışmaları dönüşüm teması ile incelemiştir.

2. Artakalan Mekânların Değişresi

“Tasarım, mimarinin kendi dışındaki kültürel sistemlerle ilişki kurma biçimidir; bu normatif bir süreçtir ve sadece mimariyi değil aynı zamanda kentsel tasarımı da kapsamaktadır. Tasarım dışı olarak adlandırılan ikincisi, farklı kültürel sistemlerin birbirleriyle nasıl ilişki kurduğunu ve yapılı çevreyi nasıl şekillendirdiğini açıklar; herhangi bir kurumsal tasarım uygulamasının doğrudan ürünü değil, kültürel bir sürecin sonucudur” (Diana, 1993, s.118). Diana Agrest’in bu tasarlanmış ve tasarlanmamış tanımının planlamadan artakalan mekân kavramını yansıtmadığı düşünülebilir. Çünkü bu tanıma göre hem tasarlanan alan hem de tasarlanmayan alan kullanılabilir durumdadır. Ancak her iki bölge de dünyanın gelişimi ve değişimine karşı savunmasız kalmakta ve bir zamanlar şehrin parçası olan ancak zamanla ihmal edilen alanların oluşmasına neden olmaktadır. Bu mekanlar tarihsel süreçte literatürde farklı kavramlar olarak karşımıza çıksa da bu makalede bu alanlara artakalan mekân kavramı uygun görülmüştür.

Artakalan mekân, şehrin farklı yerlerinde, farklı işlevlerle ve farklı boyutlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu farklılaşma tarihsel süreç boyunca pek çok yazar tarafından tartışılmış ve kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramlar tarihsel bir akışla sunulmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Artakalan Mekân Kavramı Üzerine Oluşturulan Kavramların Değişresi (Erken vd., 2023)

Kavram	Yazar	Yıl
Artakalan Mekân	Anonim	1951
Ara Mekân	Aldo van Eyck	1961
Planlama Sonrası	Leslie Ginsburg	1973
Artakalan Mekân		
Atık Araziler	Raymond Gemmell	1977
Kentsel Boş Araziler	John Burrow	1978
Boş Mekânlar	William Whyte	1980
Geçici Otonom Bölgeler	Hakim Bey	1985
Geçici olarak Kullanılmayan, Terkedilmiş ya da Sahipsiz Alanlar	Michael Greenberg, Frank Popper, Bernadetta West	1990
Yeni İsimsiz Mekânlar	Stefano Boeri, Arturo Ianzani, Edoardo Marini	1993
Fonksiyon-dışı Kullanımlı Mekânlar	Nikos Papastergiad	1996
Hiç Kimsenin Alanı	Sze Tsung Leong	1998
	Daniel Winterbottom	2000
Artık Mekân	Erick Villagomez	2010
	M.H. Khalil, D. Mohamed Eissa	2013

Tablo 1. Artakalan Mekân Kavramı Üzerine Oluşturulan Kavramların Deşifresi (Erken vd., 2023)
(devamı)

Kavram	Yazar	Yıl
Anonim Mekânlar	Larry Ford	2000
Atık Mekân	Rem Koolhaas	2001
Post-it Kentler	Giovanni La Varra	2001
Belirsizliğin Mekânları	Kenny Cupers, Markus Miessen	2002
Artık Mekân	Ela Alanyalı Aral	2003
Belirsizliğin Mekânları	Jacqueline Groth, Eric Corjin	2005
Gevşek Mekân	Karen A. Franck, Quentin Stevens	2006
Ucu Açık Mekânlar	Nisha A. Fernando	2006
Gevşek Mekân	Ken Worpole, Katharine Knox	2007
Ara Yerler	Stephane Tonnelat	2008
Boş Mekânlar	Anna-Liisa Unt, Penny Travlou, Simon Bell	2014

Bu alanların oluşum nedenlerini sadece plansız gelişmenin ürünü olarak görmek, kentsel araştırmalarda yaygın olarak yer almasına rağmen eksik ve yanlış bir bilgidir (Hızlı Erkılıç, 2019, s.37). Planlanan ve tasarlanan bir mekân, kendisine ait olmayan ve benzeri olmayan başka bir mekânın oluşmasına neden olabilmektedir. Kentsel mekânların organizasyonundaki bu ikili durumu gösteren örneklerden biri de şehre işlevsel açıdan fayda sağlayacak bir viyadük veya köprü yapılması ve ardından planlamadan kalan köprü altı mekânın 'varlığını köprüye borçlu olduğu' oluşumudur ve bu mekân çoğu kullanıcı tarafından ihmal edilen, gereksiz ve tekinsiz görülmektedir (URL-1).

Tablo 1'e göre literatürdeki ilk tanımlardan biri olan **artakalan mekân** kavramı, Architectural Review dergisinin 1951 tarihli sayısında modernizmin bir sorunu olarak gösterilmiştir. Leslie Ginsburg konut yerleşimlerini eleştirirken, kullanılmayan açık alanların çokluğuna dikkat çekmek için **planlamadan artakalan alanlar** terimini kullanmıştır (Ginsburg, 1973, s.263-265). 20. Yüzyılın sonlarında yaşanan krizinden kaynaklanan ekonomik kriz nedeniyle özellikle metropollerde terk edilmiş ve kullanılmayan mekânların varlığı çoğalmıştır. Moor'a göre, 1980'lerin ortalarında bu alanların en çarpıcı ortak özelliği, endüstriyel eylemlerden sonra oluşan **atık araziler** olmalarıydı (Gemmell, 1977, s.59). Whyte, 1960'lı yıllarda New York'ta müteahhitlerin meydan oluşturmalarına karşılık kazandıkları fazladan kat ekleme hakları nedeniyle şehirlerde artan boş mekânlarda çok az insanın varlığına dikkat çekmiş ve bu alanları kasvetli ve sıkıcı olarak tanımlamıştır (Hızlı Erkılıç, 2019, s.51). **Boş mekân** terimi, özellikle İngiliz mimarisinde kentteki boş mekânları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Kentin unutulmuş ya da bilinçli olarak dışlanan kısımlarına kentlinin herhangi bir baskı olmaksızın müdahale etmeleri, Hâkim Bey'in **geçici otonom bölgelerine** yerinde bir örnektir (Bey, 1985, s.88). Kent içinde tekrar gözden geçirilmesi gereken ve birçok yönüyle kenti olumsuz etkileyen bir diğer kavram **geçici olarak kullanılmayan, terkedilmiş ya da sahipsiz alanlardır** (Hızlı Erkılıç, 2019, s.54). Boeri'nin **yeni isimsiz**

mekânlar kavramı, kent içinde herhangi bir uyumun aranmadığı alanlardır (Boeri, 1993, s.597). Papastergiadis'in **fonksiyon-dışı mekânlar** kavramı belirli kalıpların dışına çıkan ve kendiliğinden oluşan alanları tanımlamaktadır (Papastergiadis, 2010, s.9-19). Artakalan mekânlar, korku, belirsizlik sebebiyle bir otoriteye ait olmazsa **hiç kimsenin alanları** olabileceği gibi, birtakım geçici eylemlere ve dönüştürülmesinde birçok potansiyele sahip mekânlar olabilmektedir. Larry Ford, **anonim mekânların** kent içinde işleyişi sekteye uğratan ve kentlinin etkileşimini azaltan mekânlar olarak tanımlamıştır (Ford, 2000, s. 55-57). Modernleşmenin etkisiyle oluşan, kenti sıradan ve tekdüze mekânlara maruz bırakan **atık mekânlar**, Koolhaas'ın deyimiyle kapitalizmin şekillendirdiği mekânlardır (Koolhaas, 2001, s.180). Geçici kullanımlar ile kent içinde süresizleşen mekânlar olan **post-it mekânlar** (La Varra, 2000, s.426-431), kamusal alanlara alternatif olarak geçicilik ve uyum sağlama potansiyeli ile diğer kamusal alanlardan farklılaşmaktadır. Alanyalı, Ankara kentinde, **artık mekânları** oluşma nedenleri ve kullanım niteliklerine göre incelemiş; bu alanları inşa edilemeyen alanlar, ara mekânlar, terk edilmiş alanlar, ihmal edilmiş alanlar olarak nitelendirmiştir (Alanyalı, 2003, s.56). Önceden belirlenmemiş etkinliklere ve davranışlara izin veren **gevşek mekânlar**, artakalan mekânlardaki mekânsal kurguyu yeniden yorumlamaya olanak sağlar (Franck & Stevens, 2006, s.15).

Tablo 1'de elde edilen ve sonrasında açıklanan kavramları; tarihsel gelişimlerine ve kullanım alanlarına uygun olarak belirli mimari dönemlere göre kategorize etmek anlaşılabilirlik açısından gerekli görülmüştür. Mimarlığın tarihinde etkili olan dönemler; modern, post modern ve günümüz bilgi çağı dönemleridir ve bu dönemlerin belirsiz olan sınırlarını belirleyerek kategorize etmek ve hangi dönemde nasıl bir dönüşüm etkisinde kaldığını açıklamak yerinde olacaktır. Modern dönemin başlangıcı kesin olmamakla birlikte birçok yazar ve otorite tarafından farklı yıllar kabul edilmiştir. Sınırları belirleyebilmek amacıyla 18. Yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimi başlangıç olarak alınıp, görüş birliğinde bulunulan dünyanın 1970li yılların sonlarında bilgi toplumu denilen başka bir aşamaya geçmesi konusu baz alınarak, bu yıllar modern dönemin sonu ve post modern dönemin başlangıcı sayılacaktır. Bilgi çağı genel olarak geç 20.yüzyılda teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan bir dönem olarak görüldüğü için yine sınır belirleyebilmek amacıyla da bu dönemin başlangıcı 2000 yılı varsayılacaktır.

Elde edilen kavramların kategorize edilmesinde yalnızca tarihe göre değil belirli ve kavramsal uygunluğun olduğu bir geçiş olmasına da dikkat edilmiştir (Tablo 2). Modern dönem kavramlarından post modern dönem kavramlarına geçişte yer alan post modern dönemin ilk kavramı William Whyte'ın **boş mekânlar** kavramıdır. Amerikalı kent araştırmacısı, gazeteci William Whyte, kent içinde gökdelenlerin arasında sıkışıp kalan mekânları, düzenli kullanılmayan ve unutulmuş meydan ve park alanlarını, sekteye uğrayan kaldırımları, kendi içinde çevresinden kopuk oluşan kapalı alanları eleştiren dönemin araştırmacılarına benzer bir eleştiri ile ofis binalarının önünde oluşturulan meydanları ele almıştır. Whyte, 1960lı yıllarda New York'ta müteahhitlerin meydan oluşturma karşılığında kazandıkları fazladan kat ekleme hakları nedeniyle şehirlerde artan boş mekânlarda çok az insanın varlığına dikkat çekmiş ve bu alanları kasvetli ve sıkıcı olarak tanımlamıştır. Whyte, gözlemlerinin sonucunu 'The Social Life of Small Urban Spaces' adlı kitabında incelemiş olup, kitapta nitelikli ve kullanılabilir mekân üretimine dair bilgiler vermektedir. Whyte, 1958 yılında inşa edilen Seagram Binasının önünde bulunan büyük meydan alanını ve bu meydanda oluşan kentli aktivitelerini incelemiştir (Şekil 1). Bu alanların, kullanıcıya ne denli bir yarar sağladığını ya da yarar sağlamayan yönlerinin neler olduğunu incelemiştir (Whyte, 1980, s.137). Meydanda belirli alanların bireylerin etkileşimde bulunabildiği ve izleme fırsatı sunduğu için diğer alanlardan daha çok kullanıldığını saptayan Whyte, geriye kalan alanın bireylerin yalnızca geçiş amaçlı kullandığını gözlemlemiştir (Whyte, 1980, s.137) (Şekil 2). Whyte

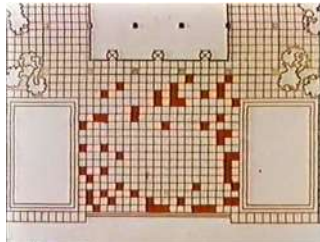
Seagram binasının meydan kullanımı üzerine çektiği eleştiri filminde modern dönemin getirdiği mekân sorunlarına dikkat çekmiştir. Bu nedenle post modern dönemin ilk kavramı olarak kategorize edilmiştir.

Tablo 2. Artakalan Mekân Kavramlarının Dönemlere Göre Dağılımı
(Erken vd., 2023)

Modern Dönem (18. yy-1979)	Post Modern Dönem (1980-1999)	Bilgi Çağı (2000-...)
Artakalan Mekân	Boş Mekânlar	Artık Mekân
Ara Mekân	Geçici Otonom Bölgeler	Anonim Mekânlar
Planlama Sonrası Artakalan Mekân	Geçici olarak Kullanılmayan, Terkedilmiş ya da Sahipsiz Alanlar	Atık Mekân
Atık Araziler	Yeni İsimsiz Mekânlar	Post-it Kentler
Kentsel Boş Araziler	Fonksiyon-dışı Kullanımlı Mekânlar	Belirsizliğin Mekânları
	Hiç Kimsenin Alanı	Artık Mekân
		Gevşek Mekân
		Ara Yerler
		Boş Mekânlar



Şekil 1. Seagram Binası (URL-2)



Şekil 2. William Whyte'in Seagram Binası meydan kullanımı için yaptığı diyagram (URL-3)

Post modern dönemden bilgi çağına geçişte yer alan ilk kavram olan **artık mekân** kavramı ilk kez 2000 yılında Daniel Winterbottom tarafından kullanılmıştır (Winterbottom, 2000, s.40-47). Kentlerde geçmiş planlama anlayışlarından artakalan mekânları, modern ve endüstri dönemleri sonrası kullanılmayan eski depoları, arazilerin ortak noktalarından yola çıkarak bir kavram üretilmiş ve bu mekânların geçici kullanımlarına dikkat çekilmiştir (Winterbottom, 2000, s.40-47), (Villagomez, 2010, s.93-108), (Khalil ve Eissa, 2013, s.105-121). Winterbottom, Amerika'nın Seattle kentinin artık mekânlarının, yoğun yapılaşma nedeniyle azalan boş ve açık alanlara alternatif olarak kullanılabileceğini belirtmiş ve bu mekânları genellikle ulaşım ağlarının oluşumu ile oluşan refüjler, kavşaklar, yaya geçitleri ve viyadüklerin altında kalan ıssız mekânlar olarak örneklendirmiştir. Winterbottom, artık mekânların kenti uğrattığı süreksizliğin giderilmesi için yeniden ele ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Kentte kentlinin vakit geçirdiği alanların azalması ile iletişim mekânlarının azalmasına dikkat çeken ve bu alanların varlığının önemini anlık fırsatlar sunan mekânlar olarak vurgulayan Winterbottom, artık mekân kavramını biçim, kullanım şekli ve konum parametrelerini kullanarak üç çeşitte kategorize etmiştir. Bu alanlar, yok-mekânlar, geçici olarak kullanılmayan çift kullanımlı mekânlar ve programlanmamış artakalan mekânlardır (Şekil 3-4-5).



Şekil 3. Yok-mekânlar (URL-4)



Şekil 4. Geçici olarak kullanılmayan çift kullanımlı mekânlar (URL-4)



Şekil 5. Programlanmamış artakalan mekânlar (URL-4)

3. Artakalan Mekânların Kent İçindeki Kullanımının Dönüşümü

Kentsel planlamada üretilen her ürün, kullanıldığı alana farklı nitelikler getirir. Bu nitelikler kent için olumlu ya da olumsuz olarak algılanabilir. Örneğin ulaşımı iyileştirmek için yapılan bir köprü, altında kendiliğinden oluşan köprü altı alanıyla şehre tekinsiz ve tanımsız bir alan eklenmiş gibi algılanacaktır. Bir başka örnek ise ömrünü tamamlamış bir binanın yıkılmak zorunda kalması, yanındaki binalar arasında anlamsız bir boşluk oluşmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde mevcut yapıların yenilenmesinde de işlevsel

değişikliklere bağlı olarak boşluklar ortaya çıkabilmekte ve bunlar anlamsız ve tanımsız hale gelebilmektedir. Metropollerde boş arazilerin değerinin artması ve yüksek rant sağlamak amacıyla yapılan kent planlamaları sonunda hemen hemen her yeri kaplayan yapılar oluştu. Arazinin bu kadar değerli olduğu bir ortamda kentsel planlama ve kayıpların en aza indirilmesi önem kazanmaktadır. Ancak bu kadar sıkı bir planlama, mimari çizimlerle oluşturulan planlamadan artakalan boş alanları ve kullanılmayan, tanımsız alanları da beraberinde getirecektir. Planlamadan artakalan tüm kentsel mekânlar, kentte günlük yaşamın her anında karşılaşılabileceğimiz mekânlardır. Kullanılmayan apartman bahçeleri, çöplük olarak kullanılan boş parseller, plajlara erişimi engelleyen kullanımlar, geniş alanlara yayılan park alanları, otomobil kullanımının yaygınlaşması nedeniyle geniş alanları kaplayan otoyollar, işgal edilen yaya kaldırımları, çöplük, viyadük veya köprü altı vb. alanlara dönüşmüştür. Bu alanlar planlamadan kalan alanlar olarak değerlendirilebilir. Belirli otoritelerin dayatması sonucunda oluşturulan kentsel mekânlar çoğu zaman işlevleri dışında da kullanılabilmektedir. Örneğin kentte oluşturulan bir meydan, belirli günlerde toplanma ve etkinlik alanı olabiliyorken, geri kalan zamanlarda yalnızca geçiş amaçlı kullanılan bir alan oluyor, geçiş için kullanılan bölümler dışındaki alanlar ise âtıl hale geliyor. Tanımsız ve sahipsiz bırakılan herhangi bir alan, kentin bütünleşmesine engel olacağı gibi, boş halinden daha tanımsız bir işlevselleşmeyle de karşı karşıya kalabilir. Dolayısıyla bu alanların incelenip belirli kriterlere göre sınıflandırılması gerekecek ve uygun çözümlerin üretilmesi gerekecektir. Çünkü mekân artık geçmişte olduğu gibi sadece bir boşluğun kapatılmasıyla oluşan ilkel bir form olmaktan çıkmış, toplum üyelerinin taleplerini karşılayan, yeni istek ve arzulara yön veren, kent algısının bütünleşik bir hal aldığı bir unsur haline gelmiştir.

Kentlerde belirlenmiş kuralların dışına çıkan ve kentin değerini arttıran uygulamalar, günümüzde kalıcılık ve kalıpların ötesinde geçicilik üzerine kurulmuş değişimleri desteklemektedir. Böylece kentte kentlinin kendi eylemlerini üretebildiği ve yaratıcılığını geliştirdiği işlev tanımlanmamış mekânların potansiyeli değer kazanmıştır. Kent içinde planlama sonrası artakalan mekânların potansiyeli, boşluğun nerede olduğuna, büyüklüğüne ve biçimine göre değişiklik gösterebilmektedir. Değişmeyen tek şey bu potansiyelin çok değişkenli olmasıdır. Bireylerin kentsel mekânlara katılımlarına izin verilirse kentin ihtiyaç duyduğu işlevler ve biçimler ortaya çıkacaktır. Artakalan mekânların potansiyelinden bahseden Dibazar, bunu günümüz kentli yaşamını belirlenmiş kalıplar içine yerleştirme isteğine karşı duran bir eylem olarak tanımlamaktadır (Dibazar, 2011, s.101-117).

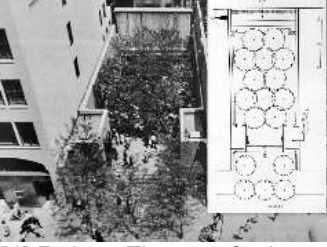
Modern dönemde kente yeniden kazandırılan artakalan mekânların, günümüzün bilgi çağında uygulanan geçici çözümlerin amacı, kamusal alanların kente yeniden kazandırılması ve kentteki sürekliliğin sağlanmasıdır. Artakalan mekânların dönüşüp kente yeniden kazandırıldığı süreçlerde, kentlinin zamanını geçirdiği, sahip olduğu ve dolayısıyla kendine ait kıldığı örnekler üzerinden günlük yaşamın ne kadar etkili olduğunu görüyoruz. Burada amaç, stratejik ya da taktiksel olarak geliştirilen uygulamalarla tanımlanmamış kentsel açık alanların potansiyelini somut olarak ortaya çıkarmaktır. Geçicilik, mekânda anlık deneyimler ve dönüşümler yaratmaya olanak sağlar. Pek çok farklı kullanım olanağı yaratan yöntem, klasik mimari uygulamasından farklı olarak yukarıdan aşağıya bir tasarım oluşturmamaktadır. Kentli bireylerin ihtiyaçlarına göre katılımcı kullanım sağlamaktadır.

Önceki bölümlerde açıklandığı gibi elde edilen kavramlar literatürdeki tarihsel akışa göre sınıflandırılmış ve her bir döneme ait artakalan mekânın dönüşümüne ait dörder örnek Tablo 3'te verilmiştir. Bu örnekler tarihsel sınıflandırmada ait olduğu döneme vurgu yapan ve artakalan mekânların dinamik dönüşümünü en iyi yansıttığı düşünülen örneklerdir. Her bir örneğin açıklaması sonraki bölümlerde aktarılmıştır.

Tablo 3. Artakalan Mekânların Dönemlere Göre Dönüşüm Örnekleri (Erken vd., 2023)

Modern Dönem Kavramları (18. yy.-1979)	Post Modern Dönem Kavramları (1980-1999)	Bilgi Çağı Kavramları (2000-...)
• Artakalan Mekân • Ara Mekân • Planlama Sonrası Artakalan Mekân • Atık Araziler • Kentsel Boş Araziler	• Boş Mekânlar • Geçici Otonom Bölgeler • Geçici Olarak Kullanılmayan, Terk Edilmiş ya da Sahipsiz Alanlar • Yeni İsimsiz Mekânlar • Fonksiyon-dışı Kullanımlı Mekânlar • Hiç Kimsenin Alanı	• Artık Mekân • Anonim Mekanlar • Atık Mekân • Post-it Kentler • Belirsizliğin Mekanları • Artık Mekân • Gevşek Mekân • Ara Yerler • Boş Mekânlar
Modern Dönem Örnekleri	Post Modern Dönem Örnekleri	Bilgi Çağı Örnekleri
 [1] City Beautiful Movement  [2] Buskenblaserstraat, Amsterdam – Aldo van Eyck  [3] Labyrinth with stairs, New Babylon	 [5] Southbank Sanat Merkezi ve artakalan mekânı  [6] Stephen Willats'ın 'Pat Purdy ve Balici Kampı' fotografik çalışması  [7] Riis Park Plaza macera oyun alanları	 [9] Space Buster Projesi – Raumlabor Mimar Grubu  [10] Cineroleum, Londra, Assemble  [11] Marsupial Köprüsü Yayalar İçin Mola Mekânları

Tablo 3. Artakalan Mekânların Dönemlere Göre Dönüşüm Örnekleri (Erken vd., 2023) (devamı)

Modern Dönem Örnekleri	Post Modern Dönem Örnekleri	Bilgi Çağı Örnekleri
 [4] Robert Zion tarafından cep parkına dönüştürülen binalar arasında artakalan mekân	 [8] City Mine(d) grubunun artakalan mekânlarda düzenledikleri Plein OPENair etkinlikleri	 [12] Fernando Abellanas'ın köprü altındaki stüdyosu

3.1 Modern Dönem Artakalan Mekân Dönüşüm Örnekleri

Modern dönemde artakalan mekânların dönüştürülmesine ilk örnek City Beautiful hareketi, mimarlar, peyzaj mimarları ve reformcular tarafından yönetilen, 1893 yılında başlayan Amerikan şehir planlama hareketidir (Şekil 6). Organize kapsamlı kentsel planlama fikri, Amerika Birleşik Devletleri'nde tasarımın sosyal sorunlardan ayrılmayacağını ve sivil gururu ve katılımı teşvik etmesi gerektiğini iddia eden City Beautiful hareketinden doğdu. City Beautiful hareketi, ABD tarihinde ülkenin kentsel nüfusunun kırsal nüfusunu ilk kez aşmaya başladığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Şehir sakinlerinin çoğu şehirlerin çirkin, kalabalık, kirli ve güvensiz olduğunu algılamaktaydı. Şehirler büyüdükçe kamusal alan gasp ediliyordu. Artan trafik sıkışıklığıyla birlikte şehir sakinleri, daha önce hiç olmadığı kadar rekreasyon için açık alanlara ihtiyaç duydu. Bir kentte olması gerektiği düşünülen ama olmayan tüm uygulamaların işlendiği harekette, kentte nelerin olması gerektiğini ve nelerin arzulandığını betimleyen bir görsel sunmuştur (URL-6).



Şekil 6. City Beautiful movement. Yalzadeh, I., Blumberg, N. (2019). Encyclopedia Britannica (URL-5)

Modern dönem artakalan mekânların dönüşümlerine bir diğer örnek Aldo van Eyck'in Amsterdam'da 1955 yılında tasarladığı oyun alanı projesidir (Şekil 7). Aldo van Eyck'in tasarladığı oyun alanı, iki bina arasında bırakılmış bir artakalan mekândır. Projenin sıradan oyun alanlarından farkı bilindik oyun mekânlarında bulunan donatıların bulunmamasıdır (Hızlı Erkiliç, 2019, s.84). Bu durum oyun alanını kullanan çocukların

kendi deneyimleri ile mekânı yeniden tanımlamasını sağlamaktadır. Böylece kentin içinde kalmış artakalan mekânın kentlinin deneyimleri ile dönüşmesi, bundan sonra uygulanacak geçici çözümlere de yol açmıştır.



Şekil 7. Buskenblaserstraat, Amsterdam – Aldo van Eyck (URL-6)

Modern dönem artakalan mekân dönüşümlerine bir diğer örnek ise Constant Nieuwenhuys'un sitüasyonistlerden (situationists) 1960'ta ayrıldıktan sonra tasarladığı Yeni Babil projesidir (Şekil 8-9). Proje, merkezci şehir planlama uygulamalarını geliştirmek için tasarlanmıştır. Constant (1969), bu proje için şu açıklamayı yapmıştır; "...bir çatı altında, hareketli elemanların yardımıyla, paylaşılan bir mesken inşa edilecek; geçici, sürekli biçim değiştiren bir yaşama alanı, gezginler için gezegen ölçeğinde bir kamp" tır. Yeni Babil Projesi (URL-9). Heynen, Yeni Babil Projesinin atık araziler kavramına bir çözüm olabileceğinden bahseder. Heynen'in açıklamasına göre; "Bu bakımdan Yeni Babil, ütopyaya somut bir biçim vermenin ve şiiri gerçekliğin tek bileşeni yapmanın olanaksızlığına dair çarpıcı bir kanıt: Yeni Babil'de 'ikamet edilemez' (Heynen, 1999, s.159).

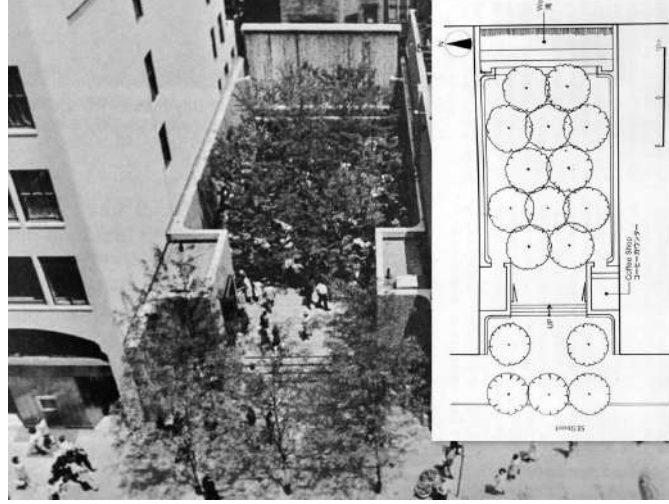


Şekil 8. Labyrinth with stairs, New Babylon, 1960 (URL-7)

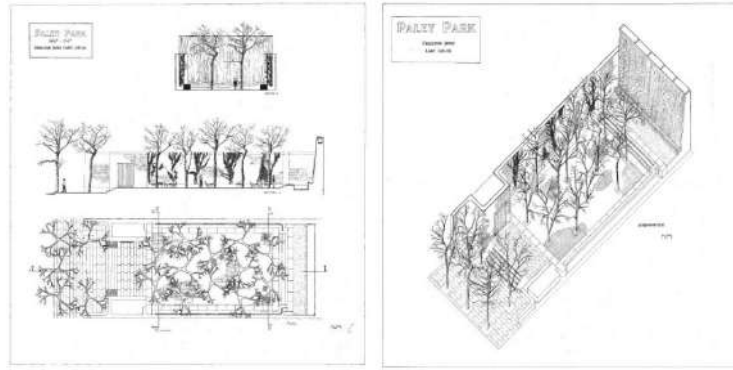


Şekil 9. Ode à l'Odéon, New Babylon, 1969. Constant'ın tekil silüetleri (URL-8)

Modern dönem için son örnek ise Robert Zion tarafından tasarlanan cep parkı (Paley Park) projesidir. Konut birimlerinin planlanması ve yerleşiminden artakalan mekânların değerlendirilmesine ve yeniden kente kazandırılmasına yönelik bir projedir. Özellikle 2.Dünya Savaşı sonrasında kentlerde birçok planlamacı ve mimar, artakalan mekânların kente geri kazandırılması ve kent sürekliliğinin sağlanması amacıyla çalışmalar yapmıştır. Bu konuda en çok uygulanan örneklerden biri Amerika’da zemin düzenlemesi ile yaratılan ve boyutu nispeten küçük olan artakalan mekânlarda uygulanan cep parkları ve yeşil alanlardır. (Şekil 10-11) (Curl ve Wilson, 2015, s.487).



Şekil 10. Robert Zion tarafından cep parkına dönüştürülen binalar arasında artakalan mekân (URL-9)



Şekil 11. Robert Zion tarafından cep parkına dönüştürülen binalar arasında artakalan mekâna yapılan dönüşüm projesi (URL-9)

3.2. Post Modern Dönem Artakalan Mekân Dönüşüm Örnekleri

Post modernizm, modernizmin uyguladığı baskıcı ve bağlamdan uzak yaklaşımların kentliyi kentten uzaklaştırdığını savunarak modernizmin kurduğu genel politikalara karşı çıkar. Post modernizm, kenti olasılıkların ve deneyimlerin mekânı olarak görmektedir. Kentliyi baskı altına aldığı gerekçesiyle modernizmi eleştirir. Modernizm uygulamalarını, sonraki nesillere bırakılacak olan kenti bütünsellikten uzaklaştıracakları öngörüsüyle reddetmektedir.

Post modern dönem örneklerinin ilki Londra’da 1967’te inşa edilen Southbank Sanat Merkezi’nin ön tarafında bulunan meydanda, binayı tasarlayan mimarlar tarafından

özellikle boş bırakılan ortak alan mekândır. Bu alan belirli bir zaman sonra alanı kullanan kentli tarafından geçici çözümlere sahne olmuştur (Şekil 12).



Şekil 12. Southbank Sanat Merkezi ve ortak alan mekânı (URL-10)

Yapının tasarımcıları bu alanda farklı büyüklüklerde eğimler oluşturarak beton bir peyzaj inşa etmiştir. Boş bırakıldığı ve işlevi belirlenmediği sürece kentli tarafından işlevlendirileceği ve deneyimleneceği düşüncesiyle özellikle boş bırakılan alan, 1980lerde en çok kaykaycılar tarafından kullanılmıştır (Borden, 1998, s.132) (Şekil 13).



Şekil 13. Southbank Sanat Merkezinin alt katını kullanan kaykaycılar (URL-11)

Post modern dönem örneklerinden bir diğeri ise Willats'ın çağdaş sanat galerisinden 1981 yılında Pat Purdy ve Balici Kampı çalışması (Şekil 14). Geçici işgal ile özel ve kamu alanları arasındaki sınırı kaldıran süreci anlatan çalışma, kentlinin gündelik yaşantısına dair bilgiler içermektedir. Londra'nın sınırında gecekonduların boşaltılmasıyla konut ihtiyacı oluşan aileleri barındırmak için inşa edilen boş bir arazideki konutlar ve yanındaki boş araziler arasındaki etkileşimi anlatmaktadır. Willats, 1980lerde ziyaret ettiği konutlardan birinde Pat Purdy isimli bir kentli ile tanışmış ve konutları, sosyal yaşantıyı ve kentlinin baskıcı planlamalardan kaçış hikayelerini dinlemiştir-(Hızlı Erkılıç, 2019, s.139) (Şekil 15).



Şekil 14. Stephen Willats'ın 'Pat Purdy ve Balici Kampı' fotografik çalışması (Pat Purdy and the Glue Sniffers Camp, 1981) (URL-12)



Şekil 15. Stephen Willats'ın 'Pat Purdy ve Balici Kampı' Art Gallery of NSW (URL-13)

Post modern dönem örneklerinden bir diğeri 1985 Riis Plaza projesidir (Şekil 16). Riis Park Plaza, adlandırıldığı şekliyle kentsel mekâna çığır açıcı bir müdahaleydi. Banliyö çokluğu ile kentsel eksiklik arasındaki savaş sonrası ikilemine alternatifler, savaş sonrası şehirdeki ayrılmış mekâna alternatifler, temel ihtiyaçlar olarak oyun ve yaratıcılığı göz ardı eden şehircilik modeline alternatifler ve peyzaj mimarlığının tarihsel pratiğine alternatifler önermiştir (Alanyalı, 2003, s.91) (Şekil 17-18). Bu döneme kadar kamusal alan tasarımından çok bahçeciliğe odaklanılmıştır. Proje, Amerikan mimarlık tarihinde dönüşüm niteliğinde bir projeydi; savaş sonrası bölünmüş kentte her türlü kentli aktivitesinin mimariyi şekillendirebileceğini gösteren bir girişimdir.



Şekil 16. Riis Park Plaza amfityatrosu (URL-14)



Şekil 17. Riis Park Plaza macera oyun alanları (URL-14)



Şekil 18. Riis Park Plaza macera oyun alanları (URL-14)

Post modern dönem örneklerinden bir diğeri PleinOPENair, City Mine(d) ile Nova'nın (yerel bir alternatif sinema platformu) 1997 yılında iş birliği ile kurulan ve şehrin açık alanlarında sinema gösterimleri yapılan etkinliklerdir (Şekil 19-20). Etkinliğin yapıldığı alanların ortak özelliği kentte artakalmış ve âtil duruma getirilmiş alanların kullanılmasıdır. Farklı disiplinlerden birçok kişinin oluşturduğu City Mine(d) grubu, birçok farklı disiplinden uzmanlardan oluşan bir topluluktur. Kentin kullanılmayan ve artakalan mekânlarını kentlinin deneyimleyebileceği ve farklı aktivitelerde bulunabileceği bir duruma getirmeyi amaçlayan grup, kentin sürekliliğini ve bütüncül halini geliştirerek yeni kamusal alanlar yaratmayı amaçlamıştır.



Şekil 19. City Mine(d) grubunun artakalan mekânlarda düzenledikleri Plein OPENair etkinlikleri (URL-15)



Şekil 20. City Mine(d) grubunun artakalan mekânlarda düzenledikleri Plein OPENair etkinlikleri (URL-16)

3.3. Bilgi Çağı Dönemi Artakalan Mekân Dönüşüm Örnekleri

Bilgi çağı örneklerinden ilki Raumlabor mimar grubunun 2008 yılında New York'ta gerçekleştirdiği Space Buster projesi (Şekil 21). Grup projeyi kentteki boş ve kullanılmayan mekânları geçici eylemlerle kentliyi de bu eyleme dahil ederek tasarlamıştır. Raumlabor grubu Almanya'da Berlin duvarı yıkıldıktan sonra şehrin hızla büyümesiyle ve planlama eksikliğinin artmasıyla oluşmuştur. Grup, katı politikalarla ve düzensiz ve plansız büyüyen kentte artakalan mekânlarda geçici projeler üreterek dönemin planlama bakış açısına eleştirel gözle bakar. Grubun amacı uzun süreli ve katı disiplinli projeler yapmaktansa geçici çözümler ve eylemler ile kentliyi tekrar kente dahil etmektir. Bir mekân kentin içinde var olmasına rağmen kültür olarak kente dahil olamıyorsa orada bir süreklilik sorunu açığa çıkar. İşte tam burada Raumlabor grubu bu mekânlar için kalıcı çözüm üretilene kadar geçicilik pratiğini kullanır ve bu mekânın önemine dikkat çeker. Geçici çözümler üretilse de grubun vizyonu kentsel sürekliliğin

bozulmasını önlenmesi için geniş vadede kente yatırımlar yapmaktır. Space Buster projesinde kamusal alanın kolektif kullanımını sağlamak temel amaç olup, meydana yerleştirilen balon yarı kapalı alan olarak kentlinin kullanımına açılmaktadır (Şekil 22).



Şekil 21. Space Buster Projesi – Raumlabor Mimar Grubu (URL-17)



Şekil 22. Space Buster Projesi – Raumlabor Mimar Grubu (URL-17)

Bilgi çağına diğer bir örnek, Londra'daki âtil duruma gelmiş kullanılmayan benzin istasyonlarının kamusal alan olarak kullanılarak sinema salonuna dönüştürülmesi projesidir. Projenin ismi Cineroleum'dur ve yaklaşık dört bin benzin istasyonunun dönüştürülmesiyle büyük yankı getirmiştir (Şekil 23). Sinema olarak dönüştürülen mekânda, bir sinemanın oluşması için gerekli donatılar geri dönüştürülmüş ya da bağışlanmış malzemelerden üretilmiştir (Hızlı Erkiç, Ciravoğlu, 2022, s.2). Assemble adlı bir hayır kuruluşu tarafından üretilen proje, sokaktan basit bir perde ile ayrılmış olup kentlinin göz hizasında olması ve dışarıdan da deneyimlenebilen bir etkinlik alanı olmasıyla kent içindeki artakalan mekânlara bakış açısında farklılık yaratmayı amaçlamıştır (Şekil 24).



Şekil 23. Cineroleum, Londra, Assemble (URL-18)



Şekil 24. Cineroleum, Londra, Assemble. (URL-18)

Bilgi çağına bir diğer örneği ise Amerika'da bulunan Marsupial Köprüsü'nde tasarlanan geçici aktivitelerin yapıldığı kent meydanı. Köprü 1900lerin başında artan otomobil kullanımı sebebiyle terk edilmiştir. Köprüde, kentin değişmesiyle ihtiyaçlara cevap verecek bir sistem üretilip, yaya ve bisiklet kullanımına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir (Şekil 25). Yeni düzenlemeler ile köprü, viyadüğün altındaki kullanılmayan artakalan mekânı kente yeniden kazandırmak için, alternatif ulaşım biçimlerini teşvik eden bir yaklaşım sergilenmiştir. Bunun yanında, köprü'nün altında oluşan zemindeki artakalan mekân ise film festivalleri, yat yarışları, çeşitli görsel gösterilerin yapıldığı bir alan haline getirilmiştir (Hızlı Erkilic, Ciravoğlu, 2022, s.3) (Şekil 26). Alışılmış köprü altlarından farklı olarak bu köprüde kentsel donatılar eklenerek hem geçiş hem de mola mekânı olarak kente geri kazandırılmıştır (Şekil 27). Kentlinin kullanımına teşvik etmek için tasarlanmış alanda, eklenen donatılar aydınlatılarak daha güvenli bir kentsel mekân yaratılmak amaçlanmıştır.



Şekil 25. Marsupial Köprüsü (URL-19)



Şekil 26. Marsupial Köprüsü Kent Meydanındaki Geçici Aktiviteler (URL-19)



Şekil 27. Marsupial Köprüsü Yayalar İçin Mola Mekânları (URL-19)

Bilgi çağı'nın son örneği diğer örneklerden kullanım kitlesi bakımında farklı olan, Fernando Abellanas'ın bir köprü altında uyguladığı kişisel stüdyo projesi (Şekil 28). Tasarımcı, İspanya'da son dönemlerde oluşan kamusal alan sorununa karşılık olarak bir köprü'nün altında bulunan boş mekânı değerlendirerek kendisine ait bir çalışma stüdyosu tasarlamıştır (Şekil 29). Köprü altlarının ıssız ve unutulmuş mekânlar olmasına karşılık bu duruma kendi tasarımıyla cevap üreten Abellanas hem kentten tamamiyle kopmamak hem de kentin içinde kendisine ait özel bir alan yaratma amacıyla ürettiği projede, bu türdeki mekânların kullanımının kente kazandırılması açısından değerlendirmeye değer alanlar olduğunu belirtmiştir (URL-28). Köprü altlarının kentte oluşturduğu tekinsiz, güvensiz algısının aksine tasarımcı bu alanların yalnızlık ortamı sağlayabildiği için huzuru da sağladığını öne sürmektedir. Kentin bu denli ihmal edilen ve unutulan yerlerini kalabalıktan izole olmak amacıyla kullanan tasarımcı, yarattığı kişisel stüdyosunun yerini paylaşmamaktadır. İzinsiz olarak ve gizli bir şekilde yaptığı projede Abellanas, bu alanın

başkaları tarafından fark edilmesi, yetkililerin alanı kapatması ihtimaline karşılık bu durum fark edilene kadar kullanmaya devam etmeyi amaçlamaktadır (URL-28).



Şekil 28. Fernando Abellanas'ın köprü altındaki stüdyosu (URL-20)



Şekil 29. Fernando Abellanas'ın köprü altındaki stüdyosu (URL-20)

4. Değerlendirme ve Sonuç

Kentlerin planlanmasında birçok faktör etkili olurken, kentlerin değişimlerine ve dönüşümlerine etki eden faktörler dönemsel olarak farklılaşmaktadır. İnsanın vaktini en çok harcadığı kentsel alanların kullanımı modern dönem, post modern dönem ve teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan bilgi çağı döneminde farklılaşmıştır. Modern dönem planlama anlayışı ile açığa çıkan artakalan mekânlar ve bu alanların kente tekrar kazandırılması ile ilgili yapılan dönüşümler, post modern dönem ve bilgi çağında yine farklı ihtiyaçlar ve fikirler doğrultusunda değişmiştir.

Modern dönemde planlanmış kentler incelendiği zaman, mekânların kapitalizmin etkisinde yeniden şekillendirildiği görülmektedir. Modernist anlayışın kente bakışı yalnızca işlev üzerine olmuş ve modern akımı benimseyen otoriteler kenti kendi fikirleri doğrultusunda, ihtiyaçlarına göre değiştirebilecekleri bir mekân olarak görmüşlerdir. Bu dönemde modern kent planlama anlayışının temel ilkelerini açıkça ortaya koyan (CIAM) Uluslararası Modern Mimarlar Kongresi toplanarak 1933 tarihli Atina Bildirgesi'ni kabul etmişti. Modern kent planlama anlayışında; kentlerin düzenlenmesinde bir tek düzelik, homojenlik, ilkelere bağlılık egemendir (Karakurt, 2006, s.12). Her yapının insana yararı olmasının zorunluluğu vardır ve bu zorunluluğu en etkin bir biçimde gerçekleştirecek yapı malzemeleri ve inşaat teknikleri kullanılmalıdır (Şaylan, 2002, s.120). Modern mimarının kente bakış açısı, insanlar için yaşanabilir kentler yerine, işlevlerine göre şekillenmiş kent oluşturmaktı. Post modern anlayışın modern anlayışa olan eleştirilerinin arkasında kentte ortaya çıkan kimlik kaybı yaşayan çevrelerin varlığıdır (Karakurt, 2006, s.15).

Bazı otoritelere göre postmodernizm, modernizmden kesin bir kopuşu ifade etmekteyken bazı otoriteler ise; modernizm ile postmodernizm arasında farklılıktan bahsetmek yerine birbirleri arasında bir süreklilik olduğunu kabul etmektedirler. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kent planlamasında yaşanan dönüşümler, mekân algısında ve mekânın biçimlenmesinde de etkili olmuştur. Charkles Jencks'in başlattığı kabul edilen, post modern bakış açısıyla tasarlama düşüncesi ile kentleri tekdüze hale getirme anlayışı ortadan kalkmaya başlamıştır. Zengel'in anlatımına göre post modernizm ile birlikte kenti parçalara ayıran ve bunları farklı mimari üsluplarla tasarlayarak bir kolaj bütününü haline getiren bir anlayış başlamıştır (Zengel, 2002, s.90-97). Modernizmin baskıcı ve tekdüze uygulamalarına karşı çıkan post modernizm, özgür tasarım ve her şeyin mümkün olabileceği bir tavır ile tasarlamıştır (Karakurt, 2006, s.18). Postmodernizm için, kentsel mekânların kendi başına anlamı vardır ve belirli bir kalıba sokulması olanaksızdır. Özellikle 1980li yıllardan günümüze kadar uzanan süreçte post modern planlama anlayışında üretilen ürünler etkileyicidir çünkü kent bir kolaj stratejisi ile tasarlanmaya başlanmıştır (Jencks, 1987, s.252).

Günümüzde kentsel mekânın düzenlenmesinde tek başına ne modern ne de post modern kentsel mekânı dönüştürme algısı tek başına görülmektedir. Günümüze hâkim olan küreselleşme döneminde kentsel alanların yapılanması incelendiğinde, modern kent planlama anlayışı, post modern planlama anlayışı ve küreselleşmenin karşılıklı etkilerinin birlikte varlığından bahsedilebilir. Günümüzde uzun dönemler için hazırlanan 'stratejik gelişim planı' olarak adlandırılan planlarla kentler şekillenmektedir. Bunların dışında kent belirli bölgelere ayrılarak mekân düzenlemeleri gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamanın sonucu olarak, kentlerin farklı bölgelerinde farklı mekân düzenlemelerine rastlanabilir. Yine kentin belirli bölgeleri bireylerin kendi inisiyatifleri doğrultusunda şekillenmektedir. Tekil isteklerle kent şekillenirken bir yandan kent aslında parçalara ayrılmaktadır ve böylece kentli de birbirinden uzaklaşmaktadır. 21. yüzyıl kentine bakıldığında ortaya çıkan kent görüntüsü merkezini yitirmiş ama ulaşımın gelişmesiyle hareketliliğin arttığı bir hale gelmiştir. Bu hareketliliğe rağmen kent birbirine yabancılaşmakta ve uzaklaşmaktadır. Kentin kamusal alanlarında bireylerin kendine ait sınırları belli belirsiz olan kapalı mekânlar ürettiği görülmektedir. İletişim çağında bir iletişimsizlik problemi yaşamaktadır. Tüm bunlar toplandığında kentin oluşumunda modernizm, postmodernizm ve küreselleşme süreçlerinin birlikte etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Modern, post modern ve küreselleşme etkisiyle değişen kentlerde planlamadan artakalan mekânların dönüşümü de dönemin planlama anlayışına göre farklılık göstermiştir. Modern dönemde kente ait olma, kentlinin hafızasında var olabilme, alternatif parçalı karşılaşma mekânları üretme yerine yalnızca alanın sınırlarına göre ve ihtiyacına uygun mekânlar üretilmiştir. Modern dönemin ilk örneği olan City Beautiful projesi, planlandığı dönemde kentin nasıl olması gerektiğine dair varsayımlar öne sürmektedir. Kenti bütün olarak ele alan proje, modern dönemin planlama anlayışına yönelik olarak kenti yine bireyden bağımsız ve bütüncül olarak ele almıştır. Yine aynı anlayışa yakın düşünceler ile üretilen Yeni Babil projesi kenti bütününü ile ele almış ve ona uygun artık mekânlara çözüm aramıştır. Modern dönemin bütüncül anlayışından farklı olarak planlanan Aldo van Eyck'in oyun alanı ve Robert Zion'un cep parkı projeleri, kentin spesifik bir alanında bulunan artakalan mekânları dönüştürme ve kente yeniden kazandırma prensibine yöneliktir.

Post modern dönemin anlayışı olan ve kabaca 'parçalara bölerek planla' anlayışı, post modern dönem örneklerinin hemen hepsinde karşımıza çıkmaktadır. Kentin planlama sonrası -modern döneme ait planlama sonrası- artakalan mekânları yapılı çevrede bilerek ya da bilmeyerek bırakılmış ya da unutulmuş alanları kente yeniden

kazandırmaya yöneliktir. Southbank Sanat merkezi ve Riis Plaza proje tam olarak modern dönem diye sınırlandırdığımız yıllar arasında inşa edildikten sonra, artakalan mekânların yıllar sonra kentlinin özgür iradeleriyle kente ait bir mekân haline getirmelerine örnektir. PleinOPENair projesi ise yine modern dönem kent planlaması sonrası artakalan mekânların kente kazandırılmasını vurgular.

Küreselleşme ile gelen bilgi çağı, bireylerin kendi alanlarını üretmesi ve o alanlarda vakit geçirmesiyle kentte karşılaşma alanlarının azalmasına toplumsal bütünleşmenin ve iletişimin sekteye uğramasına yol açmıştır. Artık kentli, kentte bireysel vakit geçirebileceği ve kendine ait olan mekânlar aramaya ve üretmeye yönelmiştir. Bu duruma en açıklayıcı örnek Fernando Abellanas'ın bir köprü altında kendine ait stüdyo oluşturma projesidir. Diğer bilgi çağı örnekleri bireysellik açısından bu projeden ayrılma da temel prensip ve bakış açısı aynıdır. Bir mekânın kentten izole edilerek belirli kişi/kişilere hizmet etmesiyle ilgilidir. Space Buster ve Cineroleum projeleri kentte âtil kalmış alanlarda uygulanan belirli bir kitleye hizmet eden ve dışarıdan farklı sınırlamalar ile ayrılan projelerdir. Marsupial köprüsünün altında kalan alanın güvensizliğine ve tekinsizliğine dikkat çekerek ışıklandırılan ve banklar yerleştirilerek kent meydanı oluşturma amacı güdülen proje ise diğer projelerden etkinlik alanı bakımından ayrılmaktadır.

Modern, post modern ve bilgi çağı dönemleri kesin olmayan sınırlarla birbirinden hem ayrılmakta hem de birbiri içine geçerek kent planlamasına etki etmektedir. Planlamadan artakalan mekânların dönüşümünde ise bu dönemlerin kimi yerde etkisi olmuş kimi yerde dönemler arası geçişte birbirinden etkilenecek kente dahil olmuşlardır. Çalışmada yer bulan dönemsel mekân dönüşüm örneklerinin; artakalan mekân kavramının kentte yarattığı süreksizlik ve kentte yer bulamama sorununu bölgesel olarak çözdüğü ve bu mekânların kente dahil olabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın amaçlarından biri olan kentlinin de artakalan mekânların dönüşümüne katılarak bu alanların potansiyellerini keşfetmeleri konusunun, verilen örneklerle göz önüne serildiği düşünülmektedir. Hangi tarihsel döneme ait olursa olsun bu alanların kente kazandırılması ve bireylere özgürce geçici/ kalıcı müdahale edebildikleri potansiyel bir alan sağlamaları yönünden fark edilmeleri, planlama açısından tartışılmaları ve müdahale edilmeleri oldukça önemlidir. Artakalan mekânlar, kentte kaybedilen sürekliliğin sağlanması ve kentin kentlinin mekânı haline getirilmesi açısından sonsuz potansiyele sahip alanlardır.

Teşekkür

Bu çalışmaya fikir ve eleştirileriyle yön veren ve her adımında beni destekleyen değerli hocalarım Doç. Dr. Hasan Begeç ve Prof. Dr. Rengin Zengel'e çok teşekkür ederim.

Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya; ilgili yazar Bengisu Erken %65, Doç. Dr. Hasan Begeç %25, Prof. Dr. Rengin Zengel %10 oranında katkıda bulunduklarını beyan etmektedirler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Alanyalı, E. A. (2003). Leftover space as a value and potentiality for the public realm in the city. [Doktora Tezi]. ODTÜ.

Bey, H. (1985). The Temporary Autonomous Zone. Poetic Terrorism.

Boeri, S., (1993). Nuovi spazi senza nome. Casabella, 57, 597-598.

Borden, I. (1998). Body Architecture: Skateboarding and the Creation of Super-Architectural Space. İçinde J. Hill (Ed.), Occupying Architecture: Between the Architect and the User. Londra: Routledge.

Curl, J. S., Willson, S. (2015). The Oxford Dictionary of Architecture. Oxford University Press.

Dibazar, (2011). Leftover space, invisibility, and everyday life: Rooftops in Iran, in C. Lindner and M. Meissner (eds.), Global Garbage: Urban imaginaries of waste, excess, and abandonment, 101-117, Routledge, London and New York, 2011.

Diana, I. A. (1993). Design versus non-design, Architecture From Without: Theoretical Framing for a critical practice, The MIT press Cambridge, Massachusetts, London, England, 1993.

Ford, L. (2000). The Space between Buildings. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.

Franck, K. A., Stevens, Q. (2007). Loose Space Possibility and Diversity in Urban Life. Routledge.

Gemmell, R. (1977). Colonization of Industrial Wasteland. Edward Arnold Ltd.

Ginsburg, L. (1973). Summing Up. Architectural Review, 154(920), 263–265.

Heynen, H. (1999). Architecture and Modernity: A Critique, MIT Press, Cambridge, 159.

Hızlı Erkıılıç, N. (2019). Tanımsız kentsel açık alanların okunması ve değerlendirilmesi üzerine bir yaklaşım önerisi. [Doktora Tezi]. YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Hızlı Erkıılıç N., Ciravoğlu, A. (2022). Kentin Geçici Sahneleri olarak Artakalan Mekanlar, Yapı Dergisi.

Jencks, C. (1987). The Language of Postmodern Architecture, Academy Editions, Londra.

Karakurt, (2006). Kentsel mekânı düzenleme önerileri: modern kent planlama anlayışı ve postmodern kent planlama anlayışı. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10-18.

Khalil, M., Eissa, D. (2013). Reclaiming Residual spaces for the public: a case study from the city of Cairo. *Proceedings of the ICCPP-2013, Colombo*, 105-121.

Koolhaas, R. (2001). Junkspace. *Obsolescence*, 100(October), 175-190.

La Varra, G. (2000). Post-It City: The Other European Public Spaces. İçinde R. Koolhaas, S. Boeri, S. Kwinter, N. Tazi, & H. U. Obist (Ed.), *Mutations*, 426–431. Barcelona: ACTAR.

Papastergiadis, N. (2010). Spatial aesthetics: Art, place and the everyday (Theory on). Amsterdam: Institute of Network Cultures, 9-19.

Şaylan, G. (2002). Postmodernizm. *İmge Kitapevi*, Ankara, 120.

Van Dijk, H. (1996). Colonizing the Void, The Landscape as an ally. İçinde Colonizing the Void: Adrian Geuze, West 8 Landscape Architects. Rotterdam: NAI Publishers, 16.

Villagomez, E. (2010). Claiming residual spaces in the heterogeneous city. İçinde *Insurgent Public Space*, 93–108. Routledge.

Whyte, W. H. (1980). The Social Life of Small Urban Spaces. Washington, DC: The Conservation Foundation, 137.

Winterbottom, D. (2000). Residual Space Re-evaluated. *Places*, 13(3), 40–47.

Zengel, R. (2002). Yeni Bin Yılda Kentsel Açık Mekânlarda Kimlik Arayışı, *Arredamento Mimarlık: Tasarım Kültür Dergisi*, 4, 90-97.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://mimarliktakuramveelestiri.wordpress.com/2014/12/10/ali-artun-13-kasim-2014-sanat-ve-mimarlik-birlikteligi-muphem-alanlar-uzerinden-bir-okuma-emre-ozdemir/> Erişim Tarihi: 01/11/2023, 18:46.

URL-2: <https://www.arkitektuel.com/seagram-binası/> Erişim Tarihi: 21/10/2023, 21:17.

URL-3: <https://tr.pinterest.com/pin/174655291770370676/> Erişim Tarihi: 10/10/2023, 20:24.

URL-4: <https://placesjournal.org/assets/legacy/pdfs/residual-space-re-evaluated.pdf> Erişim Tarihi: 21/10/2023, 22:48.

URL-5: <https://www.britannica.com/topic/City-Beautiful-movement> Erişim Tarihi: 22/10/2023, 21:03.

URL-6: <https://www.arkitera.com/haber/tum-sehir-dev-bir-oyun-alanina-donustugunde/> Erişim Tarihi: 19/10/2023, 19:42.

URL-7: [Labyrint met trappen | Fondation Constant / Stichting Constant](#) Erişim Tarihi: 26/10/2023, 20:49.

URL-8: <https://stichtingconstant.nl/work/ode-a-lodeon> Erişim Tarihi: 26/10/2023, 21:02.

URL-9: <https://www.watercubedesign.it/paley-park/> Erişim Tarihi:27/10/2023, 20:30.

URL-10: <https://civilianglobal.com/design/brutalist-passion-love-southbank-centre-london/> Erişim Tarihi:01/11/2023, 23:41.

URL-11: <https://www.standard.co.uk/news/london/home-knits-dungarees-loons-tunes-and-boards-40-years-of-southbank-skater-heaven-8703993.html> Erişim Tarihi:01/11/2023, 22:54.

URL-12: <https://escholarship.org/content/qt26n494fw/qt26n494fw.pdf> Erişim Tarihi:02/11/2023, 19:34.

URL-13: <http://stephenwillats.com/work/pat-purdy-and-glue-sniffers-camp/> Erişim Tarihi:02/11/2023, 19:12.

URL-14: https://static1.squarespace.com/static/547f646ae4b0787f2c6e9853/t/59cd64a26f4ca3893ea53fa8/1506632868334/Brown_w+TOC.pdf Erişim Tarihi:22/10/2023, 20:17.

URL-15: <https://humancities.eu/casestudies/plein-openair-festival-brussels/> Erişim Tarihi:05/11/2023, 21:51.

URL-16: <https://www.spatialagency.net/database/city.mined> Erişim Tarihi:05/11/2023, 23:06.

URL-17: <https://raumlabor.net/spacebuster/> Erişim Tarihi:19/10/2023, 20:14.

URL-18: <https://www.archdaily.com/777156/the-cineroleum-assemble> Erişim Tarihi:18/10/2023, 23:36.

URL-19: <https://yapidergisi.com/kentin-gecici-sahneleri-olarak-artakalan-mekanlar/> Erişim Tarihi:10/11/2023, 21:20.

URL-20: <https://millerbrian.com/stories-n-stuff/simply-inspired-under-a-bridge> Erişim Tarihi:02/11/2023, 18:17.

Endüstri 4.0 Çerçevesinde Güncellenen Mağaza Tasarımları- Moda Perakende Mağaza Örneği

İlayda MUTLU^{1*}

Öz

21. yüzyılda bilim ve teknolojinin hızlı gelişimiyle beraber ortaya çıkan "Endüstri 4.0" kavramı, perakende mağazalarında da yenilikçi bir değişim başlatmıştır. Endüstri 4.0, sanayi devrimlerinin dördüncü aşaması olarak kabul edilen ve üretim süreçlerinde otomasyon, dijitalleşme ve veri alışverişini merkeze alan bir değişimdir. Bu yenilikçi değişimle birlikte, perakende mağaza mekanlarında kullanılan dijital teknolojiler de etkin bir şekilde rol oynamaya başlamış ve kullanılan interaktif teknolojik yeniliklerle görsel iletişim yöntemlerini de hızla değiştirmiştir. Özellikle son yıllarda teknolojinin hızla artması, mağazalarda kullanıcı kitlesine göre teknolojilerin yenilenmesini de beraberinde getirmiştir. Makale, Endüstri 4.0 teknolojilerinin moda perakende mağaza tasarımına entegrasyonunu ve dijitalleşmenin mekân deneyimi üzerindeki etkilerini literatüre kazandırarak, perakende sektöründe dijital dönüşümün önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Endüstri 4.0 kavramı, mekân deneyimi tasarımı ve moda perakende mağazalarındaki dijital teknolojilerin neler olduğu ulusal ve uluslararası literatürden taratılıp, Lefties Dijital Mağazasında kullanılan teknolojik yeniliklerin iç mekân deneyimi tasarımına etkileri, örnek olay tarama modeli kapsamında incelenmiş ve sahada gerçekleştirilen 5 günlük gözlem sürecinde günlük ortalama 150 müşteri gözlemlenmiştir. Bu süreçte, dijital teknolojilerin mekânsal deneyim üzerindeki etkileri detaylı olarak analiz edilip tablo şeklinde sunulmuştur. Araştırma bulguları, Endüstri 4.0 kapsamında güncellenen mağaza tasarımlarının mekân deneyimini iyileştirerek müşteri kitlesine daha etkili hitap ettiğini göstermiştir. Kullanılan teknolojilerin mekân içi etkileşimi artırdığı ve marka kimliğine katkı sağladığı belirlenmiştir. Ancak, bu yeniliklerin uygulanabilirliğinin yatırım maliyeti, mağaza büyüklüğü ve müşteri kitlesi gibi faktörlere bağlı olarak değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Moda Perakende, Teknolojik Yenilikler, Mekân Deneyimi Tasarımı, Mekân Organizasyonu

Store Designs Updated within the Framework of Industry 4.0 – A Fashion Retail Store Example

Abstract

In the 21st century, the concept of 'Industry 4.0', which emerged with the rapid development of science and technology, has initiated an innovative change in retail stores. Industry 4.0 is a change that is accepted as the fourth stage of industrial revolutions and centres on automation, digitalisation and data exchange in production processes. With this innovative change, digital technologies used in retail store spaces

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID: 0009-0007-6047-5509)

*İlgili Yazar/Corresponding author: ilaydamutlu2010@gmail.com

have also started to play an active role and have rapidly changed visual communication methods with interactive technological innovations. Especially in recent years, the rapid increase in technology has brought along the renewal of technologies according to the user base in stores. The article aims to emphasise the importance of digital transformation in the retail sector by bringing the integration of Industry 4.0 technologies into fashion retail store design and the effects of digitalisation on the experience of space. In this context, the concept of Industry 4.0, space experience design and digital technologies in fashion retail stores were scanned from national and international literature, and the effects of technological innovations used in Lefties Digital Store on interior experience design were examined within the scope of the case study survey model, and an average of 150 customers were observed daily during the 5-day observation period in the field. In this process, the effects of digital technologies on the spatial experience were analysed in detail and presented in tabular form. The research findings show that the store designs updated within the scope of Industry 4.0 improve the spatial experience and appeal to the customer base more effectively. It has been determined that the technologies used increase the interaction within the space and contribute to brand identity.

Keywords: Industry 4.0, Fashion Retail, Technological Innovations, Spatial Experience Design, Spatial Organization

1. Giriş

Günümüzde iletişim hızla gelişirken, insan kendini farklı şekillerde var etmenin yollarını aramaktadır. Mağazalar da ürünleri tüketiciye gösteren köprü görevi gördüğü için gelişen teknolojiyle var olma stratejileri izlemektedir. 'Mağaza' kelimesi eski Türkçe kökenli olup, depo, hazne, dükkân, atölye, çarşı, işlik, yapımevi ve bedesten gibi kavramlarla ilişkilendiriliyordu (Cezar, 1985, s.5). Endüstri devrimiyle beraber daha geniş kitlelerin artan tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla büyük mağazalar kurulmaya başlamıştır. Bu büyük modern mağaza tasarımlarının gelişiminde, eskiden şehir caddelerinde kurulan mağazalarının katkısı büyüktür. Bu gelişmelerden sonra, ticaret sermayelerinin büyümesiyle beraber belirli türde mal üreten perakende mağazaları yerini almıştır (Aksaç,2006, s.24).

21. Yüzyılına gelindiğinde ise yeni iletişim teknolojileri ve yaşam tarzlarındaki değişikliklerle beraber mağaza mekanlarının tasarımları da zaman içinde değişime uğramaya başlamıştır. Endüstri 4.0 kavramı, bu değişimlerin merkezinde yer alarak, geleneksel mağaza tasarımlarını köklü bir şekilde dönüştürmekte ve yeni olanaklar sunmaya başlamıştır. Endüstri 4.0, modern teknolojilerle donatılmış, veri odaklı ve akıllı üretim sistemlerini ifade ederken, bu teknolojilerin mağaza tasarımlarına olan etkisi de giderek daha belirgin hale gelmiştir. Bu doğrultuda, dijital platformlar ve dijital etkileşimli deneyimler gibi kavramlar ortaya çıkmış, mağaza tasarımlarını ve işleyişini derinden etkilemeye başlamıştır. İnsanların etkileşimde bulunduğu her ögenin, estetik, işlevsellik veya deneyim açısından tasarlandığı bir noktaya gelinmiştir (Uçar ,2019, s.33). Moda perakende mağazaları, artık sadece alışveriş yapılan geleneksel mekanlar olmaktan çıkıp, dijitalleşmeye başladığı için alışveriş kavramı da değişerek mağaza mekanlarının değişmesine neden olmuş, bununla beraber kullanıcı deneyimini de yeniden şekillendirmeye başlamıştır. Akıllı sensörler, dijital ekranlar, RFID teknolojisi ve kolay ödeme kasaları gibi yenilikçi uygulamalar, mağaza içi müşteri deneyimini yeniden tanımlamaktadır.

Moda perakende mağazalarında bu teknolojilerin kullanımı hem operasyonel verimliliği artırmakta hem de mekân deneyimi tasarımını üst seviyelere taşımaktadır. Aynı

zamanda, perakende mağazalarında kullanılan dijital teknolojiler kullanıcı kitlesine göre şekillenmekte olup, müşterilerin bekleme sürelerini azaltmak ve iç mekandaki sirkülasyonu kolaylaştırmak için önemli adımlar atılmaktadır. Araştırmanın nedeni, Endüstri 4.0 çerçevesinde güncellenen perakende sektöründeki uygulamalarını moda perakende mağazaları özelindeki tasarımlarını nasıl etkilediği üzerine gelişmiştir. Endüstri 4.0 'ın mağaza mekanları tasarımında kullanımlarına olan etkileri ele alındığı da araştırmanın hipotezi, Endüstri 4.0 çerçevesinde güncellenen moda perakende mağazalarında, kullanılan dijital teknolojiler, mekân deneyimi tasarımını ve müşteri deneyimini iyileştirerek iç mekân tasarımını etkiler.' olarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda, makalede 'Endüstri 4.0 kavramı nedir?', 'Moda perakende mağazalarında kullanılan dijital teknolojiler nelerdir?', 'Moda perakende mağazalarında kullanılan dijital teknolojiler iç mekân tasarımını nasıl etkiler?', 'Moda perakende mağazalarında kullanılan teknolojik yeniliklerle beraber mekân deneyimi tasarımı nasıl şekillenmiştir?' gibi sorulara cevap vermek amaçlanmaktadır. Araştırmanın evreni olarak "Moda Perakende Mağazaları" seçilmiştir. Çünkü perakende birçok alanda olduğu için kullanılan dijital teknolojiler de alana göre şekillenmektedir. Bu çalışmada, Endüstri 4.0 kavramı ve moda perakende mağazalarının gelişimi literatür taramasıyla incelenmiştir. Moda perakende mağazalarının Endüstri 4.0 çerçevesindeki gelişimi, mekân deneyimi tasarımı ve dijital teknoloji kavramları literatürdeki karşılığı ele alınmış, daha sonra da genç kullanıcı kitlesine göre tasarlanmış olan, İstanbul'daki Lefties Dijital Mağazasının iç mekân tasarımını nasıl şekillendirdiği, örnek olay tarama modeli kapsamında incelenmiş, gözlem metodu da kullanılarak bulunan bulgular ve yapılan yorumlarla sonuçlandırılmıştır.

2. Genel Tanım ve Kavramlar

1.1. Endüstri 4.0 ve Perakende Mağaza

Dünya çapında endüstriyel değişim, yapılan yeniliklerle gerçekleşen dönüşümler "Endüstri (Sanayi) Devrimi" olarak tanımlanmaktadır. 1970'lerde gelişmiş elektronik ve bilgi teknolojisinin üretim bölümlerindeki otomasyonlarını kullanarak ortaya çıkan üçüncü sanayi devrimi "dijital devrim" olarak adlandırılmaktaydı (Hermann vd., 2016, s.39). Dolayısıyla 21. yüzyılda hızla ilerleyen teknolojik Sayfa 2 gelişmelerle beraber internet teknolojilerinin ortaya çıkması "Endüstri 4.0" adı verilen dördüncü sanayi devrimi kavramının doğmasına yol açmıştır (Drath & Horch, 2014, s.57). Bu kavram, 2011 yılında Almanya tarafında duyurulmuş ve küresel ölçekte önemli bir etki yaratmaya başlamıştır (Beratoğlu ve Altuncu, 2024, s.35).

Endüstri 4.0'ı diğer sanayi devrimlerinden ayıran en belirgin özellik, üretim süreçlerindeki tüm aktörlerin iletişimini ve veri alışverişini odak noktası haline getirmesidir. Bu yeni sanayi devrimi, fabrikaların ve üretim sistemlerinin akıllı hale gelmesini sağlayarak, verilerin anında erişilebilir olmasını ve güncel teknolojilere hızla adapte olabilme kabiliyetini vurgular. Bu sayede üretim süreçleri daha esnek, verimli ve yenilikçi hale gelir; rekabet avantajı ve sürdürülebilirlik anlayışını sağlar (Çetinkaya & Şener, 2020, s.16). Endüstri 4.0, bir ürünün hayat döngüsünün her aşamasında insan müdahalesini minimize ederek internet teknolojileri ve otonom makineler kullanarak üretim süreçlerini yönetmeyi mümkün kılmaktadır (Qin vd., 2016, s.15).

Endüstri 4.0 kavramının amacı, endüstri ve üretim süreçlerini daha verimli, esnek ve özelleştirilebilir hale getirmektir. Bu amaç, çeşitli ileri teknolojilerin entegrasyonu ile gerçekleştirilmektedir. Endüstri 4.0 ile gelen bu dijital dönüşüm, üretim süreçlerinde büyük bir devrim yaratmaktadır. Dijitalleşmenin etkisiyle tüketicinin değişimi, bu değişime hızlı ve etkin bir şekilde cevap verebilmek için teknolojilerden yararlanarak ürün ve

özelliklerden daha da kişiselleştirmeye başlanmıştır (Buhr, 2017, s.5). Endüstri 4.0 yalnızca makinelerin arasındaki iletişimden ibaret değildir; daha geniş bir perspektif sunar. Yani; hız, verimlilik, maliyet optimizasyonu ve kaliteyi artırarak, üretim sektöründe rekabet gücünü artırır ve sürdürülebilir bir gelecek için önemli bir dönüşüm teşkil etmektedir (Özgüner,2022, s.38). Bu devrimin öncekilerden farklı özelliklere sahip olması, teknolojideki ilerlemelerin birbirini tetikleyip tetiklememesi, entegre hareket etmesi ve tüm sektörlerin birbirini etkileyerek gelişme göstermesidir (Bulut ve Akçacı, 2017, s.54). Bu gelişim gösteren sektörlerden biri de perakende mağazalarıdır.

Mağaza, insan ile mekânın etkileşim içinde olduğu ve sürekli değişim içinde olan bir yapıdır (Din & Wills, 2000, s.9). Satış odaklı bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde mağazalar, geniş bir perspektife sahip olup perakende sektörünün genişleme çerçevesinde varlıklarını sürdürürler. Mağazalar, rekabetin yoğun olduğu perakende sektöründe öne çıkmak için farklı hizmetler ve etkinlikler sunarak müşteri ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Tuğsal (2014, s.12) perakendeyi, imalatçıdan veya tedarikçiden kopyalanan satış olarak gerçekleştirirken, bu satışın büyümesini mağazacılık olarak ele almaktadır. Perakende faaliyeti bir platform aracılığıyla gerçekleşen ve bu mağaza süreci modeli daha spesifik bir anlam kazanır (Öztekin, 2022, s.35).

Başka bir tanıma perakendecilik, ürün ve hizmetlerin nihai olarak pazarlanmasıyla ilgili tüm faaliyetler kapsayan eylemdir. Özetle, son kullanıcıya yapılan satış perakende satıştır (Akaydın, 2007, s.2). Perakendecilerin amacı, tüketicilerin yeme, içme, giyinme gibi ihtiyaçlarını karşılayarak ürünlerini hazırlayarak satışa hazır hale getirmektir (Timur, Varinli, & Oyman, s.3). Yani bu açıklama kapsamında, hedef kitesinin kullanıcı olduğunu söyleyebiliriz.

Tüketicilerin hayatında önemli bir rol oynayan perakende mağazaları, çeşitli ihtiyaçlarımızı karşılamaya yönelik faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bu bağlamda, gerçekleşme sürecinin son aşamasında yer alan perakende mağazalarını "ürünlerin ve uygulanan hizmetlerin işlevsel olarak sunulduğu satış bölümleri" olarak tanımlayabiliyoruz. Perakende mağazaları, ürünlerin sunulduğu fiziksel ortamların yanı sıra, satışlarını mağaza dışında da gerçekleştirebilirler. Bu satışlar fiziksel ortamda olabileceği gibi sanal ortamda da olabilir. Ayrıca satışlarını telefon, internet, televizyon ve yüz yüze satış yapan temsilciler gibi mağaza dışındaki araçlarla da yapabilmektedirler (Timur, Varinli, & Oyman, s.3).

2.1.1. Moda Perakende Mağazacılığı

Mağazalarda gerçekleştirilen alışveriş kavramı da temel ihtiyaçları karşılamanın ötesine geçerek eğlence ve istek odaklı bir hale gelmiştir. Bu değişim, üretim endüstrisinde büyük çeşitliliklere yol açmıştır. Ayrıca moda mağazacılığı konsepti ortaya çıkmış ve bu konsept, kaliteli alışveriş ortamları, farklı dijital teknolojiler gibi hizmetlerle müşteri sadakatini artırmayı hedeflemektedir (Ersun, 2008). Bu süreç, hazır giyim perakendeciliğinde önemli bir dönüşüm sağlamıştır. Moda, en basit haliyle yaşamın bir parçasıdır ve kendisinin çeşitli alanlarını gösterir. Mimari, iç mimari, düzenlemeler ve farklı mekanlar aracılığıyla sürdürülür. Moda, yalnızca somut yapılardan ibaret değildir; aslında deneyimlenerek anlam kazanan bir yaşam biçimidir. İnsanların alışveriş kavramını gerçekleştirdiği mağaza mekanlarının temel amacı ürün satışı ve hizmet vermekle beraber iç mekân organizasyonları ve tasarımlarını da bu amaç doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda, mağazalar kurumsal kimlikleri doğrultusunda iç mekân tasarımlarını şekillendirmektedir. Endüstri 4.0'ın perakende sektöründe yarattığı yenilikler, özellikle moda perakende mağazalarında gözle görülür bir şekilde

hissedilmektedir. Moda perakende mağazalar, müşteri taleplerini karşılamak ve rekabet avantajı sağlamak için bu teknolojileri benimsemektedir.

2.2. Dijital Teknolojilerle Biçimlenen Mekân Deneyimi Tasarımı ve Mekân Organizasyonu

Teknoloji, güncel araç ve yöntemlerin pratiğe dönüştürülen sonuçları olarak tanımlanır (Lovelock vd., 2004, s.7). Yani, en basit tanımıyla teknoloji, bir iş modelinin geliştirilmesine olanak tanıyan temel bir yapıdır. Günümüzde teknolojik gelişmelerle beraber, insanların hayatlarına yeni ürünler sunarak alışveriş isteğini arttırmakta ve teknolojinin hızla ilerlemesi, ürünlerin hızla eskimesine neden olmaktadır. Bu teknolojik yenilikler sadece ürünlerin kalitesi ve çeşitliliği değil, aynı zamanda mağazanın atmosferi, sunumu ve teknolojik yenilikleri de göz önünde bulundurarak alışveriş deneyimini şekillendirmektedir. Bu durum, perakende sektöründe müşteri odaklı yaklaşımların ve teknolojik yeniliklerin öneminin artmasına neden olmaktadır (Aksaç, 2006, s.12).

Deneyim kavramını Petermans ve Van Cleempoel (2009, s.12), müşteriler için değer yaratmak adına kişisel ve sezgisel ilişkiler kurmaları gerektiğini vurgulayıp, unutulmaz deneyimler yaratma ve yönetme sürecinde 'özgünlük' kavramlarının önemini ortaya koymaktadır. Yani, günümüzde kullanılan dijital teknolojiler, deneyim alanları yaratarak müşterilere unutulmaz deneyimler sunmak için kritik öneme sahiptir. Bu parametreler, müşteri sadakatini artıran ve markanın akılda kalıcılığını sağlayan bir alışveriş ortamı yaratmaya yardımcı olur. Bu bağlamda, mağazalarda mekân deneyimi tasarımı hem estetik hem de işlevsel boyutlarda gerçekleşir ve mekanların kullanıcılar için daha etkileşimli, kişiselleştirilmiş ve verimli hale gelmesini sağlar. Alışveriş sürecini daha çekici, konforlu ve etkili hale getirmek için fiziksel ve dijital unsurları entegre bir şekilde kullanır.

Teknolojik ilerlemesiyle moda mağazalardaki bilgi hizmetleri, bilgisayar destekli sistemler, Easypay kasalar, depo otomasyonu gelişerek, mağazalardaki hizmeti ve kullanıcıya farklı deneyim sunmayı kolaylaştırmıştır. İnsanların beklentileri artık sadece ürünlerin kalitesi veya özellikleri ile sınırlı değil; aynı zamanda mağazaların tasarımı, estetiği ve işleyişi de önem kazanmıştır. Kullanıcıların alışveriş deneyiminden beklentileri de değişmiş olup müşteriler artık daha etkileşimli, konforlu ve yenilikçi alışveriş ortamları arayışına girmişlerdir. Bu durumda perakende sektöründe rekabet avantajı sağlamak ve müşteri memnuniyetini artırmak amacıyla sürekli olarak mağaza tasarımını ve hizmetlerin sürekli olarak yenilenmesi gerekmektedir. Günümüzde bu teknolojik yenilikler daha çok genç kitleye hitap eden nitelikte olup perakende zincirlerinin de bu kitlenin stratejisine yönelik adımlar attığı görülmektedir.

Mekânsal unsurların doğru bir şekilde düzenlenmesi ve uygulanması, mekânın algılana bilirliliğini etkiler ve dolayısıyla mekânın başarısını ve bütünlüğünü de belirler. Bu başarı ve bütünsellik, mağaza tasarımlarının sadece fiziksel özelliklerini değil, aynı zamanda kullanıcıların duygu, düşünce ve deneyimlerini etkileme potansiyeline sahip olduğunu vurgular. İç mekânın öğeleri arasındaki ilişkilerin kurulması, sadece fiziksel yapı veya işlevsellikle sınırlı kalmaz, aynı zamanda anlamlı ve sembolik bir nitelik de taşıyabilir (Dinçer, 2005). Müşteri deneyimine odaklanan yaklaşımlar, mağaza tasarımında her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Müşteri deneyiminin en önemli noktası, müşteri deneyimini duygusal ve duygusal açıdan zenginleştirerek alışveriş sürecini sorunsuz ve akıcı hale getirmektir. Bu konsept, deneyimsel mağazacılık olarak bilinir ve günümüzde daha da büyük bir önem kazanmıştır. Bu tarz tasarımlar, yeni nesil müşterilerin düşünsel süreçlerine uygun bir akış sağlayarak etkili bir deneyim sunar.

Böylece deneyim mağazaları, müşterinin dikkatini çeken, etkileyici ve paylaşılabılır deneyimler sunar; ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda beklenmedik sürprizler de içerir ve teknoloji destekli uygulamalarla zenginleştirilmiş bir atmosfer sağlar (Ersöz & Çınar, 2021, s.9).

İç mekân tasarım süreci, esasen mekân organizasyonu sürecidir. Organizasyon, parçalar arası ilişkilerin ve işleyişin en uygun şekilde oluşmasını sağlayan düzeni ifade etmektedir (Colins Cobuild Essential Dictionary ,1994, s.115). Mimari tasarım, mekânın içeriği, anlamı ve algılanışı üzerine odaklanırken, mekânın bileşenlerinin ve unsurlarının nasıl yerleştirilmesi gerektiği gibi temel sorulara yanıt arar. Mekân organizasyonu sürecinde kullanılan araçlar kadar, tasarımcıyı ve süreci etkileyen çeşitli faktörler de dikkate alınır (Dinçer, 2005). Günümüzün dijital mağazalarının iç mekân organizasyonlarında da bu faktörler, farklı boyutlarda ve çeşitlilikte olup, araçların seçiminde de belirleyici olmuştur. Bu bağlamda mağaza mekanlarının genel karakterini belirleyen insan faktörü göz önünde bulundurulduğunda, mekân organizasyonunun etkili belirleyicisi ve başlangıç noktası insanın fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının bileşkesi olan insan davranışları olduğu gözlenmiştir. Bu noktada, mekân kimliği ile insan kimliği arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu teknolojik, sosyal ve kültürel yeniliklerin kullanıcı deneyimini etkilemesiyle beraber, mağazalarda yeni ve çeşitli eylem alanlarının oluşmasına neden olmuştur.

3. Materyal ve Yöntem (Metodoloji)

Yapılan araştırma doğrultusunda, üretim süreçlerinin dijitalleşmesi ve otomasyonun artmasıyla ortaya çıkan birçok avantaj ve değişimi kapsayan Endüstri 4.0 'in teknolojik yenilikleri de etkilemesiyle beraber mağaza tasarımlarına olan etkisi İstanbul'daki Lefties Dijital Mağazası özelinde sahada gözlem yapılarak incelenmiştir. Seçilen mağaza içerisindeki dijital ekranlar, vitrin led ekranlar, Easy pay kasalar, oyun makineleri gibi teknolojik yenilikler örnek olay tarama modeline uygun olarak derinlemesine incelenmiştir. Sahada yapılan bu gözlem süreci 5 gün boyunca, mağazanın 10:00- 22:00 saatleri arasında gerçekleştirilmiş ve günlük ortalama 150 müşteri gözlemlenerek bu teknolojilerin mekânsal deneyim etkileri analiz edilmiştir (Tablo 1). Özellikle müşteri ayrıntılarının en fazla olduğu 14:00- 18:00 saatleri arasında görüntülemeye odaklanılmış, mağaza içindeki dijital unsurların kullanım oranı, müşteri deneyimi üzerindeki etkisi ve mağaza içi sirkülasyon üzerindeki katkıları sistematik olarak gözlemlenmiş olup detayları Tablo 1 'de yazılmıştır. Makalede; araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Tablo 1. Gözlem Sürecinin Detayları (Yazar,2025)

Gözlem Kriteri	Açıklama
Yer	Lefties Dijital Mağazası, İstanbul Maltepe Piazza AVM
Gözlemci	5 gün (Hafta içi ve hafta sonu dahil)
Gözlem Saatleri	10:00- 22:00 (Mağaza açık olduğu tüm saatler)
Toplanan Veriler	Mağaza içi müşteri dolaşımı, dijital teknolojilerle etkileşim, mekân deneyimi tasarımı
Etkileşim Sağlanan Müşteri Sayısı	Günlük ortalama 150 müşteri gözlemlenmiştir.

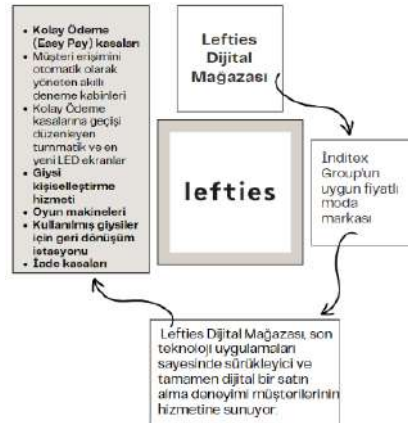
Tablo 1. Gözlem Sürecinin Detayları (Yazar,2025) (devamı)

Gözlem Kriteri	Açıklama
Yoğun Saatler	14:00- 18:00 (En yüksek müşteri politikası gözlemlenen zaman dilimi)
Sınırlı Trafikli Saatler	10:00- 12:00 ve 20:00- 22:00
İncelenen Teknolojik Unsurlar	Dijital vitrin ekranları, RFID ödeme sistemleri, Easy Pay kasaları, akıllı deneme kabinleri, dijital etkileşimli ekranlar, oyun makineleri, QR kodlar ve mobil uygulamalar
Değerlendirme Kriterleri	Müşterilerin mağaza içi teknolojik sistemleri kullanma oranı ve mekân deneyimi tasarımı nasıl etkilediği

3.1.Araştırma Materyali: Lefties Dijital Mağazası

Lefties, uluslararası faaliyet gösteren bütçe dostu modacılar biridir ve Inditex Grubu'nun bir parçasıdır. Şirket, Andorra, Portekiz, Meksika, İspanya, Suudi Arabistan, Katar, Tunus, Fas, Birleşik Mısır, Arap Emirlikleri, Bahreyn, İsrail, Romanya, Umman ve Türkiye dahil olmak üzere altı pazarda faaliyet göstermekte ve bu ülkelerin faaliyet gösterdiği büyük şehirlerde mağazaları bulunmaktadır (URL-1).

Bu makale kapsamında, tasarımı inceleyeceğimiz İstanbul'daki Maltepe Piazza AVM'de bulunan mağazası ele alınacaktır. Lefties, moda ve eğlenceyi bir araya getirerek, İstanbul'daki Maltepe Piazza Alışveriş Merkezi'nde iki kattan oluşan 2.700 metrekarelik satış alanına sahip Türkiye'deki ilk Dijital Mağazasını açarak küresel pazardaki büyümeyi güçlendirmektedir.

**Şekil 1.** Lefties Mağazasında Kullanılan Dijital Teknolojiler (Yazar,2024)

Erkek, kadın, genç kız, genç erkek ve yeni doğan /bebek koleksiyonundan güzellik, teknoloji, kırtasiye, aksesuar ve ayakkabıya kadar tüm aile Üyelerine yönelik geniş bir ürün yelpazesi ve uygun fiyatlar sunan Solcular, en son trendleri takip etme imkânı tanımaktadır. Lefties Dijital Mağazası, ileri teknoloji uygulamalarıyla sürükleyici ve tamamen dijital bir alışveriş deneyimi sunmaktadır (Şekil 1). EasyPay kasaları, turnike geçişine yönelik, akıllı deneme kabinleri ve yeni LED ekranlar gibi yenilikler, mağazalarda alışveriş deneyimini geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu yeni özellikler, kullanım özelleştirme hizmeti, kullanılmış giysiler için geri dönüşüm kutuları,

oyun makineleri ve iade kasaları gibi deneyimsel hizmetlerle birleştirilerek mağaza ziyaretlerini daha keyifli hale getirmektedir (URL-1).

3.2. Metod

Çalışmada Endüstri 4.0 çerçevesinde güncellenen moda perakende mağazalarındaki kullanılan Lefties Dijital Mağazasında kullanılan dijital teknolojilerin mekân deneyimi tasarımına etkilerine odaklanılmıştır. Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden örnek olay tarama modeli kullanılarak araştırma yapılmıştır. Örnek olay tarama modeli, evrendeki belirli bir birimin (nesne, birey, mağaza vb.) derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde incelenmesi, birimin kendisi ve çevresiyle olan ilişkilerinin belirlenmesi ve bu birim hakkında bir yargıya varılması amacıyla kullanılan bir tarama modelidir. Çalışma kapsamında incelenen mağazada, sahadan veri toplama aracı olarak gözlem metodu kullanılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Lefties Dijital Mağazasındaki Teknolojik Yenilikler

4.1.1. Vitrin Tasarımındaki Dijital Ekranlar

Vitrinler, bulunduğu sokaktan ya da alandan camla ayrılan, içerideki ürünlerin sergilendiği, aynı zamanda toplumun moda ve kültürel trendlerine anlık uyum sağlayarak homojenleştiği bir platformdur. Vitrinlerin ana işlevi, mağazaların atmosferini ve ürünlerin imajını tanıtmakla birlikte, insanları mağazanın içine çekmek ve onları alışveriş yapmaya teşvik etmektedir. Günümüzde yeni iletişim yöntemleri ve teknolojilerin kullanımıyla beraber vitrinler artık pasif bir gösterim aracı olmaktan çıkıp aynı zamanda iletişim araçları olarak da kullanılmaktadır (Öztekin, 2018, s.118). Yani, geleneksel vitrinler yerini çağdaş vitrinler yerine bırakmaya başlamıştır. Bu sayede, vitrinler müşterilerle etkileşim kurarak onlara daha fazla bilgi sağlamaya başlamış ve mekân deneyimi tasarımları da bu doğrultuda geliştirilmiştir.



Şekil 2: Lefties Dijital Mağazası Vitrin Tasarımları (Yazar,2024)

Lefties Mağazasında, girişindeki dijital tasarım kullanılan bu vitrin pembe renk tonlarına dönerek renklerin akıp Lefties yazısını oluşturmasıyla şekillenmiştir. Buradaki temel amaç, mağazanın ilk izlenimini veren alan olan vitrinde dijital teknolojilerin kullanılmasıyla kullanıcıda etkileyici bir izlenim bırakıp içeriye çekmektir. Kullanılan bu dijital ekranlar aynı zamanda içeride de dijitalleşmiş bir mağazanın imajını vermektedir. (Şekil 2) 'de kullanılan bu Led grafik yazılarıyla da içeride olan dijital teknolojik ekranların, kozmetik ürünlerin, güzellik ürünlerinin, oyun konsollarının ve ürünü çevrimiçi teslim alımın olduğunu bilgisini vermektedir.

4.1.2. RFID (Radio Frequency Identification)

Mağazaların iç mekanlarında kullanılan RFID (Radyo Frekansı Tanımlama) sistemi Endüstri 4.0 kapsamında geliştirilmiş ve benimsenmiş bir teknolojidir. RFID, QR kodlarının daha gelişmiş bir versiyonudur. QR kodlarının okuma, dokunma ve yönlendirme gerektiren eylemlerinin aksine, RFID' ler daha geniş bir görüş alanına sahiptir ve ortamdaki çiplerle etkileşim sağlar. Kurulan bu sistemle, moda mağazalarında atmosferik bir ortam oluşturmaya destek olur (Öztekin,2022, s.75).

Bu sistemlerde bir çip olduğu için kasa ya da etiketlere yerleştirilir. Uygulanan bu yöntem, günümüzde perakende moda mağazalarına da yansımaktadır. Özellikle mekân tasarımları, bu çiplerle yüklenen verilerle zenginleştirilir ve atmosferik boyutta duygusal etkileşimler artırılır. Moda firmaları, bu yüksek etkili ve kolay etkileşim sağlayan uygulamalarla mekân deneyimi tasarımlarını geliştirmektedir. Lefties Dijital Mağazası'nda bulunan kolay ödeme kasalarında kullanılan RFID kullanımı incelenmiş ve iç mekân tasarımını nasıl biçimlendirildiği ele alınmıştır (Öztekin,2022, s.75).

4.1.3.Kolay Ödeme (Easy Pay) Kasalar

Kolay ödeme kasaları, Endüstri 4.0'ın kişisel bilgileri ve moda perakende mağazalarında kullanılan modern teknolojilerden biridir. Bu kasalar, Endüstri 4.0'ın temel prensiplerinden olan otomasyon, doğrulama ve akıllı sistemlerle uyumlu olarak çalışmaktadır (Şekil 3). Büyük perakende mağazalarında kullanılan EasyPay kasalar, müşteri deneyimini daha hızlı ve kolay hale getirmek için geliştirilmiş bir ödeme sistemidir. Müşteriler, bu yeni ödeme sistemiyle beraber ürünleri barkoduyla okutup nakit, kredi kartı, hatta cep telefonlarını da kullanarak ödeme yapabilir ve RFID teknolojisinden faydalanabilirler (Şekil 4).



Şekil 3. Lefties Easy Pay Kasa ve Kıyafet İçin Yürüyen Platform (Yazar,2024)



Şekil 4. Lefties Easy Pay Kasalarının Genel Görünümü (Yazar,2024)

Alan Kullanımının Optimizasyonu: Geleneksel kasaların yer aldığı geniş alanlar yerine, daha kompakt ve esnek ödeme bölümleri sayesinde iç bölme alanı daha verimli bir şekilde kullanılmıştır. Bu sayede, müşteriler için daha geniş alışveriş alanları yaratılmıştır. Aynı zamanda hızlı ve self-servis ödeme imkânı sunduğundan, müşterilerin kasa önünde bekleme süreleri azaltılmıştır (Şekil 4).

Modern ve Teknolojik Görünüm: Kolay Ödeme kasaları, mağazaya modern ve teknolojik bir hava katmış, mağazanın gelişmiş ve güncel bir imaja sahip olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda mağaza içinde temiz ve düzenli bir görünüm sağlamıştır. Bu kasalar, hızlı ve verimli ödeme süreçleri, modern ve şık tasarımları, teknolojik

entegrasyonları ve müşteri odaklı yaklaşımları ile mağaza içi deneyimi dönüştürmüştür (Şekil 4).



Şekil 5. Lefties Easy Pay Kasaların Led Ekranları (Yazar,2024)

Kasaların üstünde yer alan led ekranlar sayesinde müşteriler, kasaların servis dışı, meşgul veya kullanılabilir olması kolayca görülebilir ve bu bilgilere göre geçiş yapılabilir. Bu dijital sistemler, iç mekânda gereksiz trafik oluşturmayı engelleyerek bekleme sürelerini en aza indirmek için etkili bir çözüm sunmuştur (Şekil 5).

4.1.4. Akıllı Deneme Kabinleri

Akıllı deneme kabinleri, Endüstri 4.0'ın bir parçası olarak perakende sektöründe dijital dönüşümü ve müşteri memnuniyetini artırmaya yönelik önemli bir adımdır. Lefties mağazasında kullanılan kabinler, bekleme sürelerini azaltmak ve müşterilere daha hızlı bir deneyimler sunmak için yenilikçi bir otomasyon sistemi kullanmaktadır. Bu akıllı deneme kabinleri sayesinde müşteriler, dijital ekrandan deneme kabinlerin müsait olduğu durumlarda doğrudan erişebilmekte ve bu sayede alışveriş deneyimleri daha akıcı ve hızlı hale gelmektedir. Kabin sistemlerinin üzerinde bulunan kabin numaralarıyla, müsait ve meşgul olma durumlarını gösteren yanıp sönen numaralar, mekân tasarımına dahil edilmiştir (Şekil 6). Her kabinde, mağaza çalışanlarının giysileri alabilecekleri ve depoya bağlantılı olan, müşterilerin tercih etmediği ürünleri geri bırakabilecekleri 'lade bant sistemi' bulunmaktadır (URL-2).



Şekil 6. Lefties Akıllı Deneme Kabinleri ve İnteraktif Ekran (Yazar,2024)

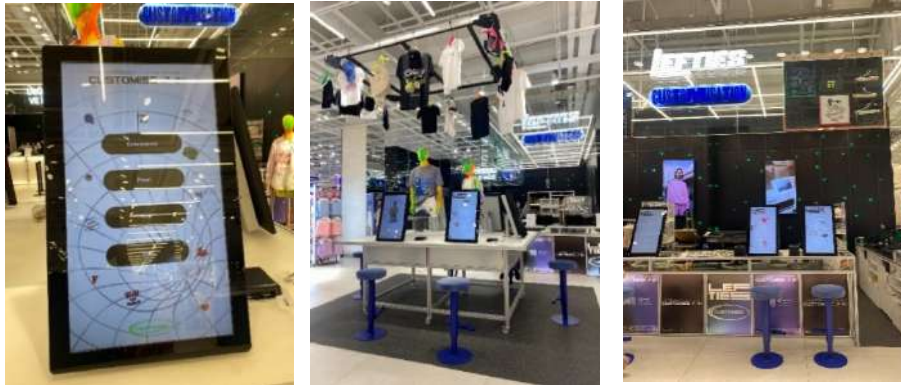
Modern ve Şık Görünüm: Akıllı deneme kabinleri, mağazaya modern ve teknolojik bir görünüm kazandırmış. Bu, mağazanın genel estetiğini geliştirip müşterilere yenilikçi bir alışveriş ortamı sunmuştur (Şekil 6).

Entegre Tasarım: Kabinler genellikle mağazanın genel dekorasyonuna uyum sağlayacak şekilde entegre edilmiştir; bu da mağazanın genel tasarım bütünlüğünü korumuştur (Şekil 6).

Verimli Alan Kullanımı ve Akış: Akıllı kabinler, müşteri trafiğinin daha akıcı bir şekilde yönetilmesine yardımcı olur. İnteraktif ekrandan hangi prova odasının müsait olduğu görülüp geçiş sağlanabilmektedir. Yani, akıllı kabinler, mağazanın daha işlevsel, modern, müşteri dostu ve estetik açıdan çekici bir hale gelmesini sağlamıştır (Şekil 6).

4.1.5. Dijital Ekranlar

Dijital ekranlar, mağaza içinde kullanılan kullanıcının etkileşim kurduğu ekranlardır. Bu ekranlar, çeşitli özelliklerle donatılarak mekânın ihtiyaçlarına uygun olarak özelleştirilebilmektedir. Mağaza içindeki dijital etkileşimli ekranlar, bilgilendirici rehberler, ürün sergileme alanları, ödeme noktası ve interaktif etkileşimli veya oyun temalı alanlar olarak kullanılabilir. Bu sayede mekânın deneyim tasarımında önemli bir araç görevi görür (Öztekin,2022, s.76). Endüstri 4.0'ın temel hedeflerinden biri, süreçlerin dijitalleştirilmesi ve tüm sistemlerin birbirine entegre edilmesidir. Bu bağlamda dijital etkileşimli ekranlar, gerçek zamanlı verileri göstererek kullanıcıların bu verilere erişmesini ve bunları analiz etmesini kolaylaştırmaktadır.



Şekil 7. Lefties Kişiselleştirme Hizmetli Dijital Ekranlar (Yazar,2024)

Lefties mağazasında kullanılan Ürün Kişiselleştirme hizmetleri, Şekil 7'de görülen interaktif teknolojilerden biri olan ekranlar aracılığıyla sunulmaktadır. Müşteriler, bu ekranlardan seçilen giyim ürünlerine baskı, nakış veya slogan ekleyerek, tercihlerine göre özelleştirme yapabilmektedir. Kullanılan bu sistemle, dijital ekranın yanında bulunan cihazdan fiş alınıp, tasarıma göre 30-40 dakika içerisinde anons edilerek elinize ulaşılması sağlanmaktadır. Bu hizmetteki temel amacı, müşterilerle duygusal bağ kurarak ürünlerin kendilerine özgü bir anlam kazanmasını sağlamaktır. Aynı zamanda, mağazalar için de müşteri memnuniyetini artırmak ve sadakati sağlamak için önemli bir fırsat sunarak, mağaza içinde trafik akışını kontrol etmeye ve farklı etkileşimli alanlarda vakit geçirilmesini sağlamaya yardımcı olmaktadır (Şekil 7).

Alan Kullanımının Verimliliği: Mağazadaki interaktif dijital ekranlar, belirli yerlere yerleştirilmiş olup, bu da fiziksel alanın verimli kullanılmasını sağlamıştır. Bu sayede mağazanın içindeki alan daha düzenli ve daha geniş görünmesi sağlanmıştır (Şekil 7).

Dekoratif Unsur: Dijital ekranlar, dinamik ve değişken içeriklerle mağaza dekorasyonunun bir parçası haline gelmiştir. Bu ekranlar, görsel olarak mağazanın sürekliliğini sağlayarak mağazanın genel ambiyansını zenginleştirmiştir (Şekil 7).

Modern ve Teknolojik Atmosfer: Mağazaya modern ve ileri teknolojiye sahip bir hava katarak, özellikle genç ve teknolojiye meraklı müşteriler için mağazayı daha çekici hale gelmesini sağlamış ve mağazanın güncel trendlerini takip eden bir imaja sahip olduğunu göstermiştir (Şekil 7).

4.1.6. Müzik Kabini

Lefties mağazasının seçkin mağaza deneyimlerinden biri olan bu kabin, teknoloji bölümünde yer almaktadır ve müşterilerin zıplayıp dans edebilecekleri, şarkı söyleyebilecekleri ve kulaklıkları deneyebilecekleri bir ortam sunmaktadır. Müzik ve video oyunlarına olan tutkunuzu tüm cihazlarda benzersiz bir ses deneyimiyle serbest bırakmanızı sağlayan, en yüksek ses kalitesiyle keyfini çıkarmanız için tasarlanmış bir üründür (Şekil 8). Bu kabin, mağazaların iç mekân organizasyonlarına ve kullanıcı deneyimine yenilik getirerek, mağaza içinde keyifli bir vakit geçirilmesi sağlamaktadır.



Şekil 8. Lefties Müzik Kabini (Yazar,2024)

Özel Alan Tahsisi: Müzik kabini için seçilmiş özel alan, mağaza düzenini etkilemiştir. Ürün kişiselleştirmelerinin yapıldığı alana yerleştirilen bu kabin dikkat çekici bir nokta olarak seçilmiş olup kullanıcılara eğlenceli bir mola imkânı sunmuştur.

Modern ve Şık Tasarım: Mağazanın estetik çekiciliğine modern ve şık bir dokunuş eklenmiştir. Mağazada kullanılan dijital ekranların mavi rengi, müzik kabinin renginde devam ederek tasarım bütünlüğü sağlamıştır (Şekil 8).

İleri Teknoloji Kullanımı: Müzik kabinleri, ileri teknoloji ses sistemleri ve kullanıcı dostu arayüzlerle donatılmıştır. Bu, mağazanın teknolojik olarak ileri bir imaj sergilemesine yardımcı olmaktadır. Eğlence ve ilgi çekicilik sunan bu kabinler, estetik ve teknolojik unsurlarla mağaza içi deneyimi daha keyifli hale getirmiş, müşterilerin mağazada geçirdikleri süre boyunca kişisel ve konforlu bir alan sunarak, marka imajını güçlendirmiştir (Şekil 8).

4.1.7. Water Fountains (Fıskiyeler)

Lefties mağazasındaki bu alanda, ziyaretçilerin ve evcil hayvanların serinlemesi için bir su alanı sunulmaktadır. Ayrıca, çeşmenin kullanımıyla su tasarrufu sağlanması için bir sayaç bulunmaktadır. Bu sayede müşterilere, mağaza içinde daha konforlu bir alışveriş deneyimi sunulmakta ve daha uzun süre vakit geçirmeleri sağlanmaktadır. Ayrıca, su tasarrufu yapılmasına olanak tanıyan sayaçlar, çeşmelerin kullanımını kontrol etmeye ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır (URL-2). Bu

sayaçlar, mağaza iç mekân tasarımlarına dahil edilerek deneyim tasarımını şekillendirmiştir (Şekil 9).



Şekil 9. Lefties Water Fountains Dijital Ekranlı Alan (İlayda Mutlu arşivi, 30.03.2024)

4.1.8. Oyun Makinaları

Müşteriyle sürekli etkileşim halinde olan Lefties Dijital Mağazasındaki oyun makinaları, nostaljik oyunlara ilgi duyanlar ve yeni nesil oyun tutkunları için, Tetris, Mario Bros, Street Fighter gibi oyunları oynayarak müşteriye eğlenceli bir deneyim sunmaktadır. Ayrıca, basketbol oynayanlar Lefties mağazasındaki NBA ürünlerini keşfedebilir ve belirlenen oyun alanlarında basketbol atışı yapılabilirler. Bu sayede, mağaza içinde eğlenceli bir deneyim yaşanmakta ve müşterilerin sıkılmadan vakit geçirilmesi sağlanmaktadır (Şekil 10).



Şekil 10. Lefties Oyun Makina Alanları (İlayda Mutlu arşivi, 30.03.2024)

Alan Kullanımı ve Düzeni: Mağazadaki Oyun makineleri geniş ve açık alanlara yerleştirilerek dikkat çekici bir şekilde konumlandırılmıştır. Bu yerleşim, mağazanın genel düzenini etkileyerek alışveriş alanları ve eğlence alanları arasında bir denge kurmuştur (Şekil 10).

Canlı ve Dinamik Tasarım: Oyun makineleri, mağazanın atmosferine canlılık ve dinamizm katarak renkli ve dikkat çekici tasarımlara sahiptir. Bu, mağazanın estetik bütünlüğünü korumuş ve genel dekorasyonu tamamlamıştır (Şekil 10).

Pozitif Atmosfer: Oyun makineleri, mağaza içinde pozitif ve enerjik bir atmosfer yaratmıştır. Bu atmosfer, mağazada daha uzun süre kalmayı teşvik ederek alışveriş deneyimini daha keyifli hale getirmiştir (Şekil 10).

4.1.9. QR Kodlar

QR kodlar, perakende mağazalarla kullanıcılar arasında etkileşim sağlayarak iletişim kuran ve farklı yüzeylerde ya da dijital ekranlarda sergilenen bir koddur (Caboni, 2020). Günümüzde QR kodları, Endüstri 4.0'ın bir parçası olarak dijitalleşme ve akıllı sistemlerin kullanımıyla daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle mobil teknolojilerin ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte, içerisine yüklenmiş bilgiyle beraber ödeme, resim, video, link gibi öğelere ulaşılabilir (Öztekin, 2022, s.77).



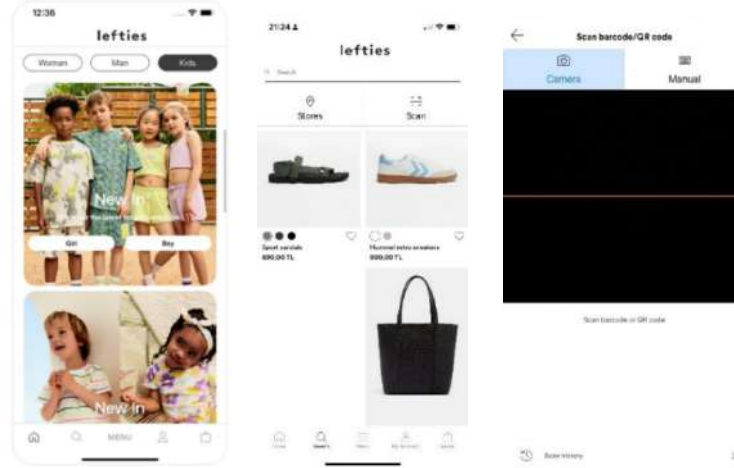
Şekil 11. Lefties Easy Pay Kasa ve Tabelalardaki QR Kodları (Yazar,2024)

Lefties mağazasının bazı yerlerinde kullanılan QR kodları, mekânın okunabilirliğini artırarak sergilemedeki iletişimi kolaylaştırmış, mimarinin yönlendirici işlevini destekleyip işlevselliğini artırmıştır. Ayrıca, kişiselleştirme hizmetlerine ulaşabilmek için de bir araç olarak kullanılmıştır (Şekil 11). Kolay ödeme kasalarının kullanılması ve bu nedenle ödemenin QR kodları aracılığıyla sanal ortama yönlendirilmesi, mekânın sergileme açısından daha verimli kullanılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, QR kodlarının mekânla çeşitli hedefler doğrultusunda ilişkilendirilmesi ve görsel ile işitsel faktörlerin desteğiyle deneyimi yapılandırması, kullanıcıyla olan etkileşimini artırmıştır (Şekil 11).

4.1.10. Mobil Uygulamalar

Günümüzde markalar hem fiziksel hem de sanal mağazalarla çeşitli şekillerde ulaşmaktadır. Sanal mağazaların yaygınlaşmasıyla, fiziksel mağazaların önemi sanılanın farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Uluslararası mağazalar, çevrimiçi ve mobil uygulamalarla desteklenerek, markaya özel ayrıcalıklı deneyimler sunulmaktadır. Mobil uygulamalardaki içeriklerin fiziksel mağazalarda deneyime dönüşmesiyle, bu deneyimlerin güncel teknolojik gelişmelerle daha da farklı boyutlara ulaşması öngörülmektedir (Öztekin,2022, s.78).

Mobil uygulamalarla, tasarlanan mekânın algı ve etki düzeyi daha da artırılabilir. Lefties Dijital Mağazasının mobil uygulaması, iç mekânda kullanılan QR kodlarıyla bağlantılı olduğu için hem mağaza iç mekânında daha fazla vakit geçirilmekte ve olumlu bir motivasyon sağlamaktadır (Şekil 12). Bu sayede, bu bilgiler ve iletiler sayesinde kullanıcıda olumlu bir etki bırakmaktadır. Bu durum, fiziksel mekanizmaların dijital anlamda etkili bir bütünleşme içinde olduğunu göstermektedir. Hem mevcut mekân tasarımının yaratıcı boyutlarına ulaşılabilir hem de mekân deneyimi mobil uygulamalar aracılığıyla geliştirilebilir. Böylece mekân, keşfedilebilir ve içinde rehberlik sağlayan bir rol sürdürülebilir (Öztekin, 2022, s.78).



Şekil 12: Lefties Mobil Uygulaması Görünümü (Yazar,2024)

Şekil 12'de görünen görseller Lefties mağazasının mobil uygulaması sayfasıdır. Uygulamanın Scan kısmından ürünün kodu ya da görseli taratılıp kolay bir şekilde ulaşılabildiği sağlanır ve stok durumu kontrol edilir.

Dijital ve Uluslararası Entegrasyon: Mobil uygulama, mağazanın içindeki dijital ekranlar ve etkileşimli kiosk'lara entegre edilmiştir. Müşteriler, uygulama üzerinden bağlantı bilgilerini mağazadaki ekranlarda görsel olarak teyit edebilirler. Bu entegrasyon, dijital ve fiziksel deneyimlerin uyum içinde olmasını sağlamıştır (Şekil 12).

Kişiselleştirilmiş Deneyimler: Mobil uygulama, günün alışveriş geçmişine ve tercihinine göre kişiselleştirilmiş öneriler sunar. Bu, mağaza içi düzenlemelerin büyümesine göre uyum sağlamasına olanak tanır. Bu sayede mağaza içi deneyim, bireysel müşteri alışverişini ve zevklerine göre şekillendirilir (Şekil 12).

Sanal Asistanlar ve Chatbotlar: Mobil uygulama içinde yer alan sanal asistanlar ve chatbotlar, anında destek sağlar. Bu, alışveriş sırasında ortaya çıkabilecek soruların kısa sürede yanıtlanmasını ve hizmetlerin yürütülmesini kolaylaştırır (Şekil 12).

Lefties Dijital Mağazasının mobil uygulaması, mağaza tasarımı ile entegre çalışıldığını ve müşteri deneyiminin nasıl optimize edildiğini göstermektedir. Bu sayede müşteriler hem dijital hem de fiziksel dünyada sürekli ve zenginleştirilmiş bir alışveriş deneyimi yaşamaktadır.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmada Endüstri 4.0'nin süreç içerisinde gelişimiyle beraber dijitalleşmenin de yaygınlaşmasıyla beraber güncellenen perakende moda mağaza tasarımlarının nasıl değiştiği ve bu doğrultuda mekân deneyimini nasıl şekillendirdiği seçilen mağaza üzerinden derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Mağazalar, genellikle görsel çekiciliğe odaklanan mekanlar olarak görülse de özellikle 21. yüzyılın başlarından bu yana bu mağazalardan talep edilen işlevler hızla değişime uğramıştır. Geleneksel mağaza tasarımlarının kullanıcı deneyiminde yetersiz kaldığı günümüz koşullarında, dijital ve fiziksel dünya Endüstri 4.0 kavramı çerçevesinde farklı disiplinlerle de etkileşime girerek mağaza tasarımları değişmiştir. Bu değişim, perakende mağazalarının sadece ürün satışı yapan mekanlar olmaktan çıkarak, dijitalleşme ve

yenilikçi teknolojilerle müşteri deneyimini ön plana alan, daha etkileşimli ve akıllı mağazalar haline gelmesini sağlamaktadır.

Moda, yaşamın her alanında kendini gösteren dinamik bir olgu olup, mimari ve iç mimari tasarımlarla bütünleşerek anlam kazanmaktadır. Moda perakende mağazalarında kullanılan dijital teknolojiler, mağaza mekanlarının organizasyonunu ve tasarımını da doğrudan etkilemektedir. Kurumsal kimliklerle şekillenen bu mağazalar, dijitalleşmenin etkisiyle geleneksel alışveriş mekanlarından farklılaşmakta ve kullanıcı deneyimini yeniden şekillendirmektedir. Özellikle, incelenen Lefties Dijital Mağazası örneği üzerinden yapılan incelemelerde, bu dönüşümün mağaza içi operasyonlardan müşteri deneyimine kadar geniş bir yelpazede etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma kapsamında, Lefties Dijital Mağazası'nda 5 gün boyunca, 10:00- 22:00 saatleri arasında gözlem yapılmıştır. Bu süreçte, mağazadaki müşterilerin teknolojik sistemlerle iletişim oranları, mağaza içi dağıtım düzeni ve bekleme koşulları gibi değişkenler detaylı olarak gözlemlenmiştir. Gözlem kaydının günlük ortalama 150 müşteri gözlemlenmiş, özellikle 14:00- 18:00 saatleri arasında müşterinin gidişinin en üst seviyeye ulaşma durumu belirlenmiştir.

Lefties Dijital Mağazası, Endüstri 4.0 kapsamında kullanılan akıllı sensörler, dijital ekranlar, RFID teknolojisi ve kolay ödeme kasaları gibi uygulamalar, mağaza içi müşteri deneyimini yeniden tanımlamış ve müşterilerin alışveriş süreçlerini daha akıcı ve kesintisiz hale getirmiştir. Ayrıca, bu yenilikler mağazaların enerji verimliliğini ve sürdürülebilirlik hedeflerini de desteklemektedir. Bu mağazada uygulanan teknolojilerin ve stratejilerin, genç nesile hitap edecek şekilde tasarlandığı gözlemlenmiştir. Yani, günümüzde uygulanan teknolojiler, müşteri kitlesine göre şekillendirilmekte ve mağaza içi sirkülasyonu kolaylaştırmak, bekleme sürelerini azaltmak gibi operasyonel verimliliği artırıcı adımlar atılmaktadır (Tablo 2). Bu teknolojiler, moda perakende mağazalarının operasyonel verimliliğini artırmanın yanı sıra, mekân deneyimi tasarımını da üst seviyelere taşıdığı Lefties Dijital Mağazasında görülmüştür. Yapılan gözlemler sonucunda kullanılan bu teknolojilerin mekân deneyimine katkısı, kurumsal kimlik ile ilişkisi ve her mağazada uygulanabilirliği Tablo 2' de gösterilmiştir:

Tablo 2. Dijital Teknolojilerin Mekân Deneyimi Tasarımına Katkıları ve Uygulanabilirliği
(Yazar,2024)

Teknoloji	Mekân Deneyimi Katkısı	Kurumsal Kimlik ile İlişkisi	Her Mağazada Uygulanabilir mi?
Dijital Vitrin Ekranları	Müşterinin içerisini izlemenin ilk izlenimlerini birleştirir, mağaza algısını modernleştirir.	Marka süreçleri vurgular, yenilikçi ve gelişmiş bir imaj oluşturur.	Evet, ancak yüksek yatırım maliyeti gerektirir. Büyük mağazalar için uygundur.
RFID Ödeme Sistemleri	Temassız ve hızlı ödeme sağlayarak bekleme süresini kısaltır.	Teknolojik altyapıyı güçlendirerek marka gücünü artırır.	Büyük perakende mağazalarında uygulanabilir, küçük mağazalarda değişiklik gösterebilir.

Tablo 2. Dijital Teknolojilerin Mekân Deneyimi Tasarımına Katkıları ve Uygulanabilirliği
(Yazar,2024) (devamı)

Teknoloji	Mekân Deneyimi Katkısı	Kurumsal Kimlik ile İlişkisi	Her Mağazada Uygulanabilir mi?
Kolay Ödeme Kasalar	Ödeme işlemini hızlandırarak müşteri hacmini artırır.	İleri teknoloji kullanımı ile markanın gelişmiş çözümleri pekiştirilir.	Teknoloji seçeneklerine uygun olan her mağazada uygulanabilir.
Akıllı Deneme Kabinleri	Bekleme sürelerini kısaltır, müşteri konforunu artırır.	Dijital müşteri deneyimini özelleştirip, premium bir mağaza algısı yaratır.	Yüksek maliyet nedeniyle daha büyük mağazalarda uygulanabilir.
Dijital Etkileşimli Ekranlar	Müşterilere kişiselleştirilmiş alışveriş deneyimi sunar, ürün bilgilerine kolay erişim sağlar.	Markanın müşteri odaklı ve gelişmiş hizmet anlayışını yansıtır.	Evet, müşteri deneyimini artırmak isteyen mağazada uygulanabilir.
Oyun Makineleri	Mağaza içi eğlence öğelerinin birleşimi mağazada kalma süresini artırır.	Genç müşteri kitlesine hitap eden aktif bir marka kimliği oluşur.	Genç odaklı markalar için uygundur, onun mağazada olması gerekli değildir.
Müzik Kabini	Müşterilere deneyim odaklı bir alan sunar, eğlenceli alışveriş deneyimi yaratır.	Markanın interaktif ve müşteri dostu bir imaj kazanmasını sağlar.	Eğlence ve teknoloji odaklı markalar için uygundur.
Su Çeşmeleri (Fıskiyeler)	Müşteri konforunu artırır, sürdürülebilir mağaza deneyimi sunar.	Çevreci ve sürdürülebilir marka yapısıyla örtüşür.	Her mağazada gerekli değildir, büyük mağazalar için uygundur.
QR Kodları	Müşterilerin ürün bilgilerine ve ödeme sistemlerine hızlı erişimini sağlar.	Dijital dönüşümle uyumlu, modern bir marka imajı oluşturur.	Evet, uygulanabilir.
Mobil Uygulamalar	Mağaza içi ve online alışveriş deneyimini entegre eder.	Marka sadakatini artırır, müşteri bağlılığını güçlendirir.	Evet, her marka için uygun olup, dijitalleşmeyi desteklemektedir.

Araştırma sonuçları, dijital teknolojilerin yerleşim tasarımı açısından çeşitli açılardan önemli katkılar sunmakta. Tabloda özetlenen analizlere göre aşağıdaki temel çıkarımlara ulaşılmıştır:

1.Dijitalleşme ve Mekânsal Organizasyon:

- Dijital teknolojiler, mağaza içi düzenin daha verimli bir şekilde kurgulanmasını sağlamaktadır. Özellikle akıllı ödeme sistemleri ve RFID teknolojileri, geleneksel mağaza düzenine göre müşteri alışverişini daha iyi yönetme imkânı sunarak mağaza içinde daha konforlu bir alışveriş deneyimi sunmaktadır.

2.Kurumsal Kimlik ve Marka Değeri:

- Çalışmada incelenen Lefties Dijital Mağazası örneği, markalaşmış, gelişmiş ve teknolojik bir perspektif çerçevesinde kimliklendirilmiştir. Dijital vitrin ekranları, akıllı deneme kabinleri ve mobil uygulamalar gibi uygulamalar, markanın dijitalleşme ve müşteri odaklı bireysel anlayışını göstermektedir (Tablo 2).

3.Müşteri Deneyimi ve Etkileşim:

- Dijital etkileşimli ekranlar, QR kodlar ve mobil uygulamalar, müşteri ile arasındaki marka iletişimini güçlendirerek, alışveriş deneyimini daha akıllı ve kişiselleştirilmiş hale getirmektedir (Tablo 2). Mağazada sunulan oyun makineleri ve müzik kabinleri, kullanıcıların mağazada kalma sürelerini artırarak duygusal bağ kurmalarına yardımcı olmaktadır.

4.Teknolojik Uygulamaların Yaygınlaştırılabilirliği:

- Tablo analizine göre, mobil uygulamalar, QR kodlar ve iletişimli ekranlar gibi dijital uygulamalar, düşük ücretlendirme ve kolay uygulanabilirlikler nedeniyle birçok perakende satış noktası mevcuttur (Tablo 2). Buna karşılık, RFID sistemleri, akıllı deneme kabinleri ve dijital vitrin ekranları gibi teknolojik yenilikler, yüksek yatırım değişiminden daha büyük perakende mağazalarında uygulanabilir.

5.Sürdürülebilirlik ve Verimlilik:

- Dijitalleşmenin bir diğer önemli katkısı, sürdürülebilirlik ve enerji verimliliğidir. Akıllı sensörler, otomatik ödeme sistemleri ve etkileşimli ekranlar, fiziksel kaynak işlemlerini en aza indirerek çevre dostu bir mağaza deneyimi yaratma olanağı tanımaktadır.

Mağaza tasarımlarında dijitalleşme ve otomasyonun getirdiği kolaylıklar, çalışanların iş yükünü de azaltarak daha stratejik görevlerde yer almalarına olanak tanımıştır. Bu da insan kaynaklarının daha etkin ve verimli kullanılmasını sağlamaktadır. Müşteri deneyimini zenginleştiren interaktif ekranlar, oyun konsolları, müzik kabinleri gibi uygulamalar alışverişi daha ilgi çekici ve eğlenceli hale getirmiştir. Endüstri 4.0'ın moda perakende sektörüne getirdiği bu yenilikler, mağaza tasarımlarının ve iş modellerinin yeniden şekillenmesine olanak tanımaktadır. Lefties örneğinde görüldüğü gibi, bu dönüşüm, sadece teknolojik yeniliklerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda mağazaların kurumsal kimliğini ve marka değerini de güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, Endüstri 4.0'ın getirdiği yenilikçi yaklaşımlar, moda perakende mağazalarının rekabet gücünü artırmakta ve geleceğe yönelik stratejik avantajlar sunmaktadır. Bu dönüşüm sürecinin başarıyla yönetilmesi, perakende sektöründe sürdürülebilir büyüme ve müşteri memnuniyetinin artırılması açısından kritik öneme sahiptir. Gelecekte, bu teknolojilerin daha da gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla, moda perakende mağazalarının, müşterilere sunduğu deneyimlerin daha da zenginleşeceği öngörülmektedir. Lefties Dijital Mağazası örneği, bu sürecin nasıl etkin bir şekilde uygulanabileceğine dair önemli bir model teşkil etmektedir.

Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunduklarını beyan etmektedirler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Akaydın, H. (2007). Perakende Mağaza Atmosferinin Müşterilerin Satın Alma Kararı Üzerindeki Rolü: Eskişehir İlindeki Alışveriş Merkezi Müşterileri ile Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Aksaç, H. (2006). Mağazalar; Ürün-Satış-Mekân Etkileşimi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Beratoğlu, T., & Altuncu, D. (2024). İç Mekânda Kullanılan Teknik Tekstillerin Yenilikçi Üretim Yöntemlerine Endüstri 4.0 Çerçevesinden Genel Bir Bakış. YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 6(1), 29-49.

Buhr, D. (2017). Social Innovation Policy for Industry 4.0, Good society – social democracy, Friedrich-EbertStiftung.
<http://www.feschina.org/en/publications/detail/social-innovation-industry-4.0-en.html>

Bulut, E., & Akçacı, T. (2017). Endüstri 4.0 ve İnovasyon Göstergeleri Kapsamında Türkiye Analizi. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 4(7), 55-77.

Caboni, F. (2020). The use of Digital technology to reshape the retail store. International Journal of Business and Management. *International Journal of Business and Management*, 15(1), 149-156.

Cezar, M. (1985). Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, Mimar Sinan Ün. Yay. 9, İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

Colins Cobuild Essential Dictionary. (1995), Harper Collins Publishing.

Çetinkaya, F. F., & Şener, E. (Ed.) (2020). Endüstri 4.0 Paradigması İşletme Fonksiyonlarının Dijital Dönüşümü. İstanbul: Efe Akademi.

Din, R., & Wills, J. (2000). New retail. (No Title).

Dinçer, Ö. (2005). Mimari Mekân Organizasyon Sürecinde Hem Yüzey Birleşim ve Entegrasyon Kavramlarının Analizi (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Drath, R., & Horch, A. (2014). Industrie 4.0: Hit or Hype. IEEE Industrial Electronics Magazine, 8(2), 56-58.

Ersöz, F., & Çınar, Y. (2021). Veri madenciliği ve makine öğrenimi yaklaşımlarının karşılaştırılması: Tekstil sektöründe bir uygulama. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (29), 397-414.

Ersun, N. (2008). Moda Perakende Sektöründe Tüketicilerin Hizmet Kalitesi Algılaması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gülşen, İ., & Özdemir, Ş. (2018). Perakendecilikte Teknolojik Yenilikler ve Uygulamalar. Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi, 4(1), 103-138.

Hermann, M., Pentek, T., & Otto, B. (2016). Design Principles for Industrie 4.0 Scenarios. IEEE Computer Society, 49th Hawaii International Conference on System Sciences, 3928-3937.

Lovelock, C., & Gummesson, E. (2004). Whither Services Marketing? In Search of a New Paradigm and Fresh Perspectives. Journal of Service Research, 7(1), 20-41.

Timur, N., Varinli, İ., & Oyman, M. (2006). Perakendeciliğe Giriş, Edt: Sevgi Ayse Öztürk. Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

Özgüner, Z. (2022). Multidisipliner Yaklaşımlarla Endüstri 4.0. Mustafa Demirbilek (Ed.), Eklemeli İmalat Sistemlerinin Endüstri 4.0 Kapsamında Uygulamaları (s.121-139). İstanbul: Efe Akademi.

Öztekin, M. (2018). Moda Markalarında Kurgusal Vitrin Tasarımı (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztekin, M. (2022). Kurumsal Bir Mekân Olarak Moda Mağazalarında Yenilikçi Yaklaşımlar ve Fijital Tasarım Modeli (Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Petermans, A., & Van Cleempoel, K. (2009). Retail Design and the Experience Economy: Where Are We (Going)? Design Principles and Practices: An International Journal, 3(1), 171-180.

Qin, J., Liu, Y., & Grosvenor, R. (2016). A categorical framework of manufacturing for industry 4.0 and beyond. Procedia cirp, 52, 173-178.

Tuğsal, T. (2014). Modern Perakendecilik ve Mağaza Yönetimi. Gazi Kitabevi, Ankara.

Uçar, D. (2019). Stratejik Bir Arayüz Olarak Mekân: Perakende Alanlarında Deneyim Tasarımı ve Yeni Yaklaşımlar (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.lefties.com/tr/page/aboutus.html> Erişim tarihi: 01/06/2024, saat:11.00.

URL-2: <https://vogue.com.tr/advertorial/inditex-grup-markasi-lefties-fiziki-ve-online-magaza-acilisiyla-ilk-kez-turkiyede> Erişim tarihi: 20/06/2024, saat:12.00.

Cultural-Geographic Factors in Branded Housing Interiors: Istanbul and Ulaanbaatar Study**

Amara KÖPRÜLÜ^{1*}, Yunus Emre BOZ², Yelin TÜRER EVCEN³

Abstract

In recent years, branded housing projects have proliferated in urbanized cities globally, with sample apartments designed to reflect an "ideal life" based on brand identity. While these interiors often present consistent contemporary living notions, they also exhibit variations shaped by the cultural and geographical contexts of the respective country, city, or neighborhood.

This study aims to investigate the design differences arising from these factors by analyzing two model apartments designed by Gonye Design—one located in Istanbul, the other in Ulaanbaatar—selected for their comparable size, designer, design concept, year, and target user profile. Supported by Gonye Design, an accredited design center by the Republic of Türkiye Ministry of Industry and Technology specializing in branded residential interiors, the research utilizes a literature review of interior architecture, as well as interviews with the co-founder of Gonye Design, whose insights inform the analysis. The case studies are examined through technical drawings, 3D visuals, mood boards, and interviews with the design team. The findings are presented in a table.

The case studies, which represent the unique value of the research, were designed by Gonye Design in 2022 and form the scope of the sample. To optimize the similarity of the projects in terms of the specified criteria, the sample was limited to two branded residential projects—one national and one international—carried out by Gonye Design. As a result of the study, not only similarities between the designs are observed, but also specific differences based on cultural and geographical factors are identified. It is anticipated that examining and evaluating the interior design differences resulting from cultural and geographical factors will play an effective role in defining methods and criteria that can be followed to create unique values in future interior design projects.

Keywords: Branded Housing Project, Interior Architecture, Design, Culture and Geography, Istanbul and Ulaanbaatar

¹ Istanbul Technical University, International Master of Interior Architectural Design, Istanbul, Türkiye (ORCID ID: 0009-0007-0223-9276)

*Corresponding Author/İlgili yazar: amarakoprulu@gmail.com

² Mimar Sinan Fine Arts University, Interior Architecture PhD, Istanbul, Türkiye (ORCID ID: 0000-0002-2259-0369)

³ Gonye Design, Istanbul, Türkiye (ORCID ID: 0009-0004-2144-5508)

** This article is based on the abstract study presented at the 9th International Congress on Architecture and Design and produced within the scope of the interior design projects titled "Encanto" and "Mona 94" by Gonye Design Company.

This study was produced within the Design Center unit of Gonye Design (Gönye Proje Tasarım), which was granted the title of Design Center by the Ministry in 2017. As one of the fundamental responsibilities of Design Centers in Turkey, efforts are made to strengthen the connection between academia and the industry. The aim of this study is to contribute to the literature by examining sectoral projects in accordance with the academic framework.

Markalı Konut İç Mekânlarında Kültürel ve Coğrafi Faktörler: İstanbul ve Ulanbatur İncelemesi

Öz

Son yıllarda markalı konut projeleri, küresel ölçekte kentleşmiş şehirlerde hızla artmıştır ve örnek daireler, marka kimliğine dayalı olarak "ideal bir yaşamı" yansıtacak şekilde tasarlanmaktadır. Bu iç mekanlar, genellikle çağdaş yaşam anlayışlarını yansıtmakla birlikte, bulundukları ülke, şehir veya mahallenin kültürel ve coğrafi bağlamından kaynaklanan farklılıklar da sergilemektedir.

Bu çalışma, bu faktörlerden kaynaklanan tasarım farklılıklarını incelemeyi amaçlamakta ve Gönve Tasarım tarafından tasarlanan, İstanbul ve Ulanbatur'da bulunan iki örnek daireyi karşılaştırmaktadır. Bu projeler, boyut, tasarımcı, tasarım konsepti, yılı ve kullanıcı profili açısından benzer oldukları için seçilmiştir. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından akredite edilmiş bir tasarım merkezi olan Gönve Tasarım'ın desteğiyle yürütölen araştırma, iç mimarlık literatürünün incelenmesi ve Gönve Tasarım'ın kurucu ortağı ile yapılan görüşmelerle zenginleşmiştir. Çalışmada, tasarım ekibiyle yapılan görüşmeler, firmadan teğmin edilen teknik çizimler, üç boyutlu görseller ve ilham panoları kullanılarak seçili iki proje analiz edilmiş ve bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Araştırmanın özgün değerini temsil eden vaka çalışmaları, 2022 yılında Gönve Tasarım tarafından tasarlanmış olup örneklemin kapsamını oluşturmaktadır. Projelerin belirlenen kriterler açısından benzerliğini optimize etmek için örneklem, Gönve Tasarım tarafından gerçekleştirilen biri ulusal diğeri uluslararası olmak üzere iki markalı konut projesi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, tasarımlar arasındaki benzerliklerin yanı sıra kültürel ve coğrafi faktörlere dayalı belirgin farklılıklar da gözlemlenmiştir. Bu iç mekan tasarım farklılıklarının incelenmesi ve değerlendirilmesinin, gelecekteki projelerde özgün değerler yaratma yöntemlerini ve kriterlerini belirlemede etkili bir rol oynayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Markalı Konut Projesi, İç Mimarlık, Tasarım, Kültür ve Coğrafya, İstanbul ve Ulan Batur

1. Introduction

Interior design, especially in recent years, has been influenced by global prevailing directions in interior design, resulting in similarities among designs. Despite the simultaneous impact of worldwide design tendencies, the factors that differentiate designs and add unique value to them are primarily influenced by the culture and geography in which the projects take place. The space, which is shaped by cultural influences, creating an architectural product in the broadest sense, is an environment where individuals can perform one or more actions, and individuals reflect their cultural accumulations in the space while performing these actions (Eyüce, 1995, as cited in Aras, 2015, p. 3). Today, in many major cities, large construction companies are presenting model apartment projects to support and increase housing sales in the face of competition. To appeal to various social groups within society, these model apartment designs tend to reflect global prevailing directions in interior design. As a result of this shift toward a shared global design language, it is observed that the details that distinguish living spaces from one another are shaped by cultural and geographical contexts.

This study develops the subject by focusing on the interior design projects of Gonye Design. The aim of this study is to investigate the cultural and geographical influences that reveal the unique value of two of Gonye Design's national and international sample apartment projects. It aims to explore how branded residential projects, which are particularly prevalent and share similar fundamental features on a global scale, are shaped according to the cultural and geographical values of the surrounding area and society. In this context, a literature review on branded housing projects, as well as on geographical and cultural factors affecting interior design, and contemporary perceptions of interior design was conducted to establish the academic foundation of the research. A comparative case study is conducted through the examination of two different branded residential interior design projects located in Istanbul and Ulaanbaatar. Both projects were designed by the same interior architectural team. The research questions guiding this study are as follows:

1. What are the impacts of cultural and geographical factors on interior design?
2. What is a branded housing project?
3. How do cultural and geographical factors manifest in the designs of branded residential projects?

The study involves a literature review on cultural factors, geographical factors, and branded residential projects based on international sources. This study was conducted within the framework of Gonye Design's portfolio, selecting one national and one international project that aligned most closely with the research criteria. The case study was restricted to these two projects to facilitate an in-depth comparative analysis. To ensure consistency, key factors—such as size, designer, design concept, design year, and target user profile—were carefully considered. Based on these parameters, the Mona94 project in Istanbul was chosen as a suitable counterpart to the Encanto project in Ulaanbaatar, providing a pertinent foundation for investigating the impact of cultural and geographical factors on design.

The research methodology is a comparative case analysis grounded in qualitative data collection methods, supported by a literature review encompassing theoretical studies within the fields of architecture and interior design. In addition to the literature-based source review, an interview was conducted with Architect Yelin Türer Evcen, co-founder of Gonye Design, regarding branded residential projects, and her insights were included in the literature review. The literature review is illustrated through two branded residential projects by Gonye Design, located in Istanbul and Ulaanbaatar, designed in the same years for similar client profiles. Data collection involved face-to-face interviews with the Gonye Design team, gathering insights from conceptual development to the implementation stages, and using architectural and interior design documents, including technical drawings, 3D renderings, and conceptual mood boards. The impact of cultural and geographical factors on design was examined through these case studies, supported by demographic data, client surveys, and additional findings derived from the literature review, organized in tabular form, where examples were compared according to spatial features and their cultural and geographical attributes.

This study provides an original contribution by examining the influence of cultural and geographical factors on interior design through the comparison of similar branded residential projects across different countries. Additionally, it bridges the knowledge gap in the literature on branded residential projects by offering a detailed analysis from an interior architectural design perspective. By academically examining practical insights and experiences gained from such projects, this study offers a unique contribution toward closing the informational divide between academic theory and real-world practice in interior design.

2. Theoretical Framework of the Study

2.1. Branded Housing Projects

The notion of housing is defined as a settlement and living space that forms the basis for people to meet their basic needs such as shelter, nutrition, security and belonging (Sezgin, 2017, p. 35).

Branded housing projects are institutionalized collective living spaces, usually built to a high quality by large construction companies, consisting of one or more blocks, separated from the surrounding built environment by walls, with communal areas and a continuous private security system. Since the early 2000s, Turkey's real estate sector has experienced significant growth, with branded housing projects playing a pivotal role in this expansion (Örnek, 2016, p. 46). These buildings usually have qualities that distinguish them from other standard housing, such as green areas, swimming pools, spas, fitness centers, social facilities such as cafes and cinemas, parking and residence services (Özarslan, 2018, p. 55). Many branded housing projects have facilities such as schools, shopping malls, hotels and hospitals in close proximity.

Neighborhoods in Istanbul, once primarily known as "industrial zones," are rapidly transforming into vibrant urban hubs through branded residential developments. These projects not only offer investors profitable and secure living spaces but also drive social change, elevating these areas to some of the city's most desirable locations (Örnek, 2016, p. 47). Apartments within branded housing projects vary in shape and size. In addition to standard apartment types such as 1+1, 2+1, 3+1, 4+1, they appeal to different lifestyles and add diversity to projects as housing types such as garden duplexes, roof duplexes with terraces, loft apartments, row houses or villas. The interiors of the apartments in branded projects are delivered fully finished with floor coverings, suspended ceilings, doors, kitchen furniture and bathroom furniture. Branded housing projects offer residents not only a home but also a lifestyle.

The number of branded housing projects in Istanbul exceeds that of any other city in Turkey. The increasing preference for branded housing since the early 2000s can be analyzed through the slogans used in advertisements aimed at boosting their sales. According to Yasemin Vergili (2023), the features highlighted in branded housing advertisements over the last 15 years are categorized under four main themes: the spatial characteristics of the housing (architectural design, security, location), its social effects (social activities, social status), its cultural aspects (notions of neighborhood and family), and its economic significance (investment value) (p. 29). In addition to these themes, according to the interview conducted with Architect Yelin Türer Evcen, co-founder of Gonye Design, the reasons for the demand for this type of housing can be listed as follows:

- Lack of space for new construction in the city center.
- There is an earthquake risk in the apartment blocks in the center.
- Parking problems due to the fact that the areas crowded with an increasing population are old settlement areas without urban regional planning.
- Suburbs are considered reasonable as new living places with the metro planning for public transportation in Istanbul.
- Public housing projects offer social facilities that make life easier for the user.
- The formation of new city centers in the suburbs with the construction of shopping malls, schools, hospitals and hotels near large projects with a large number of housing units.

- Branded housing projects offer convenient purchasing options before construction and providing long-term loans with favorable interest rates for ease of purchase.
- Providing a safe living space with controlled entry compared to city centers where people are concerned about security with the crowded population (Türer Evcen, personal communication, November 21, 2023)

It can be inferred that the growing preference for branded housing is closely related to the wide range of amenities these projects offer. This trend has significantly contributed to increased competition and rising sales prices in the housing market. As alternative approaches to contemporary housing production and marketing models continue to emerge, the amenities provided by residential properties have diversified.

Moreover, with the increasing influence of the private sector and the development of Real Estate Investment Trust (Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı) structures over the past two decades, the concept of "living space" has become a prevalent slogan in housing typologies targeting upper- and middle-income groups (Temizci, 2017, p. 19). In the early 2000s, branded housing projects were primarily limited in their offerings, focusing on meeting basic needs, with their main advantages being affordable purchasing conditions and enhanced security. However, in recent years, these projects have evolved into premium living spaces, offering luxury facilities beyond basic needs and commanding higher prices than properties in city centers. Consequently, branded housing has become increasingly desirable among buyers seeking both status and comfort.

In branded housing projects, sample apartments play a crucial role in attracting and engaging potential buyers. It showcases the project's quality and unique features creating a tangible and immersive experience that reinforces the brand's identity and credibility (Temizci, 2017, p. 71). Especially during the construction phase of the buildings, sample apartment designs are essential to provide potential customers with a sense of the lifestyle these projects promise. The purpose of these designs is to allow customers to visualize and experience what their future homes might feel like before construction is completed.

Branded housing advertisements often emphasize that purchasing a home is not just about acquiring a physical space but also about embracing a new lifestyle, a fresh way of living, and even a redefined urban identity (Kılıç & Ayataç, 2019, p. 110). Therefore, when potential buyers view the interiors of these model apartments, furnished and decorated as if a family already lives there—with belongings such as clothes and personal accessories—it significantly influences their purchasing decisions. A successful sample apartment avoids resembling a showroom; instead, it creates a sense of familiarity and livability.

Thus, in branded projects, fixed furniture in all residences is typically designed in a consistent style and color palette to align with the project's overall aesthetic (Türer Evcen, personal communication, November 21, 2023). This approach ensures that when new homeowners move in and add their personal belongings, the interiors remain harmonious, creating an adaptable yet cohesive living environment.

2.2. Cultural and Geographical Factors Affecting Interior Design

Architecture and design, throughout the history of humanity, have been a persistent element that, while taking shape, has simultaneously shaped not only the development of fundamental human needs such as the acts of shelter and protection but also the

cognitive systems of humanity. The foundation of human communities in different geographical locations realizing architectural designs with similar purposes but harboring distinct characteristics and physical features lies in culture. Numerous researchers have provided varying definitions of culture throughout history. Culture is the product of human relations with human beings, things, and nature. The creator or builder of culture is human beings. It is human beings who not only create culture but also keep it alive and pass it on to new generations (Arslan, 2006, p. 7). As Amos Rapoport (2016), culture is not a tangible entity but rather an idea, notion, construct, and label encompassing various aspects of what people think, believe, and do. It serves as a definitional notion, encapsulating numerous human actions (p. 6).

Culture, when considered as a whole or system, is not purely a material phenomenon, and its definition is highly variable (Turgay, 2009, p. 76). It is the standard behavior unconsciously operated by a particular group of people or society. It consists of human behavior and the abstract values, beliefs and perceptions behind that behavior (Aras, 2015, p. 3). This research focuses on culture in terms of norms or social norms, which is considered as a subheading of culture. A norm can be defined as a socially shared guideline that shapes and regulates behavior and thought by reflecting common practices and perceptions within a group, thereby influencing and being influenced by cultural practices (Frese, 1015, p. 1328). The cultures created by particular communities interact with each other, influencing one another's traditions and norms, resulting in a dynamic, layered cultural structure that embodies shared and evolving characteristics. Cultures are diverse and interconnected systems that influence one another and shape societal lifestyles (Sezen, 2023, p. 15).

The distinct characteristics of living spaces are directly influenced by cultural and lifestyle factors, which are shaped by the unique geographical and climatic conditions of each region, impacting everything from construction materials and building methods to clothing and daily living practices (Rızaoğlu, 2012, p. 15). Culture and geography, which have an impact on architectural and interior design, directly or indirectly affect and direct each other. According to Dilara Tüfekçioğlu (2019), culture is a multifaceted phenomenon and has created different effects in different societies with many elements such as geographical and climatic conditions, religious beliefs, world views, economic and social structures (p. 66). The lifestyle and the manner of using and obtaining essential materials among human communities with different geographical conditions, irrespective of whether they share the same or different cultures, vary. This condition indicates the multifaceted nature of culture, its formation within the context of the environment-space relationship, and its regional specificity. According to Üftade Muşkara (2017), the most important elements that determine the authenticity of traditional architecture are the original building material and construction technique used depending on the geography (p. 437). Since ancient times, the geographical factors forming the foundation of regional architecture are listed as follows: the utilization of local materials, topography, climate, hydrography, vegetation cover, soil, human-economic activities, agriculture-livestock, tourism, and time (Kaplan & Uzun, 2022, p. 52). As a result of developing technology and architectural construction techniques, it is noticed that the effect of geography on architecture is not prioritized today compared to the past. Yet, an examination of the design details reveals that specific interior architectural decisions are still made in harmony with geography.

The intersection of culture and interior architecture demonstrates how interior design transcends functional requirements to embody societal values and traditions. Spaces are fundamental reflections of cultures, aiming not only to address functionality with appropriate dimensions and relationships but also to gain identity through the meanings

they convey (Apaydın Başa, 2012, p. 3). Interior spaces serve not only as physical enclosures but also as instruments reflecting and influencing cultural identity. For instance, the use of materials, color schemes, and spatial arrangements often draws inspiration from cultural norms and practices, shaping how individuals interact with their surroundings (Küçük & Erten Bilgiç, 2022, p. 320). Architectural spaces and the cultures they engage with are indicative of their respective time periods (Can, 1998, p. 6). As societies evolve, the interpretation of cultural elements within interior spaces also develops, facilitating a dynamic dialogue between heritage and contemporary design. This interaction underscores the role of interior architecture in preserving cultural narratives while adapting to the needs of the modern era.

When branded housing projects are analyzed from a cultural perspective, it can often be observed in Turkey that rather than directly reflecting the existing culture, they tend to offer a new lifestyle to society. This lifestyle appears to be introduced gradually, blending familiar practices with new suggestions. According to Türier Evcen's sectoral experiences, although there seems to be a growing acceptance of open kitchens in Turkey, the preference for closed kitchens still persists. Similarly, while living rooms were commonly designed with doors in the early 2000s, this feature appears to have become less essential over time, with open-plan living areas gaining acceptance (Türier Evcen, personal communication, November 21, 2023). This shift suggests that while cultural norms play a significant role in shaping branded housing projects, the willingness of residents to adapt or change some of their longstanding habits is also an important sociological consideration.

2.3. Contemporary Interior Design Perceptions

Interior architecture is a dynamic field shaped by the evolution of culture and the effects of globalization. As culture evolves over time and global interactions increase, the perception of contemporaneity in interior design is constantly changing. This evolution, on a journey from the Industrial Revolution to the present day, combined with technological developments and globalization, affects the understanding of contemporary design. Henry Lefebvre (1998) noted that culture evolves over time, a shift highlighted by mid-20th-century industrialization and mass production (pp. 209-220). With the effect of technological advances and globalization, new designs have become accessible to large masses by spreading all over the world through the press, broadcasting and the internet (Gür, 2000, as cited in Aras, 2015, p. 2).

The impact of globalization on interior design can be evaluated from a perspective in which the notions of culture and globalization are interconnected. Globalization facilitates access to images and goods around the world, causing world powers and events to affect local lives more and more (Albrow, 2007, p. 24). The elimination of the notions of time and space by information technologies has accelerated globalization and thus the interaction of cultures around the world (Özkul, 2008, p. 25).

The evolution of culture and the belief in the cultural integration of the world are reshaping the perception of modernity alongside globalization. This process not only aims to eliminate differences but also seeks to present cultural products derived from various local cultures to the service of the cosmopolitan market (Morley & Robins, 1997, p. 155). This brings about an approach that pushes the boundaries of the perception of contemporaneity in interior design and offers an innovative and open perspective to diversity.

The development of housing and its design has mirrored the historical advancement of contemporary societies, reflecting the broader scope of architectural practices through to the present day (Sezen, 2023, p. 19). The perception of contemporaneity in interior design is constantly redefined and shaped by the interactions of cultural changes and globalization. This evolution encourages the incorporation of elements from different cultures in the design field and increases the potential to create a unique, contemporary aesthetic in interiors. In this context, interior designers must have a constantly evolving perspective to understand the perception of culture and contemporaneity and integrate these dynamics into their designs.

3. The Examination of Two Interior Projects Located in Istanbul and Ulaanbaatar

Cultures, as a result of their interactions with their environments, can develop quite similar characteristics, yet they can also acquire vastly different aspects from one another. This situation emphasizes the richness, diversity, and uniqueness among cultures, owing to the contribution of the complexity of interactions to the diversification of cultural features. This duality of cultural similarities and differences becomes particularly evident in the design of living spaces, where cultural values intersect with environmental conditions to shape interior environments. Examination of specific projects allows us to delve deeper into how these dynamics manifest in practice, offering valuable insights into the interplay between culture, geography and interior design.

To explore how the influences of culture and geography manifest in the interior spaces of contemporary branded housing projects, this study examines two case studies: the sample apartment projects of “Mona94” in Istanbul and “Encanto” in Ulaanbaatar, both designed by Gonye Design in 2022. The selection of these projects was based on the similarity of factors such as the designer, design approach, design year, and the target user profile, aside from the cultural and climatic characteristics of their respective locations (Table 1). To define the user profile, this study utilizes the classification outlined in Suher’s 2005 article, “Socio-Economic Status Scales Frequently Used in Marketing, Advertising, and Media in Turkey” (Table 2). Prior to the analysis of the case studies, it is essential to contextualize the cultural and geographical characteristics of Istanbul and Ulaanbaatar.

Table 1. General Descriptive Attributes of the Projects

	Mona94	Encanto
Location	Istanbul	Ulaanbaatar
Climate	Transitional climate between the Black Sea climate and the Mediterranean climate	Cold semi-arid climate under monsoon influence
Project size	208, 56 sqm (3+1)	181,4 sqm (4+1)
Designer	Gonye Design concept team	Gonye Design concept team
Design Concept Keywords	Inspired by the color white, a spacious space with modern and simple lines.	Natural-toned colors , contrasting textures, and dark borders create a frame. The design draws inspiration from the movement of sand.
Year of Design	2022	2022
Aimed User socio-economic status	A, B (Table 2)	A, B (Table 2)

Table 2. Socioeconomic Status Measurement (Suher, 2005, pp. 89-100)

A	Uppermost	Social elite, noble families, those whose wealth comes from at least 2-3 generations, big industrialists, top managers and famous freelancers (doctors, lawyers)
B	Just Below Upper	This newly rich group consists of private sector executives, journalists, writers, senior public sector executives and medium-large artisans.
C1	Upper-Middle	Together with C2, this group of professionals and managers makes up a large part of the country as a whole.
C2	Lower-Middle	White-collar workers (civil servants and laborers) and small business owners (artisans).
D	Just Above Lower	Blue-collar workers are skilled and semi-skilled workers.
E	Lowermost	Unskilled workers consist of manual laborers (agricultural workers, porters, etc.), small shopkeepers and the unemployed. It is the group with the lowest income and education level.

The Turks and Mongols, through their shared habitation of the same geography for many years, established similar organizational structures and social lifestyles, which led to the development of a common culture (Uyar, 2020, p. 13). Both cultures, originating from Central Asia, exhibit similarities in traditional nomadic lifestyles, shared linguistic roots, warfare traditions, and religious beliefs. Additionally, common elements can be identified in cultural expressions such as music, folklore, literature, and traditional crafts (Yılmaz, 2022, pp. 1412-1421). Nevertheless, significant differences exist between Turkish and Mongolian cultures. Disparities can be observed in cultural elements such as language, customs and traditions, culinary practices, and traditional attire. Historical processes, geographical factors, and interactions have led to unique characteristics that distinguish both cultures. For example, Turkish culture has been shaped primarily by the migration of Turks from Central Asia to the west starting in the 10th century, followed by the influences of the Seljuk and Ottoman Empires. In contrast, Mongolian culture developed historically under the influence of the Mongol Empire (Uyar, 2020, pp. 13-32), followed

by the Yuan Dynasty and the Qing Dynasty, China's last imperial dynasty (Reardon-Anderson, 2000, p. 503).

Geographically, Istanbul can be characterized as a coastal city influenced by a temperate and humid climate, with the impact of waterways. On the other hand, Ulaanbaatar is the capital situated in the inner regions under the influence of a continental climate, characterized by harsh winters. These geographical differences exert a significant influence on the culture, economy, and lifestyles of both cities.

Culture and geography are in a constant state of continuous change, albeit at different rates. Therefore, determining a time frame is crucial for an examination based on these two factors. The cities and interior designs discussed in the case study have been evaluated within the context of contemporary conditions.

3.1. Evaluation of Branded Housing Projects in Istanbul; The Mona 94 Case

Istanbul is officially listed as the most populous city in Europe of the present day, with an approximate population of 16 million, shaping tangible and intangible bridges between the West and the East. It is known as the capital of empires which refers to the 1600 years from the 4th century AD to the first quarter of the 20th century (Coskun, 2013, p. 107). From the establishment of the Republic of Turkey to the present day, Istanbul has undergone numerous changes in terms of cultural, sociological, economic, and urban planning aspects during its century-long journey. This section discusses the impact of Istanbul's geographical features on residential buildings and the cultural changes in residential interiors during the 20th century. It then examines the branded residential project Mona94 located in Istanbul.

Istanbul spans across two continents, separated by the Bosphorus and the Golden Horn. Due to natural constraints such as forests and water basins in the northern part, a significant portion of the population resides within a narrow linear area, approximately 100 km in length and 20 km in width (Yücesoy & Özüduru, 2018, p. 149). According to Doğan Kuban (1970), Istanbul's strategic location along a key trade waterway between the Steppe and the Mediterranean, its sheltered harbor, the Golden Horn, and its role as a bridge between the Balkans and Anatolia have shaped its significance. Additionally, its topography provided both maritime access and natural defense, making it an ideal site for settlement and trade (p. 26). It possesses a strategic geographical structure that has shaped the spatial organization of various civilizations throughout history. Due to the distinct administrative structure of the Ottoman Empire, influenced by Islamic culture and various sociological factors, Istanbul's urban development and the scale of its built environment evolved differently compared to other major cities of its time (Karakuyu, 2010, p. 37). Cities structural topography today change in response to contemporary demands as well as its historical characteristics. Skyscrapers, propelled by technical developments, urban land commodification, changing social dynamics, speculative considerations, neoliberal restructuring, and globalization, have drastically changed Istanbul's skyline since 1980 (Çobanlı & Ceylan, 2023, p. 26). The reflections of this change have also spread to residential interiors.

With the increasing population density, the city has transformed into a megacity, where steps taken for the preservation of cultural heritage at the urban scale play a crucial role in determining the city's brand value and aiming to protect its historical legacy. However, from a sociocultural perspective, it is observed that cultural practices have gradually given way to more global and present elements in daily life and household usage. To

examine the cultural influences in residential spaces, it is crucial to analyze the social life and policies of the late Ottoman period, the Republican era, the 1950s, and up to the present day. Social transformations occurring during these periods have significantly impacted on the living environments of individuals, reshaping both their daily routines and culturally ingrained habits.

The evolution of Istanbul's residential interiors reflects a dynamic interplay between historical transformations and cultural practices. During the Ottoman period, structures appear to have been built using stone or some form of timber-framing system, typically consisting of one or, at most, two stories. Wealthier individuals, however, owned mansions with stone or stone-based lower floors and wooden upper floors (Kuban, 1970, p. 35). The interior spaces of dwellings, influenced by ancient nomadic culture, have been shaped by portable and flexible arrangements, with rooms organized on the ground floor. Functional living spaces were created using movable elements such as carpets, rugs, and couches; these arrangements were designed to allow the space to be used for various activities throughout the day (Gögebakan, 2015, p. 46). Cultural influences shaping the daily life of the people of Istanbul had developed under Ottoman rule for centuries, began to Westernize in the mid-19th century. Spatial organization and furniture preferences changed significantly under the influence of Westernization, integrating elements such as separate dining rooms and European-style furniture into daily life (URL-1).

The mansions and palaces that shaped the residential topography of Istanbul during the Ottoman period were no longer sought after by the modernizing population in the Republican era (Sezginalp, 2017, p. 89). Following the proclamation of the Republic, traditional housing and its spatial organization lost significance, giving way to a rise in the number of apartments driven by industrialization and migration. Having apartments, multi-story modern homes with elevators, radiators to heat the interior, and constant hot water became common after this period (Sezginalp, 2017, p. 36). According to Selin Mutdoğan (2014), the separation of workplaces from homes led to the decline of the *selamlık*, while the increasing role of women in social life contributed to the disappearance of the *harem*. These social transformations brought about fundamental changes in the usage and design of interior spaces within residential buildings (p. 4).

Until the 1950s, architecture in Turkey was shaped by state policies and dominant ideologies, but in the following decade, the focus shifted towards establishing a universal architectural identity (Öztürk & Şenyurt, 2024, p. 2). The housing market transformation in the 1960s led to a shift from detached houses to standardized apartment buildings, prioritizing maximum unit density on a single plot. This resulted in uniform architectural features, including street-facing living rooms, rear-positioned bedrooms, and repetitive window arrangements on façades (Sezginalp, 2017, p. 112). After 1980, the increasing demand for housing led the government to continue supporting mass housing production, as in previous periods. Through state incentives and partnerships, efforts were made to encourage private sector investment in this area, positioning housing as a lucrative investment opportunity (Çinçin, 2023, p. 288). The cultural character of social housing becomes complex, as it must accommodate diverse practices while preserving daily routines of the citizens. Social housing should provide an environment that supports maintaining everyday habits, fosters social interaction, and aligns with the cultural dynamics of its residents (Sezen, 2023, p. 45).

One of the reasons for the expansion of social housing to different parts of the city in Istanbul can be attributed to transportation infrastructure projects. The opening of the Bosphorus Bridge in 1973 and the Second Bridge in 1985, along with its connecting

roads, played a role in the growth of the city, which had previously been growing in a monocentric way, towards the Anatolian side and its outer periphery (Yücesoy & Özüduru, 2018, pp. 149-150).

A branded housing project can be defined as a residential development that possesses conceptual features tailored to its specific location, includes amenities that allow it to be categorized within a particular project class, and has the potential to influence unit price ranges and property values in its surrounding area (Sezgin, 2017, pp. 35-36). The interior designs of sample apartments in branded housing projects in Istanbul are developed within the framework of the expectations and shared tastes of potential buyers with a global consumption mindset. Within this global perception, interior spaces embody contemporary design lines, spacious environments, and visually satisfying images. In this section of the article, through the example selected from Istanbul, it is examined which design details are formed under the influence of culture and geographical conditions in the interiors that are expected to appeal to the user's wishes and tastes at the maximum level and achieve the standard in the global context.

The Mona94 project located in Istanbul is an exemplary 3+1 apartment (208,56 sqm) prepared for four-story residences designed in a wooded area (Figure 1). According to the design team, the design, grounded in the principle of balance, emphasizes simplicity with light tones, minimalist lines, and a sense of spaciousness (Figure 2). Given its theoretical similarity to the project in Ulaanbaatar, it has been deemed suitable for examination.



Figure 1. Mona94 Istanbul Project Plan (Gonye Design Archive)



Figure 2. Mona94 Project Moodboard (Gonye Design Archive)

The dwelling plan typologically reveals an entrance door, kitchen, living room, and a guest toilet, opening to an anteroom leading to the corridor of divided bedrooms (Figure 3). The separation of bedrooms by doors and the opening of the entrance foyer area to other parts of the house is a common apartment layout seen in Gonye Design's branded housing projects Istanbul. Here, the significance lies in segregating private spaces from shared spaces.



Figure 3. Mona94 Project Entrance & Hall (Gonye Design Archive)

In the living room, the display cabinet behind the dining table, while having an up to date appearance, does not serve the traditional function of showcasing porcelain and glass dinner sets (Figure 4). Nevertheless, it remains a requested and enduring element in most projects. Despite the decrease in social activities such as gathering for meals, hosting guests, and gathering around the dining table, particularly after the Covid-19 pandemic, the use of large dining tables is still preferred. Incorporating wide windows to bring in the view and natural light is a prominent criterion in design, given Istanbul's mild climate and experiencing all four seasons.



Figure 4. Mon94 Project Living Room (Gonye Design Archive)

The use of natural stone in the TV unit panel, a material widely appreciated in recent luxury interior designs, is associated with the favorable climatic conditions for the comfortable use of this natural and cool material in interiors.

The close juxtaposition of the kitchen, often desired to be close to the dining table in the living room, holds significant importance (Figure 5). The preference for closed kitchen types is common to prevent the spread of odors to other spaces and to interrupt communication between the person cooking and those in the living room. Larger kitchens, including a dining table, are desired, allowing for a table within the kitchen that can be used for extended periods without utilizing the dining table in the living room. The aim of sample apartment designs is not only to showcase a functional and livable home to potential buyers but also to demonstrate the possibility of owning a stylish and high-quality home, considering the brands and materials used. Therefore, the use of wallpaper in the kitchen is not avoided, and a hood that can emphasize the dining area more is preferred.



Figure 5. Mon94 Project Kitchen (Gonye Design Archive)

According to the design team, in previously completed branded housing projects in İstanbul, key criteria included expansive window openings that maximize views and at least one balcony. This preference can be attributed to the increasing use of large windows in Turkish housing to enhance natural light, improve airflow, and create brighter, more comfortable living spaces (Öden, 2023, pp. 39–40). In spatial organization, users are directed towards the view through the placement and position of furniture (Figure 6).



Figure 6. Mona94 Project Living Room Windows (Gonye Design Archive)

The Covid-19 pandemic, which played a significant role in altering daily life habits, has also influenced the design of branded housing projects. During the pandemic, many companies prioritized employee health by enabling remote work, integrating professional activities into the home environment (Turna, 2022, p. 35). The rapid increase in the rate of working from home after the Covid-19 pandemic has made the study room design more common in sample apartment designs to reflect the home's potential for home-office use to buyers (Figure 7). The notion of "home-office," once familiar but less widespread, became a necessity for many. Consequently, homes evolved from spaces serving basic needs into multifunctional environments accommodating workspaces and meeting rooms after the Covid-19 (Güney Yüksel, 2022, p. 91).



Figure 7. Mona94 Project Living Room Windows (Gonye Design Archive)

In the Mona 94 project, the master bedroom exhibits a cohesive design language aligned with the overall apartment rather than focusing on details shaped by cultural influences (Figure 8). According to interviews conducted with the project design team, the room was designed to meet general user needs and maximize its potential appeal to prospective buyers. This was achieved by including a bed with bedside tables, a dressing table with a mirror, a TV unit, an armchair seating group, and a walk-in closet.



Figure 8. Mona94 Project Children's Room (Gonye Design Archive)

Children's rooms play a pivotal role in the sales strategies of branded housing projects, often portrayed in advertisements as safe and child-focused environments, reinforced by visuals and slogans articulated by children (Vergili, 2023, p. 49). In the analyzed project, the design of the children's room prioritizes elements that support physical development and imagination, rather than reflecting cultural influences (Figure 9). As children require environments that foster connections with both their social and physical surroundings while addressing their biological, social, and cultural needs, creating functional, creativity-enhancing spaces scaled to their dimensions and instilling a sense of ownership is increasingly significant (Doğan & Baksi, 2019, p. 95).



Figure 9. Mona94 Project Children's Room (Gonye Design Archive)

User demands for bathing spaces are shaped by their location within the building, interior layout, activities performed, included fixtures, and users' cultural, sociological, economic, physiological, and psychological conditions (Oruç, 2009, p. 205). 21st century bathroom trends in Turkey have emphasized reflecting users' lifestyles, elevating concepts of health, tranquility, comfort, and enjoyment, while reimagining bathrooms as spaces for leisure and relaxation (Aytac & Ogut, 2015, p. 6459). A bathroom design that integrates these concepts in residential spaces in İstanbul effectively appeals to the target demographic of potential homebuyers. It is observed that there is a preference for large bathroom areas in the analyzed branded housing project (Figure 10). According to the design team, the creation of the perception of spaciousness stands out in bathroom designs. For example, the use of built-in cisterns is seen as an option that makes the space perceived more spacious and supports the image of quality and is used in the office's branded housing projects in İstanbul.



Figure 10. Mona94 Project General Bathroom (left) and Master Bathroom (right)(Gonye Design Archive)

As residential spaces become increasingly compact worldwide and the emphasis on storage areas in housing design diminishes, the need for storage continues to rise, with similar shifts in Turkey, where changes in lifestyles, needs, expectations, and habits are reshaping spatial and facility usage in homes (Açıkel & Kaynakçı Elinç, 2022, p. 297). According to the design team, storage spaces play a significant role in the decision to purchase homes in branded housing projects. Due to high demand, pantry rooms, coat closets, and cabinets are frequently incorporated into the designs of projects in Istanbul. Design decisions in the analyzed project are shaped not only by the habits of Turkish daily life and the suitability of the climate, but also by a focus on establishing a standard that emphasizes quality with a sales-oriented approach.

3.2. Evaluation of branded housing projects in Ulaanbaatar; The Encanto Case

Mongolia, a landlocked country in Northeast Asia, is situated between Russia and China. Covering 1,564,100 square kilometers, it features diverse landscapes, including mountains and forests in the north and west, grassland steppes in the east, and the Gobi Desert in the south (Shugatai et al., 2021, p. 48). The country's current population is approximately 3.5 million (URL-2). With an approximate population density of around 1.72 individuals per square kilometer, Mongolia has one of the lowest population densities globally. The capital city of the country is Ulaanbaatar (Shugatai et al., 2021, p. 48). The population of Ulaanbaatar is approximately 1.7 million (URL-3). Ulaanbaatar, with a total area of 4,740 km², has experienced significant growth since the mid-21st century, establishing itself as the country's primary urban center. Although relatively small compared to many other Asian capitals, its continuous expansion has led to an increasingly unstructured and unplanned urban form and architecture (Purevtseren et al., 2018, p. 3). The city is in a valley at an altitude of approximately 1,350 meters (Ganbat, 2013, p. 535). Positioned on the Tuul River, it lies on a windswept plateau (URL-4). Located over 47 degrees north of the Equator, the city lies within a discontinuous permafrost zone and is among the coldest national capitals globally. Winters are generally long and dry, while summers are relatively short and humid (URL-5). These geographical conditions have played a crucial role in shaping the region's architecture and interior design, influencing building materials, construction techniques, and spatial organization to adapt to the extreme climate and terrain.

In Mongolia, a segment of the population living outside urban areas maintains a nomadic lifestyle. These communities generally migrate seasonally in search of pasture for their livestock. Nomads have traditional rural dwellings called "yurt (ger)" (Çilekar, 2019, p.

38). Ger tents, constructed from traditional materials such as wood and wool felt, offer a sustainable housing solution with easy assembly, adapting seamlessly to Mongolia's hot summers and cold, windy winters, while optimally supporting the nomadic lifestyle (Caldieron, 2013, p. 467). The settled lifestyle of the Chinese empires, which dominated the region for centuries, created a contrast with the traditional nomadic lifestyle of the Mongolian people and their ger dwellings. This contrast played a significant role in shaping the development of permanent architecture, particularly in the Ulan Bator region (Hongwei & Fanguang, 2023, p. 119).

The development of social housing and high-rise buildings in Ulaanbaatar over the past century began after Mongolia declared its independence in 1921. Governed as the world's second communist state with the support of the Bolsheviks, the country remained within the sphere of influence of Soviet Russia for many years. During this period, with the onset of the Cold War, Mongolia benefited from Soviet financial aid. This financial support and Russian influence had various effects on architecture and interior design. In particular, the Soviet architectural approach, emphasizing functionality and simplicity, was also reflected in the interior layouts of social housing. When the Cold War ended, the cessation of Soviet financial aid and Mongolia's desire to break free from Russian influence led to new developments in both architecture and interior design (Türk, 2013, p. 109).

Mongolia's transition to a market economy after 1990 accelerated urbanization, leading to rural depopulation and increased population concentration, particularly in the capital, Ulaanbaatar (Shugatai et al., 2021, p. 48). This process has also influenced architecture and interior design, fostering a shift from traditional dwellings to contemporary living spaces.

After the 2000s, with political and technological advancements, Western influences on interior design became more prominent. The involvement of private companies led to luxury, Western-style housing designs, especially in the capital. Features such as American-style open kitchens, apartments with balconies, varied square meter options, multi-room luxury apartments, and separate bathrooms in master bedrooms have appeared in Ulaanbaatar's branded housing projects (Enkhbaatar, 2013, pp. 61-71).

In the housing designs of Ulaanbaatar, in addition to the influences of the Soviet Union and the West over the last century, the effects of Chinese culture are also evident (Wang, 2020, p. 11). As a result of Chinese influence, the teachings of Feng Shui are reflected in contemporary interior designs. Feng Shui, based on ancient Chinese philosophy, represents a worldview that sees the earth, sky, and humans as a unified whole, and also believes that the positive energy in the environment shapes human behavior (Erdoğan, 2007, p. 87). The concept of Feng Shui emphasizes the balance between yin and yang through the synchronization of opposing elements such as light and darkness, opening and closing, as well as movement and stillness. In Feng Shui-based interior design, spatial balance and energy flow take precedence over visual aesthetics; the placement and arrangement of furniture and objects are considered essential to maintaining harmony and enhancing the positive energy within a space (Ahmadnia et al., 2012, p. 145). Feng Shui interior design focuses on balancing the flow of energy (Chi) and creating harmony within spaces. Spaces are categorized based on Yin and Yang: "Yang" energy, representing activity and vitality, is found in social areas like living rooms and entrances, while "Yin," symbolizing calm and rest, is present in private spaces such as bedrooms and bathrooms (URL-6). In interior design guided by Feng Shui principles, it is essential to arrange furniture to ensure a smooth flow of energy, avoiding clutter and disproportionate elements. Plants contribute to vitality and positive energy by

purifying the air. Bathrooms, due to their water element, should be located away from the central areas of the home, and their design should prioritize simplicity and functionality. Overall, balancing the five elements and ensuring harmony in the space enhances the energy of the living environment (Karyağdı, G. & Koyuncu, E., 2024, pp. 1038-1039).

From ancient times to the present, Feng Shui has influenced the architectural and interior design of Mongolia, particularly in China, by integrating interior spaces harmoniously with the natural environment. Although contemporary interior design has reached a highly advanced stage, many interior designers still adhere to certain Feng Shui principles when designing spaces because its culture remains closely connected to the natural surroundings. (Wang & Keat, 2024, p. 21139). Several features of this ancient Chinese teaching are also evident in the apartment designs analyzed in Ulaanbaatar as part of this study, with several reflections of Feng Shui principles observed.

For the sample apartment design conducted by Gonye Design in Ulaanbaatar, the goal is to offer potential buyers a Western-style contemporary lifestyle – as Turkey is perceived as part of the West for them. Consequently, after a detailed examination, it is observed that some points in the apartment design incorporate reflections of the end-users' culture in a user-centric manner. Within the project, two different thematic designs have been developed. The examined Lucent-themed apartment emphasizes form, aiming to create curves and transitions between materials, resulting in a design where natural tones are preferred over dominant, striking colors, reflecting cultural connections (Figure 11).



Figure 11. Encanto Project Moodboard (Gonye Design Archive)

The floor plan of the project (Figure 12) was restructured by Gonye Design based on the draft drawings sent by the project owner company, aligned with their requests regarding the dimensions and qualities of the apartments. Therefore, the spatial typology is similar to the plan type implemented in the Mona94 Istanbul case. Regarding cultural differences related to plan layout, interpretations can be made based on the initial drawings sent by the project owner. For example, it can be observed that in the drawings initially sent by the project owner company, the entrance door of the apartment opens outward before starting the interior design. This choice is related to climatic conditions or the desire to create a transitional space before entering the house. Because the outward-opening doors of Mongolian yurts help maintain the traditional social order inside while also

preserving warmth and preventing wind from entering directly in Mongolia's cold and harsh climatic conditions (Che et al., 2023, pp. 8-11).

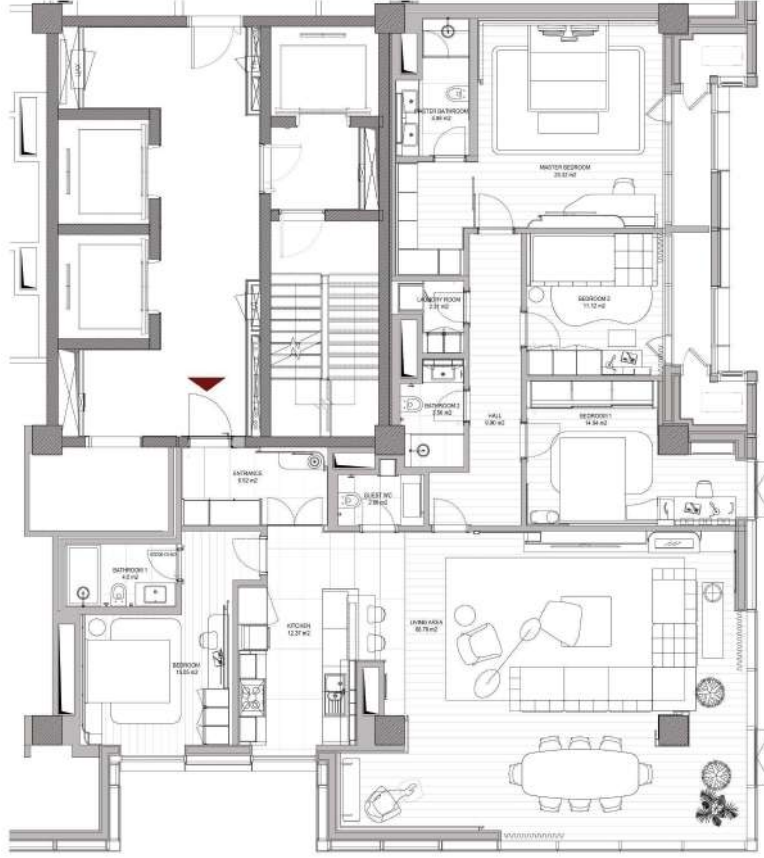


Figure 12. Encanto Project in UlaanBaatar Plan (Gonye Design Archive)

For example, the entrance area (Figure 13) is preferred as a separate space with a door from the rest of the house, serving as a distinct area between inside and outside. According to Feng Shui beliefs, the entrance area should not directly open into living spaces. It is desired for the entrance to be a bright welcoming space with high, majestic doors, mirrors that make the space appear larger, and flowers that elevate the chi energy (Çilekar, 2019, p. 107).



Figure 13. Encanto Project Entrance (Gonye Design Archive)

According to the design team, to mitigate the cold perception associated with the local climate, the design of the living room deliberately avoided using natural stone in the TV unit (Figure 14). Also, laminated parquet was chosen instead of laminate to prevent expansion issues in low temperatures. According to the response to the survey questions sent to the customer by the Gonye Design team, leather upholstery was chosen for the living room furniture for easy cleaning, considering climatic factors such as potential mud and dirt brought by visitors. Similar reasons led to the decision not to use wallpaper in the kitchen, as observed in the project Mona94 Istanbul.



Figure 14. Encanto Project Living Room (Gonye Design Archive)

In the kitchen, the use of an extractor hood instead of a hood highlights the desire for kitchen surfaces to look more integral and aesthetic (Figure 15). The use of an open kitchen is preferred for a more spacious living area, and a high bar seating area is added as a second dining space. This choice indicates that the issues of cooking odors and relatively small kitchen usage, which were not preferred elements in the Istanbul example, did not pose problems. The use of an open kitchen did not cause odor issues in the living room.



Figure 15. Encanto Project Kitchen (Gonye Design Archive)

The use of marble in the master bedroom is not preferred due to the perceived coldness of the material (Figure 16). Instead, materials that evoke a sense of warmth, such as fabric, carpet, parquet, and wallpaper, are preferred. Metal details included in the interior design are canceled due to both the cold sensation and the perception that specialized craftsmanship would not be of high quality. In bedrooms, the bed does not face the mirror

as it is not in line with Feng Shui principles, and the design is revised. This is because having a mirror in the bedroom where one can see their reflection while in bed can cause discomfort, leading to anxiety and frequent awakenings during the night (Farran, 2018, p. 48).



Figure 16. Encanto Project Master Bedroom (Gonye Design Archive)

Similar to the Istanbul project, the children's room emphasizes features that nurture physical growth and creativity rather than incorporating cultural elements (Figure 17). Due to the temperature dropping to -30 degrees Celsius in winter months, climate plays a significant role in design. As it is visible in Figure 17, Balcony use in Ulaanbaatar is designed with mostly enclosed balconies to create a heat corridor.



Figure 17. Encanto Project Children's Room (Gonye Design Archive)

Large doors are preferred for transitions between spaces, a choice that can be evaluated in the context of cultural influences. In bathroom use, it can be seen from the initial plan drawings sent by the project owner company that spacious, wide areas are not sought, similar to Istanbul (Figure 18).



Figure 18. Encanto Project General Bathroom (left) and Master Bathroom (right) (Gonye Design Archive)

4. Results and Discussions

Within the scope of the study, various effects of cultural and geographical factors on the interior designs of branded housing projects are analyzed. In the examination of the interior designs of two different branded housing projects of Gonye Design office in Istanbul and Ulaanbaatar, it is revealed how the cultural and geographical differences of the projects are reflected on the designs, as well as the various common features of the two projects that show similarities in their design languages and segments.

Culture is the total of the various traditional life, thoughts and art assets that form a social perception and ideological unity. While coming from the past and moving towards the future, it also brings along various social interactions on this journey. The cultures of societies with dominant influence in the period and geography in which they live have generally influenced the cultures of less dominant societies. In terms of interior design, various interior architectural design movements, styles and periods throughout history have been formed in this way and have shown various similarities and differences by developing in interaction.

The primary objective of sample apartment designs is to showcase the maximum potential of the home to users and allow them flexibility in terms of space usage. In the project located in Istanbul, where sales are more prominent, interior designs that can capture the liking and interest of many people stand out. In addition to sharing the same primary objective, the project in Ulaanbaatar also reflects cultural and climatic influences as part of its sales strategies.

In both examined projects, the concept of privacy is reflected in the organization of entryways and hallways. According to Sezginalp (2017), a home's transitional areas are used only temporarily and are located between the public and private areas. The public, or the social backdrop, is reflected in the entrance halls (p. 159). In the example from Istanbul, the entrance provides access to public living spaces such as the living room, kitchen, and common bathroom. In contrast, the apartment in Ulaanbaatar features an entry hall that is designed separately from all other parts of the house. The choice of a door-separable entry area in Ulaanbaatar can be considered not only as a privacy measure but also as a precaution against the extremely cold weather conditions, serving as a thermal buffer.

It is observed that both projects have maximum use of daylight especially in the living room, in all areas. In cold climates, achieving healthy and comfortable indoor thermal

conditions while maintaining efficient fuel consumption requires effective insulation and optimal exposure to sunlight, which help retain warmth within the building (Givoni, 1969, p. 291).

The use of a large dining table can be associated with Turkish culinary culture. Setting the table and showing hospitality are significant customs and aspects of Turkish culture (Toprak, 2019, p. 80). It is also observed that the emphasis on maximizing the size of the kitchen table is primarily driven by a functional approach aimed at increasing the apartment's marketability rather than by cultural traditions. This strategy ensures the creation of a living space that appeals to the target customer profile. Similarly, in Ulaanbaatar, the kitchen layout reflects a contemporary design approach, similar to that in Istanbul, and is structured to enhance the apartment's sales potential by aligning with the target buyers' interest in modern living.

In the children's rooms of the projects examined in two different cities, a design approach that prioritizes child development rather than cultural influences is observed. Like the kitchen area, this approach appears to be aimed at enhancing the apartments' marketability.

In the master bedroom of the Ulaanbaatar project, cultural influences are evident in the design. Due to the belief in Feng Shui that mirrors accumulate negative energy, the client specifically requested the absence of mirrors in the bedroom. Additionally, factors such as the bed's orientation and its relationship with the door are key considerations in Feng Shui principles.

In Ulaanbaatar, balcony usage serves as a protective measure against harsh geographical conditions. Due to the extreme climate, with temperatures dropping as low as -30 degrees Celsius, the balcony incorporates a heat corridor to enhance thermal insulation.

In the analyzed projects, beyond the influences of culture and geography, it is observed that the key factors shaping interior design are daily living habits and the expectations of the target user group. This impact appears to be more pronounced in the Istanbul project, where interior design reflects a user-centered approach that prioritizes the everyday needs of contemporary life. This approach can be seen as part of the city's socio-demographic and economic transformation from the late Ottoman period to the present. In the Ulaanbaatar example, the historical interactions of the country with surrounding cultures have contributed to the presence of Feng Shui as a cultural element influencing interior design. Additionally, due to the country's cold climate, geographical conditions have a stronger influence on interior design in Ulaanbaatar compared to the Istanbul case.

As a common tendency, both cities are adapting global and present elements from their respective Wests into their lives. However, it can be argued that Ulaanbaatar has design perspectives that are less detached from its culture, with the Far East having design views that are less disconnected from its culture. In this regard, Ulaanbaatar's later entry into the race to become a global city and its centuries-long adherence to traditions significantly different from the West contribute to this distinction.

The scope of the research, which is limited to two examples selected among the projects designed by Gonye Design due to their compliance with the research criteria, constitutes the limitation of the study. The outputs of the research, which are deepened through two

branded housing projects, provide a basis for future research on the subject through new and diverse examples.

Acknowledgement

We would like to thank the Gonye Design team for their contribution to the study.

Author Contribution

The study was designed by all authors. Literature reviews, information gathering, analysis and visualization were carried out by all authors. The text was written by the primary author, Amara Köprülü, MA, Interior Architect, and reviewed and edited by the second author, Yunus Emre Boz, PhD Candidate in Interior Architecture. The third author, Yelin Türer Evcen, Architect, contributed to the critical review and editing process.

Conflict of Interest Statement

The authors of the study declare that there is no financial or other substantive conflict of interest that could influence the results or interpretations of this work.

Research and Publication Ethics Statement

This study was conducted in accordance with research and publication ethics, and did not require ethics committee approval.

References

- Açıkel, M., & Kaynakçı Elinç, Z. (2022). Geleneksel Türk Konutunda Mekân ve Donatı Kurgusu Açısından Depolama Birimlerinin İncelenmesi. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 14(2), p. 297.
- Ahmadnia, H., Gholizadeh, M., Bavafa, M., & Rahbarianyazd, R. (2012). Art of Feng Shui and its Relationship with Modern Interior Design. *New Questions on Contemporary Art: Contemp Art 12 Confrence Proceedings*, 11-13, p. 145.
- Albrow, M. (2007). Yerel Kültürlerin Ötesine Yolculuk: Global Bir Şehirde Sosyal Mekan. *Küreselleşme Kültür ve Medeniyet*, Ed: Kudret Bülbül, Trans: Hakan Arıkan, Orient Yayınları, Ankara, p. 24.
- Apaydın Başa, B. (2012). Mekan-kültür-kimlik: Yeme-İçme Mekanlarının Tasarımında Akdeniz Kültürünün Etkileri. *Journal of Agrindustrial Design*, 2, 18, p. 3.
- Aras, A. (2015). Mekân Örgütlenmesi ve Mobilya Seçiminde Kültür Grupları ve Kültür Bileşenlerinin Etkileşimi: Konut Yaşama Mekânları. *Doctoral Thesis*, Karadeniz Technical University, Institute of Science, Trabzon, pp. 2, 3.
- Arslan, A. (2006). Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri. *International Journal of Human Sciences*, 1, 1, p. 7.
- Aytac, A., & Oğut, S. T. (2015). Türkiye’de Modern Banyonun Değişimi: Dergi Reklamları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Yaşar University E-Journal*, 10(37), 6449-6464, p. 6459.

Caldieron J. M. (2013). Ger Districts in Ulaanbaatar, Mongolia: Housing and Living Condition Surveys. *International Journal of Innovation and Applied Studies*, 4(2), 465-476, p. 467.

Can, A. (1998). İstanbul Kent Dokusunda Bir Türk Konut Tercihi ve Kültürel Yapı Etkileşimi: Rumelihisarı Örneği. Master's thesis, Marmara University, Faculty of Fine Arts, Istanbul, p. 6.

Che, J., Su, W., Bai, L. & Guo, H. (2023). A Grounded Theory Approach to the Influence Mechanism of Residential Behavior among Mongolian Yurt Dwellers in China. *Buildings*, 13(5), 1268, 1-18, pp. 8-11. doi:10.3390/buildings13051268

Coskun, Z. (2013). Küreselleşme Sürecinde İstanbul'un Kültürel Dönüşümü. *Mimar Sinan Fine Arts University Journal of Social Sciences*, 8, 104-112, p. 107.

Çilekar, C. (2019). Uzakdoğu Ülkelerindeki Farklı İçmimarlık-Tasarım İlişkisi. Doctoral Thesis, Marmara University, Faculty of Fine Arts, Istanbul, p. 38, 107.

Çinçin, S. K. (2023). Türkiye Konut Üretiminde Bir Rol Model Olarak Türkiye Emlak (Kredi) Bankası, Toplu Konut Mimarisi ve Tipolojisi, 1926–2001. Doctoral dissertation, Mimar Sinan Fine Arts University, Graduate School of Science, Istanbul, p. 288.

Çobanlı, F. T., & Ceylan, M. A. (2023). Şehrin Ufuk Çizgisine Etkileri Bakımından İstanbul'da Gökdelenler. *Journal of Eastern Geographical Review*, 28(50), 25-38, p. 26.

Doğan, R. K., & Baksi, Y. İ. M. S. (2019). Çocuk Mekânlarında Güncel Tasarım Yaklaşımları. *Journal of Near Architecture*, 2(2), 1-13, p. 95.

Enkhbaatar, B. (2013). Geleneksel Moğol Çadırından Bağımsız Konut Yaşamına Geçişte Mekansal Gereksinimler ve İlişkiler. Master's Thesis, Istanbul Technical University, Institute of Social Sciences, Istanbul, pp. 61-71.

Erdoğan, E. (2007). Türk Evinin "Öteki" Ekseninde Geleneksel Çin Eviyle Karşılaştırılması. Unpublished master's Thesis, Selçuk University, Institute of Sciences, Konya, p. 87.

Eyüce, A. (1995). Mimari Mekanın Oluşum Sürecinde Kültürel Etkiler, Uluslararası VII. Yapı ve Yaşam Fuar & Kongresi, 25-30 Nisan, Bursa, Türkiye, Bildiriler Kitabı, 12-16.

Farran, H. K. (2018). Applying Feng Shui Principles to Interior Design. *Architecture and Arts Magazine*, 29(6203), 27–55, p. 48. <https://doi.org/10.12816/0047909>

Frese, M. (2015). Cultural Practices, Norms, and Values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 46(10), 1327-1330, p. 1328.

Ganbat, G., Han, JY., Ryu, YH. et al. (2013). Characteristics of the Urban Heat Island in a High-Altitude Metropolitan City, Ulaanbaatar, Mongolia. *Asia-Pacific J Atmos Sci* 49, 535–541, p. 535. doi:10.1007/s13143-013-0047-5.

Givoni, B. (1969). *Man, Climate and Architecture*. Amsterdam: Elsevier Publishing Company Limited, p. 291.

Gögebakan, Y. (2015). Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri. *Inonu University Journal of Culture and Art*, 1(1), 41-55, p. 46.

Güney Yüksel, F. C. (2022). Pandemi ile Değişen Konut İç Mekanını Yeniden Düşünmek. *Online Journal of Art & Design*, 10(2), p. 91.

Gür, Ş. Ö. (2000). Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Hongwei, F., Fanguang, K. (2023). Research on the Design of Experiential Renovation of Rural Residential Buildings in Inner Mongolia, *Pacific International Journal*, 6(3), 119-123, p. 119. doi: 10.55014/pij.v6i3.421

Kaplan, İ. & Uzun, A. (2022). Yerel Coğrafi Faktörlerin Geleneksel Midyat Evlerine Etkileri. *Journal of Geography*, (44), 49-60, p. 52. doi:10.26650/JGEOG2022-905159

Karakuyu, M. (2010). İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası ve Literatür Değerlendirmesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 33-60, p. 37.

Karyağdı, G., & Koyuncu, E. (2024). Çevre, Mimari, İnsan, Zaman Faktörleri Bağlamında Feng Shui'nin İç Mekân Tasarımında Uygulama Kriterlerinin Belirlenmesi. *Journal of Urban Culture & Management*, 17(3), 1038-1039, pp. 1030-1059. doi:10.35674/kent.1280283

Kılıç, H., & Ayataç, H. (2019). Konut Sunum Biçimlerinin İstanbul'un Sosyokültürel ve Mekansal Değişimine Etkileri. *Megaron*, 14, p. 110.

Kuban, D. (1970). İstanbul'un Tarihi Yapısı. *Journal of Architecture*, 5, 25-48, pp. 26, 35.

Küçük, E., & Erten Bilgiç, D. (2022). Examination of the Effect of Culture on Interior Design in the Scope of the Concept of Glocalization Through Lobby Designs of Chain Hotels, Marriott Hotel Example. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 7(1), 317-345, p. 320.

Lefebvre, H. (1998). Modern Dünyada Gündelik Hayat. Işın Gürbüz (Trans.). İstanbul: Metis, pp. 209-220.

Morley, D., Robins, K. (1997). Kimlik Mekanları. E. Zeybekoğlu (Trans.). İstanbul: Ayrıntı, p. 155.

Muşkara, Ü. (2017). Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük. *Selçuk University Journal of Faculty of Letters*, 37, 437-448, p. 437.

Mutdoğan, S. (2014). Türkiye'de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi. *Hacettepe University Sociological Research E-Journal*, 1-24, p. 4.

Oruç, Ö. (2009). Islak Mekân Tasarımının ve Bu Tasarımda Kullanılan Donatı Elemanlarının Yaşam Tarzı ve Davranış Biçimi Bakımından İncelenmesi, Adana Örneği. Master's thesis, Cukurova University, Institute of Social Sciences, Adana, p. 205.

Öden, E. (2023). Konut Yaşam Alanı Üzerinden Dekorasyon ile İç Mimari Tasarımın Farkları. Master's Thesis, İstanbul Ticaret University, Graduate School of Applied and Natural Sciences, İstanbul, pp. 39-40.

Örnek, M. (2016). Markalı konut projelerinde pazarlama stratejileri: Sur Yapı örneği. Master's thesis, Maltepe University, Institute of Social Sciences, İstanbul, pp. 46, 47.

Özarslan, K. (2018). In The Context of Housing Problem: Branded Housing Advertisements. Doctoral Thesis, Yeditepe University, Graduate School of Social Sciences, Istanbul, p. 55.

Özkul, O. (2008). Kültür ve Küreselleşme Kültür Sosyolojisine Giriş. Istanbul: Açılım Yayınları, p. 25.

Öztürk, Ö. B., & Şenyurt, O. (2024). Localization Of Brutalist Architecture in Post-War Turkey: Three Unique Examples from Istanbul. The Silesian University of Technology, Architecture, Civil Engineering, Environment. No. 3/2024, p. 2.

Purevtseren, M., Tsegmid, B., Indra, M., & Sugar, M. (2018). The Fractal Geometry of Urban Land Use: The Case of Ulaanbaatar City, Mongolia. Land, 7(2), 67, p. 3. doi:10.3390/land7020067

Rapoport, A. (2016). Housing, Culture, and Design: A Comparative Perspective. University of Pennsylvania Press, p. 6.

Reardon-Anderson, J. (2000). Land Use and Society in Manchuria and Inner Mongolia during the Qing Dynasty. American Society for Environmental History, Vol. 5(4), 503-530, p. 503. doi:10.2307/3985584

Rızaoğlu, D. (2012). Uzakdoğu ve Batı Kültürlerinde Hacim Tasarımlarının Tarihsel Süreçte ve Yaşam Biçimleri Doğrultusunda İrdelenmesi. Master's thesis, Marmara University, Faculty of Fine Arts, Istanbul, p. 15.

Sezen, B. (2023). Cultural Representations In Social Housing: The Case of Toki Kınık. Master's Thesis, Yaşar University, Graduate School, Bornova, pp. 15, 19, 43.

Sezgin, E. Ö. (2017). İstanbul Markalı Konut Piyasası ve Konut Kredileri Açısından Analizi. Master's Thesis, İstanbul Ticaret University, Graduate School of Finance, İstanbul, pp. 35-36.

Sezginalp, P. (2017). Transformation of Residential Interiors in the Moda District of Istanbul, 1930s-1970s. Doctoral dissertation, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, Turkey, pp. 36, 89, 112, 159.

Shugatai, A., Tsedevish, O., & Sandag, E.-A. (2021). Population Settlement Changes Due to Migration Impacts in Mongolia. In Proceedings of the Environmental Science and Technology International Conference (ESTIC 2021) (pp. 48–54), p. 48. Atlantis Press. doi:10.2991/aer.k.211029.009.

Suher, H. K. (2005). Türkiye'de Pazarlama, Reklamcılık ve Medya Alanlarında Sıklıkla Kullanılan Sosyo-Ekonomik Statü Ölçekleri. Anadolu University, Online Journal of the Faculty of Communication Sciences, 21(21), 85-105, pp. 89-100.

Temizci, A. (2017). Değişen Yaşam Döngüsünde Tüketim Odaklı Tasarlanan Markalaşan Lüks Konutlar. Master's thesis, KTO Karatay University, Institute of Science, Department of Architecture, Konya, pp. 19, 71.

Toprak, A. (2019). Türk Kültüründe Misafirperverlik ve Sofra Açmak/Sofra Çekmek (Samsun Örneği). Mecmua, (7), 74-81, p. 80.

Turgay, O. (2009). Mekânın Kurgulanmasında ve Algılanmasında “Bellek”in Belirleyici Etkisinin Analizi. Thesis-Proficiency in Art, Mimar Sinan Fine Arts University, Graduate School of Science, Istanbul, p. 76.

Turna, E. A. (2022). Pandemi Sürecinde Küçük Metrekareli Konutlarda Çalışma Ortamlarının Oluşturulması. Master's thesis, Istanbul Kültür University, Institute of Graduate Studies, Istanbul, p. 35.

Tüfekçioğlu, D. (2019). Mekân Tasarımında Kültür-Mekân İlişkisinin Akademik Çalışmalarda İzlenmesi. Journal Of International Social Research, 12(66), p. 66. doi:10.17719/jisr.2019.3606

Türer Evcen, Y. (2023, November 21). Personal interview.

Türk, Ö. F. (2013). Moğolistan'ın Jeopolitiği, Ekonomisi ve Dış Politika Stratejisi. Bilge Strateji, 5(9), 105-123, p. 109.

Uyar, M. (2020). Moğollar ve Türkler Tarihsel Bağlar. Istanbul: Ötüken Neşriyat, pp. 13-32.

Vergili, Y. (2023). Türkiye’de Markalı Konut Tasarımında İmge İnşası: Ataşehir ve Başakşehir Örnekleri. Master's thesis, Gebze Technical University, Graduate School, Kocaeli, pp. 29, 49.

Wang, L. (2020). Lived-in Grassland. Master's Thesis, Department of Interior Architecture of the Rhode Island School of Design, Rhode Island, p. 11.

Wang, L., Keat, O.B. (2024). Bibliometric Analysis of Interior Design from the Perspective of Chinese Feng Shui. Library Progress International, 44 (3), 21138 – 21154, p. 21139.

Yılmaz, B. (2022). Türk ve Moğol Kültürünün Tarihsel Paydası: Dokuz Sayısı. Motif Academy Journal of Folklore, 15 (40), 1410-1425, pp. 1412-1421. doi:10.12981/mahder.1183410

Yücesoy, E. Ü., & Özüdü, B. (2018). Kentsel Faaliyetler ve Yol Ağı Morfolojisi: İstanbul'da Karşılaştırmalı Örnek Çalışma. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, 145-159, pp. 149-150.

Internet References

URL-1: <https://istanbultarihi.ist/317-istanbul-evlerinin-ici> Accessed: 02/December/2024, time: 18.00 pm.

URL-2: <https://www.worldometers.info/world-population/mongolia-population/> Accessed: 17/February/2025, time: 14.00 pm.

URL-3: <https://worldpopulationreview.com/cities/mongolia/ulaanbaatar> Accessed: 17/February/2025, time: 15.00 pm.

URL-4: <https://www.britannica.com/place/Ulaanbaatar> Accessed: 20/February/2025, time: 10.00 am.

URL-5: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/39842/ulaanbaatar-mongolia>

Accessed: 20/February/2025, time: 17.00 pm.

URL-6: <https://www.fengshuineu.com/feng-shui-basics/yin-and-yang-in-feng-shui/>
Accessed: 02/December/2024, time: 18.00 pm.

Sınır Kavramına Fenomenolojik Bir Yaklaşım Önerisi: İstanbul-Tarlabaşı Örneği**

Burcu YAZICI^{1*}, Yasemin ERKAN YAZICI²

Öz

Her mekânın sınırları vardır ve bu sınırlar, insanların algısını belirleyen önemli bir faktördür. Deneyimin anlamlandırılması ve algının ortaya konmasını sağlayan fenomenolojik araştırmalar, sınırların analizi ve sınır oluşumunun nedenleri üzerine yapılan çalışmaları önemli kılmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada İstanbul Beyoğlu'ndaki merkezi konumuna rağmen izole kalan Tarlabaşı'nın farklı sınır türleri, deneyimsel bir yaklaşımla incelenmiştir. Çalışmanın amacı, İstanbul-Tarlabaşı'na ait fiziksel ve sosyal sınırların araştırılması, araştırmacının ve katılımcıların deneyimle saptadığı sınırların okuma farkının ortaya konulmasıdır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılan çalışmada, sınır kavramı üzerinden literatür taraması yapılmış, İstanbul-Tarlabaşı'nın yerleşim alanı incelenmiş ve sınırların oluşum nedenleri araştırılmıştır.

Alan çalışmasında, Tarlabaşı'ndaki önemli yerler belirlenmiş ve bir bölge seçilmiştir. Seçilen bölgenin doğruluğunu denetlemek amacıyla bir pilot çalışma yapılmış ve kullanıcı görüşmeleriyle harita sınırı güncellenmiştir. Tarlabaşı'nda ikamet eden veya çalışan 25 kişi, amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiş; veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme ve haritalama teknikleri kullanılmıştır. Katılımcılarla öncelikle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, ardından harita kullanılarak sosyal ve fiziksel sınırlar belirlenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda sınırlar, kentlilerin bakış açısıyla deneyimlenmiş ve deneyimle belirlenen sınır öğelerinin kullanıcı algısı üzerindeki etkisi gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme ve harita üzerinden yorumlanmıştır. Alan çalışması sonucunda, araştırmacı ve kullanıcı arasında sınır okuma farklılıklarının olduğu, bu farklılıklarda mekânda bulunma süresi ve mekânsal deneyimin etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel Sınır, Sosyal Sınır, Mekânsal Deneyim, İstanbul-Tarlabaşı

A Phenomenological Approach to the Concept of Boundary: The Case of Istanbul-Tarlabaşı

Abstract

Boundaries are a determining factor in how people perceive space. It is important to analyze boundaries and study the reasons for their formation through phenomenological research, which provides insight into lived experience and perception. Based on this, this

¹İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID NO: 0009-0005-1753-9015)

* İlgili Yazar/Corresponding Author: burcuyazici90@gmail.com

²İstanbul Kültür Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID NO: 0000-0002-1175-8445)

**İlgili Araştırma İstanbul Kültür Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 05.05.2023 tarihli 2023/57 sayılı karar izni ile yapılmıştır.

study examines the boundaries of Tarlabaşı, which, despite its central location in Beyoğlu, Istanbul, remains isolated and surrounded by various types of boundaries, using an experiential approach. The aim of the study is to investigate the physical and social boundaries of Istanbul-Tarlabaşı and to reveal the differences between the boundaries identified by the researcher through experience and those perceived by individuals who live or work there. In this study, which employs a phenomenological approach, a literature review was conducted on the concept of boundaries, the settlement area of Istanbul-Tarlabaşı was examined, and the reasons for the formation of its boundaries were explored.

In the field study, key locations in Tarlabaşı were identified, and a specific region was selected by the researcher. A pilot study was conducted to verify the accuracy of the selected area, and the map boundary was revised accordingly. Twenty-five individuals residing or working in Tarlabaşı were selected as participants through a purposive sampling method. Semi-structured interviews and mapping techniques were used as data collection tools. In line with the study's objectives, boundaries were examined from the perspective of urban dwellers, and the impact of boundary elements on user perception was analyzed through observation, semi-structured interviews, and mapping. As a result of the field study, it was concluded that there are differences in boundary interpretation between the researcher and the users and that the duration of time spent in the space, as well as spatial experience, play a significant role in shaping these differences.

Keywords: Physical Boundary, Social Boundary, Spatial Experience, Istanbul-Tarlabaşı

1. Giriş

Sınır kavramının felsefi, sosyal, ekonomik ve mekânsal birçok tanımı vardır. Genel anlamda sınır, sınırlayıcı bir çizgi olarak tanımlansa da mekânsal bağlamda bir çizgiden daha fazlasını ifade eder. Mimaride sınırlar; açmak, kapatmak, korumak, ayırmak, işaretlemek, ilişkileri tanımlamak ve hareketleri yönlendirmek gibi farklı işlevlerle varlık gösterir. Sınırlar yalnızca mekânın veya yapılı çevrenin fiziksel boyutuyla ilgili değildir; aynı zamanda insan-çevre ilişkisiyle de mimari sınır oluşmaktadır. Henry Lefebvre, *Mekânın Üretimi* adlı kitabında sınırların ilişkileri belirlediğini ve bu bağlamda önemli bir rol oynadığını belirtmektedir (Lefebvre, 2014, s. 187).

Geçmişte sınırlar kentlerin etrafındayken, günümüzde asıl sınırların kentin iç kısımlarında olduğu görülmektedir. Tarihsel süreçte yaşanan sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel değişimler sınırları kentlerin çevresinden içine taşımış ve sınırları belirginleştirmiştir. Bu nedenle günümüzde sınırların işlevi, kentin korunmasından öte bir yere sahip olmuş; “sınır eylemi” kamusal alanlarda toplumsal sonuçları olan mekânsal bir davranışa dönüşmüştür. Bu sınırların belirginleşmesiyle toplumsal ayrışmalar meydana gelmiştir. Marcuse, sınırların toplumlar arası ayrışmalara ve gruplar arası bölünmelere neden olduğunu ifade etmiştir. Ona göre çitler, tabelalar ve duvarlar sınır olarak işlev gören yapı elemanları olmakla kalmaz, aynı zamanda sınırlar arasında yabancılaşmayı, endişeyi ve sosyal tedirginliği de artırır (Marcuse, 1999, s. 110).

Günümüzde kentlerde sınırların gündeme getirdiği kaygılar ve sorunlar, sınırların daha kesin hâle gelmesine neden olmaktadır. Colomina, *Mahremiyet ve Kamusalılık* kitabında, kentlerdeki hayatın sınırların içindeki yaşamdan çok, sınırların içinde verilen bir mücadele olduğunu belirtmektedir (Colomina, 2017, s. 85). Sınırlar, kentlerde ilişkilerin kopmasına, farklılaşmaya, çatışmaya ve ayrışmaya neden olarak ayrı bölgeler

oluşturmaktadır. Bu bölgelerden biri, merkezi bir konuma sahip olmasına rağmen çevresindeki bölgelerden izole kalmış, kendi içinde birçok sınır barındıran, 1950'lerden günümüze mekânsal, sosyal ve kültürel birçok değişikliğe uğramış olan Tarlabası'dır.

Tarlabası, 1955 yılında gayrimüslimlerin bölgeyi terk etmesi ve Anadolu'dan gelen göçmenlerin yerleşmesiyle demografik bir değişime uğramış, sonrasında 1986 yılında başlayan Tarlabası Bulvarı yapımı kapsamında bölgedeki 370 binanın yıkılmasıyla fiziksel bir değişim geçirmiştir. 2000 yılından sonraki süreçte ise Romanların, Afganların ve Doğu kökenli kişilerin bölgeye yerleşmesiyle bölge bakımsız ve âtıl kalmış, bu durumun ardından Taksim 360 Yenileme Projesi başlatılmıştır. Günümüzde ise projenin belirli etapları hayata geçirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, İstanbul-Tarlabası'na ait fiziksel ve sosyal sınırları araştırmak; araştırmacının saptadığı ve deneyimlediği sınırlarla, orada ikamet eden veya çalışan bireylerin bu sınırları okuma farkını ortaya koymaktır. Alan çalışması, teorik verilere dayalı olarak fiziksel ve sosyal sınır kavramlarının İstanbul-Tarlabası örneği üzerinden değerlendirilmesini kapsamaktadır.

2. Materyal ve Metot

Çalışmada, İstanbul-Tarlabası bölgesindeki yerleşim alanı kuramsal altyapı üzerinden incelenmiş ve araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Fenomenolojik araştırmanın odak noktası, dünya ve zihin ikilisi arasındaki ilişkiye dayanır. Bakılanla bakan arasındaki bu ilişki, bireysel deneyimleri anlamada önemli bir yer tutar (Özçam, 2022, s. 505). Bu yaklaşımda, deneyim bir bilgi kaynağı olarak kabul edilir (Merleau-Ponty, 2017, s. 63). Heidegger'e göre, mekâna fenomenolojik açıdan yaklaşmak, onu deneyimleyen kişi için deneyimlemenin anlamını anlamaya çalışmaktır (Heidegger, 2004, s. 22). Böylelikle, fenomenolojik araştırma mekânları bedensel hareketin ve duyumsamanın ön planda olduğu bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlar.

Fenomenolojik yaklaşım, insanın görsel, işitsel, kokusal, dokunsal, sezgisel, tat alma ve anlamlandırma deneyimlerinin tamamını kapsayan bir perspektife sahiptir. Bu anlayış, günlük yaşamda karşılaşılan basit nesnelerin dahi düşünsel bir çıkış noktası olarak değerlendirilebileceğini savunur (Zahavi, 2020, s. 20-50). Fenomenolojide bilinç, deneyim ve beden arasındaki ilişki incelenir; bedenin örgütlenmesi, zihnimizde bedensel deneyimleri canlandırmak için kullandığımız bir form olarak ele alınır (Erşan & Demirarslan, 2023, s. 239). Bu bağlamda, fenomenolojik yaklaşım çevremizdeki mekânları ve nesneleri sadece fiziksel varlıklar olarak değil, bireysel deneyimlerin şekillendirdiği anlamlarla algılamamıza olanak tanır. Bu yaklaşım, insanın çevresiyle kurduğu duygusal ve bedensel ilişkiyi anlamak için etkili bir araçtır.

Norberg-Schulz (2000), fenomenolojinin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu nedenle gündelik hayatı anlamlandırmada en etkili yöntemlerden biri olarak görülebileceğini belirtmektedir (s. 16). Ona göre, çevreyi ve kentsel mekânları anlamının temelinde bireyin kendisini tanıması yatmaktadır. Ancak bireylerin kendi algılarını mutlak bir gerçeklik olarak değerlendirmesi bir yanılgıdır. Çoğu zaman insanlar, çevresindeki olay ve mekânları kendi bakış açıları doğrultusunda yorumlar ve kişisel deneyimlerini genel geçer bir gerçeklik olarak kabul etme eğiliminde olabilirler (Wölfflin, 2015, s. 20-52).

Mimarlık fenomenolojisinde insan, mekânın ayrılmaz bir unsuru olarak kabul edilir ve mekâna yüklenen anlam, bireyin bu mekânla kurduğu deneyimsel bağ ile şekillenir. İnsan

davranışları, büyük ölçüde içinde bulunulan çevresel faktörler ve sunulan imkânlarla biçimlenmektedir. Bireyin mimari yapılar karşısındaki tepkileri genel olarak iki temel unsura dayanmaktadır (Yurdakul, 2020):

Yapıya bağlı faktörler: Yapının fiziksel çevresi, mekânsal organizasyonu, işlevselliği, sunduğu yenilik ve tekrar eden tasarım öğeleri.

Bireye bağlı faktörler: Kişinin geçmiş mekânsal deneyimleri, genetik özellikleri, mekânda geçirdiği zaman, kişilik yapısı ve eğitimi. Özellikle mimarlık ve sanat eğitimi almış bireylerin mekânsal algılarında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir (Yurdakul, 2020, s. 122-123).

Bu çerçevede, fenomenolojik yaklaşım bireyin mekânla kurduğu ilişkiyi derinlemesine anlamlandırmak için önemli bir analiz aracı sunmakta ve bireysel ile çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimini ön plana çıkarmaktadır.

Norberg-Schulz'un fenomenolojiye dayalı çalışmaları, kent ve mahalle ölçeğinde mekânın ruhunu anlamaya yöneliktir. Eski mahalle dokularında yapılan incelemeler, geleneksel yerleşimlerin mekânsal düzeninin nasıl bir aidiyet ve kimlik duygusu oluşturduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özellikle tarihi mahallelerde sokak dokusu, avlulu evler, meydanlar ve geçiş mekânları, mahallede yaşayan bireylerin psikolojik ve sosyal deneyimlerine etkileri açısından ele alınabilir (Norberg-Schulz, 1980, s. 182-197).

Kevin Lynch, bireylerin kentleri nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla zihinsel haritalar kullanmıştır. Mahalle ölçeğinde bu yöntem, bireylerin günlük yaşamda hangi mekânları anlamlı bulduğunu ve mahalleyi nasıl deneyimlediğini analiz etmeye yönelik bir yaklaşımdır (Lynch, 1960, s. 51-92). Mahallelerin algısal yapısının bireylerin belleğinde nasıl yer ettiğini ve mekânsal yönelimlerini nasıl şekillendirdiğini inceleyen bu çalışma, fenomenolojik mekân deneyiminin anlaşılmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Bunun yanı sıra, Edward Relph'in yer kimliği kavramı da mahalle ölçeğinde fenomenolojik yaklaşımlar kapsamında değerlendirilmektedir. Relph, bireylerin mekâna aidiyet hissinin, o yerin kimliği ile doğrudan bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Mahalle ölçeğinde yerin kimliği, fiziksel ve sosyal bileşenlerin bir araya gelmesiyle oluşur ve bireylerin bu mekânda hissettikleri aidiyet duygusunu belirler (Relph, 1976, s. 45-50). Özellikle geleneksel mahallelerde, mekânsal organizasyonun ve yerleşim dokusunun bireylerin kimlik ve aidiyet algısını nasıl güçlendirdiği bu bağlamda ele alınabilir.

Bu çalışmalar, mahalle ölçeğinde fenomenolojik yaklaşımın, bireylerin mekâna dair algılarını, deneyimlerini ve kimlik oluşum süreçlerini anlamada nasıl bir yöntem sunduğunu göstermektedir.

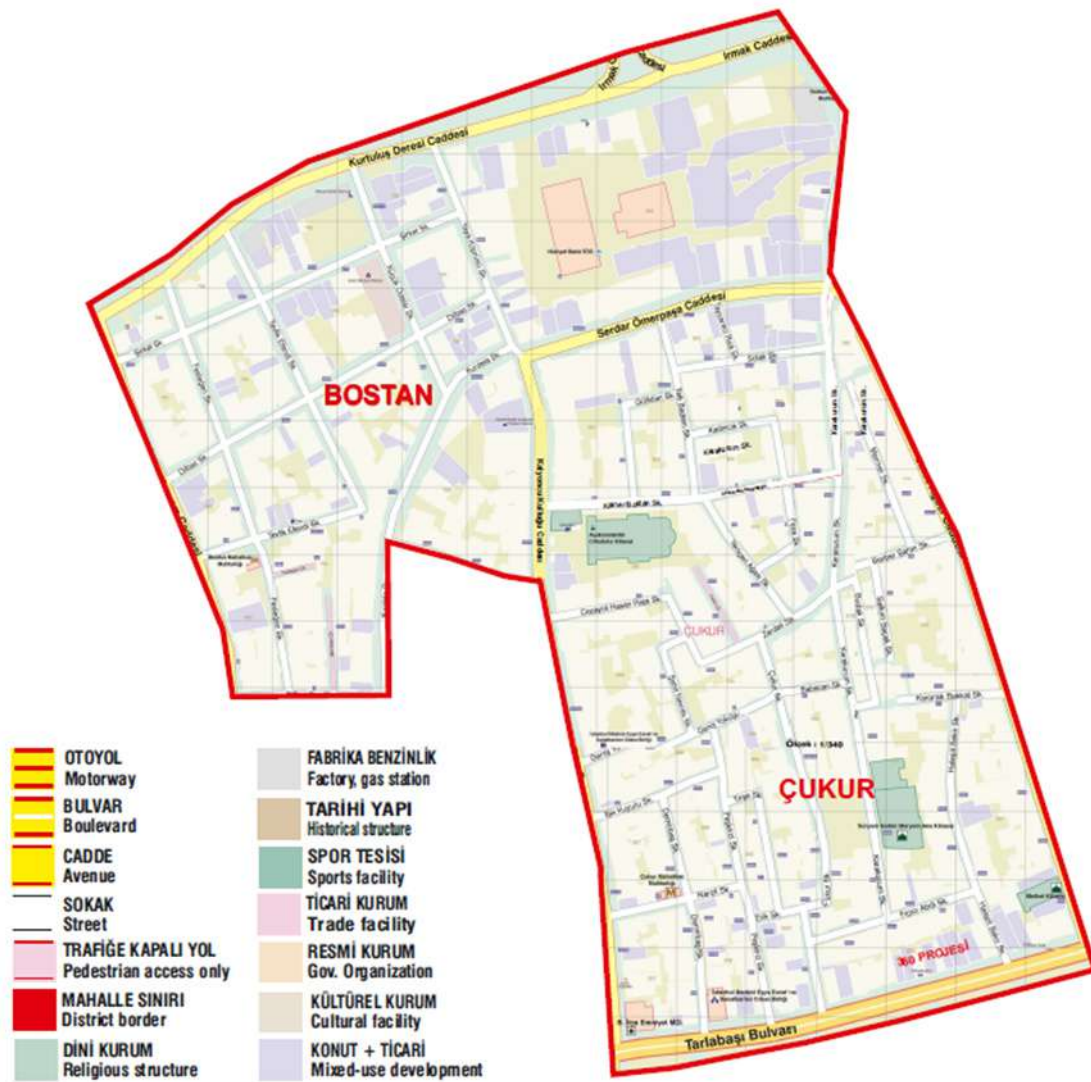
Sonuç olarak, fenomenolojik yaklaşım, mekânın sadece fiziksel yönleriyle değil, katılımcıların bedensel, psikolojik ve sosyal deneyimlerine de dayalı olarak ele alınmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım, mekânın çok boyutlu bir deneyim olarak algılanmasını ve bireylerin mekânla kurdukları ilişkiyi anlamada önemli bir yöntem sunmuştur.

Çalışmada öncelikle Tarlabaşı'ndaki önemli yerler tespit edilerek, araştırmacı tarafından belirlenen bir bölgede pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve çalışma sonrası yapılan görüşmelere göre bölge sınırları güncellenmiştir. Alan çalışması için Tarlabaşı'nda çalışan ya da ikamet eden, bölgeyi uzun zamandır tanıyan 18 yaş üstü 25 katılımcı,

gönüllülük esasına dayalı olarak amaçlı örneklem tekniğiyle seçilmiştir. Amaçlı örneklem, sınırlı kaynakları kullanmanın en verimli yolu olup nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir (Yağar & Dökme, 2018, s. 3). Bu tür çalışmalarda araştırmacılar, belirli bir bağlamda toplumsal olayları ve olgular arasındaki bağlantıları anlamaya, keşfetmeye ve açıklamaya çalışırlar (Büyüköztürk, Demirel & Çakmak, 2012, s. 256).

Çalışmada veri toplama için çevre ve insan araştırmalarından biri olan bilişsel haritalama tekniği ve yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Bilişsel haritalama teknikleri, insanın zihninde oluşturduğu taslağı belirlemeyi amaçlayan bir araştırma tekniğidir (Polatoğlu, 2012, s. 48). Çalışmada veri toplama aracı olarak bilişsel haritalamadan, taban haritalama ek tekniği seçilmiştir. Katılımcıların zihinlerindeki imgeleri alabilmek adına serbest el haritalarının kullanılması mümkün olmadığında, kullanılan bu teknikte katılımcılara basit taban haritaları verilir ve sorular doğrultusunda harita üzerinde birtakım göstergeler, yollar vb. (örneğin, katıldıkları davranışsal konumlar, yerlere verdikleri adlar vb.) eklenmesi istenir.

Bu teknik, Zeisel ve Griffin tarafından bir konut değerlendirme çalışmasında kullanılmıştır. Burada kullanıcılara Charlesview Konut Projesi'nin planı verilmiş ve alışveriş, gezi gibi günlük aktiviteleri sırasında dolaştıkları yerleri harita üzerinde çizmeleri istenmiş, en sık kullanılan alanlar niceliksel ve nesnel olarak tespit edilmiştir (Gür, 1996, s. 128). Bu teknik, sözlü çalışmalardan daha uygun bir şekilde nesnel ve niceliksel sonuçların saptanmasına yardımcı olmaktadır. Çalışmada katılımcılar, zihinlerindeki sınırları serbest el haritası ile çizmek konusunda çekingen davrandıkları için araştırma amaçları doğrultusunda taban haritalama ek tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara basit taban haritası (Şekil 1) verilmiş ve Tarlabası'nda sosyal ve fiziksel sınır oluşturan yerleri harita üzerinde göstermeleri ya da işaretlemeleri istenmiştir. Araştırma, İstanbul Kültür Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 2023/57 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuş ve bilimsel açıdan herhangi bir sakınca taşımadığına karar verilerek gerçekleştirilmiştir.



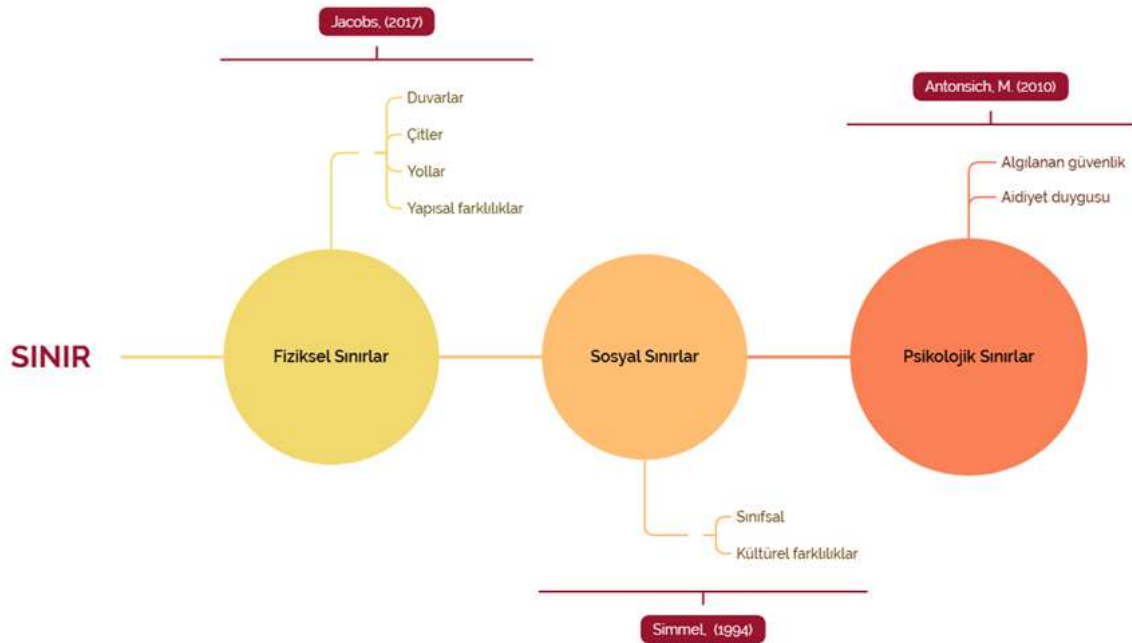
Şekil 1. Çalışmada Kullanılan Basit Taban ve İşlev Analizi haritası (URL-1)

Alan çalışmasında görüşme ve haritalama sonucuna ait veriler istatistiksel yöntem kullanılarak elde edilmiştir. Veriler ilk olarak IBM SPSS V23 ile analiz edilmiştir. Katılımcıların bulunma sürelerinin normal dağılıma uygunluğu Shapiro Wilk testi ile incelenmiş, normal dağılıma uyan verilerin karşılaştırılmasında bağımsız örnekler t testi kullanılarak yapılmıştır. Kategorik verilerin incelenmesinde ise Fisher exact testi kullanılmıştır. Nicel veriler ortalama, s.sapma, kategorik veriler ise frekans ve yüzde olarak sunulmuş, önem düzeyi $p < 0,05$ alınmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda sınırlar, kentlilerin bakış açısıyla deneyimlenmiş ve deneyimle belirlenen sınır öğelerinin kullanıcı üzerindeki etkisi ve farklılıkları gözlem ve harita üzerinden yorumlanmıştır (Şekil 2).

farklı sınıf ve yaşam tarzlarına sahip insanların, kendi yaşam tarzları dışındaki insanlardan hoşnut olmadıklarını belirtmektedir. Bourdieu, bu durumu sınıflar arasındaki en güçlü sınır olarak değerlendirmektedir (s. 165). Bu bağlamda, kentleri ayıran fiziksel sınırlar, güvenlik, kontrol, kimlik, aidiyet ve güç duygusu gibi çeşitli sosyal etkiler yaratabilir.

Bu etkilerin başında aidiyet ve güvenlik gelmektedir. Antonsich'e (2010) göre aidiyet, evinde hissetmekle ilişkilidir. Kişinin yaşadığı apartman, mahalle, sokak vb. birçok mekân, aidiyet duygusuyla bağlantılıdır. Aidiyet, sınırları belirlemek için ara sıra kullanılan sosyal bir kaynaktan çok, kişisel bir "benlik duygusu" ile ilgilidir (Antonsich, 2010, s. 647). Bunun yanı sıra aidiyet ve güvenlik duygusu arasında yakın bir bağ olduğu belirtilmektedir. İnsanların tanıdık yerlerde kendilerini daha güvende hissettikleri ve bu doğrultuda aidiyet duygusu geliştirdikleri ifade edilmektedir (Solak, 2017, s. 21).

Kentleri ayıran sınırların oluşturduğu bu duygularla birey, kentsel zeminde gündelik hayatını sürdürürken çeşitli mekân, nesne, görüntü ve gürültülerle karşılaşmaktadır. Kent zemininde, hissiz ve soğuk birer nesne niteliğindeki binaların oluşturduğu beklenmedik deneyimsel mekânların varlığı, mekânsal deneyimin izlerinin en önemli göstergelerinden biridir. Kentsel sınır kavramı ile yapılan literatür araştırması, çalışmanın hem kavramsal hem de analitik yönünü zenginleştirerek, kent mekânındaki bölünmelerin ve ötekileştirme süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.



Şekil 3. Sınır Tür Diyagramı

4. Alan Çalışması

4.1 Tarlabaşı

Tarlabaşı İstanbul ilinin Beyoğlu ilçesinde, Haliç'in kuzeydoğusunda yer almaktadır. Tarlabaşı semti Beyoğlu ilçesine bağlı, kuzeyde Dolapdere Caddesi güneyde Tarlabaşı Bulvarı olan Cumhuriyet Caddesi ve Taksim Meydanı'nın birleştiği yerden başlayıp İngiltere Elçilik Binasında son bulmaktadır (Şekil 4) (Şekil 5).

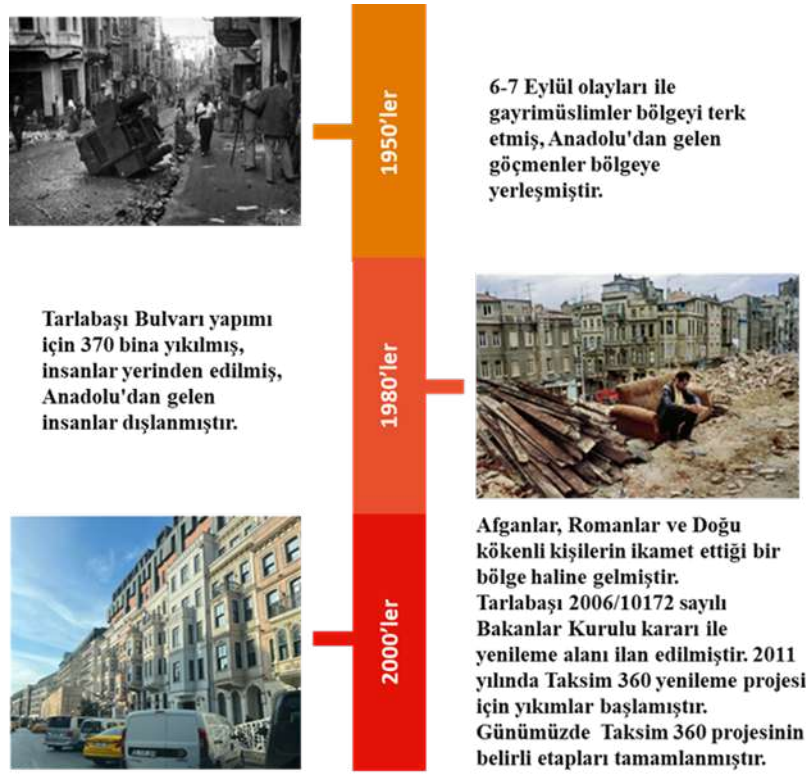


Şekil 4. Beyoğlu ve Tarlabası Sınırları (Url-1)



Şekil 5. Taksim 360 Projesi Öncesine Ait Tarlabası Bulvarı Hava Fotoğraf (Yiğit, 2011, s.105)

Tarlabası, 16. ve 17. yüzyıllarda bostanların olduğu bir alanken, 18. yüzyılda Pera'nın büyümesiyle yerleşim alanı olmaya başlamıştır (Göker, 2014, s. 25). 19. yüzyılda alt ve orta sınıf için yerleşim alanı olarak gelişmeye başlamış (Demirci, 2019, s. 25), 19. yüzyılın sonlarından itibaren Tarlabası ve çevresi, ağırlıklı olarak gayrimüslimlerin ve Levantenlerin oturduğu bir bölge olmuştur. Ayrıca, 19. yüzyıl sonunda Tarlabası'nda yaşayanların neredeyse tamamı azınlık haline gelmiştir (Doğrucan, 2016, s. 27). 20. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreçte toplumun yapısını etkileyen birçok olay gerçekleşmiştir (Şekil 6).



Şekil 6. Tarlabası'nda Sosyal ve Mekânsal Sınırları Değiştiren Tarihsel Önemli Olaylar (Demirci, 2019, s. 37; URL-2)

Günümüzde Tarlabası, iç göç ve mülkiyet yapısı nedeniyle dar gelirli grupların yerleşim yeri haline dönüşmüştür (Türkün vd., 2014, s. 272). İş kollarına ve eğlence alanlarına yakınlık, işgale uygun yapı çokluğu önemli tercih nedenleridir. 2017 yılıyla birlikte, geleneksel yaşamın bir yandan devam ettiği, bir yandan da yenileme faaliyetlerinin sürdüğü bir eşik noktası yaşanmıştır. Tarlabası, geçmişten günümüze birçok fiziksel ve sosyal değişime uğramıştır. Bu değişimler ve yeni oluşumlar sonucunda yeni sosyo-mekânsal bölgeler ve sınırlar ortaya çıkmıştır.

Tarlabası, günümüzde çoğu kişinin bildiği bir semt olmasına rağmen, İstanbul'da yaşayanların bile görmeye çekindiği, şehrin merkezinde bulunan kozmopolit bir semttir. Bu semtte çeşitli etnik, dini ve kültürel kökenlere sahip insanlar yaşamaktadır. Bölge, zamanla izole edilerek belirli toplulukların yaşadığı bir alan haline gelmiştir.

Tarlabası, tarihsel süreç boyunca her zaman farklı kimlik ve kültürlerden insanlara ev sahipliği yapmıştır. İlk olarak Rumlar, sonrasında ise farklı kökenlerden birçok kişi bölgenin sakini olmuştur (Ünlü vd., 2003, s. 29). Günümüzde çoğu bölgeyi terk etse de grupların toplanabileceği, sosyalleşebileceği, kimi zaman ayrıştırıcı, kimi zaman birleştirici kilise gibi mekânlar hâlâ varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle, kullanıcıların kökenleri ve dilleri değişiklik gösterse de mekânsal olarak farklı dil, din ve etnik kökene sahip kişilere ev sahipliği yapmaya devam etmiş; geçmişte de bugün de çok kültürlü bir bölge olmuştur.

4.1.1. Tarlabası'nda fiziksel ve sosyal sınır olduğu belirtilen bölgenin tespiti

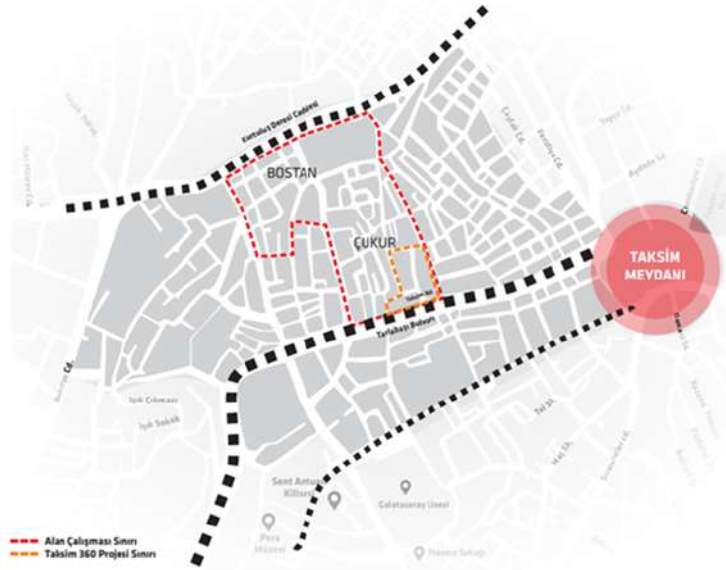
Çalışmada öncelikle Tarlabası'ndaki önemli mekânlar tespit edilerek araştırma alanı belirlenmiştir. Daha sonra, araştırmacı tarafından bölgede saha çalışması gerçekleştirilmiş ve rastgele seçilen 18 yaş üstü, bölgede yaşayan ya da çalışan 25 kişi

ile pilot görüşmeler yapılmıştır (Şekil 7). Bu görüşmede sorulan soru başlıkları kısaca şunlardır: Tarlabası'nda son yıllarda nasıl değişimler gözlemlediniz? Tarlabası'nda en çok hangi bölgeleri kullanıyorsunuz? Günlük yaşamınızda en fazla vakit geçirdiğiniz mekânlar hangileridir? Kentsel dönüşüm projeleri mahallenizi ve yaşamınızı nasıl etkiledi? Pilot çalışma sonrasında elde edilen veriler doğrultusunda, araştırma bölgesinin sınırları güncellenmiştir. Bu güncellemenin temel nedeni, uzun süredir bölgede yaşayan bireylerin Tarlabası'ndaki tarihsel değişime ve mevcut mekânsal sınırlara dair bilgi sahibi olmalarıdır. Güncellenen bölge sınırları esas alınarak araştırma için nihai harita oluşturulmuştur.

Tarlabası bölgesinin kentsel dönüşüm sürecinde önemli bir yer tutmakta ve bölgedeki sosyal dinamiklerin gözlemlenmesine imkân sağlamaktadır. Pilot çalışma sırasında yapılan görüşmeler, bu mahallelerin sakinlerinin bölgedeki dönüşüme doğrudan tanıklık ettiklerini ve sürecin etkilerini birebir deneyimlediklerini ortaya koymuştur. Bu mahalleler, Tarlabası'nda gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinin etkilerini en yoğun şekilde hisseden alanlardan biridir. Taksim 360 projesinin sınırına yakın olmaları nedeniyle, dönüşüm sürecinin bireyler üzerindeki etkilerini analiz etmek açısından önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Bostan ve Çukur mahalleleri, aynı zamanda farklı sosyo-ekonomik grupların, göçmen toplulukların ve yerel halkın bir arada yaşadığı dinamik bir yapıya sahiptir. Bu çeşitlilik, mekânsal ve sosyal yapıların insan davranışları üzerindeki etkilerini değerlendirmek açısından araştırmaya önemli katkılar sunmaktadır. Ayrıca, saha çalışması sırasında elde edilen veriler, bu bölgelerde yaşayan bireylerin araştırmaya katılım konusunda daha istekli olduklarını ve erişilebilirlik açısından da avantaj sağladıklarını göstermiştir.

Tarlabası'nın diğer bölgeleri, özellikle Taksim Meydanına yakın kesimlerde, daha ticari ve turistik bir yapıya sahiptir. Sürekli değişen kullanıcı profili nedeniyle, uzun vadeli gözlemler yapmak ve bölgenin dönüşümünü yerel halk perspektifinden değerlendirmek daha zor hale gelmektedir. Ayrıca, Tarlabası'nın bazı bölümleri, kentsel dönüşüm sürecinden ya çok az etkilenmiş ya da henüz dönüşüm aşamasına girmemiştir. Çalışmanın temel hedeflerinden biri, kentsel dönüşümün bireyler ve mekânsal kullanım üzerindeki etkilerini incelemek olduğundan, dönüşüm sürecinin henüz belirgin şekilde hissedilmediği bu bölgelerin araştırma kapsamına alınması uygun bulunmamıştır.

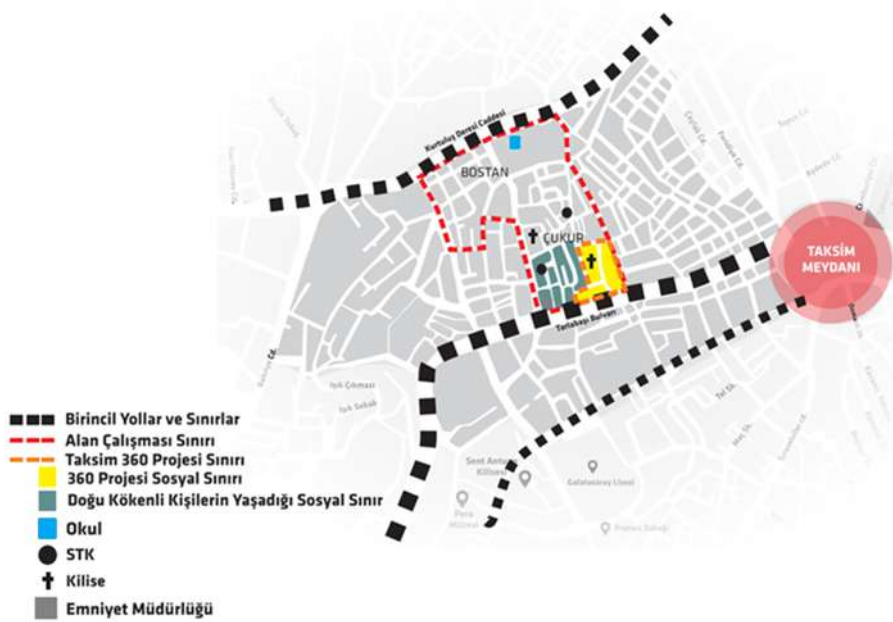
Sonuç olarak, Bostan ve Çukur mahalleleri, hem tarihsel ve sosyal bağlamda zengin veriler sunması hem de saha çalışmasının etkin şekilde gerçekleştirilebilmesine olanak tanınması nedeniyle araştırma alanı olarak belirlenmiştir.



Şekil 7. Alan Çalışması Sınırı ve Taksim 360 Projesi Konumu (URL-1)

Araştırmacı tarafından yapılan gözlem sonucunda Tarlabaşı'nın merkezinde bulunan Çukur Mahallesi'nde çoğunlukla Doğu kökenli ve Afrikalı vatandaşların yaşadığı görülmüştür. Bölge göçmenlerin yaşadığı kozmopolit bir alandır. Bostan Mahallesi'nde otellerin olduğu alana kadar başka sosyal bir sınır gözlemlenmemiştir (Şekil 8).

25 kişi ile yapılan alan çalışması sonucunda katılımcıların uzun zamandır bölgede ikamet ediyor olması ya da çalışıyor olması sonucu fiziksel sınırlara karşı farkındalığının azaldığı görülmektedir.



Şekil 8. Çukur ve Bostan Mahallesi Sosyal Sınırlar

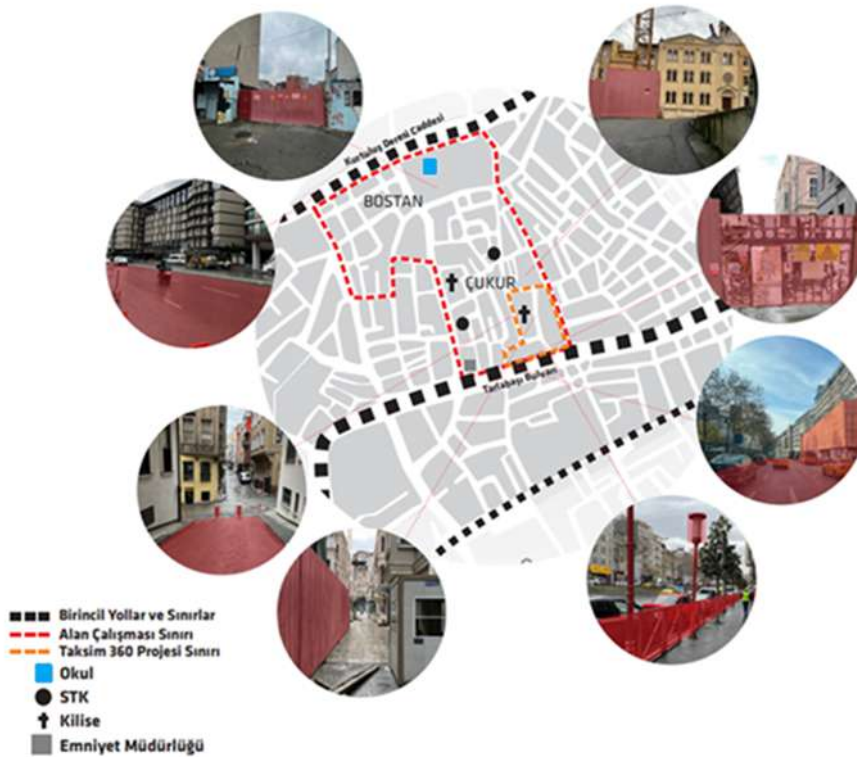
4.2. İstanbul-Tarlabaşı Örneği Alan Çalışması

Seçilen bölge sınırları, kentsel mekânı tanımlamaya yardımcı olan Taksim 360 projesi dâhil olmak üzere güneyde Tarlabası Bulvarı, doğusunda Sakız Ağacı Caddesi, kuzeyde Kurtuluş Deresi Caddesi, güneyde Kalyoncu Kulluğu Caddesi sınırları içinde kalan Bostan ve Çukur mahallelerini kapsamaktadır.

Alan çalışmasında Çukur ve Bostan mahalleleri gezilerek, Tarlabası'nda oturan ya da çalışan, rastgele seçilen 18 yaş üstü 25 kişiyle görüşülmüş; gözlem sonrası, pilot çalışma ile belirlenen alanın haritası üzerinde fiziksel ve sosyal sınırların belirlenmesi istenmiştir. Görüşmeler perşembe günü 12:00 ile 17:00 saatleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Tarlabaşı'nda tarihsel süreç içinde, Tarlabası Bulvarı'nın yapımı için yıkılan 370 yapının ardından açılan Tarlabası Bulvarı ile keskin fiziksel ve mekânsal sınırlar oluşmaya başlamış, sonrasında yenileme projeleriyle bu sınırlara yenileri eklenmiştir. Araştırmacı tarafından alan incelendiğinde, Kurtuluş Deresi Caddesi ve Tarlabası Bulvarı'nın fiziksel bir sınır oluşturduğu görülmüştür. Kurtuluş Deresi Caddesi üzerine yapılan oteller ve plazalar, Bostan Mahallesi ile başını azaltmak amacıyla bölücüler ve ağaçlarla çevrelenmiş, böylece fiziksel sınırlandırma gerçekleşmiştir.

Bostan Mahallesi'nde bulunan Hüviyet Bekir İlkokulu, yüksek demir kapılarla çevresiyle ilişkisi kesilerek izole edilmiştir. Çukur Mahallesi'nde ise 360 Projesi ve Sıralı Evler Projesi inşaat alanında fiziksel sınırlar mevcuttur. Özellikle Taksim 360 Projesi'nin inşaat sürecinin devam etmesi nedeniyle proje etrafında iskeleler, bölücüler ve bariyerler yer almakta, bu da proje çevresini bölerek fiziksel sınır oluşturmaktadır. Projenin tamamlanmış kısmında ise güvenlik amaçlı bariyerler ve sınır elemanları bulunmaktadır. Bu alan içinde, sınır elemanlarıyla mekânsal sınır oluşmakta; bu sınırlar proje iç kısmında güvenlik ve mahremiyet sağlarken, sınır dışında kalan alan ile sosyo-mekânsal ayrılmaya ve ötekileştirmeye neden olmaktadır (Şekil 9).



Şekil 9. Çukur ve Bostan Mahallesi Fiziksel Sınırlar (URL-1)

5. Bulgular ve Tartışma

Çalışmada katılımcıların hepsi, fiziksel sınır olarak Kurtuluş Deresi Caddesi ve Tarlabaşı Bulvarı'nı tanımlamaktadır. Bunun nedeni, Çukur ve Bostan mahallelerine ulaşmak ya da çıkmak için bu bulvarı ya da caddeyi aşmak zorunda olunmasıdır. Bu sınırlar, mahallelerin kamusal yüzü konumundadır. Bu da hem fiziksel sınır oluştururken, Stavrides'in Kentsel Heterotopia: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru kitabında bahsettiği gibi sınırlar ile karşılama mekânları oluşmasına neden olmaktadır. Bu oluşum faydalı olabileceği gibi zararlı da olabilmektedir (Stavrides, 2016, s. 145). Buradaki zıtlık, aradaki tekinsiz alanın oluşmasına neden olmaktadır.

Bostan Mahallesi'nde oturan (%31,2) ya da çalışan katılımcıların (%68,8) 360 projesini fiziksel bir sınır olarak algılamadığı görülmüştür. Çukur Mahallesi'nde yaşayan katılımcıların (%33,3) ise 360 projesini fiziksel sınır olarak gördüğü tespit edilmiştir. Bu durumun, Taksim 360 projesindeki devam eden inşaat nedeniyle bazı sınır elemanlarıyla bölgenin sınırlandırılmasından ve bu nedenle Taksim ile İstiklal Caddesi bölgelerine doğrudan geçişin engellenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Demografik veriler Tablo 1'de gösterilmiştir. Katılımcıların %72'si erkek, %72'si 40 yaş ve üzeri, %44'ü ilköğretim/ilkokul mezunu, %52'si lise mezunu, %68'i çalışan ve %64'ü de Bostan Mahallesi'nde bulunanlardan oluşmaktadır.

Tablo 1. Demografik Veriler

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	7	28
Erkek	18	72
Toplam	25	100
Yaş (yıl)		
18-39	7	28
40 ve üzeri	18	72
Eğitim		
İlköğretim/ilkokul	11	44
Lise	13	52
Ön lisans	1	4
Bulunma amacı		
Çalışanlar	17	68
Oturanlar	8	32
Konumu		
Bostan Mahallesi	16	64
Çukur Mahallesi	9	36

Katılımcıların konumuna ve bulunma amacına göre dağılımları Tablo 2'de ifade edilmiş olup, katılımcıların konumu ve bulunma amacı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p=1,000$).

Tablo 2. Katılımcıların Konumuna ve Bulunma Amacına Göre Dağılımları

	Konumu			P*
	Bostan Mah.	Çukur Mah.	Toplam	
Bulunma amacı				
Çalışanlar	11 (68,8)	6 (66,7)	17 (68)	1,000
Oturanlar	5 (31,3)	3 (33,3)	8 (32)	

*Fisher exact test, n (%)

Katılımcıların konum ve bulunma amacına göre mahallelerde bulunma süresi Tablo 3'te ifade edilmiştir. Çalışmada "ortalama bulunma süresi," bulunma amacı değişmeksizin çalışanları ve oturanları (ikamet edenleri) kapsamaktadır. Çalışmada "oturanların ortalama süresi," bulunma amacına bağlı olarak yalnızca mahallede ikamet edenleri kapsamaktadır; çalışanlar bu kapsamda değerlendirilmemektedir.

Bostan ve Çukur mahallelerinde çalışanların ortalama bulunma süreleri arasında istatistiksel olarak fark vardır ($p=0,001$). Bostan Mahallesi'nde en çok bulunma süresi 20 yıl, en az bulunma süresi ise 6 yıldır. Bostan Mahallesi'nde ortalama bulunma süresi 12 yıldır. Çukur Mahallesi'nde en çok bulunma süresi 25 yıl, en az bulunma süresi ise 9 yıldır. Çukur Mahallesi'nde ortalama bulunma süresi 20,5 yıl olarak hesaplanmıştır. Oturanların ortalama süreleri mahallelere göre farklılık göstermemektedir ($p=0,560$). Bostan Mahallesi'nde oturanların ortalama süresi 10 yıl iken, Çukur Mahallesi'nde oturanların ortalama süresi 11,3 yıl olarak belirlenmiştir. Çukur Mahallesi'nde ise çalışanlar ile oturanların ortalama süreleri arasında fark vardır ($p=0,004$). Çalışanların ortalama bulunma süresi 20,5 yıl iken, oturanların ortalama bulunma süresi 11,3 yıl olarak belirlenmiştir. Mahalle ayrımı yapmadan ortalama bulunma süresi çalışanlarda 15 yıl ($\pm 5,7$) iken, oturanlarda 10,5 yıl ($\pm 2,8$) olarak belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise ortalama bulunma süresi 13,6 yıl ($\pm 5,3$) iken, Bostan Mahallesi için genel bulunma süresi 11,4 yıl ($\pm 3,9$), Çukur Mahallesi için ise 19 yıl ($\pm 5,4$) olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Konum ve Bulunma Amacına Göre Mahallerde Bulunma Süresi

	Konumu		Test İstatistiği	p*
	Bostan Mah. Bulunma Süresi (Yıl)	Çukur Mah. Bulunma Süresi (Yıl)		
Bulunma amacı				
Çalışanlar	12,0 $\pm$ 4,2	20,5 $\pm$ 3,4	-4,227	0,001
Oturanlar	10,0 $\pm$ 3,3	11,3 $\pm$ 2,1	-0,616	0,56
Test İstatistiği	0,935	4,154		
p*	0,365	0,004		

*Bağımsız örnekler t testi; ortalama $\pm$ s.sapma

Taksim 360 projesinin mahallelere göre fiziksel sınır oluşturma sonuçları Tablo 4'te ifade edilmiştir. Fiziksel sınır oluşumu mahallelerin konumları nedeniyle farklılık göstermektedir ($p<0,001$). Bostan Mahallesi'nde Taksim 360 projesi fiziksel sınır oluşturmazken, Çukur Mahallesi'nde sınır oluşturma oranı %66,7'dir (Tablo 4). Bostan Mahallesi kullanıcıları sözlü olarak Taksim 360 projesinin tamamlanmadığından ve onları etkilemediğinden bahsetmiştir.

Araştırmacı tarafından yapılan gözlem ve alan çalışması sonucu Tarlabası Bulvarı ve Kurtuluş Deresi Caddesi'nin fiziksel anlamda bu bölgede en belirgin sınır olduğu görülmüştür. Tarlabası Bulvarı, Tarlabası'yı Beyoğlu'ndan ayıran ilk fiziki sınır olurken, Kurtuluş Deresi Caddesi üzerine oteller ve ofislerin yapılmasıyla bu alanı Dolapdere'den keskin bir şekilde ayırmaktadır. Bostan ve Çukur Mahallelerinde "Tarlabası Bulvarı ve Kurtuluş Deresi Caddesi'nin fiziksel sınır oluşturma oranı %100 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. Taksim 360 Projesinin Mahallelere Göre Fiziksel Sınır Oluşturma Sonuçları

	Konumu		p*
	Bostan Mah.	Çukur Mah.	
Taksim 360 projesi			
Sınır görmeyenler	16 (100)	3 (33,3)	<0,001
Sınır görenler	0 (0)	6 (66,7)	

Taksim 360 projesinin mahallelere göre sosyal sınır oluşturma durumu Tablo 5'te ifade edilmiştir. Mahallelere göre sosyal sınır oluşumu, mahallelerin farklı konumlarda olması, projenin Çukur Mahallesi'nde bulunması nedeniyle farklılık göstermektedir ($p=0,037$). Bostan Mahallesi'nde Taksim 360 projesi sosyal sınır oluşturmazken, Çukur Mahallesi'nde sosyal sınır oluşturma oranı %33,3 olarak belirlenmiştir. Araştırmacı, Taksim 360 projesinin bulvarın yanı başına eklenmesiyle oluşan bariyerin bu sınırı mekânsallaştırdığı, bu nedenle proje çevresinden uzaklaştıkça ayrıştırıcı sınırların görülmediğini öngörmektedir.

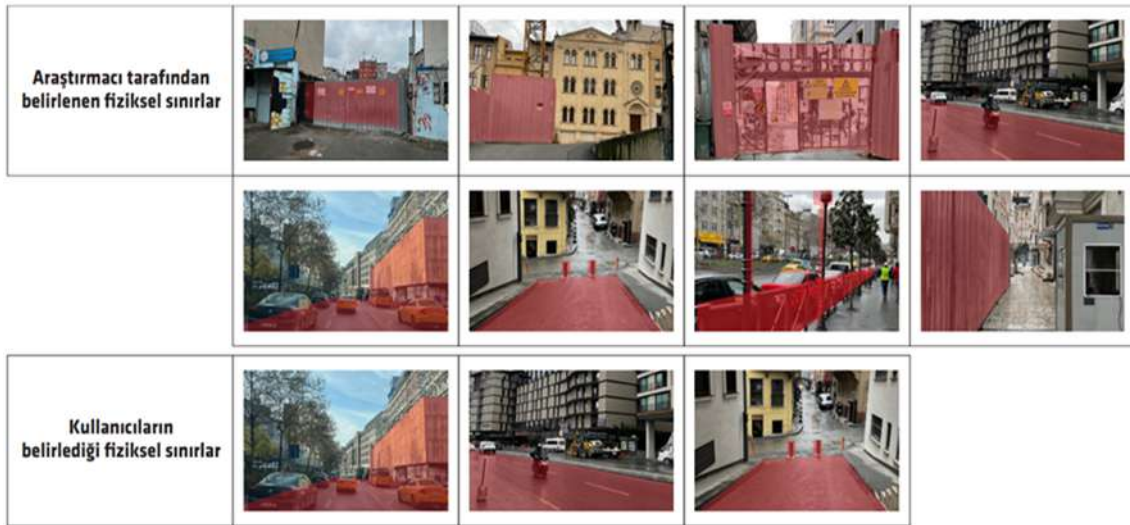
Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde sosyal sınırlar net biçimde görülmezken, alan çalışmasında kullanıcılar kimin hangi tarafa ait olduğunu kesin olarak belirtmektedir. Burada sosyal görünürlük öne çıkmaktadır.

“Serdar Ömer Cad. Geniş Yokuş Sokak Arası” sosyal sınır oluşturma durumu mahalleler arasında farklılık göstermemektedir ($p=0,602$). Bostan Mahallesi'nde “Serdar Ömer Cad. Geniş Yokuş Sokak Arası” sosyal sınır oluşturma oranı %87,5 iken, Çukur Mahallesi'nde sosyal sınır oluşturma oranı %77,8 olarak belirlenmiştir (Tablo 5). Bostan Mahallesi Dolapdere tarafı ve Geniş Yokuş Sokak-Tarlabaşı arası oranı her iki mahallede %100 olarak belirlenmiştir.

Tablo 5. Mahallelere Göre Sosyal Sınır Sonuçları

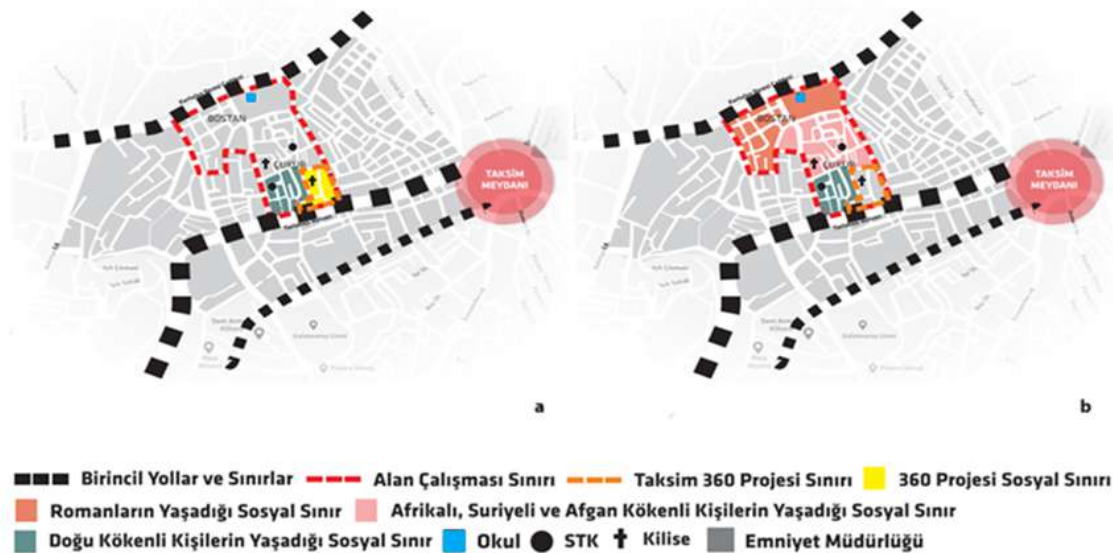
	Konumu		Test İst.	p*
	Bostan Mah.	Çukur Mah.		
Taksim 360 projesi				
Sınır görmeyenler	16 (100)	6 (66,7)	---	0,037
Sınır görenler	0 (0)	3 (33,3)		
Serdar Ömer Cad. Geniş Yokuş sok. Arası				
Sınır görmeyenler	2 (12,5)	2 (22,2)	---	0,602
Sınır görenler	14 (87,5)	7 (77,8)		

Araştırmacı tarafından yapılan literatür taraması ve gözlemlerin sonucu ile Tarlabaşı Semti kullanıcı sınır görüşme formları sonucunda çıkan veriler arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Çalışma alanı içinde araştırmacı için fiziksel sınır olarak görülen kilise, okul vb. yapı ve çevrelerindeki sınır elemanları hiçbir kullanıcı için öncelikle fiziksel bir sınır oluşturmamaktadır. Tüm katılımcıların ve araştırmacının ortak fiziksel sınırları Kurtuluş Deresi Caddesi ve Tarlabaşı Bulvarı'dır. Sadece Çukur Mahallesi'ndeki katılımcıların %66,7'si, araştırmacı gibi 360 projesinde yer alan sınır elemanını fiziksel sınır olarak görmektedir (Şekil 10).



Şekil 10. Araştırmacı ve Kullanıcıların Belirlediği Fiziksel Sınırlar (Yazıcı, 2023)

Görünmez sınır olan sosyal sınırlar, orayı gözlemleyen biri için net olmasa da orada yaşayan ya da çalışan katılımcılar, kimlerin hangi alana ait olduğunu kesin olarak bilmektedir Araştırmacı tarafından Çukur Mahallesinde yer alan 360 projesi ve Çukur Mahallesinin Geniş Yokuş Sokağına kadar olan kısmında sosyal sınır gözlemlenmiştir. Katılımcıların hepsi sosyal sınırları net olarak belirtmiştir. Bostan Mahallesinin Dolapdere tarafı çoğunlukla Romanların yaşadığı, Kurtuluş Deresi Caddesi ve Tarlabası Bulvarı arasında kalan orta bölgede Afrikalı, Suriyeli ve Afgan kökenli kişilerin olduğu, Taksim 360 Projesi çevresinde ise Mardin, Siirt, Diyarbakırlı doğu kökenli vatandaşların olduğu bölgeler sosyal sınırlarla ayrılmıştır (Şekil 11).



Şekil 11. (a) Araştırmacının Belirlediği Sosyal sınırlar. (b) Kullanıcıların Belirlediği Sosyal Sınırlar

6. Değerlendirme ve Sonuç

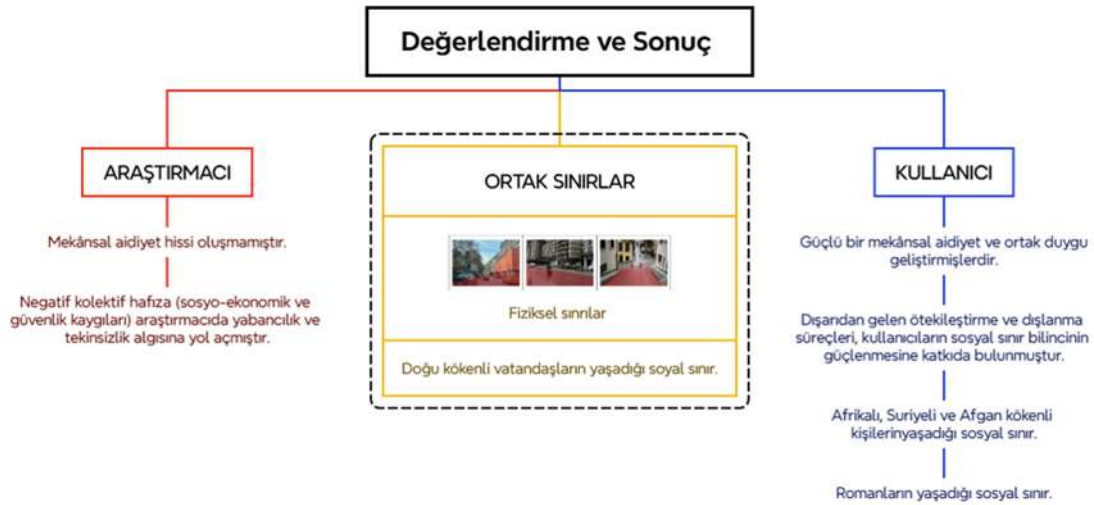
Kamusal alanlar, kentin sosyal, ekonomik ve mekânsal dinamikleri tarafından şekillenir. Bu nedenle Tarlabası'nda geçmişten günümüze kadar yapılmış birçok değişim, bölgede fiziksel yapının yanı sıra sosyal yapının da değişimine neden olmuştur. Bu değişimlerin

kamusal alana olan etkisi de net bir şekilde görülmektedir. Kentlerin hızlı dönüşümü ve kent dokusunun hızla parçalanması, mekânın oluşumunda alan ve sınır oluşumu kavramları tartışmalarına da neden olmuştur.

Çalışma alanı olarak belirlenmiş Çukur ve Bostan Mahalleleri, fiziksel ve sosyal olarak görünen ve görünmeyen, içinde birçok sınır kavramı barındıran kentsel bir dokuya sahiptir. Analizlere bakıldığında yaşanan toplumsal olaylar ve dönüşümler, bu bölgede farklılıklar oluşturmuş; Çukur ve Bostan Mahallelerinin iç kısımlarında, kamuya kapalı olan yüzlerinde, yabancılara ve kendi içlerindeki farklılıklarına tanıdık bir sosyal algı meydana getirmiştir. Mahallelerin kamuya açılan yüzlerinde ise farklılıklar ve yaşam biçimi, dışarıda tutulmak istenen bir algı olmuştur. Araştırmacının verileriyle, yapılan alan çalışmasının sonuçları arasında farklılıklar görülmektedir; Çukur ve Bostan Mahallesinin kamuya dönük yüzlerinde dışarıdan kullanıcılar tarafından ötekileştirme, mekânsal olarak dışlanma mevcuttur.

Çalışma alanında araştırmacı tarafından sosyal ve simgesel görünmeyen sınır türleri tespit edilmiştir. Bu sınırlar, bölgenin farklı kültür ve etnik kökenlere sahip karmaşık yapısı içinde oluşmuş ötekilik algısı, dışlanma ve içirme kavramları üzerinden okunabilmektedir. Görünür sınırlar ise fiziksel sınırlar olarak kentsel müdahalelerle oluşmuştur. Tarlabaşı Bulvarı yapımı için 370 yapının yıkımı sonrasında Taksim 360 yenileme projesi en keskin sınırdır. Alan çalışması sonucunda Taksim 360 projesinin henüz tamamlanmadığından, yenileme alanı dışında kalan Bostan Mahallesindeki katılımcılar için henüz sınır oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Bu kentsel dönüşüm projesi, kamusal yüz oluşturmakla birlikte erişim kontrolü ve sonradan gelecek olan sosyal gruplara net sınırlar oluşturmuştur. Proje etapları tamamlandıktan ve hepsi kullanıma açıldıktan sonra bu sınırların Bostan Mahallesinde de görünmeye başlanacağı ve sınırın tüm alan için fiziksel ve sosyal olarak derinleşeceği öngörülmektedir. Yenileme projesinde kullanıcı profili, bu bölgede yaşayan kullanıcılardan sosyo-ekonomik nedenlerle farklı olacaktır. Bu nedenle sadece mekânsal olarak değil, oluşan sosyo-ekonomik sınırla bölgenin bir kez daha bölüneceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak, araştırmacı ve katılımcı arasında deneyimsel ve gözlemsel farklılıklar görülmüştür. Araştırmacının bölgeyle arasında sosyal, fiziksel ve ekonomik olarak herhangi bir ilişkisi olmadığından bölgeye karşı mekânsal bir aidiyeti oluşmamıştır. Ayrıca tarihsel süreç içinde bölgeye karşı oluşan negatif kolektif hafıza (sosyo-ekonomik, güvenlik) nedeniyle araştırmacıda tekinsizlik algısı oluşmuştur. Katılımcıların ise uzun süredir bu alanda ikamet ediyor ya da çalışıyor oluşu, benzer sosyo-ekonomik statüye sahip olması, zamanla bu bölgede mekân ve birey arasında mekânsal aidiyet duygusu oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca bölgede farklı etnik grupların olması, grupların kendi içlerinde sosyal sınır oluşumuna da neden olmuştur. Bu nedenle burada uzun zamandır yaşayan ve ikamet eden katılımcıların mekâna ve çevreye karşı öznel olsa da dışı karşı ortak bir duygu, dolayısıyla sınır bilinci gelişmiştir. Dışarıdan biri için, Çukur ve Bostan Mahalleleri fiziksel olarak sadece ana yollarla ayrılmış bir bütün gibi gözükse de bu bölgede yaşayanlar için farklı ölçeklerde sosyal sınırlarla ayrılmıştır (Şekil 12). Bu nedenle, bu tür kentsel mekânlarda dönüşümler, tarihsel süreç içinde yaşayanlarıyla bütünleştirici bir mimarlık anlayışıyla yapılmalıdır. Aksi takdirde dışarıdan yapılan her yenilik ayrıştırıcı ve bölücü olacaktır



Şekil 12. Araştırmacı ve Kullanıcı Sınır Değerlendirme Diyagramı

Katkı Oranı

Bu çalışmanın konsepti, tasarımı, kaynak araştırması, veri toplama ve/veya işlenmesi, analiz ve/veya yorumlanması, literatür taraması ile yazım süreçleri Burcu Yazıcı tarafından yürütülmüştür. Çalışmanın denetimi, eleştirel incelemesi ve danışmanlığı Yasemin Erkan Yazıcı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

“Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.”

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. İlgili Araştırma İstanbul Kültür Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 05.05.2023 tarihli 2023/57 sayılı karar izni ile yapılmıştır.

Kaynaklar

- Antonsich, M. (2010). Searching for belonging – an analytical framework. *Geography Compass*, 4(6), 644–659. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x>
- Bourdieu, P. (2021). Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi. D. Fırat, G, Berkkurt, (Çev.). Ankara: Nika Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Demirel, F., & Çakmak, E. K. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Pegem Akademi.
- Colomina, B. (2017). Mahremiyet ve Kamusalılık: Kitle İletişim Aracı Olarak Modern Mimari. (A. U. Kılıç, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Demirci, Y. (2019). Korkulan Mahalleler: İstanbul’da Tekinsizlik, Tarla başı Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Doğrucan, P. (2016). Tarlabaşı Kentsel Dönüşüm Projesi'nin Sanatçı Çalışmaları Üzerinden Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erşan, R. R., & Demirarslan, S. (2023). Mekânda duyu kullanımı ve mimarlık fenomenolojisi: Tadao Ando örneği. *Ulakbilge*, 11(82), 235–247. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-11-82-03>

Göker, M. (2014). Tarlabaşı Bölgesinin Kamusal Mekân Açısından değerlendirilmesi: Tarlabaşı Yenileme Projesi Öncesi ve Sonrası. (Yüksek lisans, tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gür, Ş.Ö. (1996). Mekân Örgütlenmesi. Trabzon: Gür Yayınları.

Heidegger, M. (2004) Varlık ve Zaman, (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayanları. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi:1927)

Jacobs, J. (2017). Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı. (Çev. B. Doğan). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1993)

Lefebvre, H. (2014). Mekânın Üretimi. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayınları.

Lynch, Kevin, 2011, Kent İmgesi, (çev.) İrem Başaran, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s.51-92.

Marcuse, P., (1999). Walls of Fear, in Ellin, N. Architecture of Fear, Princenton Architectural Press, New York, 110-114.

Merleau-Ponty, M. (2017). Dünyamız tamamlanmamış bir eser... (Ö. Aygün, Çev.). *Maurice Merleau-Ponty*, Sayı 88, 20-28. Yapı Kredi Yayınları.

Norberg-Schulz, C. (1980). Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture. Rizzoli, New York.

Özçam, I. (2022). Fenomenolojik yaklaşımın mimaride tasarımcı kimliği ve malzeme kullanımı üzerinden okunması. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi / Journal of Architecture and Life*, 7(2), 503–523. <https://doi.org/10.26835/my.1052777>

Polatoğlu, Ç., (2012). Mimarlıkta Görsel Etki Değerlendirme Yöntem ve Teknikleri. İstanbul: Ytü.

Relph, E. (1976). *Place and Placelessness* (s. 45-50). London: Pion.

Simmel, G., 1994. The Metropolis and Mental Life, in Rethinking Architecture, Ed. Leach, N., Routledge, London and New York.

Stavrides, S. (2016). Kentsel Heterotopia Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru. (A. Karatay, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Solak, E. (2017). Aidiyet ve mekân olarak sokaklar: Balıkesir örnek olayı. *Manas Journal of Social Studies*, 6(1), 19-34.

Türkün, A., Sarioğlu, A., Şen, B., Uysal, B., Ö., Kaya, E., Türkmen, H., Yapıcı, M., Aslan, Ş., 2014. Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ünlü, A., Alkışer, Y., Edgü, E., Ocakçı, M., Apak, S., Ülken, G., . . . Özden, T. (2003). Avrupa Birliği Uyum Programları Kapsamında Pilot Bölge Olarak Beyoğlu Çöküntü Alanlarının Aktif Kullanım Amaçlı Rehabilitasyonu Projesi Kesin Analiz Raporu. İstanbul: İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama-Araştırma Merkezi.

Wölfflin, H. (2015). Mimarlık Psikolojisine Öndeşimler. Janus Yayınevi, İstanbul.

Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(3), 1–9.

Yazıcı, B. (2023). *Tarlabaşı'ndaki kentsel dönüşüm örneği* [Fotoğraf]. Kişisel arşiv.

Yiğit, G. (2011). Kentsel yenileme ve İstanbul: Tarlabaşı örneği (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yurdakul, F.C. (2020). Mimarlıkta Estetik Algı ve İnsan Nörolojisinin Etkisi. Yapı Dergisi: <https://yapidergisi.com/mimarlikta-estetik-algi-ve-insan-norolojisinin-etkisi/>

Zahavi, D. (2020). Phenomenology: The basics. Routledge.

İnternet Kaynakları

Url-1: <https://kentrehberi.beyoglu.bel.tr/>, Erişim tarihi: 8/12/2022.

URL-2:

<https://www.facebook.com/groups/eskiistanbulfotoğraflari/posts/10163990279948986/>, Erişim tarihi: 11/04/ 2025.

Gated Communities as Urban Reproduction Practice: Semiotic Analysis from Istanbul**

Sevim SEYHAN AYTEN^{1*}

Abstract

This study is motivated by the design of urban spaces that distill the genetic codes of historical and cultural accumulations, geographical features, and architectural forms into a minimal formula, which is then transcendently reproduced in a different context beyond time and place. In postmodern consumer society, decontextualized and redefined images, emptied of their original meaning, have been commodified as alluring objects of desire. In a consumer society where needs evolve into desires, gated communities also serve as a form of urban intervention embodying a practice of reproduction. This study focuses on the design and marketing strategies of gated communities shaped by consumer culture, alongside the displaced spatial structure they create within the city. This structure arises from the commodification of history, physical geography, and cultural traces, which are reconstituted in a hyperreal space reminiscent of a theatrical stage. This study aims to critically reframe gated communities within a theoretical framework, analyzing them through the lens of hyperreality, with a particular focus on imitation and displacement. It seeks to reveal the reflections of postmodern consumption indicators in the production of gated communities and their urban spatial effects. For the field research, gated communities in Istanbul that instrumentalize the reproduction of images from diverse contexts, -such as Venice, the Bosphorus, and Tuscany- through an imitation of life narrative were selected. A semiotic analysis was conducted to examine the internal dynamics, marketing strategies, and spatial characteristics of these gated communities. The verbal, written, and visual materials obtained from promotional brochures, advertising films, catalogs, websites, and real estate portals constitute the basis for the semiotic analysis. In this direction, a critical reading has been developed by discussing displacement in gated communities, formed through the reproduction of place via the imitation of images.

Keywords: Displacement, Gated Communities, Hyperreality, Imitation, Semiotic Analysis

¹ Erciyes University, Architecture Department, Kayseri, Türkiye. (ORCID ID: 0000-0002-6159-2180)

*Corresponding Author / İlgili yazar: sayten@erciyes.edu.tr

** This article is extracted from my doctorate dissertation entitled "A Critical Reading on Gated Communities in the Context of the Place and Identity Issue", supervised by Prof. Dr. F. Zeynep AYGEN (Ph.D. Dissertation, MSGSÜ, İstanbul, Türkiye, 2021)

Received Date / Gönderim Tarihi: 14.11.2024

Accepted Date / Kabul Tarihi: 24.02.2025

Kentsel Bir Yeniden Üretim Pratiği Olarak Kapalı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örnekleri Üzerinden Göstergebilimsel Çözümleme

Öz

Bu çalışmanın motivasyonunu; zaman ve yerötesi aşkınlıkta tarihi ve kültürel birikimlerin, coğrafi özelliklerin ve mimari biçimlerin genetik kodlarının minimal bir formüle indirgenerek başka bir bağlamda yeniden üretilmesi ile tasarlanan kentsel mekanlar oluşturmaktadır. Postmodern tüketim toplumunda, kendi bağlamından koparılan, özgün anlamından arındırılan ve yeniden tanımlanan imgeler, baştan çıkarıcı bir arzu nesnesi olarak metalaştırılmıştır. İhtiyaçların arzuya evrildiği tüketim toplumunda, kapalı konut yerleşmeleri de bir yeniden üretim pratiği olarak kentsel müdahalenin alanını oluşturmaktadır. Bu çalışma, tüketim kültürü tarafından şekillendirilen kapalı konut yerleşmelerinin tasarımı ve pazarlama stratejileri ile kent içinde yarattıkları yerinden edilmiş mekânsal yapıya odaklanmaktadır. Bu yapı, tarihin, fiziksel coğrafyanın ve kültürel izlerin metalaştırılması yoluyla inşa edilmekte ve teatral bir sahnede hipergerçek bir mekânda yeniden üretilmektedir. Çalışma, kapalı konut yerleşimlerini, özellikle taklit ve yersizleşme sorunsalı çerçevesinde, hipergerçeklik perspektifinden analiz ederek kuramsal bir çerçevede eleştirel bir bakış açısıyla yeniden konumlandırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, postmodern tüketim göstergelerinin kapalı konut yerleşmelerinin üretimindeki yansımaları ve kentsel mekânsal etkilerinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Alan araştırması kapsamında, Venedik, İstanbul Boğazı, Toskana gibi farklı bağlamlardan alınan imgelerin yeniden üretimini taklit bir yaşam kurgusu üzerinden araçsallaştıran, İstanbul'da yer alan kapalı konut yerleşmeleri seçilmiştir. Seçilen kapalı konut yerleşmelerinin içsel dinamiklerini, bir meta olarak pazarlama stratejilerini ve mekânsal özelliklerini deşifre etmek amacı ile göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Tanıtım broşürleri, reklam filmleri, kataloglar, web siteleri ve emlak portalleri üzerinden yapılan tarama ile ulaşılan sözlü, yazılı ve görsel bilgiler göstergebilimsel çözümlemenin materyalini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, imgelerin takliti ile yerin yeniden üretilmesi sonucu oluşan kapalı konut yerleşmelerine yersizleşme tartışması üzerinden eleştirel bir okuma geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yersizleşme, Kapalı Konut Yerleşmeleri, Hipergerçeklik, Taklit, Göstergebilimsel Çözümleme

1.Introduction

This study examines gated communities as problematic reflections of global capitalism, neoliberal urbanization policies, and postmodern consumption practices. Additionally, it explores spatial formations imbued with artificial meanings through the concepts of imitation and territorialization. Furthermore, the study critically analyzes the marketing techniques and architectural design features of gated communities, which are identified as urban spatial outcomes of consumption culture. The study highlights the issue of territorialization, which is shaped by thematic fiction that reproduces and imitates architectural (historical and/or regional) images.

Postmodern consumer culture produces hyperreal spaces and thematic life fictions by commodifying images from different times and contexts, thus intervening in urban space. Consequently, deterritorialization forms the theoretical foundation of this study.

The literature on gated communities covers a wide range of topics, including their history, typologies, the diverse reasons behind their emergence in different geographies, and the social and spatial segregation they generate in urban settings. "Although gated communities were initially designed in response to security concerns arising from the heterogeneous structure of the neoliberal city, they are now widely recognized as marketing products that promise status and prestige" (Sinirlioğlu, 2018, p.86). In general, gated communities have been addressed as a result of the establishment of social hierarchies and a concrete manifestation of forms of social inequality.

The aim of this study is to develop a critical reading of gated communities as a phenomenon that shapes discourses of existence. This encompasses not only aspects of security, prestige and social similarity but also their alignment with postmodern consumption habits in the global context. Gated communities, which have been a focal point in urban studies due to the social and spatial segregation they cause in cities, also introduce issues such as imitation, territorialization, fragmentation of urban collective memory and the reproduction of space.

According to Güzer (2007), 'place' constitutes the fundamental element of architecture and the basis of existence. Every architectural evaluation and meaning attributed to an architectural product is subject to reinterpretation and alternative readings within its shaping context. This study discusses the loss of depth caused by consumer culture and the placelessness resulting from the reproduction of spaces as simulations, detached from their original context with a misleading appeal, within the framework of imitation.

In the theoretical framework of this study, gated communities are examined under the concept of hyperreality, due to the mobility of images across space and time. The factors contributing to this beyond-reality situation are explored through the concepts of imitation, pastiche and thematic life fictions, with the image being regarded as a seductive object. The spatial effects of these developments in the city are discussed under the heading "Gated Communities and Deterritorialization."

The sample consists of gated communities, with the first of its kind, Bosphorus City, constructed in Turkey in 2012. The selection was based on factors such as the number of users, physical size, impact on the city and the reproduction of the image through commodification. Accordingly, gated communities in Istanbul were selected for their use of thematic life fictions that reproduce images of different contexts, such as Venice, the Bosphorus and Tuscany, as representations of Mediterranean life.

Semiotic analysis is needed using verbal, written and visual materials to decipher the utopian discourses, physical formations and presentation methods of gated housing settlements produced with image-oriented signs as objects of desire. The spatial connection to the city was discussed by analyzing the language of imitation created through the semantic expression of the images. In order to decipher the internal dynamics and characteristics of the selected gated communities, the information gathered from advertising films, promotional brochures, catalogs, websites and real estate portals constitutes the material of the analysis. This process aims to identify the codes hidden behind these indicators, allowing for the spatial reflections of the entire theoretical framework to be linked. Consequently, this study develops a critical reading of gated communities within the theoretical context of image reproduction, which is further tested through field research.

1.1. Neoliberalism and Urbanization

As globalization and capitalism have expanded, neoliberal policies have progressively supplanted the Keynesian approach, bringing about significant transformations in urbanization practices. As David Harvey (2012, p.5) notes, "capitalism needs urbanization to absorb the surplus products it constantly produces." Harvey (1985, p.14) further argues that capital's secondary cycles materialize in space through investments, shaping the production, transformation, and consumption of the built environment. This process has intensified competition among market forces in shaping urban spaces. Featherstone (1996, p.107) highlights that "under global conditions of intensified competition and the freeing of market forces for investment and capital flows, cities have become more entrepreneurial and aware of their image and the ways in which this image translates into jobs for the local economy." Lefebvre (2011, p.326) similarly points out that "not only has capitalism laid hold of pre-existing space of the Earth, but it also tends to produce a space of its own." In line with this, Mayer (2012, p.14) argues that "capitalist cities have long served as spaces for envisioning and indeed mobilizing toward, alternatives to capitalism itself, its associated process of profit-driven urbanization and its relentless commodification and re-commodification of urban spaces."

With globalization, nation-states have been replaced by "global cities," positioning multinational capital as an active agent in the production of urban space. According to Harvey (2009, p.56), "the difference in the abilities of cities to respond to change are a major source in generating spatial inequalities." These inequalities manifest as regional instabilities, urban concentration and spatial disparities (Turner, 2002, p.15).

Practices such as gentrification and displacement, especially in rent-driven urban spaces, have triggered social and spatial issues, including urban inequalities, segregation, otherization, fragmentation and disjunction. Additionally, in the competitive arena of global cities, capital markets have commodified urban spaces, transforming them into objects of consumption and turning urban images into instruments of design and marketing.

In an era where images are consumed as signs, a socio-cultural structure emerges, commonly referred to as the consumption/spectacle society. In this context, consumption codes, influenced by media and information technologies, become determinants of identity and significantly affect urban space. According to Erol (2013), "in this new affect emerging in lifestyle, space also takes on various roles. Among these spaces, gated residential communities are expected to be consumed as a marker of a certain class and social and economic power, while simultaneously separating their inhabitants from the rest of society." Forms that have transformed into consumption objects serve as the visible face of the cultural and subcultural realities behind symbols, encompassing much more critical societal debates in the background. Undoubtedly, within the history of neoliberal urbanization, architectural practices can be examined in a multilayered manner, considering social, cultural, political, economic, and psychological dimensions. However, this study examines the urban spatial structure shaped by the commodification of urban imagery within the global capital market, analyzed through the lens of postmodern consumption. It can be seen that under the influence of the postmodern consumption concept, different forms of reality are reproduced in the 'global limitlessness' through images and integrated into the circulation of capitalism. Consequently, it can be argued that the postmodern individual's consumption desires construct a lifestyle and urban environment interwoven with signs and realities.

2.Gated Communities in the Shade of Hyperreality

In consumer society, which perceives illusion as reality through representations of the unreal, Baudrillard defines hyperreality as ‘the generation by models of a real without origin or reality’—a form of simulation (Baudrillard, 1994, p.1). He argues that contemporary society is shaped by postmodern processes, where ‘late capitalism surrounds individuals with an endless play of signs, images, and simulations,’ immersing them in hyperreality.

The postmodern consumer society has created a transcendental space between reality and simulation. This space, which is a means of making the consumption environment magical, “like a distorted image reflected in a convex mirror”, “resembles a ridiculous reflection” of the reality it simulates, swallows and artificializes the real (Baudrillard, 2019, p.11). As an imaginary construct, hyperreality surpasses the reality it replaces by masking and replicating its flaws.

According to Baudrillard, there are different levels of relationships between reality and image. Simulacrum is formed at the level where the image is a reflection of reality, where the image changes and conceals reality, where the image hides the absence of reality and finally where it replaces reality. This last level of relationship that the image establishes with reality creates simulations that are devoid of self-existent imagination, produce themselves synthetically and pretend to possess realities that they do not possess, rather than rational reality.

The simulation, through the miniaturization of reality, reduces cities to their smallest dimensions via a memory that belongs to no one and forgets nothing (Baudrillard, 1994, p.72). In this reduction, where the boundaries between reality and fiction blur, the disconnection between the molecules of the genetic code has fostered a new social order, resulting in fragmentation in urban spaces. This simulated universe, formed by images endlessly reproduced in infinite numbers, circulates globally through media and mass communication technologies. Sarup (1993, p.169) argues that media practices reshape our perceptions of space and time by layering images and signs, ultimately constructing an illusion of reality. Baudrillard describes this as the loss of subjectivity, where the content of reality is emptied and replaced by pure objectivity (Baudrillard, 2016, p. 129). Gated communities embody their design concepts, marketing discourses and thematic constructs through the reproduction of images via real signifiers within cross-border hyperreal spaces.

According to Baudrillard (1994, p.92), the absorption and meaninglessness of everything on the surface, called advertising, seduces people into a surprising hyperreality. Signs that have been decontextualized and reproduced and transformed into objects of collective consumption have lost their significance and meaning.

2.1.Seductive Effect of Image in Gated Communities

The postmodern consumption paradigm, proliferating globally through communication networks, media influence, and globalization, is propelled by new production methods. Within this process, the symbolic value of commodities overtakes their use value, with images serving as the primary catalyst for consumption desire. Hays (2015, p.65) asserts that ‘...the object is severed from its use value, transforming into a mere signifier of monetary exchange; the objective now is to dialectically redefine its hollowed-out components and imbue them with new meanings.’ Images, detached from their original context and loaded with new meanings, stimulate desires through deceptive signs.

In contemporary society, the image, evolving alongside consumption and signification, accrues to the extent that it functions as capital. Condensing the entirety of a spatial image into a singular representation renders it an object of desire—a commodified entity within the phantasmagoric domain of hyperreality.

Eisenman states, “on closer inspection, these objects reveal that they contain nothing; they are solid, lifeless blocks that seem to have been formally added to the context. On the ground, there is a trace of their movement, of their disjunction from life. They leave traces, pointing to the absence of their previous existence. Their presence is only an absence” (Eisenman, 1980, as cited in Hays, 2015, p.65). The image, stripped of its content and recontextualized with mere formal references, is commodified by anchoring it to the absence of the reality it once represented.

2.2.The Journey of the Image Beyond Time in Gated Communities

In postmodern consumer society, the reproduction of place transcends borders, accompanied by the revival of urban experiences and lives that have left traces in memory throughout history. The manipulation of history and its transformation into a desirable commodity for consumption create a sense of timeless transcendence between the past and the present. George Ritzer defines the blurring or disappearance of boundaries in time and space as “implosion” (Ritzer, 2010, p.115). These implosions contain indicators that serve to re-enchant the desire to consume by destroying the boundaries of time in postmodern consumer societies.

“According to Baudrillard, all things are capable of melting not only into each other, but also into a single huge, undifferentiated mass (a kind of black hole)” (Baudrillard as cited in Ritzer, 2010, p.168). Ritzer interprets this phenomenon as an ‘inability to differentiate’. The blurring of boundaries fosters similarity rather than differentiation. In postmodern consumer societies, the spectacle and phantasmagoric manipulation of time construct a re-enchanted world of consumption that appears limitless.

Reinhold Martin comments on the rapid dissemination of architectural styles and visual codes circulating within the global economy of architectural production and consumption, stating that an architectural project is therefore any work in which what may once have been threatens, in the present, to return transfigured at some unspecified future time. “In this light, architecture appears as a cipher in which is encoded a virtual universe of production and consumption, as well as a material unit, a piece of that universe that helps to keep it going” (Martin, 2010, p.11).

Cities are shaped by the accumulation of spatial traces of time, arranged in layers, side by side, or on top of each other. Eisenman argues that “architecture in the present is seen as a process of inventing an artificial past and a present without a future” (as cited in Hays, 2015, p.55). In line with this view, cities emerge as fragmented patterns of imposing images that evoke timeless interactions and historical references that are independent of the experienced moment. Urban spaces shaped by such images are constructed as collages of fragments, each reflecting different temporalities that either transcend time or bridge distinct periods. In gated communities, historically referenced images of the past are reproduced as commodified objects that fuel consumer desire.

2.3. Imitation and Pastiche in Gated Communities

The multicultural, fragmented, and layered structure of contemporary postmodern production practices can be described as 'pastiche'. The term 'pastiche', derived from the French word of the same spelling, is defined as 'a work of art created by imitating the works of other artists' (TDK). Jameson (2011) identifies pastiche as a universal strategy of postmodernity, describing it as the imitation of original cultural accumulations. According to Jameson, pastiche emerges as a patchwork of fragments resulting from the plundering of history and the past through nostalgia (Jameson, 2011, p.80). This process reflects the hybrid condition produced by interweaving formal and cultural codes within interdisciplinary platforms such as art, literature and architecture.

Defined by the relationship between form and imitation, pastiche refers to all kinds of commonalities in predecessor and successor structures that reflect the characteristics of a period, region and style (Büyükçam & Zorlu, 2018, p.489). Thus, an eclectic and heterogeneous structure is formed by assembling decontextualized images. "In this context, pastiche is an element of an eclectic composition that contains phenomena such as old-new as a patch-work, in which ideas or opinions are brought together in a random, chaotic, disorganized, collage-like manner" (Rosenau as cited in Şahin, 2016, p.116).

"Pastiche has been accepted as the basic formal feature and universal practice of postmodern urbanization processes" (Duvall as cited in Özkan Eren, 2013). The multi-layered reproduction of pastiche is closely linked to the production of the spatial structure in contemporary cities. Ritzer (2000, p.199) defines pastiche as the 'spectacle use' produced by new forms of consumption through the 'implosion of past, present, and future'. He identifies Disneyland, a timeless entertainment center, as one of the most prominent examples of this phenomenon. Similarly, the thematic fiction produced through an imitation-based approach in gated communities can also be regarded as a form of pastiche. Sarup (1993, p.158) defines pastiche, which is evident in the spatial formation and urban impact of gated communities, as "a superficial postmodern mode of production without depth."

According to Uğur Tanyeli (2017, p.220), images that are free from cultural contexts and connections can exist everywhere, even as they lose their meaning. "Loss of meaning, freedom of circulation and commodification are closely connected to each other. In other words, images circulate as they are commodified, lose their meaning as they circulate and continue to circulate as they lose meaning.

Soja, while explaining the urban transformation process in the postmodern city, emphasizes the virtual city image, which consists of hyperreal and simulacrum spaces that affect our urban life experience through simulations of the real World (Soja, 2002, p.290). This virtual environment is presented to the consumer's experience through advertising and media channels and the desire to consume is stimulated through signs as a tool.

The issue of imitation in architecture has been ongoing throughout history. What is meant by 'imitation' in this study is not an architectural approach that is built on the codes of its predecessors, where a priori knowledge and ways of doing shaped by architectural knowledge and doctrine are taken as references. According to Güzer (2007), the ordinary repetition of prototypes formed in tradition, where it is not possible to talk about the first product, is not perceived as imitation. At a time when information production, access, flow and sharing are so effective, it is considered normal multi-dimensional and layered

codes are reinterpreted according to the paradigm they are in during the creative production process and transformed into design.

“In architectural discussions, the concept of imitation is mostly used for language features that determine the semantic expression of the finished product. This may be the direct imitation of other buildings, or it may correspond to the reproduction of some building components that constitute consumption, sign and identity value outside their own contexts” (Güzer, 2007). Hyperreal spaces created by bringing together the identity determinants and architectural elements of a place, out of context and disconnected from each other, in architectural discontinuity and variable temporalities constitute the basis of the imitation debate in architecture.

As a reflection of consumption relations in urban spaces, gated communities have also found their place in imitation debates featuring the thematic lives they offer. This situation has led to the detachment of architectural products from their contexts and the commodification of images within the postmodern consumption approach.

In particular, in the gated communities produced in Turkey in the last 10 years, fake/imitation urban fragments are created that affect the urban living experience, urban identity and collective memory and render them devoid of content through the reproduction of the image by detaching it from its roots.

2.4. Thematic Life Fiction in Gated Communities

In general, the commodification of lifestyle within the framework of a theme can be defined as disneyfication. This themed way of life, centered on leisure activities, is inherently consumption-driven. According to Ritzer, “Disney World represents a model of environments or structures that enable us to consume all kinds of things” (2010, p.23). Disneyland, which is “one of the first consumption-oriented structures of postmodern simulated experiences” (Şişen, 2009), shows a sterile, closed, controlled and all-encompassing spatial structure.

According to Baudrillard (1994, p.13) “The imaginary of Disneyland is neither true nor false, it is a deterrence machine set up in order to rejuvenate the fiction of the real in the opposite camp.” It is a simulacrum intertwined with a miniature reproduction of the culture values. In parallel with Baudrillard, Jameson considers “Disneyfication as postmodernity and its simulacrum” (Jameson, 2009, p.291). According to Jameson, Disneyfication is a multicultural process that artificially reproduces inherited cultural traits in the image of a complex term or resolution. Disneyfication blurs the boundary between reality and fantasy by creating artificial culture.

Gottdiener (2005, p.155) asserts that, “Disneyland is not a real city or urban experience; it is an imitation urban space run smoothly by a large corporation, free from many of the diseases common to the cities that exist in our society”. For humans, who are subjects of consumption and experience a thematic life that is purified of all its flaws compared to reality, living in a dream world is part of consumption. Accordingly, consumers experience “...simulated motion through the incredible fluidity of multiple signs and electronic images” (Urry, 1999, p.203). This blurring of the boundaries between what is represented and what is real reflects social and cultural indifference. Disneyland, which was first established in California in 1955 and the mode of production—a spatial reflection of consumption—are generally encountered in theme park projects, shopping malls and more recently in gated communities.

In this study, gated communities are associated with the concept of Disneyfication, especially in the context of thematic fiction. The fact that Disneyfication reproduces the cultural and spatial characteristics of other contexts by simulating them in thematic fiction is an important motivation for the production and marketing strategies of gated communities and for strengthening the desire to consume. Thus, the superficiality and artificiality of the spatial structure within the walls underscore the need for a critical analysis of gated communities in the context of territorialization.

3.Gated Communities And Deterritorialization

According to Baudrillard (1994, p.3) "to dissimulate is to pretend not to have what one has. Simulation is to pretend to have what one does not have. One implies a presence and the other an absence". The spaces of postmodernity are shaped by relational forms that do not align with physical proximity, instead fostering artificial relationships dictated by social distance" (Aytaç, 2013, p.160). This distancing leads to social and spatial segregation, eroding the sense of belonging. Consequently, individuals' connections to their cities have weakened, and their ties have been severed. This state of non-relationality makes it more likely that individuals prefer to live in fragmented, thematic and hyperreal spaces created by postmodern consumer culture's reproduction of place. With their conceptualization based on poststructuralist thought, Deleuze and Guattari describe the process of social and cultural restructuring of capitalism and the weakening of ties as deterritorialisation (Deleuze & Guattari, 1996, p.82).

Eisenman notes that "the consumption-based mediatic city now collapses under its own weight, producing sameness instead of difference" (Hays, 2015, p.11). The reproduction of globally circulating images and the realities they represent are trapped within the duality of sameness and difference. This difference disappears during genetic coding. The deprivation of the power of determination should be sought in the absence of a relationship rather than a coincidence between molecules (Baudrillard, 1994, p.34). This deprivation and absence appear in urban spaces as territorialization. "The power that creates the dynamics of territorialization reproduces the place with a new embodiment" (Koçyiğit, 2013, p.543). Here, as a reproduction practice of postmodern consumer culture, the irrelevance produced by gated communities at the point where they stand against the city is problematize. Displacements can be defined as the fading/blurring of references to identity, time and context. Architecture, instrumentalized in the process of deterritorialization, reproduces the image of identity, time and context through commodification.

4.Field Research

The field research aims to re-read gated communities through image-driven consumer culture/imitation and position them in today's urban production process. In this context; gated communities that construct their design ideas and marketing strategies through the similarity of physical images and imitation through verbal and visual indicators are deciphered. In particular, settlements that align with the theoretical framework in terms of physical formation, marketing strategy and advertising discourses and that represent the first instances of this approach, have been selected.

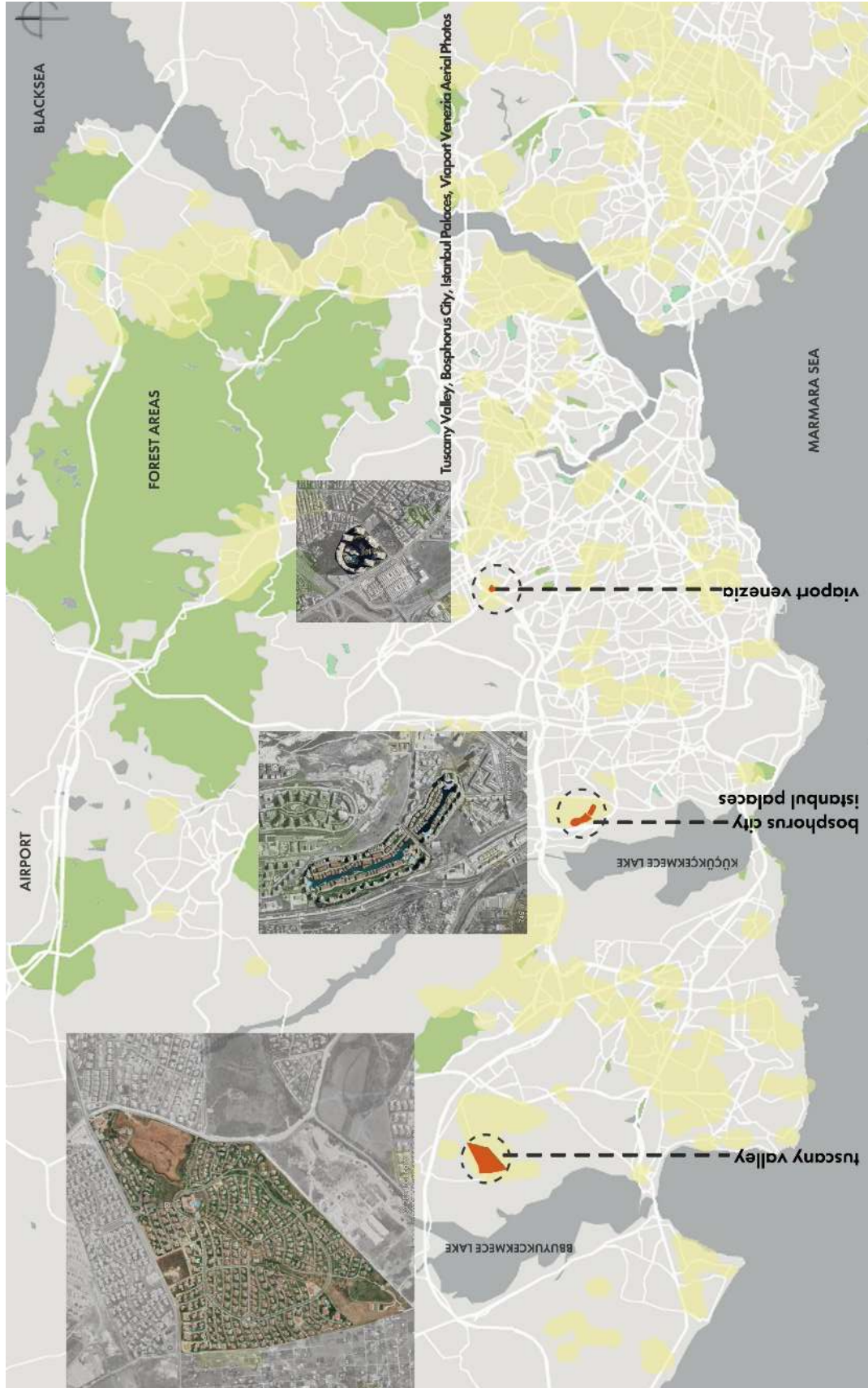


Figure 1. Location of Selected Settlements on the Map of Istanbul
(Image produced by the author).

These gated communities:

- Bosphorus City replicates the genetic code of the Bosphorus, an iconic geographical feature of Istanbul, by commodifying elements such as the Bosphorus Bridge, historical mansions, the Marmara Sea, and settlements along the Bosphorus shoreline.
- Istanbul Palaces, in which palace life is prioritized with reference to the past through the remembrance-based approach of a dystopian discourse based on forgetting, palace life is determined as the design concept with historical reminders.
- Viaport Venezia, where the utopia of living in Venice paradoxically becomes a reality with the architectural structures of San Marco Square, Campanile Tower, the Basilica of San Marco, the Palace of Dukes, the geographical formations of the Venice water canals, gondola rides and cultural accumulation
- The Tuscany Valley Houses were created by imitating images of urban identity through the commodification of the physical and geographical identity of Tuscany, which is characterized by its architectural style, stonework construction technique and natural landscape elements (see Figure 1).

Reading the map, it can be seen that the sample areas selected in the field research are located in the Çekmece Lake Basin, which has been developing on the west side of Istanbul, especially after 1994 and has attracted attention because of its distance from the social, economic and historical centers of the city. The availability of high-quality living spaces and recreational areas, coupled with its distance from the congestion of the city center, has made this area attractive to both investors and residents. Tuscany Valley Houses (Büyükçekmece), consisting of low-density, low-rise villa-type settlements; Bosphorus City and Istanbul Palaces (Küçükçekmece), consisting of high-rise apartment buildings and villa-type residences; and Viaport Venezia (Gaziosmanpaşa), consisting of high-rise residential blocks, were selected as sample areas.

4.1.Methods and Data Collection Techniques

Semiotic analysis examines both the denotative and connotative meanings of signs, which consist of the signifier and the signified. It explores signs, sign systems, and the underlying codes embedded within them. "A semiosis is generally defined as any form, object, phenomenon, etc. that represents something other than itself and therefore can replace what it represents" (Rifat, 2014, p.11). The semiotic analysis method focuses on interpreting both the denotative and connotative meanings of signs, analyzing sign systems, and deciphering the codes embedded within them. "While the signifier points to what is seen or heard in physical form, the signified is a reflection of the signifier in the mind. While the denotation refers to the first meaning of anything that comes to mind, the connotation embodies the meanings hidden in more ideological patterns in communication studies" (Dumlu, 2021, p.148). "The semiotic analysis method, which deals with how meanings, emotions and pleasures are produced in visual expressions" (Çeken & Aypek Arslan, 2016, p.508) focuses on the connotative meaning, that is, the extraction of invisible meanings, rather than the denotation of the analyzed text.

In this study, the semiotic approach developed by Roland Barthes, building on the work of Swiss linguist Ferdinand de Saussure, was employed. According to Barthes, there are two levels of signification: denotation and connotation (Barthes, 2016, p.111). The signifier indicates the denotation and the signified indicates the connotation. Whereas the denotation describes what a sign represents through direct and unencrypted visual

messages, the connotation defines how the sign represents through an encrypted visual message.

In gated communities produced with capitalist consumption relations in the global world, the image is transformed into an object of desire through signs containing social, spatial and historical references. Signs related to the desired lives beyond time and place include fragments consisting of a collage of images and utopian discourses in advertisements. Accordingly, the method of field research was semiotic analysis of selected gated communities. The analysis was performed using table analysis.

In order to decipher the internal dynamics and characteristics of the selected gated communities, the material of the analysis consists of information obtained by scanning advertising films, promotional brochures, catalogs, websites and real estate portals. In these materials, the spatial structure established through the reproduction of the image represents formal signs, while the content of advertisements, which are designed to reconstruct the individual's desire to consume and urban identity, represent discursive signs. Semiotic analysis was conducted on the assumption that formal signs convey plain meanings that convey unencrypted visual messages, while discursive signs convey connotations that convey encrypted messages. Signifier/signified and plain meaning/literal meaning analysis tools were used in the analysis.

4.2. Analysis and Findings

4.2.1. Semiotic Analysis of Bosphorus City

The design and promotion of Bosphorus City are shaped by the replication of the Bosphorus' genetic code—an iconic geographical feature of Istanbul—through the commodification of its landmarks, including the Bosphorus Bridge, historical mansions, the sea, and the names of settlements along its shoreline. Bosphorus City, launched in 2021, is Turkey's first concept housing project. Situated in Küçükçekmece, Istanbul, the complex spans 246,000 m² and comprises 2,796 residential units, including apartments, villas, and residences. Housing options vary in size, ranging from 60 m² to 736 m². It offers users rich opportunities in terms of security, social facilities and sports activities. A key feature of the project is the so-called 'artificial Bosphorus,' a 750-meter-long, 35–80 meter-wide, and 1.3-meter-deep water body. Two bridges span this artificial waterway, modeled after the Bosphorus Bridge and Fatih Sultan Mehmet Bridge.



Figure 2. Bosphorus City Photographs and a Site Plan (URL 1).

As can be seen in Figure 2, Bosphorus City uses a water element to represent the Marmara Sea, a bridge connecting the two sides of the water element to represent the Bosphorus Bridge and low-rise apartment buildings or villas with the same name arranged around the water element to represent the mansions on the Bosphorus.

In the introduction of the gated residential settlement, it is said that Bosphorus and Bosphorus life has moved to Küçükçekmece and that urban experiences in highly representative districts of Istanbul such as Ortaköy, Emirgan, Kanlıca and Kandilli can be experienced in this settlement. The Bosphorus City Settlement was created with codes representing the Bosphorus Strait.

Table 1. Analysis of Formal Signs in Bosphorus City / Denotation

FORMAL SIGNS	Signifiers of Denotations	Signification of the Denotation
		
	Boats tied to the pier in front of the mansion	
		
	Relationship between water supply and mansion apartments along the shore	Mansions lined the shore of Bosphorus.
		
	Ocher painted mansion apartments	
		
	Artificial bridge as a Bosphorus bridge imitation	Bosphorus bridge
		
	Low-rise residential buildings on both sides of the water feature and bridge	Bosphorus, Bosphorus Bridge and the Two Sides

SIGN: BOSPHORUS, İSTANBUL

As can be understood from the advertising visuals and the name of the settlement, what is primarily shown is the emphasis on the Bosphorus, from which this gated community also takes its name. The mansions, piers and mosques on the Bosphorus bear traces of urban collective memory and reflect historical layers and are signifiers of the fictional reality created by placing them on both sides of the artificial water element.

Table 2. Analysis of Discursive Signs in Bosphorus City / Connotation

DISCURSIVE SIGNS	Signifiers of a Connotation	Significations of the Connotation
	A new geography, the 2nd Bosphorus of Istanbul Sinpaş is building a new "Bosphorus City" in its Largest Luxury Housing Project "Bosphorus City"	The Bosphorus can be moved to another place or reproduced in another context.
	From Yeniköy to Paşabahçe and from Hisar to Kanlıca! Ortaköy Life Comes to Life in Bosphorus City, Designed by Taking Inspiration from All the beauty of Bosphorus! Where Did Ortaköy Square Go?...Where Did the Mansions Go?...All the beauty of the Bosphorus Are Being Moved One by One.	- Carrying all the beauty of the city means leaving the 'bad' ones behind. - A utopian life proposal is offered, far removed from all the dystopias of the city.
	To Make You a Host, Not a Guest, of the Bosphorus Pleasure	- With your purchasing power, you can own all the beauty of the Bosphorus in a new geography or city. - The image of the Bosphorus has been transformed into a purchasable commodity.
	Sinpaş Bosphorus City, Like Living on the Bosphorus...	Life on the Bosphorus is a sign of luxury and an elite lifestyle; thus, urban identity and social status can be reconstructed in a fictionalized space.

The replication of Bosphorus mansions as simulations closely resembling the originals serves as a spatial response designed in an 'as if' framework, as reflected in the advertising slogan: 'Sinpaş Bosphorus City is like living on the Bosphorus...'. From this perspective, both verbal and visual signs reinforce the connotation of Bosphorus life.

Neighborhoods such as Ortaköy, Bebek, Emirgan, Kandilli, Kanlıca, which are on the shores of the Bosphorus, have found a place in this fiction to establish a neighborly relationship regardless of their status with each other. In addition to visual indicators, verbal indicators were used as a marketing strategy. Accordingly, the denotative / connotative signifiers and signifieds of the visual and discursive signs used in the design idea and advertising of Bosphorus City are presented in Tables 1-2.

4.2.2. Semiotic Analysis of Istanbul Palaces

In Istanbul Palaces, the palace life is prioritized with reference to the past through the remembrance-based approach of a dystopian discourse based on forgetting. Thus, the place is evaluated as memory and a place-identity-time pattern is established. Istanbul Palaces, where palace life is determined as the design concept with historical reminders, is a housing simulation established as a continuation of Bosphorus City.

Istanbul Palaces, a gated community in Küçükçekmece, spans 119,500 m² and consists of 1,244 villas and residences. The housing units vary in size, ranging from 51 to 426 m². It continues the spatial and design approaches of Bosphorus City.



Figure 3. Istanbul Palace Visuals and Site Plan (URL 2-3).

This gated community draws on the historical codes of the grand palace life, reflecting the social and spatial structure, as well as the cultural legacy, of the Ottoman Empire. The Istanbul Palaces gated community is designed as a simulation of Bosphorus and palace life. It features low-rise villa-type buildings along the water, high-rise buildings behind them that mimic the Bosphorus silhouette, and pier structures stylistically similar to the façades of Istanbul's palace buildings, all referencing the Bosphorus (Table 3).

The privileges of being a courtier and the splendor of palace life has been the subjects of advertising films. This effect was tried to be further strengthened with an advertisement film (URL 4) in which Nebahat Çehre, one of the actors of the “Magnificent Century” series, which is one of the popular series of the period when the gated community was built, tells the reign of Suleiman the Magnificent of the Ottoman Empire (URL 4). The words of Nebahat Çehre, who played the character of Ayşe Hafsa Sultan, the mother of Sultan Suleiman in the Magnificent Century series, in the advertisement film; “It has

never been so easy to go to the palace. Now you can experience the privileges of being a palace owner.” “So everything will be magnificent” and the fact that she is shown as a sultan with her costume and jewelry, in a palace-like residence interpreted with modern architectural language, contains references to both being a palace dweller and the series. Here, the ostentatious and privileged life of palace life is made marketable as an object of desire. (Table 3-4)

Table 3. Analysis of Formal Signs in Istanbul Palaces / Denotation
 Signifiers of Denotations Signification of the Denotation

FORMAL SIGNS



Mansion Apartments



Piers in residential areas



The tower structure inside the water element



Arches as landscape elements in settlements



Mansions along the shore of the Bosphorus (Sait Halim Pasha Mansion)



Historical piers /Çengelköy Pier



Maiden's Tower



Istanbul Historical Aqueduct/ Bozdogan Arch

SIGNS: ISTANBUL' PALACES, GROVES and HISTORICAL DISTRICTS

Table 4. Analysis of Discursive Signs in Istanbul Palaces / Connotations

DISCURSIVE SIGNS	Signifiers of a Connotation	Significations of the Connotation
	Istanbul Palaces brings the Bosphorus to your home!	The Bosphorus can be moved to another place, it can be reproduced in another context. suddenly everything will be magnificent”
	Where time is still...	In a space between space and time, timeless spaces of reproduction have been established.
	Do not miss the 21st century palace life	Transformation of culture into a desirable commodity indicator through the revitalization of daily life practices from historical periods.
	- Established in the most beautiful parts of Istanbul, the palaces are not only a place to live but also represent the characteristics of the people who lived there. - This brand-new city of palaces awaits its new sultans with a wide variety of living options, such as mansions, mansions and palace apartments. “Getting into the palace has never been so easy.” “Now you too can experience the privileges of being a courtier.” “So everything is going to be amazing”	- Through the privileged world, social status and glamorous lives of those living in the palaces, a new identity is produced for being a “courtier” and a “sultan.” - There is also a reference to the series “Muhteşem Yüzyıl”.

4.2.3. Semiotic Analysis of Viaport Venezia

In field research in Istanbul, another example that reproduces urban space in accordance with global consumption relations and presents it to the commodity chain of the capitalist system is the Viaport Venezia gated community.



Figure 4. Viaport Venezia visuals and site plan. Viaport Venezia visuals and advertising discourses were accessed from the website of the relevant settlement (URL 5).

Viaport Venezia was built in 2015 in the Gaziosmanpaşa urban transformation area. On an area of 82.000 m2, there are 5 tower blocks named Bellini, Puccini, Marco Polo, Palladio and Vivaldi, 2200 housing projects of different sizes and types, indoor and outdoor swimming pools, shopping and catering units, advanced security technologies and technical features.

Table 5. Analysis of Formal Signs in Viaport Venezia / Denotation
 Signifiers of Denotations Signification of the Denotation



Tower Structure in a Settlement



The Belfry of San Marco (Campanile)



Facade layout of open shopping areas



Palace of the Dukes of Venice



Square in a residential area



Piazza San Marco



Water features and gondolas along the shopping street



Canals of Venice



Bridges over water elements



Arched bridges over Venetian canals

FORMAL SIGNS

SIGNS: VENETIAN ARCHITECTURE, SAN MARCO SQUARE, CAMPANILE TOWER, VENICE CANALS, GONDOLA RIDES, BRIDGES

With the architectural structures of Piazza San Marco, Campanile Tower and the surrounding Basilica of San Marco, the Palace of Dukes, the geographical formations of the Venetian water canals and the cultural accumulation of gondola rides, a simulation universe has been created where the utopia of living in Venice paradoxically turns into reality (see Table 5). As can be seen in Figure 4, many images associated with Venice have been re-produced at Viaport Venezia as a design and consumption tool, detached from their original contexts. As in all the gated communities analyzed, the housing units in Viaport Venezia have been given names that bear traces of the area that are stylistically imitated. Here, it is observed that not only form but also culture is commodified (see Table 6).

Table 6. Analysis of Discursive Signs in Viaport Venezia / Connotation
Signifiers of a Connotation Significations of the Connotation

DISCURSIVE SIGNS	- All that makes Venice Venice and more is rising right next to you in Istanbul with the construction of the Via Port Venezia, one of the largest projects in the world. - Venetian Palaces, Istanbul's most stylish Italian - Let's Go to Venice and Stay in Istanbul	Venice can be relocated and reproduced in another context.
	- A Reflection on Venice in Istanbul: A Single City and More - Not 4 Days 3 Nights, Venice for a Lifetime, Venice is Established on the European Side of Istanbul	- An urban fragment in which all urban facilities can co-exist - One can own a reproduction of Venice, which is usually experienced for 4 days and 3 nights in vacation packages.
	- Cafes and Restaurants in Via Port Venezia are also different. Delicious pasta, Lasagna and World Famous Coffees—in other words, everything in Italian Food Culture is here. - Via/Port Venezia offers you so many alternatives at once that a perfect world that you cannot find even in Venice is waiting for you on the European Side.	Life here is reproduced as utopian and sterile, with all the negative aspects of the real city stripped away.
	Early Winner Wins Senior	With the use of the word "sensitive," an indicator of upper class and seniority, a new identity is imposed on users, giving them privilege and status.

4.2.4. Semiotic Analysis of the Tuscan Valley

The closed residential settlement, designed to imitate the original architecture of the Tuscany region, features natural stone facades (limestone, marble, and travertine) found in Italy, terracotta roof and floor tiles, wooden beams, wrought iron doors and railings. It is situated in a large green area with low-rise villa-type buildings.

The Tuscany Valley residences are built on a total land area of 1,700,000 m². The gated community consists of 469 villas with 24 different project types ranging from 149 to 940 m². The compound also includes a bazaar, social facilities, a life club, both indoor and outdoor sports areas. Security measures include controlled entrances and exits, along

with cameras. Advanced technological equipment enhances comfort in the residential units. Phase 1 was completed in 2009, and Phase 2 in 2013."

Table 7. Analysis of Formal Signs in Tuscany Valley / Denotation

Signifiers of Denotations		Signification of the Denotation
FORMAL SIGNS		A house in a Tuscan village called Montefioralle (URL 7)
		
		
		
		
		SIGNS: TUSCAN ARCHITECTURE, MEDITERRANEAN CULTURE, TUSCAN VALLEYS

Located in the Büyükçekmece Lake Valley, the settlement emphasizes the Mediterranean lifestyle through its olive groves, vineyards, wines, and other agricultural products, part of its re-identification process. Designed to offer a town life away from the city center and crowds, the area features mostly single-story villas, along with facilities such as cafes, markets, bakeries, grocery stores, libraries, and social life centers (see Table 7). The clubhouse, named 'Dolce Vita' (meaning 'sweet life'), reflects the theme of the gated community, where the streets are named after cities in the Tuscany region.

When formal signs (URL 6) are analyzed, it can be said that especially architectural structures with stone craftsmanship and low-rise urban textures are used as signifiers of the architectural structure of Tuscany. As can be seen in Table 8, the sign of Mediterranean culture is the visual market consisting of products containing Mediterranean eating habits.

Table 8. Analysis of Discursive Signs in Tuscany Valley / Connotation	
DISCURSIVE SIGNS	Signifiers of a Connotation
	Significations of the Connotation
	- Tuscan Breeze in Istanbul: From Stones to Texture and Taste to Culture - Olive groves and vineyards, the symbol of fertility and abundance in Tuscany Orizzonte and the lush green environment that stretches along the valleys of Tuscany meet the residents of Istanbul with all their splendor.
	The geographical structure, natural environment, culture and architecture of Tuscany can be relocated and reproduced in another context.
	Tuscany Orizzonte, which brings Mediterranean flavors to Istanbul, aims to bring a longed-for town atmosphere to the residents of the project with its Village Coffee, Village Bakery, Village Grocery Store and Library.
	- As an urban fragment where all urban facilities can be found, Tuscany Valley Houses offer a town life away from the city center and its hustle and bustle. - Sincerity, friendship and living with nature and natural products, which are part of the town life, are lifestyle indicators for Tuscany Valley Houses.
	A Fairytale Life Fueled by Mediterranean Breath
	In these geographies, being Mediterranean is considered a privilege, with its unique cuisine, civilization, health and olive groves representing fertility, “a fairytale life nourished by a Mediterranean breath” is a privileged identity marker.

The Tuscany Valley visuals and advertising discourses were obtained from the project brochure prepared by EMAAR and the website of the relevant company (URL 6).

5. Discussion

All the gated communities analyzed in this study exhibit a sterile spatial design, characterized by advanced technological infrastructure, controlled access points, stringent security measures, expansive recreational areas, and extensive social amenities.

Findings from the semiotic analysis reveal the following patterns:

- The selected thematic life fictions reproduce city-specific images by destroying their social, cultural, historical, temporal and contextual content.
- The signifiers represent a phantasmagoric world created by fragmentarily bringing together different urban parts in an unrelated unity.
- As can be seen from the advertising discourses, there are promises of a utopian life.
- Images from different contexts and/or times are instrumentalize as the driving force for the desire to consume.
- The cultural codes in advertising discourses point to a new privileged and prestigious social status that is unrelated to the city and urban identity.
- Paradoxically, while trying to differentiate, sameness/imitation is produced.

In the gated communities of Istanbul, the genetic codes of the city have been reproduced without regard to the organic laws of the city as a whole. Baudrillard likens the reproduction of the genetic code to a minimal formula for cancer pathology. “Cancer designates a proliferation ad infinitum of a base cell without taking into consideration the

organic laws of the whole.” (Baudrillard, 1994, p.101). Accordingly, with the assumption that the city is a living whole with genetic codes; it is thought that it is possible to pathologically liken such gated communities, which are copied and reproduced, to cancer cells and metaphorically say that they are urban diseases.

6.Conclusion

This article critically examines the reproduction of place within postmodern consumer culture, focusing on the circulation of images in the globalized world and the development of gated housing communities. Hyperreality and simulation emerge from the commodification of genetic codes extracted from different historical and spatial contexts, transforming them into objects of desire. This phenomenon forms the theoretical foundation of reproduction practices. Within this framework, as a consumption-driven spatial production strategy, attempts to differentiate from the 'other' paradoxically result in the reproduction of sameness, eroding distinctive identity features.

Cities, by nature, thrive on diversity and dialogue. However, the spatial configuration of gated communities—characterized by physical barriers and a social structure reinforced through the discourse of the 'other'—disrupts this urban dialogue. This situation can be considered a sign of the fragmentation created by gated communities in urban spaces. The reproduction of temporal traces within collective memory signifies cultural and social displacement. The commodification and decontextualization of time and space serve as primary mechanisms of territorialization.

Urban spaces produced by the reduction of architecture to a form based on signifiers, forgetting its functional and representational requirements, are designed and constructed through themes and simulations. In this case, spatial differences arising from the diversity of meanings, experiences and sociocultural origins as cumulative components of the context are at risk of disappearing. This threat is manifested in the notions of de-identification, uniformization, sameness and incommensurability. Within this framework, gated communities reconstruct the city through an alternative relational network, fostering processes of standardization and commensurability.

The housing sector has a large share in cities shaped by capitalist production and consumption relations in the global world. It is thought important in terms of the discussion of place and identity that gated communities, which justified their discourse on the basis of security at the beginning of their construction, are spreading like an urban disease with an approach that adopts the reproduction of urban images with imitation at the present point. In addition, life is exhibited like a theater stage in the gated communities designed like Disneyland. In this sense, the selected examples can be considered to support the theoretical discussion.

Author Contribution

The entire study belongs to the author.

Conflict of Interest Statement

The authors of the study declare that there is no financial or other substantive conflict of interest that could influence the results or interpretations of this work.

Research and Publication Ethics Statement

This study was conducted in accordance with research and publication ethics, and did not require ethics committee approval.

References

- Aytaç, Ö. (2013). Kent Mekânları ve Kimlik / Farklılık Sorunu, *İdeal Kent*, 4(9) 138-169. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/461595>
- Barthes, R. (2016). Göstergebilimsel Serüven. Mehmet Rifat & Sema. Rifat (Trans.). İstanbul: Yapı Kredi. (The original work is dated 1985)
- Baudrillard, J. (1994). Simulacra and Simulation. Sheila Glaser (Trans.). Michigan: The University of Michigan Press. (The original work is dated 1981)
- Baudrillard, J. (2016). Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm. Oğuz Adanır (Trans.). İstanbul: Boğaziçi University. (The original work is dated 1976)
- Baudrillard, J. (2019). Karnaval ve Yamyam. Oğuz Adanır (Trans.). Ankara: Doğu Batı. (The original work is dated 2008)
- Büyükçam, S. & Zorlu, T. (2018). Metinler Arasılık ve Mimarlık. *Art Sanat*, (9) 479-493. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/783717>
- Çeken, B., & Arslan, A. (2016). İmgelerin Göstergebilimsel Çözümlemesi Film Afışı Örneği. *Journal of Bayburt Faculty of Education*, 11(2) 507-517. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/296101>
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1996). Uygur Kapitalist Makine. *Journal of Toplumbilim-Gilles Deleuze Special Issue*, (5) 81-86. ISSN: 1301-0468.
- Dumlu, A. (2021). Jean Baudrillard ve Yeni Dünyanın İnşası: Göstergebilimsel Analiz Örneği, *Selçuk İletişim Journal*, 14(1) 137-164. <https://doi.org/10.18094/josc.776686>
- Eisenman, P. (1980). Three Texts for Venice, Domus, (611) 9-11.
- Erol, Ş.Y. & Karadayı A. (2013). Bir Yaşam Tercihi Olarak Kapalı Siteler: İstanbul İçin Bir Çalışma. *Mimarlık*, 369. URL: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=383&RecID=3032>
- Featherstone, M. (1996). Consumer Culture and Postmodernism. London: Sage.
- Gottdiener, M. (2005). Postmodern Göstergeler; Maddi Kültür ve Postmodern Yaşam Biçimleri. Erdal Cengiz (Trans.). Ankara: İmge. (The original work is dated 1995)
- Güzer, C. A. (2007). Mimarlıkta Gerçekle Taklidin Sınırları, *Mimarlık*, 333. URL: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=51&RecID=1254>
- Harvey, D. (1985). The Urbanisation of Capital. Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Harvey, D. (2009). Social Justice and the City. Athens: The University of Georgia.

Harvey, D. (2012). *Rebel Cities From the Right to the City to the Urban Revolution*. UK: Verso.

Hays, K.M. (2015). *Mimarlığın Arzusu: Geç Avangardı Okumak*. Volkan Atmaca & Bahar Demirhan (Trans.). İstanbul: Yem. (The original work is dated 2010)

Jameson, F. (2009). *Ütopya Denen Arzu*. F. Burak Aydar (Trans.). İstanbul: Metis. (The original work is dated 2005)

Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı*. Nuri Plümer (Trans.). Ankara: Nirengi. (The original work is dated 1991)

Koçyiğit, R.G. (2018). Marc Augé'de Yok-Yer (Non-Lieu) Kavramı Üzerine Bir Epistemik Çözümleme. *Megaron Journal*, 13(4) 536-544.
URL: <https://doi.org/10.5505/megaron.2018.27880>

Lefebvre, H. (2011). *The Production of Space*. Donald Nicholans Smith (Trans.). Cambridge: Blackwell. (The original work is dated 1991)

Mayer, M. (2012). *Cities for People, Not for Profit-Critical Urban Theory and the Right to the City*. New York: Routledge.

Martin, R. (2010). *Utopia's Ghost Architecture and Postmodernism, Again*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Özkan Eren, M. (2013, December 12-13). İstanbul'da Postmodern Kentsel Uygulamaların Değerlendirilmesi: Bir Kent Politikası Olarak Pastiş [Paper presentation]. 23rd Urban Design and Applications Symposium, MSGSÜ, İstanbul.

Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say.

Ritzer, G. (2010). *Enchanting a Disenchanted World: Revolutionizing the Means of Consumption*. London: Sage.

Rosenau, P. M. (1998). *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*. Tuncay Birkan (Trans.). Ankara: Ark. (The original work is dated 1991)

Sarup, M. (1993). *An Introductory Guide to Post-structuralism and Postmodernism*. Athens: The University of Georgia.

Sinirlioğlu, H. (2018) *Kentin Görünen ve Görünmeyen Sınırları: İstanbul-Batı Ataşehir Örneği*, (Published doctoral dissertation). Beykent University / Institute of Science, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Soja, E.W. (2002). *Postmetropolis Üzerine Altı Söylem*. Ayten Alkan & Bülent Duru (Ed.&Trans.), 20. Yüzyıl Kenti (p.285-306). Ankara: İmge. (The original work is dated 1997)

Şahin, H. (2016). Günümüz Sanatı ve Pastiş, *Art-e Sanat Dergisi*, 8 (15) 110-126. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/193490>

Şişen, O. (2009, December 15). Mimarlık ve Tüketim. URL: <http://www.mimdap.org/?p=14739>

Tanyeli, U. (2017). Yıkarak Yapmak, Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Altılık. İstanbul: Metis.

Turner, B. (2002). Eşitlik. Bahadır Sina Şener (Trans.). Ankara: Dost. (The original work is dated 1986)

URRY, J. (1999). Mekanları Tüketmek. Rahmi Ögdül (Trans.). İstanbul: Ayrıntı. (The original work is dated 1995)

Internet Resources

URL-1: https://www.evrenolarchitects.com/m/projeler-Bosphorus_City-4-tr.html
Accessed: 20/04/2025.

URL-2: <https://www.sinpas.com.tr/projeler/istanbul-saraylari> Accessed: 10/01/2019.

URL-3: https://www.evrenolarchitects.com/m/projeler-Istanbul_Saraylari-6-tr.html
Accessed: 20/04/2025.

URL-4: <https://www.youtube.com/watch?v=bOg7LI8nirE> Accessed: 20/05/2018.

URL-5: <http://www.veneziamegaoutlet.com/gallery> Accessed: 04/05/2020.

URL-6: <https://tr.emaar.com/tr/our-communities/tuscan-valley/> Accessed: 12/06/2019.

URL-7: https://www.paesionline.it/italia/nei-dintorni-greve_in_chianti/montefioralle
Accessed: 18.03.2025

URL-8: <https://sienafree.it/168268-la-val-dorcia-celebra-i-venti-anni-del-riconoscimento-unesco> Accessed: 20.03.2025

Aile Sağlığı Merkezlerinin Analizi ve Tasarım İlkeleri Bağlamında Mekansal Çözüm Önerileri**

Yağmur KOCABIYIK AMASYALI^{1*}, Saadet AYTIS²

Öz

İnsanın hayattaki varlığını koruması ve yaşamını sürdürebilmesi için hem fiziksel hem de ruhsal olarak sağlıklı olması gerekmektedir. Bu durumun korunabilmesi, sağlık hizmetlerine rahat bir şekilde erişim imkanı ve teşhis- tedavi gereksinimlerinin ulaşılabilir olması ile mümkün olmaktadır. Sağlık sunumunda, bakım sağlayan niteliği ve tıbbi teknolojik imkanların yanı sıra fiziksel mekân olanaklarının da planlanması gerekmektedir. Türkiye’de sağlık hizmetlerinin ilk basamağında aile sağlığı merkezleri yer almaktadır. Aile sağlığı merkezleri, koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmeti sunumlarını karşılamaktadır.

Çalışma kapsamında, Türkiye ve farklı ülkelerde kullanılmakta olan mevcut aile sağlığı merkezleri değerlendirilmiştir. Değerlendirmenin örneklem grubu sağlıklı ve detaylı bilgilere ulaşılan, toplumun ekonomik ve sosyal profil anlamında çeşitlilik gösteren kesimlerini kapsayacak bir seçimle oluşturulmuştur. Koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetlerinin sunumunda, bakım veren, hasta/sağlıklı kişiler ve yakınlarının oluşturduğu kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda incelemeler yapılmıştır. Çalışmada, betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda mevcut aile sağlığı merkezlerinde bulunan tasarım ve planlama sorunları ele alınmıştır. Bu çerçevede elde edilen bulgular değerlendirilerek henüz açılmamış veya hali hazırda hizmet veren aile sağlığı merkezlerinin iç mekanlarının iyileştirilmesi adına kullanıcı gereksinimlerini karşılayan, kimlikli, estetik ve uygulanabilir tasarım modellerinin oluşturulması amaçlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda aile sağlığı merkezlerinin nitelikli fiziksel mekân ihtiyacının sağlanmasına yönelik tasarım ilkelerine dayalı yeni iç mekân modelleri oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile Sağlığı Merkezleri, Sağlık Yapıları, İç Mekân Tasarımı, Tasarım İlkeleri

Analysis of Family Health Centers and Spatial Solution Proposals in the Context of Design Principles

Abstract

In order for people to maintain their existence and sustain their lives, they need to be both physically and mentally healthy. Maintaining this condition is only possible with easy access to health services and accessibility of diagnosis and treatment requirements. In the provision of health care, the quality of care and medical technological facilities as

¹ Maltepe Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID: 0000-0001-8831-9478)

*İlgili yazar/Corresponding author: yagmurkocabiyik@maltepe.edu.tr

² Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye (ORCID: 0000-0001-5454-5936)

** Bu çalışma Doç. Dr. Saadet AYTIS danışmanlığında, "Aile Sağlığı Merkezleri, Tasarım İlkeleri ve İç Mekan Tasarımında Planlamaya Etki Eden Faktörlerin Yeni Modeller Üzerinden Değerlendirilmesi", başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye).

well as physical space facilities should be planned. In Turkey, family health centres are located at the first step of health services. Family health centres provide preventive and primary health care services.

Within the scope of the study, existing family health centres in Turkey and in different countries were evaluated. The sample group of the evaluation was formed with a selection to cover the segments of the society, which are healthy and detailed information is available and which show diversity in terms of economic and social profile. In the provision of preventive and primary health care services, analyses were made in line with the needs of the users consisting of caregivers, patients/healthy people and their relatives. In the study, descriptive analysis method was used. As a result of the analyses, design and planning problems in existing family health centres were discussed. By evaluating the findings obtained in this framework, it is aimed to create identity, aesthetic and applicable design models that meet user needs in order to improve the interior spaces of family health centres that have not yet been opened or are currently serving. In line with the determined purpose, new interior space models based on design principles have been created to meet the qualified physical space needs of family health centres.

Keywords: Family Healthcare Centers, Healthcare Facilities, Interior Design, Design Principles

1. Giriş

İnsan, sağlıklı bir birey olarak yaşamsal varlığını koruyarak, hayattaki varlığını sürdürebilme olanağına sahiptir. Sağlıklı bireyler aynı zamanda sağlıklı toplumları oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak bireylerin ve toplumların mevcut sağlık durumlarını koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi, ülkelerin sağlık politikaları ile ilişkilidir. Sağlık politikalarının bireyler üzerindeki pozitif katkısı, ülkelerin varlık düzeylerine ve gelişimlerine olumlu etki etmektedir. Bu da ülkelerin toplum üzerinde uyguladığı eşit ve nitelikli sağlık hizmetinin sağlanması ile mümkün olmaktadır.

Türkiye’de uygulanmakta olan mevcut sağlık hizmetleri, koruyucu, tedavi edici ve rehabilitasyon olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir (Ateş, 2020a, s.8). Koruyucu sağlık hizmetleri, topluma etki eden, bireysel ve çevresel yönden bir tehdit veya risk oluşturan hastalıklara karşı koruma ve önlem alma ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Tedavi edici sağlık hizmetlerinde ise, bireylerin mevcut sağlık durumlarından dolayı gereksinimi olan teşhis ve tedavinin gerektirdiği tıbbi uygulamaların karşılanmasıdır. Tedavi edici sağlık hizmetleri, üç basamakta değerlendirilmektedir. Birinci basamak, bireylerin ihtiyaç duyduğu teşhis ve tedavi uygulamalarının ayakta karşılandığı uygulamaları kapsamaktadır. İkinci basamak sağlık hizmetleri ise kişilere uygulanan teşhis ve tedavi uygulamalarının yatarak yapıldığı uygulama alanlarıdır. Üçüncü basamak sağlık hizmetlerinde ise kişiye özgü durum için tanı ve tedavi yöntemlerinin uygulandığı branşa özgü, tam kapsamlı sağlık hizmetlerinin karşılanmasına olanak tanımaktadır. Aile sağlığı merkezleri, birinci basamak ve koruyucu sağlık hizmetlerinin sağlandığı kuruluşlardır.

Tıp alanında, bilim ve teknoloji unsurlarının oluşturduğu ilerleme ile bireylerin kaliteli sağlık hizmet ihtiyacı artmaktadır. Verilen sağlık hizmetlerinin kalitesi, eşit ve ulaşılabilir sistem anlayışının yanında, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların olabildiğince en üst seviyede karşılanması ile sağlanabilmektedir. Toplum tarafından ihtiyaç duyulan kaliteli sağlık hizmet sunumu, tıbbi uygulamaların niteliği, bakım sağlayan imkânları ve fiziksel ortam olanakları ile belirlenmektedir (Sargutan, 2005, s. 403).

Çalışma kapsamında, birinci basamak ve koruyucu sağlık hizmeti sağlayan aile sağlığı merkezleri, Türkiye’de ve diğer ülkelerde bulunan mevcut örnekler fiziksel mekân olanakları açısından ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu merkezler, sağlık sistemi içerisinde yerini bularak, toplum tarafından sıkça kullanılır hale gelmiştir. Ancak hizmet sunumunda gerekli olan nitelikli fiziksel mekân ihtiyacına yeterince cevap verememektedir. Yanlış bina seçimlerinden kaynaklanan problemlerin yanında mekânsal tasarım ve planlama sorunlarını meydana getirmektedir. İç mekânda kullanıcıların ihtiyaç duyduğu gereksinimler yeterince karşılanamadığı gibi var olan temel sorunlarla birlikte bu mekanlar kimliksiz alanlara dönüşmektedir. Bu çerçevede ele alınan en küçük ölçekli sağlık kurumu olan aile sağlığı merkezlerinin (ASM), büyükşehirler, şehirler ve ilçelerden seçilmiş farklı ekonomik ve sosyal profilleri barındıran yerleşim yerlerindeki mevcut kullanım örnekleri üzerinden iç mekân uygulamalarının incelenerek, var olan mekânsal planlama ve tasarım sorunlarının giderilmesinin önünü açacak nitelikli bir iç mekân tasarımına duyduğu ihtiyaca yönelik yeni model önerilerinin tasarlanması amaçlanmıştır.

2. Türkiye ve Diğer Ülkelerde Aile Hekimliği Uygulamaları

Aile hekimliği, kişilere cinsiyet, yaş ve hastalık ayırt etmeksizin sürekli olarak sağlık hizmeti sağlayan uzmanlık alanıdır. Hasta veya sağlıklı kişilerin ihtiyaçlarını fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden değerlendiren, her bireyi bütünsel olarak ele alan bir yaklaşım sağlamaktadır (Ateş, 2020b, s.12). Koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetleri aile hekimleri tarafından karşılanmaktadır.

Aile hekimliği, sağlık hizmetlerinin başlangıç noktasıdır. Birey ve aile özelinde gerekli sağlık bilgilerine ulaşılması ve diğer hizmet basamakları arasında bağlantının sağlanması aile hekimleri tarafından koordine edilmektedir. Bireylerin yalnızca hastalandıklarında değil, mevcut iyi olma halinin korunmasını da kapsayan, koruyucu sağlık hizmetlerinin gereği olan uygulamaları da sağlamaktadır. Aile hekimlerinin, toplumu oluşturan birey ve aileye en yakın sağlık hizmeti verme noktasında, kişilerin sağlık durumları, geçirmiş olduğu hastalıkları, vb. konular ile ilgili bilgileri bulunmaktadır. Bu durum aile hekimi tarafından kişilerin sağlık durumlarının takibini ve hastaların bir üst basamağa sevk gerekliliği halinde yönlendirilmelerini sağlamaktadır (Ateş, 2020b, s. 13-14). Türkiye’de aile hekimine başvuru zorunlu tutulmamaktadır. Kişi, tercihe göre semt polikliniklerinde, tıp merkezlerinde veya hastane polikliniklerinde sevk almadan da uzman hekime başvurabilmektedir. Bu durum diğer ülkelerin kendilerine ait sağlık politikalarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. İngiltere, İtalya, Avustralya (URL-1), vb. ülkelerde kişiler ilk olarak birinci basamak sağlık hizmetlerine başvurmaktadır. İngiltere, Avustralya (URL-1) ve İtalya gibi ülkelerde uzman hekim için sevk zorunluluğu bulunurken Avusturya vb. ülkeler de sevk zorunluluğu bulunmamaktadır (Özdemir, Ocaktan & Akdur, 2003, s.211-212).

Türkiye’de aile hekimleri tarafından birinci basamak sağlık hizmeti verilen en küçük ölçekli sağlık birimleri aile sağlığı merkezleridir. Aile sağlığı merkezleri müstakil bir binada veya bir apartman dairesinde diğer aile hekimleriyle birlikte hizmet verebilmektedir (Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği, 2013, s.12).

Aile sağlığı merkezlerinin mekânsal ihtiyaçları planlanırken, verilen sağlık hizmetini karşılayacak nitelikte yeterli alanın ve teknolojik donanımının sağlanması gerekmektedir. Bekleme ve danışma alanı, tıbbi müdahale odası, muayene odaları, aşılama ve bebek/çocuk izlemleri odası, emzirme ve bebek bakım odası üreme sağlığı ve gebe izlemleri odası, vb. hizmet alanları, aile sağlığı merkezlerinin mekânsal organizasyonuna etki eden mekanlar olarak yönetmelikte belirtilmektedir. Mevzuata göre ASM

kullanıcılarını kapsayan mekânsal, işlevsel ve fiziksel ihtiyaçlar hakkında asgari düzeyde koşullar belirlenmiştir. Buna göre seçilen binanın rahat ulaşılabilir olması, erişilebilirlik kapsamında giriş katında konumlanmasının tercih edilmesi belirtilmektedir. Uygun aydınlatma, havalandırma ve ısıtma koşullarının sağlanması beklenmektedir. ASM' de bir aile hekiminin çalışması durumunda kullanılacak olan mekanın 60 m² olması, bir kişiden fazla aile hekiminin birlikte çalışması durumunda her hekim için 20 m² daha ek alan ilave edilerek düşünülmesi gerekmektedir. Muayene odalarının her hekim için en az 10 m² olması gerektiği belirtilmekte olup mekan içinde lavabonun bulundurulması gerekliliği ifade edilmektedir. Yönetmelik, muayene odalarının dışında diğer hizmet alanlarının ASM'de bulunan hekimlerin birlikte kullanılabilmesine olanak verilmektedir. Bekleme alanında oturma elemanlarının kolay temizlenebilir ve ergonomik olmasına bunun yanı sıra genel zemin yüzeylerinde kullanılan malzemenin kolay temizlenebilir olmasına değinilmektedir (Aile hekimliği uygulama yönetmeliği, 2013, s.11-12).

İngiltere'de aile hekimliği hizmeti aile hekimleri (general practise) tarafından sağlanmaktadır. Bu merkezler toplumun sağlık hizmetlerine erişebilmesi ve hastanelere ulaşabilmesi için giriş kapısı görevi görmektedir. İngiltere'de sağlık hizmetleri NHS (National Health Service) tarafından koordine edilmekte olup, fiziksel olanakları hakkında standartlar bu kurum tarafından detaylı bir şekilde ele alınmaktadır (Ateş,2020a, s.85). Avustralya'da ise aile hekimliği hizmeti pratisyen hekimler (general practise) tarafından verilmektedir. Bu merkezler Royal Australian College of General Practitioners (RACGP) Standartlarına göre belirlenmiştir (URL-2). Buna göre bu merkezler sağlık hizmeti vermeye uygun olarak sıfırdan planlanabilmekte ya da mevcut bir binada konumlandırılabilir. Mevzuata göre, aile hekimliğinde bulunan her hekim için en az bir muayene odası olması gerektiği, bu mekanların 12-16 m² ölçülerinde olması, 7 m² ve 16 m² ölçülerinde tedavi ve acil müdahale odalarının planlanması, yüksekliği ayarlanabilen muayene masasının sağlanması, mahremiyet gereksiniminin karşılanması, hastalar için oturma elemanlarının düşünülmesinin gerekliliği ifade edilmektedir. Muayene/görüşme alanlarının bekleme alanına yakın konumlandırılması ve muayene odalarının diğer tıbbi hizmet alanlarına yakın planlanması belirtilmektedir. Doğal aydınlatmanın kullanılması aynı zamanda çevresel mahremiyet gereksiniminin sağlanması, tüm yüzeylerde kolay temizlenebilir malzeme seçiminin planlanması açıklanmaktadır. Danışma bankosunun girişe yakın bir şekilde planlanması, bekleme alanına hakim bir şekilde konumlandırılması, bekleme elemanlarının farklı türlerde seçilmesini, örneğin kol desteği bulunan oturma elemanının bulunması bunun yanında ikili oturma elemanının da düşünülmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Bekleme elemanlarının arasında bulaşıcı hastalıklardan korunmak için en az bir metre mesafe bırakılması gerektiği belirtilmektedir. Bekleme alanının planlamasında kullanıcıları rahatlatan bir ortam sağlanması için fon müziği kullanımı, çocuklar için oyun alanının düşünülmesi gibi bu alanın tasarımında hizmet verilecek bölgenin kültürel özelliklerine göre planlama yapılmasına değinilmektedir. Danışma bankosunun yüksekliğinin, kapı kollarının, tuvalet alanında kullanılan lavaboların ve el kurutma cihazlarının engelli bireylerin kullanımına uygun ölçülerde planlanması belirtilmektedir. Tuvaletlerin, bekleme alanından görülmeyecek yönde konumlandırılması, personel ve hastalar için ayrı şekilde planlanması ve en az bir tuvaletin engelli bireylere özel tasarlanması gerektiği açıklanmaktadır. Personel için dinlenme alanının sağlanması ifade edilmektedir (URL-2). Buna göre tüm kullanıcıların ihtiyaçlarının düşünülmesi gerektiği bu yönetmelikte detaylıca belirtilmektedir. Bu çerçevede kullanıcıların sadece mekânsal gereksinimlerinin değil, işlevsel, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarına da değinilmektedir.

3. Aile Sağlığı Merkezleri Tasarlama Kriterleri

Aile sağlığı merkezleri hakkında düzenlenen tasarlama kriterlerinin asgari koşulları, ilgili yönetmeliğin (25.01.2013 tarihli Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği) fiziki ve teknik şartlar kısmında belirtilmiştir. Çalışma kapsamında aile sağlığı merkezleri, koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetleri içinde kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu mekânsal, işlevsel, psikolojik ve fiziksel gereksinimler göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

3.1. Kullanıcı Gereksinimleri

Kamusal yapılar, kullanıcı profili çeşitliliği ve sayısı bakımından oldukça farklı gruplara hizmet eden mekânlardır. Kullanıcılarının gereksinimleri de bu sayı ve çeşitliliğe göre farklılıklar göstermektedir. Aile sağlığı merkezleri, kamusal sağlık zincirinin ilk basamağında yer almaktadır. Bu kurumların kullanıcıları, sağlık çalışanları, hasta/sağlıklı kişiler ve yakınları tarafından oluşmaktadır. Bu bakımdan yaş aralığı ve fiziksel durumları geniş bir kullanıcı profiline hitap etmektedir. Sağlık yapılarının, çeşitli fiziksel niteliği bulunan kullanıcıların ihtiyaçlarının belirlenerek bir planlama kapsamında ele alınması gerekmektedir (Özgen, 2020, s. 608-609). Bu kapsamda aile sağlığı merkezlerinin kullanıcı odaklı tasarım anlayışı içerisinde ihtiyaçları, mekânsal, işlevsel, psikolojik ve fiziksel gereksinimler olmak üzere dört başlıkta değerlendirilmiştir.

3.1.1. Mekânsal gereksinimler

İç mekân tasarımında kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayan, kişilerin davranış ve eylemlerine uygun bir planlama yapılması gerekmektedir. Mekânsal planlamada biçim, boyut, oran, ölçek ve mekanlar arasındaki ilişki tasarımda önemli rol oynamaktadır. Bunların yanında nitelikli bir mekân tasarımı için işlevsel bir planlama da sağlanmalıdır (Ching, 2004, s. 26-37).

Sağlık yapılarını ziyaret eden hasta ve refakatçileri için kaliteli bir sunum anlayışının yanı sıra hizmet aldıkları ortam ile ilgili ihtiyaçları ve beklentileri bulunmaktadır. Sağlık kurumlarında mekân planlamasında ihtiyaç duyulanlar arasında, bekleme alanında rahat oturma elemanlarının bulunması, tekerlekli sandalye kullanıcılarının tuvaletlere kolay bir şekilde ulaşabilmesi gibi beklentiler bulunmaktadır. Hastaların bu beklentilerinin karşılanmama olasılığı ve ulaşılabilirliği hakkındaki belirsizlik düşüncesi, kişilerin endişelenmelerine sebep olmaktadır. Hastaların mevcut durumlardan kaynaklanan, hassas bir durum içerisinde oldukları da dikkate alındığında, eylemlerini kolaylaştıran mekânsal planlamalara ihtiyaçları bulunmaktadır (Carpman & Grant, 2016, s.7-8). Bu çerçevede sağlık yapılarının mekân tasarımında tüm kullanıcılarının ihtiyaçlarının karşılanarak nitelikli bir mekânsal planlama yapılması gerekmektedir. Muayene alanlarının büyüklüğü, mekânsal yerleşimi ve diğer bakım alanları ile yakın mesafede olması, sağlık çalışanlarının verimli bir şekilde hizmet vermesini etkileyen unsurların başında yer almaktadır (Carpman & Grant, 2016, s.20).

Aile sağlığı merkezlerinde, danışma alanı, bekleme alanı, muayene odası, erişilebilir muayene odası, aşılama ve bebek/çocuk izlemeleri odası, tıbbi müdahale odası, gebe izlem ve üreme sağlığı odası, bebek bakım ve emzirme odası, hemşire çalışma alanı, hasta-personel-engelli tuvaletleri, personel giyinme ve dinlenme odası, mutfak ve depolama alanlarının mekânsal gereksinimler kapsamında planlanması gerekmektedir.

3.1.2. İşlevsel gereksinimler

Sağlık yapıları, çeşitli özellikte kullanıcıya hizmet etmektedir. Tasarlanan mekanların, kullanıcının eylemlerine uygun işlevsel ihtiyaçlar karşılanmalıdır. İşlevsel gereksinimler kapsamında, aile sağlığı merkezleri erişilebilirlik, yönlendirme ve esneklik unsurları değerlendirilmiştir.

-Erişilebilirlik

Sağlık yapıları, fiziksel durumları, yaş ve beceri gibi farklı özellikte insanların bulunduğu kullanıcılardan oluşmaktadır. Bu çerçevede aile sağlığı merkezlerinin, çeşitli profile sahip kullanıcılarının mekânsal ve işlevsel gereksinimlerinin sağlanması beklenmektedir. Evrensel tasarım ilkelerine bağlı olarak tasarlanması, ulaşılabilir ve algılanabilir olması gerekmektedir (Sungur & Aytuğ, 2007, s. 44-67).

-Yönlendirme

Sağlık kurumuna giden hasta ve refakatçileri bulundukları durum içinde stresli bir ruhsal durumda olabilmektedirler. Stres altında olan kişiler çevreden gelen sinyalleri doğru değerlendiremezler. Mekân tasarımında kişilerin doğru bir şekilde hizmet alacağı mekâna yönlendirilmeleri stres seviyelerine olumlu yönde etki etmektedir. Hasta ve yakınlarının hizmet noktasında yönlerini bulmakta zorluk çekmesi, kişilerin çaresiz hissetmesine ve güvensizliğe neden olmaktadır (Carpman & Grant, 2016, s.71-72). Kullanıcıların hedeflediği alana ulaşabilmesi, nitelikli bir yönlendirme tasarımı ile mümkün olmaktadır (Arthur & Passini, 1992, s.42). İç mekânda uygulanan alan/mahal isimleri, numaralandırma yöntemleri, dijital sistemler, yer işaretleri, grafikler anlatımlar, zemin yüzeyinde farklı malzeme uygulamaları, yapay veya doğal aydınlatma öğeleri, renk kullanımı gibi unsurlar doğru bir mekân planlaması ile beraber düşünülerek kişilerin doğru bir şekilde yön bulmasını sağlamaktadır (Carpman & Grant, 2016, s. 73). Aile sağlığı merkezleri, küçük ölçekli sağlık yapıları olmasına rağmen nitelikli bir yönlendirme tasarımına ihtiyaç duymaktadırlar. Seçilen bina özelliklerine ve iç mekân planlamasına uygun yön bulma unsurlarının düşünülmesi gerekmektedir.

-Esneklik

Tıp bilimi teknolojisinde yaşanan ilerleme, sağlık politikaları, demografik ve ekonomik alanlardaki değişimler, sağlık yapılarının uyarlanabilir ve esnek planlanmasını gerektirmektedir. Esnek bir şekilde tasarlanmış sağlık kurumları zaman içinde olabilecek gelişmelere bağlı olarak uyarlanabilir olması ile değişimlere adapte olabilmektedir (Purves, 2009, s. 121). Sağlık yapılarında esnek mekanların planlama sürecine kısa, orta ve uzun vadede cevap verecek şekilde planlama yapılması gerekmektedir. Esnek tasarımda amaç, verilen sağlık hizmetinin sürecine uygun, adapte olabilen mekanlar planlamaktır. Teknolojinin getirdiği yenilikleri de kapsayan uyarlanabilir mekanlarda kullanıcı odaklı ve kaliteli hizmet verilmesi amaçlanmalıdır (Vickery, Nyberg & Whiteaker (Ed.), 2015, s. 93).

3.1.3. Psikolojik gereksinimler

Sağlık, ruh ve bedenin bütünüyle iyi olma halidir. Fiziksel rahatsızlıklarından dolayı sağlık hizmeti gereksinimi duyan kişilerin ruhsal olarak da desteklenme ihtiyaçları bulunmaktadır. Sağlık hizmetine ait fiziksel ortamların kullanıcıların psikolojik gereksinimlerini karşılayacak nitelikte tasarlanması kişilerin ruh sağlığı üzerinde olumlu etki yaratacaktır. Bu çerçevede aile sağlığı merkezleri kullanıcılarının mekân

tasarımındaki psikolojik gereksinimleri estetik, renk ve doku faktörleri açısından ele alınmıştır.

-Estetik

İç mekân tasarımında, tasarım ilkeleri ve tasarım öğelerinin senkronize bir şekilde uygulanmasıyla estetik bir görüntü elde edilmektedir (Birren, 2016, s.148-149). Sağlık kurumlarını ziyaret eden hasta ve yakınlarının içinde bulundukları mevcut durum veya soru işaretlerinden kaynaklanan hassasiyeti dikkate alarak, ruhsal dengeyi korumak gerekmektedir. Bu da fiziksel mekân şartlarının kullanıcılara psikolojik yönden iyi gelme halini desteklemek ile mümkün olmaktadır. Aile sağlığı merkezlerinin, kişilerin ilk sağlık durağı olduğu dikkate alındığında, kendisini iyi hissettiren, güven ve huzur veren ortamlarda hizmet almak istemektedirler. Hasta/sağlıklı kişilerin yanı sıra hizmet veren sağlık personeli de daha verimli ve etkin bir motivasyon ile çalışma isteği duymaktadır. Mekân tasarımında düşünülen estetik unsurlar tüm kullanıcıların ruhsal ihtiyaçlarına cevap verme niteliğinde olması amaçlanmalıdır (Cheung, 1997, b.2, s.3).

-Renk

Renk kullanımının, fiziksel, psikolojik ve işlevsel etkileri olduğu bilinmektedir. Sağlık kurumlarında kullanılan rengin etkisi, uygulanan kullanıcı profiline yaş, durum ve fiziksel farklılıklarına göre değişkenlik göstermektedir (Elliot, Fairchild & Franklin (Ed.), 2015, s. 3-5). Stres düzeyi yüksek hastalar, yaşlılar, kısmi görme engeli olan kişilerin ihtiyaçları ve verilmek istenen etki doğrultusunda renk, farklı şekillerde planlanabilmektedir. Örneğin, yazılı ve görsel yön bulma unsurlarını takip edemeyen kişiler için renk kullanımı ile yönlendirme tasarımında destek sağlanabilmektedir. Zemin, duvar ve tavan yüzeylerinde mekanların birbirlerinden ayırt edilebilmesi sağlanmalıdır. Bunların yanında, yüzeylerde kontrastlıkların uygulanması ile kullanıcıların zihninde mekânsal bir planlama oluşturmaları sağlanmalıdır (Aslanoğlu, Ulusoy & Olguntürk, 2020, s.1-4). Aile sağlık merkezlerinin tasarımında da diğer sağlık kurumlarında olduğu gibi uygulanan renklerin kullanıcıların psikolojik ve duyu durumlarına olumlu yönde etki vermesi sağlanmalıdır. Kişilerin, stres düzeylerine ve iyi olma sürecine destek verecek güven veren, bir atmosferin oluşturulması gerekmektedir (Dalke, Little, Niemann, Camgoz, Steadman, Hill, & Stott, 2006, s. 343-365). Örneğin, California Üniversitesi, San Francisco Tıp Merkezi Hastanesi'nin yoğun bakım ünitelerinde uygulanmış olan turuncu ve sarı rengin, hastalara kendilerini daha iyi hissettirdiği, iyileşme sürecini hızlandırmaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, mavi rengin sakinleştirici etkisi nedeniyle ameliyat sonrası dinlenme odalarında tercih edildiği ifade edilmiştir (Kubba, 2003, s.141).

-Doku

İç mekân tasarımında kullanılan dokusal ve görsel doku öğelerinin kişilere yansıyan psikolojik etkilerinin yanında işlevsel fonksiyonları bulunmaktadır. Tasarımda kullanılan malzeme dokularının birbiri ile uyumunun ve kullanıcıya verdiği etkinin planlanması gerekmektedir. Sağlık kurumlarında bulunan çeşitli kullanıcıya hitap eden ve stres düzeylerini etkileyen estetik mekân tasarımında dokusal öğelerin yeri de önem taşımaktadır. Seçilen malzemelerin dokusal ve görsel doku özelliklerinin uygun bir şekilde kullanılması, kullanıcının psikolojisini olumlu yönde etkilemektedir. Farklı dokuların kombinasyonu ile sakinleştiren, huzurlu bir mekân tasarımı oluşturulabilmekte ve kaygıyı azaltmakta etkin bir rol almaktadır (Carpman, Grant, 2016, s.9). Doku öğelerinin kullanımında kullanıcıların yön bulmasını da kolaylaştıran işlevsel etkiler de bulunmaktadır. Dokusal farklılıklar doğru bir yönlendirme konusunda katkı sağlarken, kullanıcılara güvenli bir yönlendirme tasarımını sağlamaktadır. Aile sağlığı merkezlerinin,

diğer sağlık kurumlarında olduğu gibi verdiği hizmet gereği temiz ve hijyen standartlarına uygun olmalıdır. Mekân tasarımına kullanılacak malzemelerin kolay temizlenebilir olması, düşme ve gözde parlama riski oluşturan faktörlere dikkat edilerek uygun doku seçiminin yapılması gerekmektedir.

3.1.4. Fiziksel gereksinimler

Sağlık kurumlarında gereksinim duyulan fiziki koşullar, kullanıcıların davranışlarına ve çevresel deneyimlerine etki etmektedir. Sağlık hizmeti sunumunda, kullanıcılarının bulunduğu ortam gereksinimlerinin optimal düzeyde karşılanması kişilerin fiziksel, işlevsel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olurken, hasta bireylerin iyileşme süreçlerinin üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Kullanıcıların fiziksel gereksinimleri çerçevesinde aydınlatma ve görsel konfor, iklimlendirme/ısı konfor ve iç hava kalitesi ihtiyaçları yönünden değerlendirilmiştir.

-Aydınlatma ve görsel konfor

Sağlık yapılarında, alacakları hizmet ortamında kullanıcılarının eylemlerine ve davranışlarına uygun aydınlatma düzeyine sahip iç mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır (De Boer & Fischer, 1978, s.201). İç mekâna gün ışığının katılması sağlanarak, çevre ile iletişim içinde olması doğal aydınlatma unsurları ile sağlanmaktadır. Gün ışığının, hastaların psikolojik ve iyileşme isteği üzerinde faydalı etkileri olduğu bilinmektedir. Gün ışığı, nitelik ve nicelik yönünden gün içinde farklı nedenlerden dolayı değişim göstermektedir (Gordon, 2015, s.73-74). Sağlık sunumu sırasında yeterli aydınlık düzeyinin sağlanması, yapay aydınlatma elemanları ile desteklenmesi gerekmektedir. Sağlık yapılarının aydınlatma uygulamalarında genel olarak 3500 K ile 4100 K aralığındaki renk sıcaklığında aydınlatma elemanları kullanılmaktadır (McCullough (Ed.), 2010, s. 26). Sağlık uygulamalarında, iyi bir renksel geriverim ve nötr bir aydınlatma sağlanması için doğru renk sıcaklıklarının uygulanması gerekmektedir. Bu durum teşhis ve tedaviler sırasında hasta/sağlıklı kişilerin cilt tonlarında oluşabilecek yanıltıcı renk değişimlerinin önüne geçerken, hastalar için sakinleştirici bir ortam oluşturmaktadır (McCullough (Ed.), 2010, s. 26).

-İklimlendirme/ Isıl konfor ve iç hava kalitesi

Sağlık yapıları, verdikleri çeşitli hizmetler gereği sundukları olanaklara göre küçükten büyüğe geniş bir aralığa sahiptir. Bu durumda kurumların sağladığı sağlık hizmetlerini verdiği alana yönelik farklılıklar göstermesi, hasta yoğunluğu ve hastalık derecesi iç mekânın gereksinim duyduğu temiz hava ihtiyacını belirlemektedir (Geshwiler, Howard & Helms, 2003, s. 27-28). Sağlık yapılarında, kullanıcının temiz hava gereksiniminin yanında termal konfor koşullarının da sağlanması gerekmektedir. Uygun sıcaklığın sağlanamadığı ortamlarda bulunan kullanıcılar termal stresin olumsuz etkisi altında kalmaktadır. Termal stres, vücut ısını düzenlemesini zorlaştırarak, fiziki yorgunluğa ve kişinin ruhsal olarak kendisini iyi hissetmemesine sebep olmaktadır. Bunların yanında iç mekânda bulunan nem ve sıcaklık gibi etkenler, enfeksiyon riski taşıyan hastaların tedavisinde büyük önem taşımaktadır (Geshwiler, Howard & Helms, 2003, s. 31). Aile sağlığı merkezleri, küçük ölçekli yapılar olduğundan, bina boyutları, bulunduğu mevki ve sağladığı hizmet nedeniyle en az donanım ile iklimlendirme ihtiyacına cevap verebilmektedir. Bu kurumların birçoğu çevreleri ile doğrudan etkileşim sağlayabilmektedir. Temiz hava ihtiyacı, pencereler sayesinde doğal havalandırmayla sağlanabilmektedir. Isıtma ihtiyacı ise genel olarak merkezi ısıtma sistemi ve klima sistemleri ile karşılanmaktadır. Aile sağlığı merkezleri uygulama mevzuatına göre, bekleme ve bakım alanlarında önerilen sıcaklığın 18-27 °C arasında olması, muayene

alanlarında ise 20 °C olmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği, 2013, s.12).

Aile Hekimliği uygulamaları, günümüzde birçok ülkede, birbirine benzer özellikte veya farklı yönetmelikler çerçevesinde hizmet vermektedir. Bu kapsamda Türkiye ve farklı ülkelerde bulunan aile sağlığı merkezleri arasından toplam sekiz örnek, mekânsal, işlevsel, psikolojik ve fiziksel kullanıcı gereksinimleri açısından incelenmiş olup iç mekâna ait değerlendirilmeler sağlanmıştır (Tablo 1-2). Türkiye dışındaki diğer ülkelerden seçilen örnekler üzerinden yapılan incelemeler, İngiltere’den bir ve Avustralya’dan üç örnek, Türkiye’de ise Balıkesir, Ankara, İstanbul ve Çorum illerinde olmak üzere dört örnek üzerinden yapılmıştır (Tablo 3-4). Değerlendirmeye alınan örnekler farklı nüfus yoğunluklarına sahip yerleşim yerlerinden ve farklı ekonomik, sosyal profilleri barındıran yerleşim yerlerindeki ASM’ler arasından seçilmeye çalışılmış olup, bu örneklerin tasarım ilkelerine uygun olup olmadığı özelinden yargılar içermektedir. Bu örnekler, tasarım ilkeleri bağlamında sembolik fikirler vermek üzere örneklemde yer almakta; tasarım ilkeleri bağlamında neler yapılabileceğine ışık tutmaktadır. Belirtilen ilkelere uymayan ASM tasarımlarında iyileştirmeler gerektiğinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair ipuçları barındırmaktadır. Buradaki örneklerin tasarım ilkelerine uygun olup olmadığı tüm ASM yapıları için bir yargı içermemektedir (Tablo 1-2).

Tablo 1. Türkiye’de uygulanan mevcut ASM örneklerini değerlendirme tablosu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

Seçilen Örnekler	Ülke/Şehir	Kullanıcı Gereksinimleri			
		Mekânsal Gereksinimler	İşlevsel Gereksinimler	Psikolojik Gereksinimler	Fiziksel Gereksinimler
Burhaniye 8 Nolu ASM	Türkiye/Balıkesir	Mekânsal gereksinimlerin karşılanmasında eksiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Planlama sorunları vardır ve yerleşim elemanlarının yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.	Yönlendirme unsurları asgari düzeyde planlanmış olup erişilebilirlik ve esneklik gibi işlevsel gereksinimlerin karşılanmadığı gözlemlenmiştir.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik etkilerinin planlanmadığı gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı asgari düzeyde karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. İklimlendirme gereksinimleri doğal havalandırma ve merkezi ısıtma sistemi ile sağlandığı gözlemlenmiştir.
Pursaklar 2 Nolu ASM	Türkiye/Ankara	Mekânsal gereksinimler karşılanmıştır. Ancak planlama sorunları ve mekan içinde yerleşim hatalarının bulunduğu gözlemlenmiştir.	Yönlendirme unsurları asgari düzeyde planlanmış olup erişilebilirlik ve esneklik gibi işlevsel gereksinimlerin karşılanmadığı gözlemlenmiştir.	Sağlık hizmet alanlarında kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde uygulanan çeşitli renk uygulamaları ile tıbbi bakım mekanlarının birbirinden ayırt edilmesi düşünülmüştür. Psikolojik gereksinimlerin karşılanması açısından tasarım kaygısı mevcuttur ancak yeterli olmadığı gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacının karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. İklimlendirme gereksinimleri doğal havalandırma ve merkezi ısıtma sistemi ile sağlandığı gözlemlenmiştir.
Ataşehir 14 Nolu ASM	Türkiye/İstanbul	Mekânsal gereksinimler karşılanmıştır. Ancak planlama sorunları ve mekan içinde yerleşim hatalarının bulunduğu gözlemlenmiştir.	Yönlendirme unsurları asgari düzeyde planlanmış olup erişilebilirlik ve esneklik gibi işlevsel gereksinimlerin planlanmadığı olduğu gözlemlenmiştir.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik etkilerinin planlanmadığı gözlemlenmiştir.	İç mekânda doğal aydınlatmadan yararlanılmış ancak yapay aydınlatma ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanmadığı gözlemlenmiştir. İklimlendirme gereksinimleri doğal havalandırma ve merkezi ısıtma sistemi ile sağlanmış olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de uygulanan mevcut ASM örneklerini değerlendirme tablosu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

Seçilen Örnekler	Ülke/Şehir	Kullanıcı Gereksinimleri			
		Mekânsal Gereksinimler	İşlevsel Gereksinimler	Psikolojik Gereksinimler	Fiziksel Gereksinimler
Çorum Bahar ASM	Türkiye/Çorum	Planlama sorunları ve yerleşim sorunları bulunmakta birlikte mekânsal gereksinimlerin karşılanmasında eksikliklerin olduğu gözlemlenmiştir.	Erişilebilirlik ve yönlendirme gibi işlevsel faktörler asgari düzeyde sağlanmış ancak planlama hataları mekânsal sorunlara yol açmış olup kullanıma uygun çözümlere sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Mekânsal esneklik unsurları tespit edilmiştir.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik etkilerinin planlanmadığı gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacının karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. İklimlendirme gereksinimleri doğal havalandırma ve genel ısıtma ihtiyacı mevcut merkezi ısıtma sistemi ile sağlanmış olup muayene odalarında tercihe bağlı split klima kullanıldığı da gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Diğer ülkelerde uygulanan mevcut ASM örneklerini değerlendirme tablosu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

Seçilen Örnekler	Ülke /Şehir	Kullanıcı Gereksinimleri			
		Mekânsal Gereksinimler	İşlevsel Gereksinimler	Psikolojik Gereksinimler	Fiziksel Gereksinimler
Patterdale Lodge Tıp Merkezi	İngiltere/ Merseyside	Mekânsal gereksinimlerin (Danışma alanı, bekleme alanı, muayene odası ve diğer sağlık hizmet alanları) karşılandığı gözlemlenmiştir.	Erişilebilirlik unsurlarının asgari düzeyde sağlandığı gözlemlenmiştir. Acil durum yönlendirmeleri dışında, mekân içinde yön bulma ve esneklik unsurlarına rastlanmamıştır.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik gereksinimleri karşılaması adına tasarım kaygısının olduğu gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacının karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. İklimlendirme gereksinimleri doğal havalandırma ve merkezi ısıtma sistemi ile sağlanmış olduğu gözlemlenmiştir.
UR Aile Hekimliği	Avustralya/ Mascot	Mekânsal gereksinimlerin (Danışma alanı, bekleme alanı, muayene odası ve diğer sağlık hizmet alanları) karşılandığı gözlemlenmiştir.	Erişilebilirlik unsurlarının asgari düzeyde sağlandığı gözlemlenmiştir. Acil durum yönlendirmeleri dışında, mekân içinde yön bulma ve esneklik unsurlarına rastlanmamıştır.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik gereksinimleri karşılaması adına tasarım kaygısının olduğu gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacının karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. Aktif iklimlendirme sisteminden yararlanılmış olduğu gözlemlenmiştir.
Pendle Hill Aile Hekimliği	Avustralya/ Pendle Hill	Mekânsal gereksinimlerin (Danışma alanı, bekleme alanı, muayene odası ve diğer sağlık hizmet alanları) karşılandığı gözlemlenmiştir.	Erişilebilirlik unsurlarının asgari düzeyde sağlandığı gözlemlenmiştir. Mekân içinde esneklik unsurlarına rastlanmamıştır.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik gereksinimleri karşılaması adına tasarım kaygısının olduğu gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacının karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. Aktif iklimlendirme sisteminden yararlanılmıştır.
Boon Sağlık Merkezi	Avustralya/ Sutherland	Mekânsal gereksinimlerin (Danışma alanı, bekleme alanı, muayene odası ve diğer sağlık hizmet alanları) karşılandığı gözlemlenmiştir.	Erişilebilirlik ve yönlendirme unsurlarının asgari düzeyde sağlandığı gözlemlenmiştir. Mekân içinde esneklik unsurlarına rastlanmamıştır.	Renk, doku ve estetik unsurların psikolojik gereksinimleri karşılaması adına tasarım kaygısının olduğu gözlemlenmiştir.	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacının karşılanmış olduğu gözlemlenmiştir. Aktif iklimlendirme sisteminden yararlanılmıştır.

Tablo 3. Türkiye’de uygulanan ASM örneklerinin mevcut mekânlar üzerinden görsel değerlendirme tablosu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

Seçilen Örnekler	Ülke /Şehir	Mekansal Gereksinimler			
		Giriş Bölümü	Danışma- Bekleme Alanı	Muayene Odası ve Diğer Tıbbi Hizmet Alanları	
Burhaniye 8 Nolu ASM (URL-3)	Türkiye/ Balıkesir				
Pursaklar 2 Nolu ASM (URL-4)	Türkiye/ Ankara				
Ataşehir 14 Nolu ASM (URL-5)	Türkiye/ İstanbul				
Çorum Bahar ASM (URL-6)	Türkiye/ Çorum				

Tablo 4. Diğer ülkelerde uygulanan ASM örneklerinin mevcut mekânlar üzerinden görsel değerlendirme tablosu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

Seçilen Örnekler	Ülke /Şehir	Mekansal Gereksinimler			
		Giriş Bölümü	Danışma- Bekleme Alanı	Muayene Odası ve Diğer Tıbbi Hizmet Alanları	
Patterdale Lodge Tıp Merkezi (URL-7)	İngiltere/ Merseyside				
UR Aile Hekimliği (URL-8)	Avustralya/ Mascot				
Pendle Hill Aile Hekimliği (URL-9, URL-10, URL-11, URL-9)	Avustralya/ Pendle Hill				
Boon Sağlık Merkezi (URL-12, URL-13, URL-14, URL-14)	Avustralya/ Sutherland				

4. Aile Sağlığı Merkezlerinin İç Mekân Tasarımında Planlamayı Etkileyen Faktörlerin Yeni Modeller Üzerinden İncelenmesi

Çalışma kapsamında ele alınan mevcut aile sağlığı merkezleri uygulamaları üzerinden yapılan tasarım ilkelerine dayalı değerlendirmeler sonucunda belirlenen problemler, eksiklikler ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeni modeller geliştirilmiştir.

4.1. Kullanıcı Gereksinimlerine Göre

Aile sağlık merkezlerinin kullanıcıları, hasta/sağlıklı kişiler, hasta yakınları ve sağlık personelinin oluşmaktadır. Kullanıcıların sağlık hizmeti sunumunda, mekânsal, işlevsel, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçları bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda edinilen bulgular doğrultusunda, kullanıcı gereksinimlerine dayalı iç mekân modelleri önerilmiştir (Tablo 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12).

4.1.1. Mekansâl gereksinimlerine göre

Aile sağlığı merkezleri kullanıcılarının sağlık hizmeti alma ve verme gereksinimlerinin karşılanması için fiziksel ortam ihtiyaçları bulunmaktadır. Aile sağlık merkezlerinin uygulamakta olan mevzuat şartları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak mekânsal gereksinimleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda danışma alanı, bekleme alanı, muayene odası, aşılama ve bebek-çocuk sağlığı izlemleri odası, tıbbi müdahale odası, üreme sağlığı ve gebe izlemleri odası, hemşire izlem istasyonu, emzirme ve bebek bakım odası için mekânsal yerleşim ve tasarım önerileri geliştirilmiştir. Aile sağlık merkezlerinde planlanması gereken muayene odası tasarımına bir alternatif olarak erişilebilir muayene odası modeli de önerilmiştir (Tablo 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12).

4.1.2. İşlevsel gereksinimlerine göre

Aile sağlığı merkezleri kullanıcılarının davranış ortamları içinde eylemlerini rahat bir şekilde gerçekleştirebilmesi işlevsel gereksinimlerinin karşılanması ile mümkün olmaktadır. Farklı fiziksel özelliğe sahip kullanıcılar, kişilerin davranışları ve zaman içinde değişen ihtiyaçlar doğrultusunda işlevsel gereksinimler belirlenmiştir. Bu çerçevede aile sağlığı merkezi kullanıcılarının erişilebilirlik, yönlendirme ve esneklik gereksinimlerinin karşılandığı işlevsel unsurlar planlanmıştır (Tablo 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12).

4.1.3. Psikolojik gereksinimlerine göre

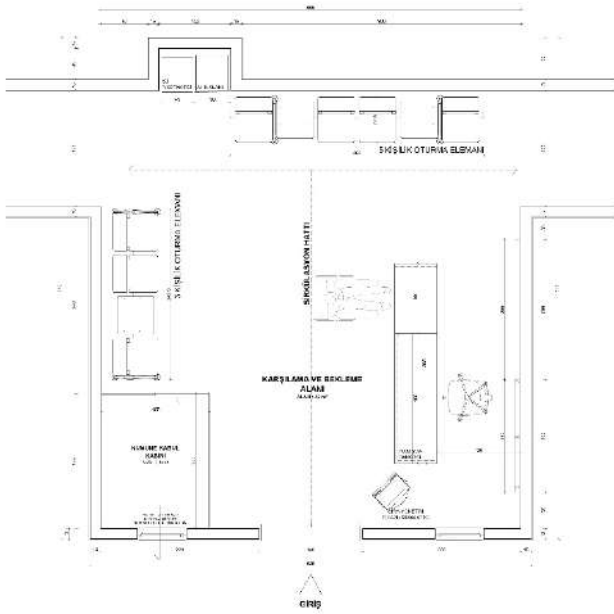
Aile sağlığı merkezi kullanıcılarının fiziksel olarak iyi olma halinin yanında ruhsal olarak da kendilerini iyi hissetmeleri gerekmektedir. Hasta kişilerin sağlık durumları ile ilgili endişeleri olabilmektedir. Fiziksel ortamda kullanıcıların duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarına cevap veren, onları rahatlatan ve güven veren psikolojik gereksinimler belirlenmiştir. Aile sağlığı merkezleri kullanıcılarının psikolojik gereksinimleri kapsamında estetik, renk ve doku unsurlarının olumlu bir şekilde etkilediği ruhsal ihtiyaçlara göre planlama yapılmıştır (Tablo 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12).

4.1.4. Fiziksel gereksinimlerine göre

Kullanıcıların, aile sağlığı merkezlerinde bulundukları süre içinde fiziksel konfor koşullarının sağlandığı, eylem ve davranışlarını kolaylıkla gerçekleştirebildiği iç mekân tasarımının sağlanması gerekmektedir. Mekân içinde planlanan fiziksel faktörler, sağlık personeli için verimli bir çalışma ortamı sunarken, hasta kişiler için iyileşme sürecini

desteklemektedir. Fiziksel ihtiyaçların karşılanması, kullanıcı üzerindeki fiziki etkilerinin yanında psikolojik ve işlevsel olarak da olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu çerçevede, aile sağlığı merkezleri için tasarlanan yeni iç mekân modellerinde aydınlatma ve görsel konfor, iklimlendirme/ ısı konfor ve iç hava kalitesi gereksinimlerinin karşılandığı fiziki konfor ihtiyaçları planlanmıştır (Tablo 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12).

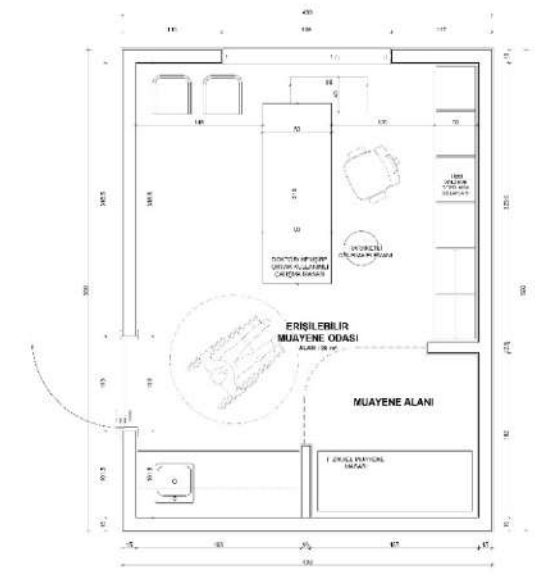
Tablo 5. Danışma ve bekleme alanına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Danışma ve Bekleme Alanı	
	
	
	
Mekansal Gereksinimler	Aile sağlığı merkezleri örneğinde danışma ve bekleme alanı oluşturulmuştur. Danışma ve bekleme alanı için olması gereken asgari ölçüler ve hekim başına gerekli olan oturma elemanı sayısı ASM Yönetmeliğine göre belirlenmiştir. Buna göre, danışma alanı 10 m², bekleme alanı 26 m², toplam 36 m² olarak planlanmıştır. Su dispenseri, evsel atık alanı oluşturulmuştur.
İşlevsel Gereksinimler	Model önerisine göre aile sağlığı merkezine giriş sensörlü, çift kanatlı kayar kapı sayesinde sağlanmıştır. Danışma alanı, kolayca algılanabilir, erişilebilir ve mekan içindeki sirkülasyona herhangi bir engel oluşturmayacak biçimde planlanmıştır. Tasarlanan danışma bankosu, tekerlekli sandalye kullanıcılarının kolay bir şekilde ulaşabilmesi için iki kademedan oluşmaktadır. Banko yüzeylerinde, farklı fiziksel özellikleri bulunan kullanıcıların çarpma riskine karşı, köşeleri yuvarlatılmış formlar kullanılmıştır. Sırt kısmı bulunan, kolay temizlenebilir oturma elemanları seçilmiştir. Oturma elemanları, hizmet almak isteyen kişilerin farklı fiziksel durumlara sahip olabileceği dikkate alınarak, kol destekli ve kol desteksiz olmak üzere iki şekilde düşünülmüştür.
	Danışma bankosunda başlayarak, sıramatik alanı, dijital ekranlar, sirkülasyon alanlarında lineer aydınlatma elemanlarının kullanımı, bölgesel renk kullanımı, duvar yüzeylerinde yazı ve işaretler ile kapılara yakın bir şekilde konumlandırılan mahal etiketleri ile yönlendirme tasarımı planlanmıştır.
	Giriş bölümünün demonte bir kabin planlanmıştır. Bu kabin, pandemi gibi beklenmeyen bir durum halinde iç mekana giriş yapılmadan, hasta kişinin vücudundan alınması gereken ağız, burun, vb. belirli numune örneklerinin alınması için tasarlanmıştır. Zorunlu koşullar dışında kaldırılabilen bu kabin bekleme alanına dahil edilmek üzere tasarlanmıştır.
Psikolojik Gereksinimler	Danışma ve bekleme alanının duvar ve zemin yüzeylerinde açık sarı tonu ve nötr renkler kullanılmıştır. Kişilerin bekleme süresince stresini azaltacak, rahatlatıcı ve sıcak bir ortam planlanmıştır.
	Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmayan doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra danışma bankosunda, form veya bilgi evraklarının rengi ile kontrast oluşturarak, gözlerde oluşabilecek olan karmaşanın önüne geçilmesi hedeflenmiştir.
Fiziksel Gereksinimler	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı karşılanmış olup, ortamın genel aydınlatması sıva altı lineer ve spot aydınlatma elemanları ile sağlanmıştır. Danışma bankosu üzerinde bölgesel aydınlatmayı sağlayan lineer aydınlatma armatürü sarkıt şeklinde kullanılmıştır. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

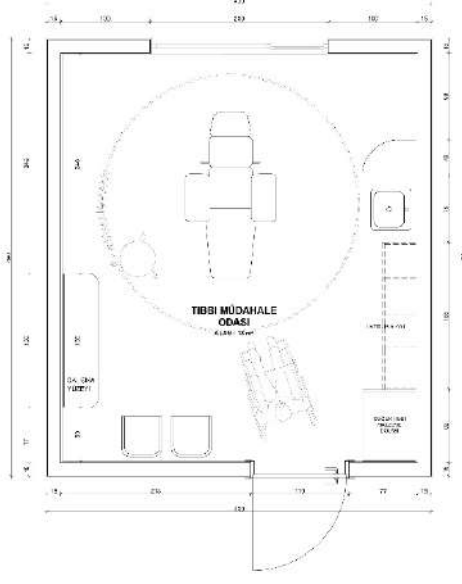
Tablo 6. Muayene odasına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Muayene Odası	
Mekansal Gereksinimler	Muayene odası, bakım alanı, hasta alanı ve bakımdaki ortakların bulunduğu muayene odası tasarımı mekan üç ayrı şekilde düşünülmüş olup 20m² olarak planlanmıştır. Fiziksel muayene alanı planlanarak kullanıcıların mahremiyet gereksinimi sağlanmıştır. Depolama elemanları ve hijyen alanı bir arada, aynı aks üzerinde konumlandırılmıştır.
İşlevsel Gereksinimler	Bebek arabası veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket edebileceği uygun manevra sağlamıştır. Hastaların farklı fiziksel özelliklerine uygun biri kol destekli diğeri kol desteksiz olmak üzere iki farklı oturma elemanı kullanılmıştır. Kullanılan mobilyaların sivri köşelerinin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Mekan için de yönlendirme lineer aydınlatma armatürleri ve zemin döşemesindeki renk farklılıkları ile sağlanmıştır.
Psikolojik Gereksinimler	İç mekanda kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde genel olarak nötr renkler tercih edilmiş olup bölgesel olarak hastalara kendilerini daha iyi hissetmeleri için açık turuncu renk tonundan yararlanılmıştır. Bölgesel olarak kullanılan ahşap kaplama malzeme ile doku farklılıkları planlanmıştır. Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmeyen doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır.
Fiziksel Gereksinimler	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı siva altı lineer ve spot aydınlatma elemanları ile karşılanmıştır. Bakım sağlayıcının çalışma masası üzerinde bölgesel aydınlatmayı sağlayan lineer aydınlatma armatürü sarkıt şeklinde kullanılmıştır. Fiziksel muayene sırasında daha yoğun ışığa ihtiyaç duyulması halinde mobil ışık kaynağı kullanılması önerilmektedir. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

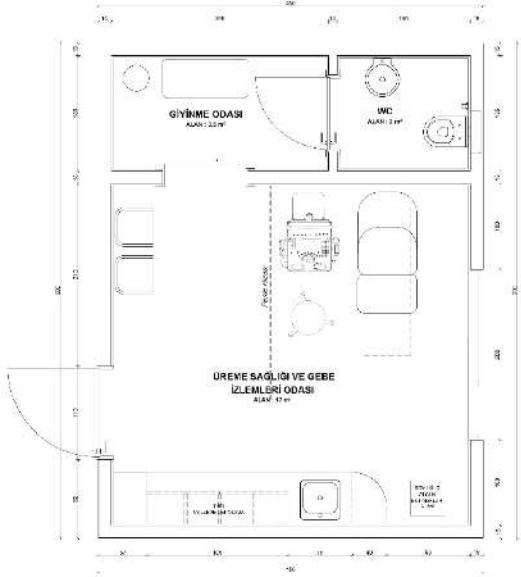
Tablo 7. Erişilebilir muayene odasına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Erişilebilir Muayene Odası	
	
	
Mekansal Gereksinimler	Fiziksel kısıtlılıkları bulunan kullanıcıların erişilebilirlik gereksinimlerini karşılayan 20 m ² ölçülerinde alternatif muayene odası planlanmıştır. Fiziksel muayene sırasında hastaların ihtiyaç duyduğu mahremiyet gereksinimi kumaş perde ile sağlanmıştır. Depolama elemanları ve hijyen alanı planlanmıştır.
İşlevsel Gereksinimler	Muayene alanında yüksekliği ayarlanabilen muayene masası kullanılmıştır. Duvar yüzeylerine paralel olarak tutunma destek elemanları konumlandırılmıştır. Hastaların farklı fiziksel özelliklerine uygun biri kol destekli diğeri kol desteksiz olmak üzere iki farklı oturma elemanı kullanılmıştır. Bebek arabası veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket edebileceği uygun manevra sağlamıştır. Kullanılan mobilyaların sivri köşelerinin bulunmamasına dikkat edilmiştir.
Psikolojik Gereksinimler	İç mekanda kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde genel olarak nötr renkler tercih edilmiş olup bölgesel olarak hastalara kendilerini daha iyi hissetmeleri için açık turuncu renk tonundan yararlanılmıştır. Bölgesel olarak kullanılan ahşap kaplama malzeme ile doku farklılıkları planlanmıştır. Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmeyen doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır.
Fiziksel Gereksinimler	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı sıva altı lineer ve spot aydınlatma elemanları ile karşılanmıştır. Doktorun çalışma masası üzerinde bölgesel aydınlatmayı sağlayan lineer aydınlatma armatürü sarkıt şeklinde kullanılmıştır. Fiziksel muayene sırasında daha yoğun ışığa ihtiyaç duyulması halinde mobil ışık kaynağı kullanılması önerilmektedir. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

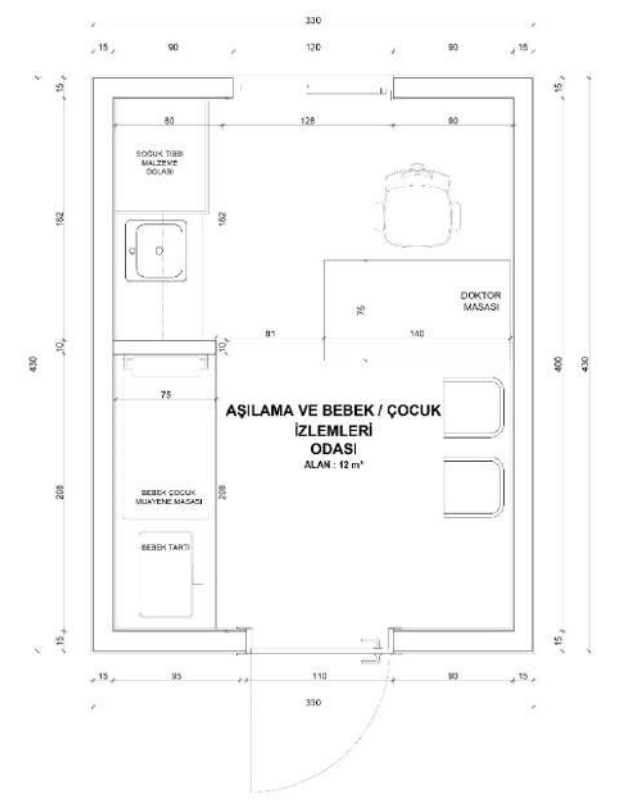
Tablo 8. Tıbbi müdahale odasına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Tıbbi Müdahale Odası	
	
	
Mekansal Gereksinimler	Tıbbi müdahale odası, burada verilecek sağlık hizmetlerine ek olarak kan alma ve aşı prosedürlerinin de bu mekan içinde uygulanması düşünüldükçe 18 m² olarak planlanmıştır. Muayene masası doktorun hastaya rahat bir şekilde müdahale edebilmesi adına mekanın orta kısmında konumlandırılmıştır. Hastanın mahremiyet gereksinimi muayene masasının çevresinde 360° dönerek kapanabilen kumaş perde ile sağlanmıştır. Sağlık hizmeti prosedürlerinin rahat ve kesintisiz bir şekilde yapılması için hazırlama yüzeyi düşünülmüş olup aynı aks üzerinde depolama elemanları ve hijyen alanı birlikte planlanmıştır. Bakım sağlayıcılar için çalışma yüzeyi oluşturulmuştur.
İşlevsel Gereksinimler	Kullanılan muayene masası çeşitli fiziksel özelliklere ve verilecek sağlık hizmeti seçeneğine göre yüksekliğinin ve oturma şeklinin ayarlanabilir olmasına uygun olarak seçilmiştir. Hastaların farklı fiziksel özelliklerine uygun biri kol destekli diğeri kol desteksiz olmak üzere iki farklı oturma elemanı kullanılmıştır. Bebek arabası veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket edebileceği uygun manevra sağlamıştır. Kullanılan mobilyaların sivri köşelerinin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Muayene masasının bulunduğu alan, daire formunda kullanılan aydınlatma armatürü ve zemin döşemesindeki renk farklılıkları ile odak noktası oluşturularak, mekan içinde yönlendirmeyi sağlamıştır.
Psikolojik Gereksinimler	İç mekanda kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde genel olarak nötr renkler tercih edilmiş olup bölgesel olarak kullanılan mavi renk tonunun hastalar üzerindeki stres düzeyini azaltan etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Bölgesel olarak kullanılan ahşap kaplama malzeme ile doku farklılıkları planlanmıştır. Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmeyen doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır.
Fiziksel Gereksinimler	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı karşılanmış olup, ortamın genel aydınlatması sıva üstü daire formunda kullanılan aydınlatma elemanı ile sağlanmıştır. Verilen sağlık hizmeti türüne göre daha yoğun ışığa ihtiyaç duyulması halinde mobil ışık kaynağı kullanılması önerilmektedir. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

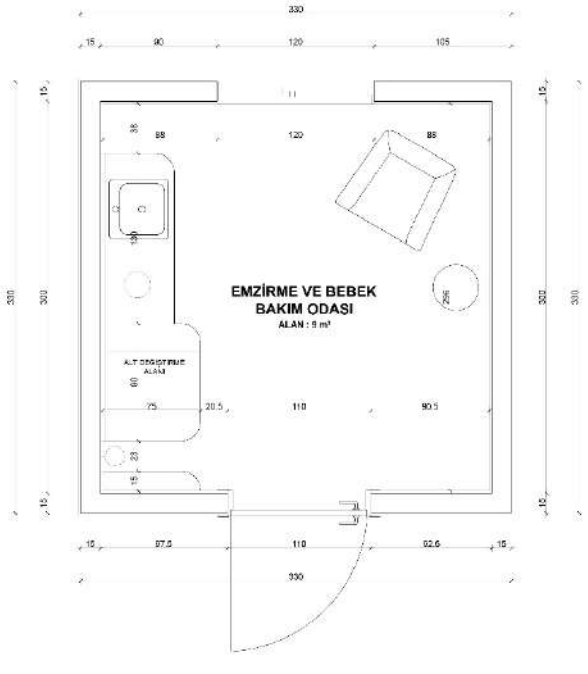
Tablo 9. Üreme sağlığı ve gebe izlemleri odasına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Üreme Sağlığı ve Gebe İzlemleri Odası	
	
	
Mekansal Gereksinimler	Üreme Sağlığı ve Gebe İzlemleri Odası, bakım alanı ve hazırlık alanı olarak verilen sağlık hizmet türüne uygun olacak şekilde 17 m² olarak tasarlanmıştır. Sağlıklı/Hasta kullanıcılar için muayeneye hazırlık alanında giyinme odası ve tuvalet alanı planlanmıştır. Muayene esnasında kullanıcılar için gerekli olan mahremiyet ihtiyacı kumaş perde kullanımı sağlanmıştır. Sağlık hizmetleri prosedürlerinin rahat ve kesintisiz bir şekilde yapılması için hazırlama yüzeyi düşünülmüş olup aynı aks üzerinde depolama elemanları ve hijyen alanı birlikte planlanmıştır.
İşlevsel Gereksinimler	Muayene alanında yüksekliği ve gerekli pozisyona göre ayarlanabilen muayene masası kullanılmıştır. Hastaların farklı fiziksel özelliklerine uygun biri kol destekli diğeri kol desteksiz olmak üzere iki farklı oturma elemanı kullanılmıştır. Bebek arabası veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket edebileceği uygun manevra sağlamıştır. Kullanılan mobilyaların sivri köşelerinin bulunmamasına dikkat edilmiştir.
Psikolojik Gereksinimler	İç mekanda kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde genel olarak nötr renkler tercih edilmiş olup bölgesel olarak hastalara kendilerini daha iyi hissetmeleri için açık turuncu renk tonundan yararlanılmıştır. Bölgesel olarak kullanılan ahşap kaplama malzeme ile doku farklılıkları planlanmıştır. Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmeyen doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır.
Fiziksel Gereksinimler	İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı karşılanmış olup, ortamın genel aydınlatması sıva üstü daire formunda kullanılan aydınlatma elemanı ile sağlanmıştır. Verilen sağlık hizmeti türüne göre daha yoğun ışığa ihtiyaç duyulması halinde mobil ışık kaynağı kullanılması önerilmektedir. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

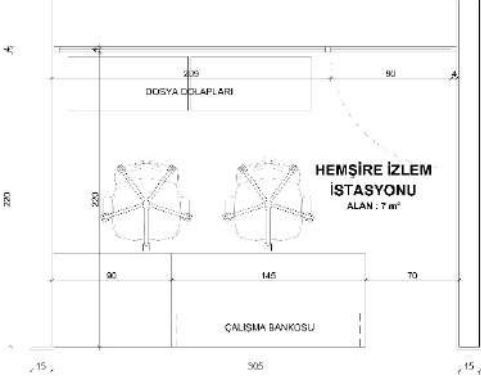
Tablo 10. Aşılama ve bebek/çocuk izlemleri odasına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Aşılama ve Bebek/Çocuk İzlemleri Odası	
	
	
	Mekansal Gereksinimler Aşılama ve bebek/çocuk izlemleri odası, doktor ve ebeveynlerin görüşme alanı, bebek/çocuk için gerekli fiziksel muayene alanı ile birlikte ele alınarak 12 m2 olarak planlanmıştır. Muayene masası bebeklerin düşme riskine karşı duvara paralel olarak konumlandırılmıştır. Bebekler ile ilgili verilecek hizmetin rahat ve hızlı bir şekilde verilebilmesi için, kilo ve boy ölçümü için gereken cihazlar muayene alanında bir arada aynı aks üzerinde birbirlerine yakın olarak planlanmıştır. Depolama elemanları ve hijyen alanı bu aksta konumlandırılmıştır.
	İşlevsel Gereksinimler Ebeveynlerin farklı fiziksel özelliklerine uygun biri kol destekli diğeri kol desteksiz olmak üzere iki farklı oturma elemanı kullanılmıştır. Bebek arabası veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket edebileceği uygun manevra sağlamıştır. Kullanılan mobilyaların sivri köşelerinin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Mekan için de yönlendirme, lineer aydınlatma armatürleri ile sağlanmıştır.
	Psikolojik Gereksinimler İç mekanda kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde genel olarak nötr renkler tercih edilmiş olup bölgesel olarak kullanılan yeşil renk tonunun sakinleştirici etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Muayene masasına paralel konumda bulunan duvar yüzeyinde, bebeklerin/çocukların dikkatini bu yöne çekecek, dijital baskı uygulaması yapılmıştır. Bölgesel olarak kullanılan ahşap kaplama malzeme ile doku farklılıkları planlanmıştır. Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmeyen doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır.
	Fiziksel Gereksinimler İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı karşılanmış olup, ortamın genel aydınlatması sıva altı lineer aydınlatma elemanları ile sağlanmıştır. Bakım sağlayıcının çalışma masası üzerinde bölgesel aydınlatmayı sağlayan lineer aydınlatma armatürü sarkıt şeklinde kullanılmıştır. Fiziksel muayene sırasında daha yoğun ışığı ihtiyaç duyulması halinde mobil ışık kaynağı kullanılması önerilmektedir. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

Tablo 11. Emzirme ve bebek bakım odasına ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Emzirme ve Bebek Bakım Odası	
	
	
	Mekansal Gereksinimler Bebek bakım odası, aile sağlığı merkezlerinde bulunması gerekli mekanlar arasında olup, ailelerin bebekleri için emzirme, alt değiştirme ve hijyen ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına gerekli yerleşim sağlanarak, 9m² olarak planlanmıştır.
	İşlevsel Gereksinimler Bebek arabası veya tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket edebileceği uygun manevra sağlamıştır. Kullanılan mobilyaların sivri köşelerinin bulunmamasına dikkat edilmiştir.
Psikolojik Gereksinimler İç mekanda kullanılan mobilya ve diğer yüzeylerde genel olarak nötr renkler kullanılmıştır. Bebeklerin alt değiştirme sırasında dikkatini çekecek görseller duvar yüzeyinde planlanmıştır. Bölgesel olarak kullanılan ahşap kaplama malzeme ile doku farklılıkları planlanmıştır. Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmeyen doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır.	Fiziksel Gereksinimler İç mekânın doğal ve yapay aydınlatma ihtiyacı karşılanmış olup, ortamın genel aydınlatması siva altı lineer aydınlatma elemanları ile sağlanmıştır. İklimlendirme gereksinimi doğal havalandırma ve kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

Tablo 12. Hemşire izlem istasyonuna ait plan ve model önerilerinin bulunduğu tablo (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

ASM Mekanlarına Yönelik Model Önerileri	
Hemşire İzlem İstasyonu	
	
	
Mekansal Gereksinimler	Hemşire izlem istasyonu, sağlık hizmeti verilen mekanlar ile yakın iletişim halinde olacak şekilde, sirkülasyon hattı üzerinde ve personel dinlenme odasının önünde olacak şekilde, 7 m ² 'lik bir alan olarak planlanmıştır. Burada hemşirelerin, sağlık hizmeti almaya gelen ziyaretçiler ile ilgili prosedürlerin sağlanması için bir çalışma alanı planlanmıştır.
İşlevsel Gereksinimler	Mekan, kolay algılanabilir, erişilebilir sirkülasyon hattı boyunca herhangi bir engel oluşturmayacak biçimde planlanmıştır. Tasarlanan banko, tekerlekli sandalye kullanıcılarının kolay bir şekilde ulaşabilmesi için iki kademedan oluşmaktadır. Banko yüzeylerinde, farklı fiziksel özellikleri bulunan kullanıcıların çarpma riskine karşı, radyal köşeli formlar kullanılmıştır. Sirkülasyon hattı boyunca duvar yüzeylerinde tutunmaya destek elemanlar kullanılmıştır.
	Mekana yönlendirme, sirkülasyon hattı üzerinde genel renk kullanımından farklı bir renk uygulanması ve mahal etiketi kullanımı ile sağlanmıştır.
Psikolojik Gereksinimler	Mekanın, duvar ve zemin yüzeylerinde açık sarı tonu ve nötr renkler kullanılmıştır. Kişilerin buradaki işlemleri bekleme süresince stresini azaltacak renk kullanımı planlanmıştır.
	Mobilya ve zemin yüzeylerinde kolay temizlenebilir, yansıma yapmayan ve kayma riski oluşturmayan doku özelliğinde olan malzemeler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra danışma bankosunda, form veya bilgi evraklarının rengi ile kontrast oluşturarak, gözlerde oluşabilecek olan karmaşanın önüne geçilmesi hedeflenmiştir.
Fiziksel Gereksinimler	İç mekânın yapay aydınlatma ihtiyacı sıva altı aydınlatma elemanları ile karşılanmıştır. Banko üzerinde bölgesel olarak lineer aydınlatma armatürü sarkıt şeklinde kullanılmıştır. İklimlendirme gereksinimi sirkülasyon alanında bulunan kaset tipi klima kullanımı ile sağlanmıştır.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Sağlıklı olmak insan doğasının en temel ihtiyaçlarının başında gelmektedir. İnsanın, fiziksel ve ruhsal olarak her bakımdan sağlıklı olması ve iyi olma halinin korunması gerekmektedir. Ancak sağlıklı yerinde olan bir birey varoluşunu koruyarak, çoğalabilmekte ve yaşamını sürdürebilmektedir. İnsanın mevcut sağlık durumlarının korunmasının, sağlıklı bir toplum ve ülkelerin her türlü gelişimi ile refah düzeyleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle bireyler ve toplum özelinde sağlığın

korunmasını ve hastalıkların önlenmesini sağlayan ülkelere ait sağlık politikaları bulunmaktadır.

İnsanın mevcut sağlık durumunu koruması veya hastalıkların teşhis ve tedavisi için yapılan tıbbi uygulamalar sağlık hizmetlerinin faaliyetlerini içermektedir. Aile sağlığı merkezleri bu sağlık faaliyetlerinin, koruyucu ve birinci basamak sağlık uygulamalarının ayakta karşılandığı kurumlar olup, Türkiye’de sağlık zincirinin ilk halkasını oluşturmaktadır. Aile hekimleri tarafından yaş, cinsiyet, vb. ayırım gözetmeksizin tüm hastalıklara yönelik teşhis ve tedavi prosedürleri uygulanmaktadır. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailelere ve özelde bireylere özgü sağlığın korunması, geçmiş veya süregelen rahatsızlıkların izlenmesi ve olası hastalıkların önlenmesi adına yapılan erken teşhis faaliyetleri de karşılanmaktadır.

Sağlık alanı, tıp bilimi ve teknolojinin hızlı bir şekilde gelişim gösterdiği, sağlık hizmet hakkının ve gereksiniminin en fazla olduğu sektörlerin başında gelmektedir. Sağlık sektöründe yaşanan gelişimin izlenmesi ve kaliteli bakım gereksinimlerinin sağlanması gerekmektedir. Sağlık hizmetlerinin niteliği, kurumlara kolay bir şekilde erişilebilmesi ve hasta ihtiyaçlarının en yüksek ölçüde karşılanması ile sağlanmaktadır. Kaliteli bir hizmeti, başta doktorlar olmak üzere bakım sağlayan personel, tıbbi teknolojik olanaklar ve hizmetin sağlandığı fiziksel mekân imkanlarını kapsamaktadır.

Sağlık hizmeti verilen mekân tasarımı, hasta bireylerin fiziksel olarak iyi olma isteğine destek olmak, psikolojik olarak da kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlamak gerekmektedir. İç mekân tasarımı kullanıcıların fiziki ve ruhsal ihtiyaçları karşılanmalı ve iyi olma halleri bütünsel bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Sağlık yapılarında hastaların iyileşme süreçleriyle ilgili yapılan akademik çalışmalar genel olarak hastanelerin mekânsal tasarım-planlama problemlerini ve çözümlerini incelemektedir. Oysaki sağlık yapıları çok geniş bir kullanıcı kitlesine sahip ve çeşitli sağlık hizmetlerinin sunulduğu kurumlardan oluşmaktadır. Bunun gereği olarak da her bir sağlık yapısının kendi hizmet çeşitliğine ve olanaklarına uygun tasarım ve mekân çözümlerine ihtiyacı bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında, ayakta sağlık hizmeti sağlayan aile sağlığı merkezlerinin iç mekân tasarımı ile ilgili bilimsel çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Aile sağlığı merkezlerinin verdiği hizmetin gerekliliklerini, kullanıcı gereksinimlerini karşılayan, hastaların iyi olma haline katkı sağlayan, sağlık personelinin verimli bir şekilde çalışmasına imkân veren, nitelikli ve estetik bir iç mekân tasarımı için yeni modellerin önerilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, mevcut kullanım halinde olan örnek aile sağlığı merkezlerinin mekânsal, işlevsel, psikolojik ve fiziksel gereksinimlerinin yeterli düzeyde sağlanmadığı tespit edilmiştir. İç mekânda var olan mekânsal problemlerin, kullanıcı gereksinimlerinin karşılanamaması üzerine meydana geldiği belirlenmiştir. Literatür incelemesi ve kullanımı dahilinde olan aile sağlığı merkezlerinin mekânsal gözlemler neticesinde ulaşılan bulgular değerlendirilerek, belirlenen mekânsal, işlevsel, psikolojik ve fiziksel gereksinimler, tasarım ilkeleri ışığında gerçekleştirilen tasarım ve planlamalar doğrultusunda yeni iç mekân modelleri oluşturulmuştur. İki ve üç boyutlu modelleme yazılım programları kullanılarak hazırlanan görsel çıktıların, aile sağlığı merkezlerinin mekânsal tasarım ve planlamasına rehberlik etmesi hedeflenmiştir.

Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunduklarını beyan etmektedirler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliği. (2013) Resmî Gazete, 28539, 25.01.2013. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=17051&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (s.11-12), Erişim tarihi : 10.09.2020.

Arthur, P., & Passini, R. (1992). Wayfinding: people, signs, and architecture (s.42).

Aslanoğlu, R., Ulusoy, B. & Olguntürk, N. (2020). Color in Hospitals. Luo,M.N(Ed.), Journal: Encyclopedia of Color Science and Technology, Springer reference, 1-4. https://www.researchgate.net/publication/345895904_Color_in_Hospitals adresinden alındı.

Ateş, M. (2020a). Sağlık Sistemleri (s.8-85). İstanbul: Beta.

Ateş, M. (2020b). Sağlık Hizmetleri Yönetimi (s.12-14). İstanbul: Beta.

Birren, F. (2016). Color psychology and color therapy; a factual study of the influence of color on human life (s.148-149). Pickle Partners Publishing.

Carpman, J. R., & Grant, M. A. (2016). Design that cares: Planning health facilities for patients and visitors (s.7-73). John Wiley & Sons.

Cheung, K. (1997). Design guide for interiors (b.2, s.3). Corps of Engineers Washington DC.

Ching, F. D. (2004). İç mekân tasarımı (s.26-37). Yapı Yayınları.

Dalke, H., Little, J., Niemann, E., Camgoz, N., Steadman, G., Hill, S., & Stott, L. (2006). Colour and lighting in hospital design. Optics & Laser Technology, 38(4-6), 343-365. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0030399205001283> adresinden alınmıştır.

De Boer, J. B., & Fischer, D. (1978). Interior lighting (s.201). Kluwer.

Elliot, A. J., Fairchild, M. D., & Franklin, A. (Eds.). (2015). Handbook of color psychology (s.3-5). Cambridge University Press.

Geshwiler, M., Howard, E., & Helms, C. (2003). HVAC design manual for hospitals and clinics (s.27-31). American Society of Heating, Refrigerating, and Air-Conditioning Engineers, Atlanta, GA, USA.

Gordon, G. (2015). Interior lighting for designers (s.73-74). John Wiley & Sons.

Kubba, S. (2003). Space planning for commercial and residential interiors (s.141). McGraw Hill Professional.

McCullough, C. S. (Ed.). (2010). Evidence-based design for healthcare facilities (s.26). Sigma Theta Tau.

Özdemir, O., Ocaktan, E., & Akdur, R. (2003). Sağlık Reformu Sürecinde Türkiye ve Avrupada Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 56(4), 211-212.

Özgen, E. (2020). Sağlık Yapıları İç Mekân Tasarımı: Kuram ve Uygulama Pratikleri Bağlamında Tartışma. Mimarlık ve Yaşam, 5 (2), 603-614 DOI:10.26835/my.751732 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1147399> adresinden alındı.

Purves, G. (2009). Primary Care Centres (s.121). Routledge.

Sargutan, A. E. (2005). Sağlık Sektörü ve Sağlık Sistemlerinin Yapısı. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 8(3), 400-428.

Sungur Ergenoğlu, A., & Aytuğ, A. (2007). Sağlık Kurumlarında Değişen Paradigmalar Ve İyileştiren Hastane Kavramının Mimari Tasarım Açısından İrdelenmesi. Megaron, 2(1), 44-63.

Vickery, C. G., Nyberg, G., & Whiteaker, D. (Eds.). (2015). Modern clinic design: Strategies for an era of change (s.93). John Wiley & Sons.

İnternet Kaynakları

URL 1: <https://edumag.net/gunluk/avustralyada-saglik-sistemi/> Erişim tarihi:01.02.2025, 21:30.

URL-2: <https://www.racgp.org.au/running-a-practice/practice-resources/practice-tools/general-practice-business-toolkit/general-practice-tool-kit/module-2/layout> Erişim tarihi: 01.02.2025, 21:00.

URL-3: <https://burhaniye8noluasm.wordpress.com/> Erişim tarihi: 27.01.2025. 20:30.

URL-4: <http://www.pursaklar2noluasm.net/galeri.html> Erişim tarihi: 27.01.2025, 20:30.

URL-5: <http://www.atasehir14asm.net/galeri.html> Erişim tarihi: 27.01.2025, 20:30.

URL-6: <http://www.corumbaharasm.com/galeri.html> Erişim tarihi: 27.01.2025, 20:30.

URL-7: https://www.msaarchitects.co.uk/uploads/601_007.jpg. Erişim tarihi: 18.10.2020, 17:00.

URL-8: <https://www.perfectpractice.com.au/projects/project-gallery/ur-family-practice-mascot/> Erişim tarihi: 27.01.2025, 20:00.

URL-9: <https://www.perfectpractice.com.au/projects/project-gallery/pendle-hill-family-medical-practice-nsw/> Erişim tarihi: 20.10.2020, 19:00.

URL-10: <https://www.pendlehillfamilymedical.com.au/home> Erişim tarihi: 20.10.2020, 19:00.

URL-11: <https://healthengine.com.au/medical-centre/nsw/pendle-hill/pendle-hill-family-medical-practice/s69591?icid=unp:pro:unp:prp:paa::slp:::AO> Erişim tarihi: 27.01.2025, 20:00.

URL-12: <https://healthengine.com.au/medical-centre/nsw/sutherland/boon-health-centre/s69827?icid=unp:pro:unp:prp:paa::slp:::AO> Erişim tarihi: 27.01.2025, 20:00.

URL-14: <https://www.perfectpractice.com.au/projects/project-gallery/boon-health-centre-sutherland/> Erişim tarihi: 20.10.2020, 19:30.

URL-13: <https://boonhealthcentre.com.au/about-us/> Erişim tarihi: 20.10.2020, 19:30.

İş-Eylem Yapısına Bağlı Dönüşümde Ofis Mekânlarına Güncel Yaklaşımlar

Bersu ÖZDEMİR^{*1}, Hasan BEGEÇ², Rengin ZENGEL³

Öz

Dönüşüm kavramı, yıllar boyunca, gerek doğada gerekse insan yaşamında koşulların, bireyler ve çevresel faktörlerle birlikte değişime uğradığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönüşüm kavramı, mimari gibi tasarımsal yönü kuvvetli, sürekli değişime uğrayan bir alanda da önemini korumuştur. Dönüşüme uğrayan mimaride, günümüze kadar oluşan çalışma mekânlarının şekillenişinde iş-eylem yapısı, teknoloji, yaşam tarzlarındaki farklılıklar, ortamların fiziksel ve sosyal kriterleri, sürdürülebilirlik, kullanıcının psikolojik durumu büyük rol oynamıştır. Tarih boyunca medeniyetlerin, günlük yaşam işlerinin devamını sağlayabilmeleri için geliştirdikleri çalışma mekânlarının, çalışanın veriminde, oluşan işin kalitesinde büyük etkisi olmuştur. Çalışma mekânları; eski adıyla “bürolar” ve güncel adıyla “ofisler”, birçok değişime uğramıştır. Bu yönde çalışma mekânlarının tarihsel gelişimin incelenmesi, gelişimde rol oynayan faktörlerin farkına varılması bakımından oldukça önemlidir. Buna bağlı olarak makale kapsamında öncelikle iş-eylem yapısı altında çalışma kavramının ortaya çıkışıyla beraber, kullanıcılarda, mimaride, yapıda ve çalışma mekânlarında oluşan değişimlerden bahsedilmesi amaçlanmıştır. Gelişen teknoloji, kullanıcı ihtiyaçlarının değiştiği pandemi gibi dönemler, çalışma mekânlarının gerek şeklini gerekse yerini sorgulatmıştır. Bu değişimler dahilinde Türkçe’de “ortak çalışma” kavramı olarak karşılık bulan “co-working” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram dönemsel değişimler gereği; ofis mekânında, uzaktan veya evden çalışanlar için “paylaşımlı ofis alanları”nı oluşturmuştur. Paylaşımlı ofislerin tarihsel gelişiminde önemli ve en güncel noktaya son 4 ofis tipolojisiyle birlikte ulaşılmıştır. Bunlar; “Gündelik Ofisler, Sanal Ofisler, Aktivite Tabanlı Ofisler, Workplace 3.0 Ofisleri”dir. Bu güncel ofis kavramları araştırılarak son durumda oluşan aktif çalışma alanlarının fiziksel, psikolojik ve sosyal kullanımlarına göre değerlendirme kriterleri çerçevesinde incelenmesi sağlanmıştır. Buna bağlı olarak Türkiye’deki iki büyük kıyı şehri olan İzmir ve İstanbul’dan seçilen ikişer paylaşımlı ofis bu alt kavramlar çerçevesinde, içerik analizi yöntemiyle incelenip değerlendirilmiş ve sonuç bölümünde de ofislerin en son kullanımlarına hitap eden kriterler çerçevesinde tartışılması yoluyla ofis tasarımlarını etkileyen güncel maddeler belirlenmiştir. Oluşturulan bu çalışmanın gelecekteki ofis mekânlarının dönüşümlerinde kullanılacak bilgiler dahilinde bir kaynak teşkil etmesi ve ofis mekân tasarımlarında bir kitapçık görevi görmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dönüşüm, Büro Mekânları, Co-Working, Paylaşımlı Ofisler

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCID NO: 0009-0009-3052-3316)

* İlgili yazar/Corresponding author: bersu.ozdemir@gmail.com

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCID NO: 0000-0002-0137-2848)

³ Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İzmir, Türkiye (ORCID NO: 0000-0002-1698-7407)

Current Approaches to Office Spaces in Transformation Based on Work-Action Structure

Abstract

The concept of transformation signifies the evolving nature of conditions, individuals, and environmental factors impacting both nature and human life. This notion has remained crucial in architecture, constantly changing with strong design aspect. Work-activity structure, technology, differences in lifestyles, physical and social criteria of the environment, sustainability, psychological state of the user have played a major role by shaping working spaces that is in the transformed architecture until today. Civilisations' workspaces ensured the continuation of daily life work and impacted the efficiency of the employee and quality of the work. Working spaces, formerly known as "bureaux", currently known as "offices", have undergone historical development. The examining of workspace is essential for recognising the factors that plays a role in development. This study explores transformation in users, architecture, structure and working spaces in scope and concept of working under the work-action structure. Developing technology, periods such as the pandemic, user needs have differentiated and questioned the shape and location of workspaces. Accordingly the concept of "co-working", corresponds to "joint work" in Turkish, has emerged. It has created "shared office spaces" for workers remotely or from home in the office spaces within periodic changes. The key and up-to-date point in the historical development of shared offices has been reached with the last 4 office typologies: "Casual Offices, Virtual Offices, Activity Based Offices, Workplace 3.0 Offices". By researching typologies, it has been ensured that the active workspaces formed in the last situation are analysed within evaluation criterias according to their physical, psychological and social uses. Two shared offices selected from two major coastal cities Izmir and Istanbul in Turkey, have been analysed by content analysis method through these sub-concepts. It affecting office designs have been determined by discussing offices' latest using criterias. This study is intended to be a source, serving as a booklet that will used for learning the transformed design of future office spaces.

Keywords: Transformation, Bureau Spaces, Co-Working, Shared Offices

1. Giriş

Dünyadaki birçok şey gibi mimarlık da zaman içinde çeşitli şekillerde dönüşümler geçirmiştir ve aynı zamanda hala dönüşüm içerisinde. Mimarlık alanının dönüşüm ve değişimiyle beraber bu alanın içeriğinde bulunan büro ve ofis yapıları da tarih içinde dönüşüme uğramıştır. Çalışma kapsamında mimari dönüşümde mekân kavramının bir alt başlığı olan ofislerin dönüşümü incelenmiştir. İlk olarak giriş kısmında makalenin amaç kapsam ve yönteminden bahsedildikten sonra, literatürdeki mevcut kaynaklardan referanslar alınarak (makale, tez, paylaşımlı ofis mekânlarının ve mimarlık ofislerinin resmi internet siteleri gibi) dönüşüm kavramı, mimaride dönüşüm kavramının yeri, incelenmiştir. Gelişme kısmında, çalışma eyleminin ortaya çıkışı, iş-eylem ilişkisinin mimaride binaya ve çalışma alanlarına etkisi, eski büro mekânlarının ve güncel ofis mekânlarının tarihsel gelişimi açıklanmıştır. "Co-working", "ortak çalışma" kavramının oluşumuyla beraber ortaya çıkan "Gündelik Ofisler, Sanal Ofisler, Aktivite Tabanlı Ofisler, Workplace 3.0" ofislerinin, "paylaşımlı ofis" mekânlarının oluşumundaki katkısı ve gelişimi ifade edilmiştir. Makalenin devamında çalışma alanlarının, özellikle paylaşımlı ofislerin, fiziksel, psikolojik, sosyal ve kullanıcıların çalışma mekânlarını kullanım yöntemlerinin değerlendirme kriterleri çerçevesinde incelenmesi sağlanmıştır. Bu yolla ofis türlerinin çalışma prensiplerinden, mekân çeşitlilikleri ve kullanıcı deneyimleriyle

meydana gelen değişimler ele alınmıştır. Bu alt kriterlerin güncel ofis mekânları üzerinden incelenmesi planlanmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümlerinden önce de Türkiye'deki paylaşımlı ofis mekânlarından özellikle kıyı şehri olan İzmir ve İstanbul üzerinden ikiye paylaşımlı ofis örneğinin; güncel tezler, makaleler, internet kaynakları ve ofislerin yönetim birimlerinden bizzat yazar tarafından alınmış mevcut veya işlenmiş plan şemaları, yine yazar tarafından çekilmiş yapı iç mekân fotoğrafları ve kullanım şemaları üzerinden tasarım kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi sağlanmıştır. Buna göre, değerlendirme bölümünde tartışılarak belirlenmiş ofis tasarım kriterlerinin ifade edilmesi ve sonuç bölümlerinde ana bulguların ortaya konulmasıyla makale tamamlanmıştır. Ofis gelişimlerinde tarihsel bölüm genellikle işe yaramamış yöntemlerin fazla göz önünde bulundurulması yönüyle yeniye olan vurguyu azaltmaktadır. Bu çalışma özellikle "co-working" kavramı ve "paylaşımlı ofis" türünün mekân tasarımına etkisi çerçevesinde ele alınması ve uygulamalar üzerinden incelenmesi nedeniyle önem taşımaktadır. Bu çalışmanın, işin tarihsel gelişim sürecinden bahsederek, geçmişte çalışma mekânları üzerine bir süre işe yaramış sistem ve yöntemlerin farkına varılmasını, ofis mekânlarında güncel ihtiyaçlara uygun tasarımlara adım atılmasını, günümüzdeki ofis mekânları, paylaşımlı ofisler gibi çalışma mekânlarında yapılacak tasarımlara yön verecek bir kaynak sağlaması amaçlanmaktadır.

Makale kapsamında öncelikle dönüşüm kavramı ve mimarideki yeri, konu bağlamında, yayınlanmış tez, mimarlık ders içi konu anlatımları, tartışmaları ve yayınlanmış makalelerden yararlanılarak ifade edilmiştir. İş-eylem yapısının oluşumu ve zamanla uğradığı dönüşümü nedeniyle çalışma mekânları olan büro ve güncel adıyla ofislerde meydana getirdiği mekânsal değişiklikler, çalışma mekânlarının, tarihsel gelişiminde ele alınmıştır. Güncel ofis mekânlarının kullanım kriterleri ve tasarım faktörleri açıklanmıştır. Oluşan paylaşımlı ofis mekânları makalenin devamında İzmir ve İstanbul'dan ikiye paylaşımlı ve uygulamaya geçirilmiş ofis örnekleri üzerinden incelenmiştir. İzmir'den, 1. örnek olarak Bayraklı'da bulunan With Co Paylaşımlı Ofis ve Ortak Çalışma Alanı, 2. örnek olarak ise Bayraklı'da bulunan Workinton Paylaşımlı Ofisleri; İstanbul'dan, 1. örnek olarak Kolektif House Levent Paylaşımlı Ofisleri, 2. örnek olarak ise Levent'te bulunan Habita Paylaşımlı Ofisi ele alınmıştır. Bu konu üzerine araç olarak, gözleme dayalı analizler, daha önce yayınlanmış literatürden referanslar, ofislerin yönetim birimlerinden elde edilen plan şemaları, iç mekân görselleştirmeleri, fotoğrafları, video ve açıklamaları incelenmiş ve kullanılmıştır, çalışma strüktüründe yöntem olarak da içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır.

2. Mimaride Dönüşüm Kavramı

Dönüşüm kavramı yalın haliyle Türk Dil Kurumu (2024)'e göre: "Bir durumdan başka bir duruma geçme; şekil değiştirme, tahavvül, transformasyon" olarak tanımlanmıştır. Günümüzde gelişen ve değişen yaşam şartları, ekoloji, ekonomi, teknoloji, sosyo-kültürel alanlardaki değişimler dünyayı, insanları ve üstünde yaşayan diğer canlıları dönüşüme uğratmıştır. Bu dönüşümler insanlardan sonra onların meslek oluşumlarına da sıçramıştır. Bunlardan mimarlık mesleğinin içindeki "Dönüşüm" algısının gelişiminde önemli dört başlıktan söz edebiliriz, bunlar; "Süreç, Yapı, Kent ve Mekân"dır.

Mimari dönüşümde süreç kavramına; konut dönüşümü, parametrik (hesaplamalı) tasarımın uygulama şekli olarak dönüşüm, mimarlık eğitimi ve programlarında edinilen bilgi ve tecrübe dönüşümü, 4 senelik mimarlık eğitiminin yetmemesine bağlı olarak yeni işleyişlerle mesleki birikimini güncelleme ve artı 5 yıl iş tecrübesi, kurslar ve sertifikalarla eğitimini ve bilgi birikimini destekleme, belli başlı mimarlık modellerini farklı yorumlayarak eğitimde uygulama, bir yandan akreditasyon programlarıyla da sürekli denetime tabi tutulma örnek olabilir. Mimari dönüşümde yapı kavramına; yapıda işlev değişiklikleri, eski

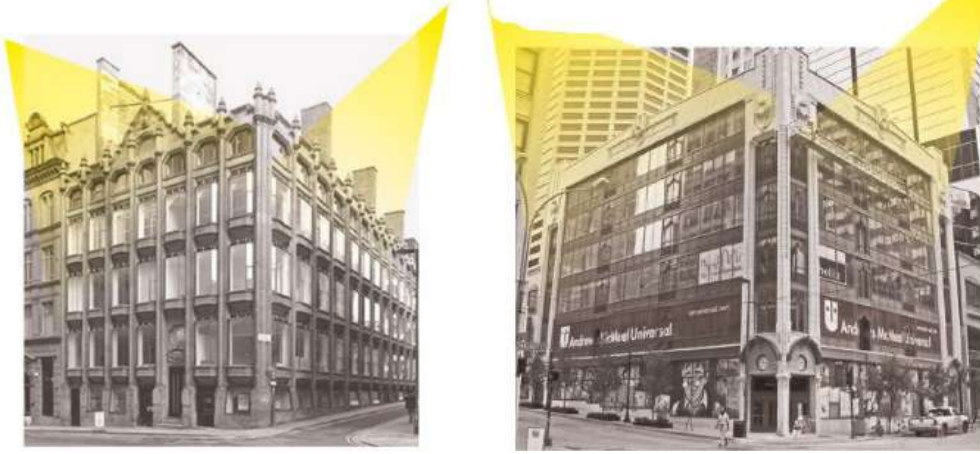
tarihi yapıların dönüştürülerek kullanılması, tarihi yapıya eklemlemeler, farklı fonksiyonlara dönüşümde nelerin değerlendirildiğinin incelenmesi, malzemenin dönüşümü (taş, ahşap, kağıt, kerpiç, cam, çelik, demir, doğal mantarlar vb.), gelişen ve değişen teknolojiyle beraber birden çok katlı yapıların 3 boyutlu yazıcıyla inşa edilmesi ve kullanılan işçinin bu yolla azaltılması, strüktürel dönüşüme robotların dahil edilmesi vb. örnek verilebilir. Mimari dönüşümde kent kavramına; kentsel dönüşümler, kent silüetinde zamanın ve depremlerin neden olduğu dönüşüm, gayrimenkul ortaklıklarıyla dönüşüm, birbiri arasında deprem derzi bile olmayan gökdelen inşaatları, fay hatları üzerine yapılan yüksek katlı yapılar, yüksek katlı yapıların eğimli cephelerinin dışardaki ve içerideki kullanıcıda yarattığı psikolojik değişimler, soylulaştırma çalışmalarıyla değişen kent silüetleri, birbiriyle arasında kültür çatışması oluşturan mekânların yan yana inşa edilmesi (örneğin, usta elemanları ve çıraklarının birlikte iş yaptığı alanların modern iş merkezlerine yakınlığı), kentte belirli alanlarda yaşayanların o bölgenin kültürel kalitesini etkiliyor olması örnek verilebilir. Mimari dönüşümde mekân kavramına; çarşı, kapalı çarşıların büyük alışveriş merkezlerine dönüşümü, eski model hücre tipi ofislerin sosyal aktiviteye cevap veren, çalışanın verimini ve üretim kapasitesini artıran, serbest çalışma mekânlarına sahip, ara mekânlarda soluklanmayı imkanı kılan ve mekânın tasarımında renk, aydınlatma, havalandırma, akustik, ergonomi, mobilya, doku, malzeme gibi psikolojik etkileri de göz önünde bulunduran yeni tip açık ofislere dönüşmesi vb. örnek verilebilir.

3. Büro ve Ofis Mekânlarının İş-Eylem Yapısına Bağlı Dönüşümü

“Ofis, insanların birlikte veya tek olarak çalıştığı oda ya da alana verilen addır. Ofis tanımı mimari, tasarımsal ve sosyolojik bir olgudur. Büro ve ofis kelimelerinin sözlük anlamlarına bakıldığında, Türk Dil Kurumu’na göre ‘büro’ kelimesinin 1.anlamı; çalışma odası, yazıhane, 2.anlamı; danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü iş yeri, 3.anlamı; bölüm şube, 4.anlamı; yazı masası olarak tanımlanmaktadır. Kökeni Fransızca Bureau’dur” (Çimen, 2008, s.5). Literatüre bakıldığında çalışma alanlarının tarihsel gelişimiyle beraber ofis ve büro kavramları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalarda eskiden büro kavramının ofis kavramına göre daha çok kullanıldığı, güncel çalışma mekânlarının gelişiminde ise çoğunlukla ofis kavramının kullanıldığı görülmüştür. Çalışma kapsamında tarihsel gelişim sonrasında kavramsal anlatıma ofis kelimesi üzerinden devam edilmiştir.

Zamanla gelişen insan, tarihte ilk olarak barınma ve beslenme ihtiyacı duymuştur, bu ihtiyaçlarını çeşitli yollarla (av, toplayıcılık, tarım vb.) karşılamıştır. Daha sonra ilk insan topluluklarının oluşumu, antik dönem toplulukları ve ülkelerin gelişimiyle beraber daha ilkel olan ve yaşamın devamını sağlayan eylem biçimleri, yerini daha modern olan çalışma hayatına bırakmıştır. Yüzyıllar geçtikçe her aşamada değişime uğrayan çalışma hayatı, çalışma biçimleri ve mekân çeşitlilikleri insanlar tarafından geliştirilerek iyileştirilmeye çalışılmıştır. Tarihte ilk çalışma mekânı olgusuna hizmet eden örnek, Antik Mısır’da MÖ 3200- 525 arasında karşımıza çıkmaktadır. Kral ve ona bağlı çalışanlar tarafından kademeli hiyerarşik düzen ile tapınaklar etrafında çalışma yapılmaya başlanmıştır. Devamında Antik Yunan döneminde fonksiyon olarak siyasi, ticari, dini ve sanat işlerinin gerçekleştirildiği halka açık “Agora” denilen ortak meydanlarda işler yürütülmeye devam etmiştir. MÖ 500’lerde Roma dönemiyle beraber bureau ve officium kelimeleri tanınmaya başlamıştır. Tapınaklar, bazilikalar gibi dini ve canlı kamusal alanlar çevresinde “Forum” denen ve bir pazar yeri olarak hizmet eden ortak alanlar baş göstermiştir. 1700’lerde ilk modern bürolar (genel merkez olarak Doğu Hindistan Evi) merkezi yönetimin öneminin anlaşılmasıyla kraliyet donanması ve Doğu Hindistan Şirketi gibi kuruluşlar tarafından Londra Leadenhall Caddesi’nde oluşmaya başlamıştır. 1726’da inşa edilen Eski Amirallik (Ripley Binası) Kraliyet donanmasının daha küçük ofislerini

barındırmak için yapılmıştır. “1864 yılında birleşik Krallıkta’ki ilk gökdelenin Liverpool’daki Oriel Chambers (Şekil 1, solda) olduğunu söylemiştir. Mimar Peter Ellis tarafından tamamlanan ‘gökdelen’ sadece beş kat yüksekliğindedir ve tarihte metal çerçeveli cam perde duvara sahip ilk binadır. Kansas City, Missouri’deki Boley Binası (Şekil 1, sağda), 1909’da tamamlanmıştır. Yalnızca daha geniş, doğal olarak aydınlatılmış ofis katlarına değil, aynı zamanda sınırlı arazilerde daha fazlasına da imkan vermiştir”(Morgan Lovell, t.y., URL-4).



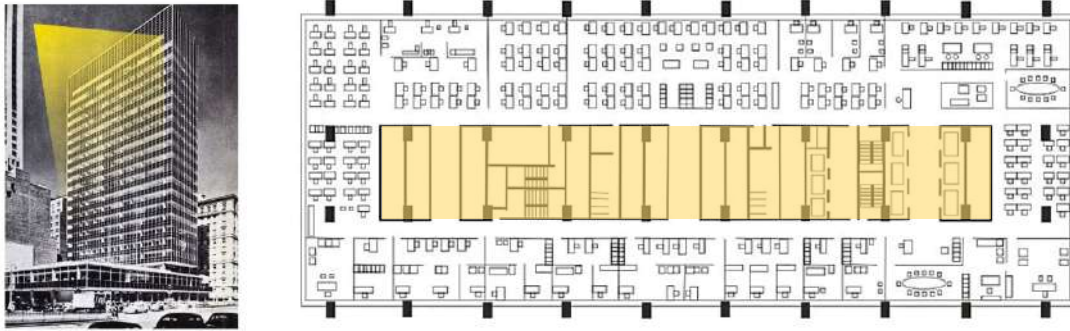
Şekil 1. Solda: Liverpool'daki Oriel Chambers Binası (URL-1); Sağda: Kansas City, Missouri'deki Boley Binası (URL-2) (Görseller yazar tarafından güncellenmiştir.)

O yıllarda gökdelenlerde cam cephelerin yaygınlaşmasıyla doğal ışığa duyulan ihtiyaç karşılanmıştır. 20. yy sonrasında Sanayi Devrimi nedeniyle gerekli işgücünde ve işçigücünde artış olmuştur. Bu nedenle geniş açık plan büro tipleri özellikle kısıtlı bir alana oturan zemin kitlesinin, gökdelenlerin çok katlı oluşu sayesinde iş gücü geri dönüşünü kat kat artırması ile ortaya çıkmıştır. “Sanayi Devrimi, el emeğini ve üretimi tamamen modernize etmiştir. Büro tasarımı artık beyaz yakalı, profesyonel emeği benzer bir şekilde modernize etmeye başlayacaktır” (Morgan Lovell, t.y., URL-4). 20. yy başlarında el emeğinden uzaklaşan fabrika üretim gelişmelerinde Frederick Winslow Taylor önderliğinde Taylorist büro tipleri baş göstermiştir. Bu büro tiplmesinde verimlilik amacıyla görevler, bir sıraya konularak, denetçilerin kendi kapalı bürolarında çalışma eylemini gerçekleştirdikleri ancak, çalışanları gözleme ve inceleme imkanı buldukları ortak bir alanda yapılmaya başlanmıştır. Taylorist büroların devamındaki adımı Frank Lloyd Wright, Larkin Binasıyla (Şekil 2, solda) atmıştır. Bu yapının da merkezinde ortak bir alanda (Şekil 2, sağda) çalışma eylemi sürdürülmüştür. O zamanlarda Larkin binasında 1.800 işçi günde 5.000 siparişi işlemektedir. Tren demiryolunun getirdiği kirlilik nedeniyle bina cephesi kapatılıp ilkel bir klima sistemi kullanılmaya başlanmıştır.



Şekil 2. Solda: Frank Lloyd Wright, Larkin Binası Dıştan Görünüş (URL-3); Sağda: Frank Lloyd Wright, Larkin Binası İç Mekândan Görünüş (URL-4) (Görseller yazar tarafından güncellenmiştir.)

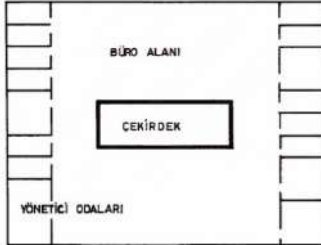
Bu yapı planlaması "...[y]erleşik dolaplara ve bölücülere sahip masalar olan ilk 'sistem' mobilyalarının tasarımına kadar uzanmıştır. Bu büro planı, 20. yüzyılın başındaki Sanayi Devrimi'nin bir ürünü olan üretim hattına çok benzemektedir" (Morgan Lovell, t.y., URL-4). 1930'larda Johnson Wax Binası ile ses yalıtımı ve emilimini sağlayabilmek için kauçuk zeminin kullanımına ve parlak, klinik ve beyaz yapay ışık kullanımına başlanmıştır. 1950 başlarında yapaylaşan çevresel kriterler ile birlikte doğala ihtiyaç azalmıştır ve yapay aydınlatma ve havalandırma sistemleriyle, dışa daha az bağımlılık oluşturan çok geniş "açık planlı bürolar" ortaya çıkmıştır. The Chase Manhattan Bank Binası (Şekil 3, solda) yapısal oturumda hiyerarşik bir düzen takip ederek idari ve büro personelinin açık planda ortaya, yöneticileri ise açık planın ortasından ziyade bölünmüş kapalı büro alanlarına yerleştirmiştir (Şekil 3, sağda).



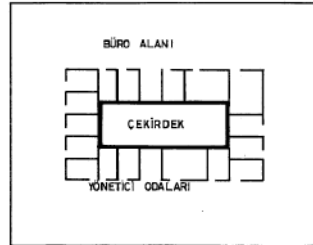
Şekil 3. Solda: The Chase Manhattan Bank Binası Dış Görünüş; Sağda: The Chase Manhattan Bank Binası Planı (Görsel ve plan yazar tarafından güncellenmiştir.) (URL-4)

Gökdelen planlarının (Şekil 4) başından açık plan tiplerine kadar tarihsel gelişimde açık yerleşim düzeninde genel olarak 3 farklı tipoloji kullanılmıştır. Bunlar;

1. Bull-Pen Sistemi



2. Yönetici Çekirdek Sistemi



3. Açık Yerleşme Sistemi



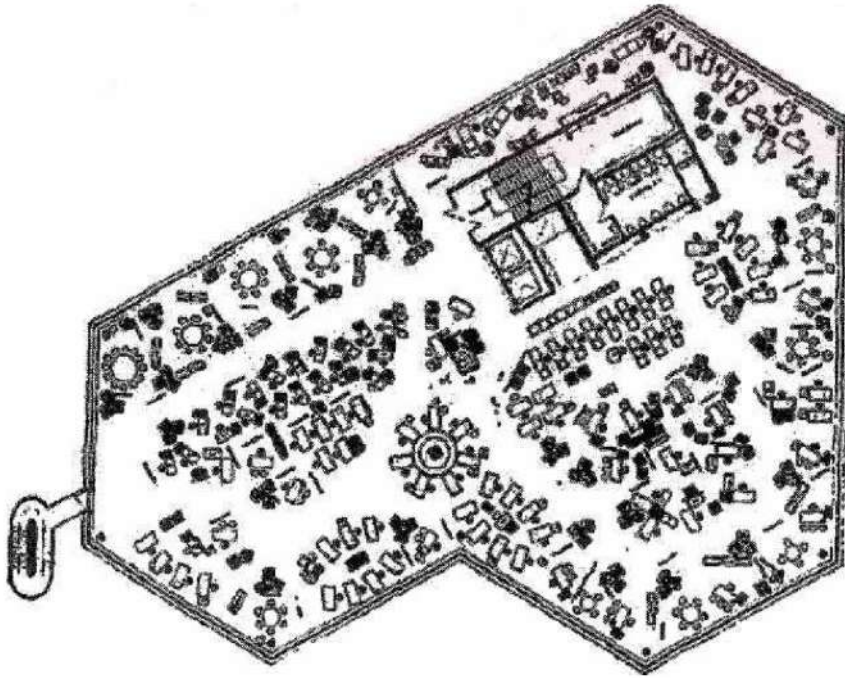
Şekil 4. Bull-Pen, Yönetici Çekirdek ve Açık Yerleşme Sistemi Yan Yana Plan Şemaları (Sakallı, 1997, s.19-20)

Açık planlı büroların avantajlarında, ekstra (duvar, kapı gibi) bölücülerin kullanılmaması nedeniyle yapımda ucuz maliyet oluşumu ve hızlı inşaat etkisi vardır. Ekstra bölücülerle az oda oluşturulduğundan her odaya sağlanacak ayrı aydınlatma ve havalandırma sistemi maliyetini engelleyen bir tasarımıdır. Plan değişiklikleri açık yerleşim olduğundan daha hızlı ve rahat yapılabilir. Kapalı duvarların ardında sıkışık alanlarda çalışmaktansa görsel, işitsel ve fiziksel etkileşim sağlanmaktadır. Mobilyalarda sağlanacak esnekliklerle kapalı büroların oluşturduğu sıkıcı ve sistematik alanın yumuşatılması sağlanmıştır. Kullanım döngüsünde az ve yeri değiştirilebilir eşya bulunmasından ötürü maliyeti düşük yenileme oluşturulabilmektedir.

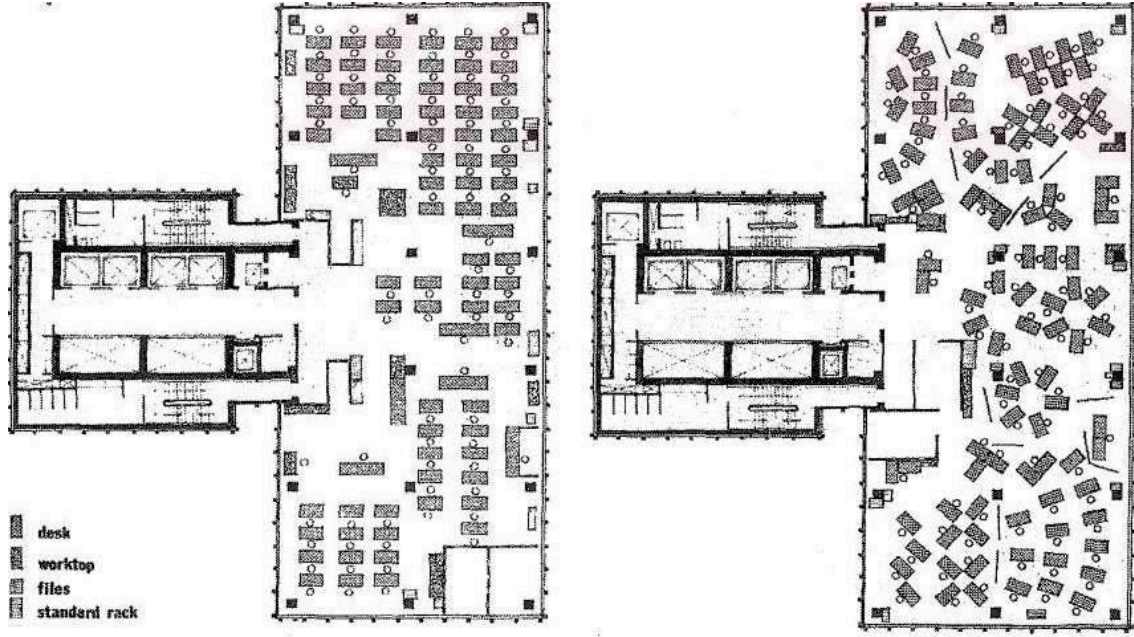
Açık planlı büroların dezavantajlarında, yönetici kadrosu dahil bütün çalışanların ortak alana yerleştirilmesi ve özel alanların farklılaştırılmaması nedeniyle statü kavramında karmaşıklık oluşmuştur. Özel ve kapalı alanların hiç olmaması veya azlığı nedeniyle özel

toplantıların yapılabileceği mahrem alanlardan yoksundur. Açık ve ortak çalışma alanında çalışan grup insan toplulukları nedeniyle gürültü oluşumu, konuşulan ve planlanan işlerin ayrımının yapılamaması durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Açık planlı bürolardan sonra 1950-1960 yılları arasında Hamburg'daki Quickborner Ekibi'nden Eberhard ve Wolfgang Schnelle, Bürolandschaft "büro manzarası" büro tipini geliştirerek çalışanların konforunu ön plana alan eşitlikçi "serbest planlı" (Şekil 5) bir tasarım geliştirmişlerdir. Büro ortamı bu tipte daha esnek yapısal olmayan malzemelerle bölünmüş, büro ortamında bitkilerle, katı olan görünüşte yumuşatma sağlanmıştır. Reklamcılık veya medya alanında çalışanlar, etkileşim sağlayabilmeleri için daha gevşek bir yerleşim (Şekil 6) hesaba katılarak yerleştirilmiştir. Bürokratik, kurumsal yönetim personelleri ise daha düzenli, alt bölümlere ayrılmış alanlara yerleştirilmiştir.



Şekil 5. Ninoflex Büro Yapısı, 1963, İlk Serbest Planlı Büro Örneklerinden (Duffy, 1997'den Aktaran; İmal, 2009, s.15)



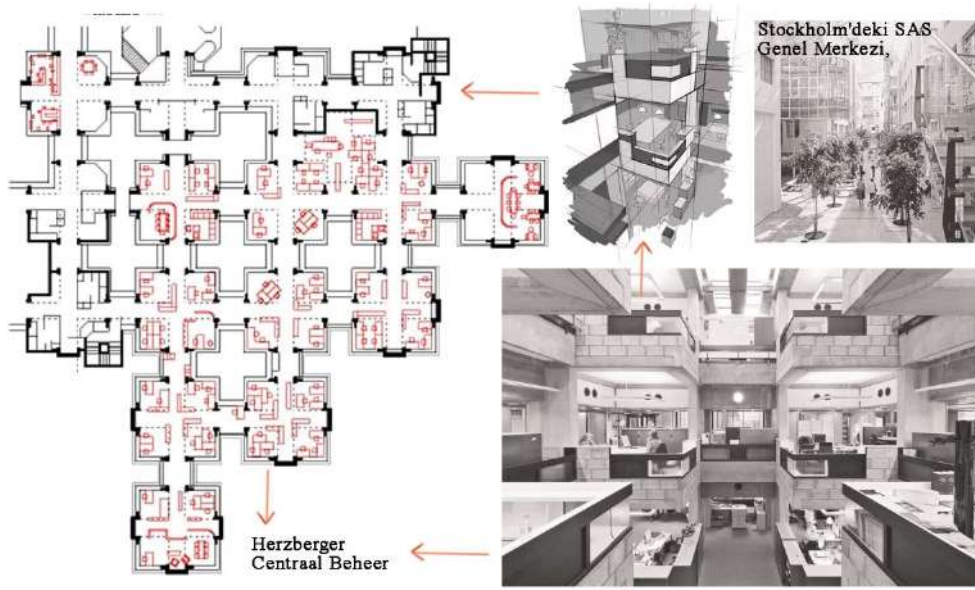
Şekil 6. Açık Planla (soldaki plan) Serbest Düzenli Büro Planı (sağdaki plan) Arasındaki Fark (Altınkoç, 2005, s.51).

1960'larda Herman Miller ve "Aksiyon Ofisleri", George Nelson ve Robert Propst tarafından baş göstermiştir. Bu ofis tiplmesi, hareket özgürlüğü, çalışma esnekliği ve daha modüler mobilyaların göz önüne alındığı bir tiplme olarak karşımıza çıkmıştır. Buna örnek olarak, Mies Van Der Rohe'nin tasarladığı 39 katlı Seagram Binasıyla modernist ilkeler üzerine kurulmuştur. 2 adet çeşme olmak üzere su ögesi de binanın dışında tasarıma dahil edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında kadınların iş hayatına özellikle sekreterlik gibi toparlayıcı bir kısımda dahil edilmeye başlaması, ofis mobilyalarında değişikliklere neden olmuştur. Örneğin; masaların altından mahrem bölümlerin görünmesini engellemek için masa önlerine kontrplak parçalar konulmaya başlanmıştır. Çalışma esnekliği sağlayan Aksiyon Ofislerinin 2. Denemesinde mobilyalar Back- Up denilen üç taraflı dikey bölünmeler (Şekil 7) şeklini almıştır.



Şekil 7. Back- Up Mobilya Denemesi, (URL-4) (Görsel yazar tarafından güncellenmiştir.)

1974'te "Yapısalcı Ofisler" Herman Hertzberger tarafından geliştirilerek uygulanan Hollanda'nın Apeldoorn kentindeki Central Beheer Sigorta Binası (Şekil 8) ile, personelin aitlik ve mahremiyet hissini artırmak amacıyla daha bölünmüş ızgara plan türü uygulanarak karşımıza çıkmıştır.



Şekil 8. Central Beheer Sigorta Binası Plan Şeması, İç Mekân Görselleri ve Stockholm'deki SAS Genel Merkezi (URL-4) (Görsel yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Bu ofis tasarımında avantaj olarak, ışık kuyuları ile geniş planlarda merkez kısımlara da aydınlık ulaştırmanın yolu bulunmuştur. Çalışma alanları mahremiyeti sağlanmış ve çalışanlar kendini aynı zamanda yalnız hissetmemiştir. Ancak dezavantaj olarak bu plan çok büyük ölçeklerde yolunu bulmada ulaşım karmaşıklığı yaratmış ve geniş kamusal alanları oluşturmada sıkıntı çıkartmıştır. 1980'ler "Hücre Çiftliği Ofisler" ile birlikte esnek ve ucuz mobilya yerleşimi sağlamak için uzun panellerin birleşiminden oluşan tasarımlar ortaya çıkmıştır, ancak dezavantaj olarak bu tasarımlar ışığı ve havayı geçirmemektedir ve değişmek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak "20. yüzyıl şehirlerini şekillendiren ofis binaları, Kuzey Amerika'da özellikle Chicago ve New York'ta patlama yaratan ekonomik hareketin bağlamında 19. Yüzyılın sonunda yaratılmışlardır. İnşaat sektöründeki gelişmeler, çelik strüktürlerin yapım aşamasındaki potansiyelleri, asansörün keşfi ve bina alt sistemleri -elektrik, aydınlatma ve havalandırma- bu yeni binaları çok daha rahat ve çekici kılmıştır" (Çimen, 2008, s. 21).

3.1. 21. Yüzyılda Güncel Ofis Kavramı

Zamanla oluşturulan güncel çalışmalarda 1990'lar, yani 20. yy sonu ve 21. yy başlangıcına gelindiğinde önümüze "Sanal Ofisler" çıkmıştır. İnternet erişiminin kolaylaşması ve yaygınlaşması teknolojik gelişmesiyle birlikte dizüstü bilgisayarlar, internet ve cep telefonları çalışma alanlarına daha çok nüfuz etmeye başlamıştır. Ekonomideki maliyet ve kira artışları nedeniyle zeminde az alana oturan (Şekil 9, solda) ve daha az kira gideri olan merkezden uzak işyerleri, endüstri ve sanayi alanlarında tercih edilmeye başlanmıştır, çünkü şirketler kiralari karşılamakta zorlanmıştır. Buna Stockley Park'taki British Telecom Ofisi örnek verilebilir. British Telecom "3.000 çalışanı 1.300 çalışma alanına bölmüştür. Stockley Park'a taşınmasıyla birlikte, çalışanlar haftada üç güne kadar evden veya müşterilerle çalışmaya teşvik edilmiştir. (Morgan Lovell, t.y., URL-4). Çalışanlar ofiste sadece haftada iki gün geçirmiştir. Bu sayede yerden ve internet sayesinde de paradan esnek çalışma ortamıyla tasarruf edilmiştir. Küçük bir alanda başlayıp gelişen Google'ın (Şekil 9, sağda) Dublin ofisinde tamamen açık plan uygulamasının sanal ofislerle birleşmeye başlama evresinde yapılan açık plan, Taylorist Ofislerden bile daha açık planlar olarak karşılanmıştır.



Şekil 9. Solda: Ekonominin Getirdiği Şartlar Nedeniyle Kiralanan Küçük Alanlarda Çalışmalarını Sürdürerek İlk Denemeleri Yapan ve Şimdinin Büyük Ofisi Olan Google'ın Kurucuları Larry Page ve Sergey Brin, 1999'da Menlo Park, Kaliforniya'daki Garaj Ofislerinde Çalışırken; Sağda: Gelişmiş Google Ofisi (URL-4)

2000'lerde "gündelik ofis" tiplerinde "Apple, Intel, Microsoft ve Tesla gibi yekpare Silikon Vadisi şirketlerinden Yahoo!, Google ve eBay gibi Dot Com devlerine, en küçük Dijital Pazarlama start-up'larına (yeni girişimlerine) kadar, tüm bu şirketler, programlama, verileri analiz etme, bağlantı oluşturma veya grafik tasarlama için harcanan uzun saatlere uygun, son derece kişiselleştirilmiş çalışma alanlarını teşvik etmek için tasarlanmış daha rahat ofis stillerini benimsemiştir" (Morgan Lovell, t.y., URL-4). Buna örnek ofislerden biri ThoughtWorks'tür. Bu tasarımda özellikle renklerin gücünden, uygun aydınlatılmış dinamik destekleyen mekân oluşumlarından, herkese hitap eden odaklanmayı sağlayan bireysel veya ortak kullanımda görsel ve işitsel mahremiyeti sağlayabilen bölümler tasarlanmıştır (Şekil 10). Yanında yardımcı alanlar olarak, yemek hazırlama ve satış yapılan alanlar, kafeler, kendi çayınızı alabileceğiniz küçük mutfak üniteleri (Şekil 11), dinlenme mekânları, üretkenliği artırıcı oyun mekânları, kullanıcının ve personelin yaratıcılığını desteklemek için özel tasarlanmış duvar resimleri ile sanat duvarları oluşturulmuştur.



Şekil 10. Solda: Thoughtworks'te Sessiz Odalar; Sağda: Thoughtworks'te Kapalı Ofisler ve Paylaşımlı Masa Kullanımı. (URL-4)



Şekil 11. Thoughtworks Ortak Dinlenme Ve Mutfak Alanları. (URL-4)

2010'larda "Aktivite Tabanlı Çalışmaya Uygun Ofisler" Gündelik ofislerin devamında etkinlik alanlarının ön plana alınarak yüceltildiği bir tür olarak karşımıza çıkmıştır. Bu tasarımda süit odalar, beyaz tahtalı fikir ve toplantı odaları, gayriresmi sosyal yiyecek ve içecek alanları, fitness alanları, çekim odaları, bireysel odalar gibi bölümler renklerle desteklenmiş ve vurgulanmıştır. 2020'de Covid-19 pandemisi nedeniyle evlere taşınan ofisler, evden çalışmanın rahatlığını kavramada önemli bir etki sağlamıştır. Başlangıçta evde rahat ve yöneticiden uzak alanda bulunan kullanıcılara iyi gelse de, uzun vadede, iletişime ihtiyacı olan insanoğlunun fiziksel ulaşılabilirlikten uzak olması nedeniyle yalnızlık yaşamasına ve ofisin sunduğu sosyal ve işbirlikçi alandan mahrum kalmasına sebep olmuştur. 2020 sonrasında günümüze kadarki kısımda en güncel tür olarak "Workplace 3.0 Ofisler" özellikle "paylaşımlı ofisler" (Şekil 12) olarak baş göstermiştir. Çeşitli "co-working", (ortak çalışma kavramı), "kollektif alanlar" da bu kavramlar altında oluşmuştur. Covid-19 evden çalışma denemelerinden sonra, ofiste ev rahatlığını koruyup, daha az mobilya ve çevik esnek alanlarla birleştirilerek verimliliği artıran bir tasarım yapılmaya çalışılmıştır. Genel anlamda dengeli bir mekân dağılımı hizmeti vermeye eğilimli alanlar "refah, sürdürülebilirlik ve teknoloji" kriterleri altında incelenmek için mercek altına alınmıştır.



Şekil 12. Solda: Paylaşımlı Ofis İç Mekân Kullanımlarına Örnek The Work Project Paylaşımlı Ofisi: Danışma Bankosu; Sağda: The Work Project Paylaşımlı Ofisi: Ortak Çalışma Alanı (Anonim, 2018'den Aktaran Aydın, 2019, s.46)

Paylaşımlı ofislerde refah ayağı ücretsiz meyve, işe bisikletle gitme girişimleri, spor salonu üyelikleri ve egzersiz/farkındalık tesisleri ve oturma-ayakta çalışma masaları, yürüyüş toplantıları ve açık alanlarda hareketlerini sağlayan etmenler, doğal ışık ve biyofili ile desteklenmiştir. Sürdürülebilirlik ayağında amaç genellikle çevre sorunlarına yoğun bir şekilde odaklanan yeni nesil yetenekleri çekmektir, bunun yanında, karbon ayak izini azaltmak, malzeme ve mekân işleyişlerinde dönüşüm öncelikli olmaktadır. Teknoloji ayağı, co-working binasında oluşturulacak uygulamalar ve çözümler, çalışanları ve ziyaretçileri güvenli ve hızlı bir şekilde yönlendirmeye yöneliktir. İş yeri

odaklı uygulamalar, güvenlik kartları, tabletler, yapay zeka, rezervasyon yazılımı ve video konferans gibi teknolojiler, işyerinde her bireyin ihtiyaç ve tercihlerine göre şekillendirilebilen sorunsuz ve kişiselleştirilmiş bir sistem oluşturulmasını sağlamaktadır (Morgan Lovell, t.y., URL-4).

3.2. Paylaşımlı Ofislerin İçinde Mekân Kullanım Yöntemleri

“‘Serbest Adres’, Serbest Çalışma Düzeni (free-addressing), ‘Otelleme’ Geçici Kullanma Mekânı (hotelling), ‘Etkinlik Ortamları’, ‘Proje Grup Mekânları’, ‘Aktif Çalışma Noktaları’ (hot-desk), ‘Bağlantı Noktaları’ (touch-down) olarak kendi içinde farklı amaçlı mekân kullanımını tanımlamak için ayrılmaktadır” (Erdener, 1996’dan Aktaran Begeç, 2011, s.26).

- **Açık çalışma alanları:** “Serbest adres”, serbest çalışma düzeni (free-addressing) ve “aktif çalışma noktaları” (hot-desking) yönteminde, farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak masalar bulunmaktadır. Esnekliği teşvik etmekte ve işbirliğini desteklemektedir. Aktivite bazlı çalışmalarda, odaklanmış çalışma için sessiz bölgeler ve ekip tartışmaları için işbirlikçi alanlar gibi belirli faaliyetler için alanlar tasarlamak, çalışma alanında verimi artırmaktadır.
- **Özel ofisler veya toplantı odaları:** “Otelleme” (hotelling) yönteminde, rezerve edilebilir toplantı odaları, tartışmalar, sunumlar veya müşteri toplantıları için rezerve edilebilen özel toplantı odaları tasarlamak esnek yer değişikliği sağlamaktadır. Özel ofisler ile, özel ve kapalı bir çalışma alanına ihtiyaç duyan bireyler veya küçük ekipler için özel ofisler sunmak duruma göre kullanım değişikliğini desteklemektedir.
- **Ortak çalışma alanları:** “Proje grup mekânları” yönteminde, açık işbirliği alanlarında spontane işbirliğini ve fikir alışverişini teşvik etmek için rahat koltuklar ve masalarla açık alanlar yaratmak kullanıcının refahını artırmaktadır. Proje odaları, ekiplerin belirli projeler üzerinde çalışması için, işbirliği için gerekli araç ve kaynaklarla donatılmış özel alanları içermektedir.
- **Ara alanlar:** “Etkinlik ortamları” yönteminde, dinlenme alanları olarak rahatlama ve gayriresmi tartışmalar için konforlu oturma ve dinlenme alanları tasarlanmalıdır. Mutfak veya kafe alanları, molalar, yemekler ve gayriresmi ağ oluşturma için topluluk duygusunu teşvik eden alanlar, kullanıcının motivasyonunu ve duygu durumunu düzeltmektedir.
- **Teknoloji entegrasyonu:** “Bağlantı noktaları” (touch-down) yönteminde, paylaşılan teknoloji kaynakları, yazıcılara, tarayıcılara ve diğer ofis ekipmanlarına erişim sağlanması ile çalışma mekânının kullanımında detayların tamamlanmasına yardımcı olmaktadır. İşbirliğine dayalı araçlar, iş arkadaşları arasında iletişim, proje yönetimi ve işbirliği için dijital araçların uygulanması teknolojik ilerlemeye ayak uydurmaya yardımcı olmaktadır.
- **Depolama çözümleri:** Mekânların kullanım yöntemlerine ek olarak “dolaplar” dağınıklıktan uzak bir çalışma alanı ve kişisel eşyalar için güvenli depolama alanı sağlamaktadır. Kullanıcının mekânı sahiplenmesine yardımcı olmaktadır. Paylaşılan depolama alanlarında ortak ofis malzemeleri ve kaynakları için

merkezi depolama çözümleri de daha geniş kitlelerin çalışma mekânına yerleşiminde ve kullanmasında destek oluşturmaktadır.

4. İzmir ve İstanbul'dan Paylaşımlı Ofis Örnekleri

Çalışma kapsamında İzmir ve İstanbul'dan ofis örneklerinin seçilme nedenleri, özellikle iki şehrin de birer kıyı şehri olması, denize yakınlık ve sanayi bölgelerinde iş hanları bulundurma özellikleriyle benzer, ancak yoğunlukları dolayısıyla zıt olmalarıdır. Ankara gibi 3. Büyük bir şehir sabit değişken olan kıyı şehri olma kriterini sağlamaması nedeniyle seçilmemiştir. İki şehirde de büyük firmaların bulunduğu sanayi alanlarında ofisleşmeler görülmektedir. İzmir ili İstanbul'a göre daha az yoğunlukta bir şehir olmasıyla ayrılır, İstanbul İzmir'e göre daha kalabalık bir şehirdir, bu nedenle bu iki büyük kıyı şehrinde iş alanlarına yakın, yoğun kullanıma sahip 2'şer ofis örneği İzmir'de Bayraklı iş alanı ve İstanbul'da Levent iş alanından seçilmiştir. İzmir'den seçilen ilk iki paylaşımlı ofis örneği With-Co Paylaşımlı Ofis ve Workinton Bayraklı Tower'dır. İstanbul'dan seçilen iki örnek Kollektif House ve Workinton'dur. Ancak zaten İzmir'de Workinton şubesi ele alındığından, İstanbul'da yoğun kullanımdaki Kollektif House'dan sonra bir diğer paylaşımlı ofis olan Habita ele alınmıştır. Ele alınan örnekler ofis yapılarının tasarımına etki eden faktörler ve ofislerin içinde mekân kullanım yöntemleri bağlamında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda ofislerin değerlendirmesi, avantaj ve dezavantajları ifade edilmiştir. Değerlendirmenin yapılması amacıyla ilk olarak güncel ofis mekânlarının tasarım faktörleri açıklanmış, daha sonra makale kapsamında ele alınan örneklere geçilmiştir.

4.1. Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri

Günümüzün çalışma mekânlarından olan ofisler zamanla gelişerek çeşitli tasarım kurallarını içlerinde barındırmışlardır. Zamanla da bu kriterlerden nelerin kullanıcının ve mekânın gereksinimlerine hizmet ettiği tartışılmıştır. Bu bağlamda güncel ofislerin tasarım kriterlerini 3 gruba ayırarak fiziksel, psikolojik ve sosyal alt başlıklarda toplayabilmek mümkündür. Bu başlıklar kendi içlerinde daha alt kriterleri barındırmaktadır. Bu bölüm, tasarım kriterlerinin, ele alınacak örneklerin öncesinde açıklanarak değerlendirmeye tabi tutulması için oluşturulmuştur.

4.1.1 Fiziksel faktörler: Ses yalıtımı (akustik), ısı yalıtımı, hava kalitesi için doğal ve yapay havalandırma sistemleri, aydınlatma, otomasyon sistemleri, mobilya, ergonomik, sürdürülebilirlik ve maliyet üzerine yapılan tasarımları içermektedir.

- **Doğal ve yapay aydınlatma:** "Araştırmalar, modern ofislerin doğal gün ışığı, ağaç ve bitki manzaralı pencereler ve daha iyi hava kalitesi gibi özelliklerinin çalışanların düşünmesine, hatırlamasına, konsantre olmasına ve daha iyi performans göstermesine yardımcı olabileceğini, daha iyi aydınlatma ve daha az karbondioksit gibi iyileştirmelerin üretkenliği artırdığını ve personel hastalık seviyelerini azalttığını göstermektedir" (Jezard, 2017, URL-4).
- **Sıcaklık ve havalandırma:** "1980'li yıllarda yaşanan ilk enerji krizini takip eden yıllarda, özellikle şeffaf binalarda yaşanan güneş ışıınının yarattığı ısı problemi için yeni teknolojilerin sayesinde çağdaş çözümler geliştirilmeye başlanmıştır. Günümüz çağdaş ofis binalarında düşük maliyetli, az enerji tüketen bina standartları artarak uygulanmaya başlamıştır, Binanın klima koşullarına ve bina çevresine olan adaptasyonunda cephe ve havalandırma arasındaki karşılıklı

etkileşim çok kesin bir rol oynamaktadır” (Arnold, Hascher, Jeska, ve Klauck, 2002’den Aktaran Çimen, 2008, s.73-74).

- **Ergonomik, modüler mobilya ve mobil bölmeler:** Uzun çalışma saatleri boyunca refahı desteklemek için rahat ve ayarlanabilir mobilyalar sağlanmalıdır. Farklı ihtiyaçları ve grup boyutlarını karşılamak için kolayca yeniden düzenlenebilen mobilyaların kullanılması önem taşımaktadır. Özel alanlar yaratmak veya iş birliği için alanlar açmak üzere ayarlanabilen esnek bölmeler veya ekranlar mekân ayırımında olumlu ve esnek bir rol oynamaktadır.
- **Ses yalıtımı akustik ve ısı yalıtımı:** Çalışma saatleri içerisinde kullanıcılar gerek bireysel olarak kendi alanlarında, gerekse bir toplantı odasında büyük bir çalışma grubuyla, bazen de birkaç kişilik kapalı ofislerde veya konferans salonlarında büyük kitlelerle bir araya gelirler. Bu interaktif çalışmalar içerisinde içinde bulunulan ortamların bir diğer ortamdaki sestten etkilenmiyor olması ve ısı değerlerinin kullanıcıya uygun tutulması önem taşımaktadır.
- **Teknoloji entegrasyonu:** Teknolojideki gelişmeler, ofislerin kesintisiz bağlantı, video konferans ve diğer teknoloji odaklı görevleri desteklemek için gerekli altyapı ile donatılmasını gerektirir. Bu, geniş elektrik prizleri sağlamayı ve akıllı ofis çözümlerini dahil etmeyi içermektedir.
- **Sürdürülebilirlik:** Şirketler giderek artan bir şekilde sürdürülebilir tasarım ilkelerini ofis alanlarına dahil etmektedir. Bu, enerji tasarruflu aydınlatma, çevre dostu malzemeler ve atık azaltma önlemlerini içerir ve çevresel sorumluluğa artan bir odaklanma ile uyum sağlamaktadır.
- **Maliyet kısıtlamaları:** Bütçe hususları ofis tasarımında önemli bir rol oynar. Yenilikçi tasarım arzusunun finansal kısıtlamalarla dengelemek, dikkatli bir planlama ve temel unsurların önceliklendirilmesini gerektirmektedir.

4.1.2 Psikolojik faktörler: Mahremiyet, rahatlık düşüncesi (konfor), toplumsal varlık ve çalışan bağlılığı duygusu, işyeri esnekliklerine bağlı motivasyon artırıcı alanlar, alan verimlilikleri iletişim alanlarını içerir. Bu alanların, çevresel etki ve yerleşimlerin kullanıcılarda oluşturduğu fiziksel eylemler ve psikolojik etkileri görmek için uygulanmış çalışan memnuniyetine ilişkin bir deney örneklem çalışması örneği bulunmuştur. Belli otomasyonlara tabi olan bu ofis örneğinde, çalışma alanı olarak, İstanbul’un ticaret ve hizmet fonksiyonlarının en yoğun olduğu bölgelerinden birinde bulunan LEED (Altın) sertifikalı akıllı bir ofis binası seçilmiştir. Binanın tasarımsal özelliklerinde otomasyonla çalışan havalandırma, ısıtma, soğutma ve mekanik sistemler, merkezi bilgisayarlar, kontrollü izlenme ve kartlı güvenli geçişler, asansör yangın güvenliği gibi sistemler bulunmaktadır (Göçer, Karahan ve İlhan, 2018, s.44). Doğal ışık, sıcaklık, iç hava kalitesi, nem, işitsel mahremiyet, görsel mahremiyet kriterleri altında değerlendirme yapılmış ve bu otomasyonlu binada bile genellikle 5 puanlama üzerinden ortalama 3.5-4 ile devam etmiştir.

Çalışma düzeni ile ilgili olumlu yargılarda; çalışanlar arasındaki iletişimi artırdığı, hiyerarşik sınırları ortadan kaldırdığı, zamanın daha verimli kullanılmasını sağladığı, yer seçim özgürlüğünü sağladığı, uygulamanın ve tasarımın işletme maliyetini azalttığı, masanın temiz bırakılmasına gösterilen özenin arttığı, çalışılan ortamın iş verimliliği ve memnuniyeti artırdığı üzerine yorumlar yapılmıştır. Sonucunda yüzdelikler genellikle katılıyorum oyuna yakın düzeyde seyretmiştir. Çalışma düzeni ile ilgili yapılan olumsuz

yargılarda; bu çalışma düzeninin aidiyet duymayı engellediği, çalışma masasını sürekli değiştirmenin kullanıcıyı rahatsız ettiği, çalışma masalarında kişisel eşyaların bırakılamadığı, istenilen masaya oturmak için işe erken gelinmesi gerektiği, sabit bir masada oturmamanın iş motivasyonunu azalttığı yönünde yorumlar yapılmıştır ve bunun sonuç ortalama yüzdeleri de katılmıyorum oyuna yakın çıkmıştır. Yani bu iki değerlendirmede de sonuçlar böyle otomasyonlu bir binada memnuniyetin ortalay yüksek arasında iyi olduğunu göstermiştir.

Çalışma alanları; yeterlilik, depolama alanı yeterliliği, masasında kişisel eşyalarını bırakabilme güvenliği hissi, görsel mahremiyet, masa ergonomisi üzerinden kadın ve erkekler ayrılarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan çalışma kapsamında yapılan anket, yerinde gözlem, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler sonucunda özellikle kadınların, depolama, kişisel eşya bırakabilme, güvenliği ve görsel mahremiyet konusunda daha hassas ve şikayetçi oldukları, erkeklerin buna nazaran bu imkanları daha yeterli buldukları sonucuna varılmıştır. Buna istinaden ofis tasarımları yapılırken cinsiyet farklılıklarının getirdiği sonuçlar da göz önünde bulundurulmalı ve ona göre optimal tasarımlar yapılmalıdır.

- **İşyeri esnekliği:** Uzaktan çalışma ve esnek programların artmasıyla birlikte, ofis tasarımlarının çeşitli çalışma tarzlarını barındırması gerekmektedir. Hem bireysel hem de ortak çalışmayı destekleyen ve uzaktan işbirliği için seçenekler sunan alanların önemi giderek artmaktadır.
- **Çalışan refahı:** Doğal ışık, hava kalitesi, ergonomik mobilyalar ve mola alanları gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması, çalışanların genel refahına katkıda bulunur. Bu unsurlar üretkenliği, yaratıcılığı ve genel iş memnuniyetini etkileyebilmektedir.
- **Alan verimliliği:** Gayrimenkul maliyetlerini optimize etmek için alanın verimli kullanımı esastır. Akıllı alan planlaması, modüler mobilyalar ve esnek düzenler, mevcut alanın kullanımını en üst düzeye çıkarmaya yardımcı olmaktadır.
- **Gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları:** İşbirliği ihtiyacı ile mahremiyet ihtiyacının dengelenmesi çok önemlidir. Bir kuruluş içindeki farklı roller, farklı seviyelerde gizlilik ve konsantrasyon gerektirebilir ve bu da açık plan alanların ve özel ofislerin veya toplantı odalarının bir karışımını gerektirmektedir.
- **Çalışan bağlılığı:** Çalışanların etkileşimini, iletişimini ve işbirliğini teşvik eden alanlar, bağlılığın ve ekip çalışmasının artmasına katkıda bulunabilir. Mola alanları, ortak alanlar ve iyi tasarlanmış toplantı odaları çalışanlar arasındaki topluluk duygusunu teşvik etmektedir.

4.1.3 Sosyal faktörler: Mekânsal faktörlerden çevreyle görsel etkileşim sonucu algılama faktörünü etkileyen renk, doku, malzeme, yönetmelik ve mevzuatlara uygunluk derecesi, güvenlik önlemleri, çalışma mekânının estetik, marka ve organizasyonel değeri olarak kalitesini içerir.

- **Renk kullanımı:** Renkler alanların fonksiyon ayrımları yapılırken, bir konu, bir işlev vurgulanmak istenirken veya kullanıcıya rahatlama hissiyatı verilirken de kullanılabilir. “Renklerin açıklığı ve koyuluğuyla mekân ve mekân içerisindeki objelerin boyutlarıyla ilgili insan zihninde farklılıklar oluşturulabilir (Şekil 13). Örneğin açık renk kullanımı objelerin daha yakın ve büyük

algılanmasına, mekânın da daha büyük algılanmasına etki eder. Koyu renk kullanımı ise obje ve mekân boyutlarının olduğundan daha küçük ve uzak olarak algılanmasına neden olur” (Yamaner, 2001’den aktaran Nakışçı, 2018, s.93). “Bir araştırmacı, 20 dakikalık bir dersi önce maviye boyanmış bir derslikte daha sonra kırmızıya boyanmış bir derslikte işlemiştir. Öğrenciler mavi renkli derslikte; dersten sıkıldıklarını, zamanın yavaş geçtiğini beyan ederken; kırmızı renkli derslikte ise ders konularını oldukça ilginç bulup, zamanın nasıl geçtiğini anlamadıklarını ifade etmişlerdir” (Erdoğan, 2001’den aktaran Nakışçı, 2018, s.93).

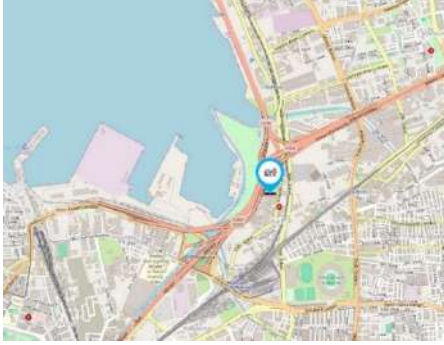
Renk Türleri ve Değerleri	Sıcak renk koyu değer	Soğuk renk koyu değer	Sıcak renk açık değer	Soğuk renk açık değer
TAVANDA	Kasvetli, tehditkar	Kapatici, örtücü	Manevi baskı verici	Yükseltici
DUVARDA	Çevreleyici, sarıcı	Soğuk	Hareketlendirici	Yönlendirici, serin
DÖŞEMEDE	Tutucu, sağlam, emniyetli	Ağır	Yükseltici, kaldırıcı	Emniyetsiz, koşmaya teşvik edici

Şekil 13. Mekânı Oluşturan Temel Öğelerde Kullanılan Sıcak ve Soğuk Renklerin Açık-Koyu Değerlerinin Bireyde Uyandırdığı Etkiler (Heuser, 1976’dan aktaran Nakışçı, 2018, s.90).

- **Doku ve Malzeme kullanımı:** Ofis tasarımlarında genelde ham ahşap ve açık malzemelerin kullanımı ortamda ferah ve rahat bir izlenim uyandırmaktadır. Endüstriyel yapılarda malzemeler bazen yalın ama net tasarım hissini bozmamak amacıyla göz önünde ve kapatılmadan metal parçalarla birlikte sergilenir. Böylece herhangi bir tamir durumunda kolay ulaşılabilir ama aynı zamanda estetik bir kullanım sağlanabilir bir tasarım oluşturulur.
- **Mevzuata uygunluk:** Ofis alanlarının tasarımında yerel bina yönetmeliklerine, erişilebilirlik standartlarına ve güvenlik düzenlemelerine bağlılık çok önemlidir. Bu standartlara uygunluk, bina sakinlerinin refahını ve güvenliğini sağlamaktadır.
- **Güvenlik önlemleri:** Erişim kontrolü bireylerin ve eşyalarının güvenliğini ve mahremiyetini sağlamak için güvenli erişim sistemlerinin uygulanması güvenlik hissini artırmaktadır. CCTV gözetimi ortamlı güvenli izleme ve değerlendirme için gözetim sistemlerinin kurulması güvenlik hissini artırmaktadır.
- **Estetik ve markalaşma:** Markalaşma unsurları uyumlu ve profesyonel bir ortam yaratmak için şirket markasını ve estetiğini bir araya getirmek açısından önemlidir. Sanat eserleri ve dekor, paylaşılan ofis alanının genel ambiyansını geliştirmek için markalaşmayı ve estetiği desteklemektedir.
- **Organizasyonel kültür:** Kurumun değerleri, misyonu ve kültürü ofis alanlarının tasarımını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Bazı şirketler açık ve işbirlikçi ortamları tercih ederken, diğerleri daha geleneksel ve hiyerarşik bir yapıyı yansıtmak için özel ofislere öncelik verebilmektedir. Bir ofisin tasarımı genellikle şirketin marka imajını ve kimliğini yansıtır. Estetik, renk şemaları ve genel ambiyans şirketin değerleriyle uyumlu olmalı ve müşteriler, çalışanlar ve ziyaretçiler üzerinde olumlu bir izlenim bırakmalıdır.

4.2 Paylaşımlı Ofis Örneklerinin İncelenmesi

4.2.1 İzmir, Bayraklı With-Co Paylaşımlı Ofis ve Ortak Çalışma Alanı



Şekil 14. Solda: With-Co Paylaşımlı Ofis Konumu (URL-16); Sağda: With-Co Paylaşımlı Ofis Binasının Dıştan Görünümü (Kaynak: Yazar)

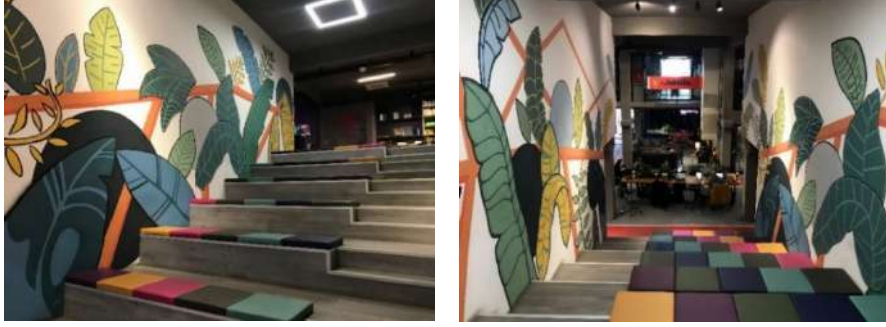
Hem web kaynakları, resmi kuruluş siteleri üzerinden hem de yerinde gidip gözlem yapılarak şu anda aktif, Bayraklı'da bulunan "With-Co Paylaşımlı Ofis ve Ortak Çalışma Alanı"nın (Şekil 14, solda) bilgileri edinilmiştir. Proje, İzmir Bayraklı'da yenilenmiş bir depo yapısında (Şekil 14, sağda) tasarlanmıştır. Stratejik planlama, iş planı, pazarlama, fizibilite çalışmaları, bütçeleme ve yer seçimi gibi tasarım öncesi konularda işbirliği yapılarak sonuçta, Çınarlı Mahallesi yakınlarındaki yenilenmiş bir depoda mekânsal ve kurgusal yenilikler sunan kolektif bir ofis ve ortak alan projesi tasarlanmıştır. With-Co Coworking Space projesi aynı zamanda The DNA Paris Design Awards 2020'de mimarlık ve yenileme kategorisinde birinci olmuştur. XL Mimarlık stratejik planlama, küresel tasarım düşüncesi ve sanat yoluyla mimari tasarıma bütünsel bir yaklaşım önermiştir. 2019'un sonunda faaliyete geçmiş olan With-Co Paylaşımlı Ofis, 75 ayrı ofis birimi, 45 masa birimi, 98 kişilik amfi, toplantı odaları, Startup (yeni girişim) hızlandırıcı kampüs alanı, YouTube stüdyosu, kafe, sağlıklı yaşam restoranı, rejeneratif-paylaşımlı alanları içermektedir. Rejeneratif-paylaşımlı alanlar ile bireysel olarak sahip olunan ofis odaları arasındaki oran ve genel tasarım, kullanıcının paylaşılan etkinliklere katılmasını sağlar ve geliştirir. With-Co Paylaşımlı Ofis kullanıcılara, maliyeti uygun hazır ofis çözümleri, network imkanı, yüksek hızda internet, hibrit çalışma alanları, dünya çalışma stiline göre özelleştirilmiş dizaynda iyi ofis anlayışı, etkileşime ve hızlı çözüme açık yönetim ve saha ekibi, 07.00 – 00:00 arası hizmet sunar (Şekil 15). (WithCo, t.y., URL-19)



Şekil 15. Hazır Ofisin Avantajları (URL-6)

With-Co Paylaşımlı Ofisinde çalışma mekânlarında kullanıcı etkileşimini sağlayacak mekânsal yerleşimlere ihtiyaç duyulmuştur. Örneğin Şekil 16'da görüldüğü üzere, zemin katı ve 1. katı birbirine bağlayan etkileşim koridoru niteliğindeki amfi alanı, hem

sunumların yapımında herkese açık bir ortam oluşturur hem de kullanılan renkler ve duvar resimleri sayesinde tasarımıyla da kullanıcıyı canlandırıcı ve harekete geçirici bir etkisi vardır. Binanın hepsinde renklerin kullanıcıda yarattığı pozitif etkiyi kullanmak amaçlı amaca uygun kendi içinde, çalışma, servis ve geliştirme mekân tasarımları (Şekil 16-17-18-19-20-21-22-23-24) vardır.



Şekil 16. Solda: With-Co Basamaklı 2. Amfi Alanı Zemin Kattan Görünüş; Sağda With-Co Basamaklı 2. Amfi Alanı 1. Kattan Görünüş (Kaynak: Yazar)



Şekil 17. Solda: With-Co Zemin Kat Sirkülasyon Merdiveni; Sağda: With-Co Zemin Kat Sirkülasyon Rotası (Kaynak: Yazar)



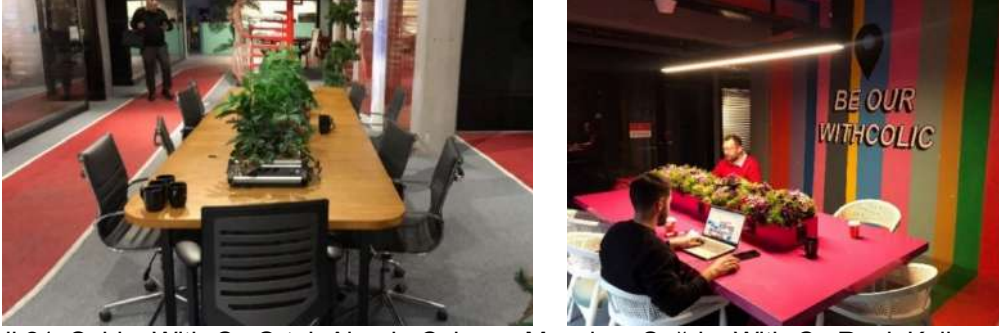
Şekil 18. Solda: With-Co Kahve ve Su Alanları; Sağda: With-Co Yemek ve Kahve Alanları (Kaynak: Yazar)



Şekil 19. With-Co Depolama ve Sirkülasyon Alanları (Kaynak: Yazar)



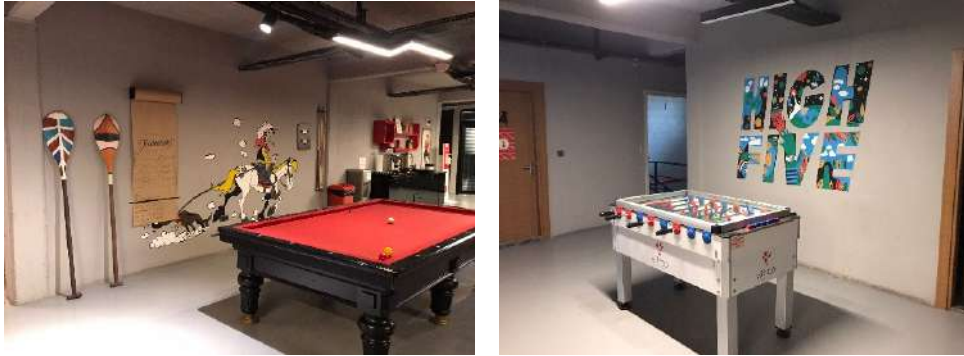
Şekil 20. With-Co Dinlenme Mekânları (Kaynak: Yazar)



Şekil 21. Solda: With-Co Ortak Alanda Çalışma Masaları; Sağda: With-Co Renk Kullanımları
(Kaynak: Yazar)



Şekil 22. With-Co Ana Sirkülasyon Alanları (Kaynak: Yazar)



Şekil 23. Solda: With-Co Etkinlik Alanları (Bilardo); Sağda: With-Co Etkinlik Alanları (Langırt)
(Kaynak: Yazar)



Şekil 24. Solda: With-Co Açılır Kapanabilir Cam Ayırıcı Duvar Bulunan Amfi Alanı (URL-7);
Sağda: With-Co Zemin Katın Batır Kattan Genel Görünüşü Sirkülasyon, Çalışma, Yemek ve
Kahve Alanları (Kaynak: Yazar)



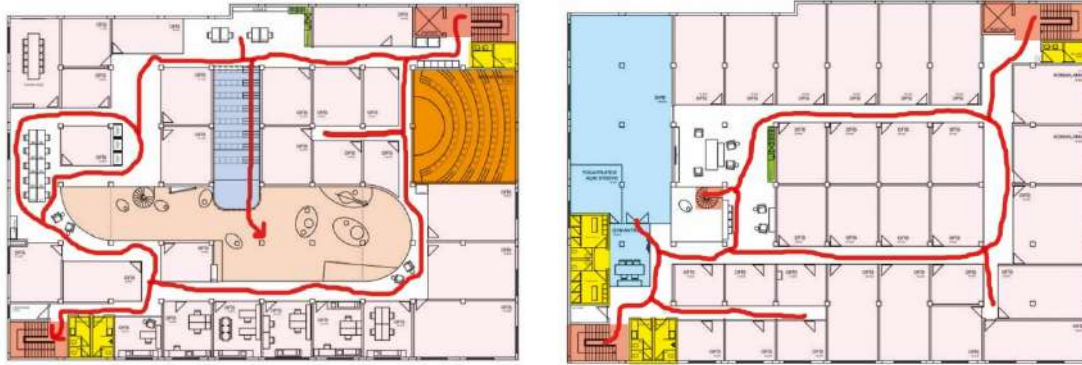
Şekil 25. With-Co Zemin Kat Yerleşim Planı (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)



Şekil 26. With-Co Batar Kat Yerleşim Planı (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)



Şekil 27. With-Co Birinci Kat Yerleşim Planı (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)



Şekil 28. Solda: With-Co Batar Kat Plan Fonksiyon Şeması; Sağda: With-Co 1. Kat Plan Fonksiyon Şeması (planlar yazar tarafından renklendirilmiş ve lejant eklenmiştir.) (Boyanmamış plan görseli (Yılmaz ve Yılmaz, 2020))

kapalı kiralanabilir ofisler	sirkülasyon alanları
amfi alanı	hizmet ve servis alanları
tuvaletler	galeri boşluğu
kademeli amfi alanı	fitness salonu ve gym

Şekil 29. Fonksiyon Şeması Lejantları (Kaynak: Yazar)

Planlardan da görüldüğü üzere (Şekil 25-26-27-28-29) uzun, sonu boş ve dönüşsüz koridorlardan genellikle kaçınılarak, rotaların başlangıçları ve bitimlerinde birbirleriyle karşılaşan bir sirkülasyon sağlanmıştır.

- **With-Co Bayraklı Co-Working Space Ek Binası**

İzmir Körfezi ve liman manzaralı ofisleri ve paylaşımlı alanlar With-Co Co-Working Space Ek Binası'nda da kırmızı renk vurgulanarak devam ettirilmiştir (Şekil 30-31-32-33-34). XL Mimarlık + Mühendislik Şirketi, Mimar Arda Işık tarafından plan ve 3 boyutlu görselleştirmeleri yapılmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Ek binanın tasarım dili ana binanın tasarımıyla bir uyum içindedir. Dinlenme alanlarına ve birbirlerine çıkan sirkülasyon rotaları bu tasarımda planlarda da görüldüğü üzere Şekil 49-50'da baskınlığını devam ettirmektedir.



Şekil 30. With-Co Bayraklı Co-Working Space Ek Binası 1. Kat Planı Kiralanabilir Ofis Alanları ve Ara Dinlenme Mekanları (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)

KAT 4 KİRALANABİLİR OFİS ALANI [170,4m²]
TOPLAM KİRALANABİLİR OFİS ALANI [880,0m²]



Şekil 31. With-Co Bayraklı Co-Working Space Ek Binası 4. Kat Planı Kiralanabilir Ofis Alanları ve Ara Dinlenme Mekanları (Planlar yazar tarafından İzmir, Bayraklı With-Co Yönetim Biriminden temin edilmiştir.)



Şekil 32. With-Co Ek Yapı Koridor Sirkülasyonundan 3 Boyutlu Görselleştirmeler (mimarizm.com, 2023, URL-18)



Şekil 33. Solda: With-Co Ek Yapı Toplantı Odası 3 Boyutlu Görselleştirme; Sağda: With-Co Ek Yapı Ortak Çalışma Alanı ve Kapalı Ofislerden 3 Boyutlu Görselleştirme (mimarizm.com, 2023, URL-18).



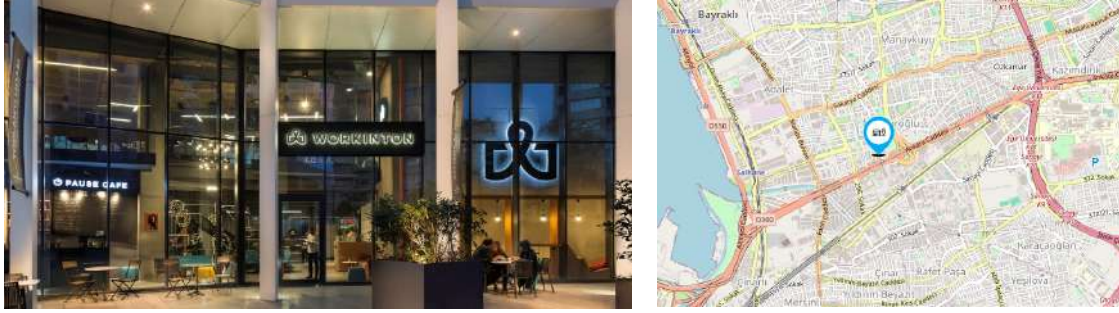
Şekil 34. Solda: With-Co Ek Yapı Kapalı Ofis İç Mekân 3 Boyutlu Görselleştirme; Sağda: With-Co Ek Yapı Dinlenme Alanından Körfez Manzarasına Bakış 3 Boyutlu Görselleştirme (mimarizm.com, 2023, URL-18).

Analiz: Kapalı ve kiralanabilir ofisler cephede toplanmıştır, çoğunun doğal ışıktan faydalanması sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak binanın orta kısmına denk gelen kiralanabilir kapalı ofisler için aydınlatma seçeneği olarak yapay ışıklandırma seçilmiştir. Genel sirkülasyonun bütün kapalı ofislere ve ortak etkinlik alanlarına ulaşması planlanmıştır. Ortada geniş galeri boşlukları bırakılarak mekân dramatize edilmiştir ve ortak mekânlar her kattan görsel ve fiziksel iletişime tabii olmuştur. Renkler her ortak etkinlik alanları ve kapalı ofislerde farklı şekilde kullanılmıştır. Servis alanları ofislerden ve etkinlik alanlarından ulaşılabilmesi adına dikdörtgen şeklindeki yapının iki ucuna yerleştirilmiştir. Mekânların kullanımlarında motivasyon ve verimi arttırmak için mekânlar duvar resimleri ile canlandırılmıştır. Sirkülasyon elemanları yine her kattan rahatça ulaşılabilmesi adına binanın iki ucuna yerleştirilmiştir. Ek binada da kırmızı renk vurgulanmıştır.

Çekim için gerek ortak gerekse özel alanlarda kullanım sağlanması, hizmet için kullanıcının tercihi bırakılan esnek mekânlar oluşturulması çalışma yanında diğer sosyal eklentileri desteklemek için olumlu bir adım olmuştur. Atık kontrolünü sağlayabilmek adına yer yer atık kutuları konulmuştur. Bu sürdürülebilirlik adına önemli bir adımdır. Mevcut sanayi tipi binanın restore edilerek ofis binası haline getirilmesi ve restore esnasında kullanılan malzemelerin sanayi tipli bina yapısına uygun seçilmesiyle az maliyetli ve düşük saf malzeme tüketilerek sürdürülebilir bir bina hedeflenmiştir. Binanın tasarlanan ek yapısındaki aydınlatma ve renk kullanımları ilk yapıyla uyum sağlamaktadır. Günümüz teknolojik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yapının her alanına gerekli priz, usb girişi alanları ve çekim sağlayabilen internet yerleştirilmiştir, bu sayede herhangi bir yer değişikliği sırasında açıkta kalmayacak teknolojik aletler söz konusudur. Motivasyon, ilham, odaklanma konusunda mobilyalar, renkler ve çalışma alanları teşvik edici olmuştur.

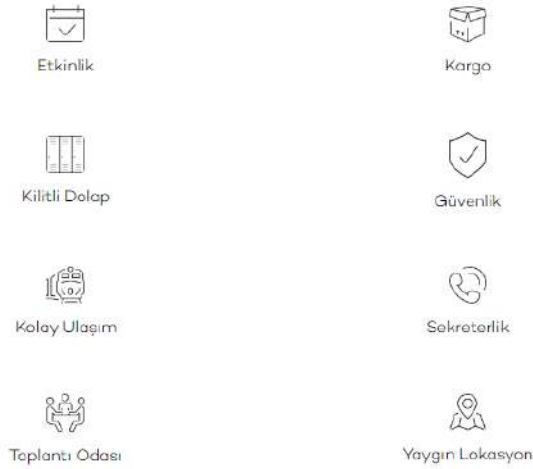
Sürdürülebilirlik bakımından bütün ofislere doğal ışık sağlayamaması sebebi ile bu yönden yetersiz kalmıştır. Mevcut yapay aydınlatmalar da yetersiz kalmıştır. Işıklık ile çözülebilecek aydınlatma sorunu göz ardı edilmiştir. Kullanıcılar diğer kapalı ofisler ve sirkülasyon alanlarından çok ses geldiğini yalıtımın iyi sağlanmadığını söylemişlerdir.

4.2.2. İzmir, Bayraklı Tower, Workinton Paylaşımlı Ofisi



Şekil 35. Solda: Workinton Paylaşımlı Ofis Dış Görünüşü (URL-9); Sağda: Workinton Paylaşımlı Ofis Konumu (URL-8)

Workinton Bayraklı Tower Bornova'nın doğusundaki Ankara Caddesi üzerinde Bayraklı semtinde (Şekil 35) yer almaktadır. Bünyesinde co-working alanlarını, farklı mobilya düzenli toplantı odalarını, sanal ofisleri ve doğal ışık alan kapalı ofisleri bulundurmaktadır. Özel aracıyla gelenler için ofis tasarımı otopark imkanı da sunmaktadır. Toplu taşımaya çok yakın, işlek bir konumda bulunması sayesinde ulaşımı kolaydır (Şekil 36-37).



Şekil 36. Workinton Paylaşımlı Ofis Şubelerinin Sunduğu Hizmetler (URL-9)



Şekil 37. Workinton Bayraklı Tower Paylaşımlı Ofisinin Sunduğu Hizmetler (URL-9)



Şekil 38. Solda: Workinton Giriş Alanı; Sağda: Workinton Batar Kat Çalışma Alanı (URL-8)



Şekil 39. Solda: Workinton Batar Kat Çalışma Alanı ve Galeri Boşluğu; Sağda: Workinton Bölmeli Masalardan Oluşan Ortak Galeri Boşluğu Zemini (URL-8)



Şekil 40. Solda: Workinton Kapalı Çalışma Alanları; Sağda: Workinton Ortak Çalışma Alanları (URL-10)



Şekil 41. Workinton Toplantı Odaları (URL-12)



Şekil 42. Solda: Workinton Kapalı Sanal Ofisler (URL-11); Sağda: Workinton Ortak Çalışma Alanları (URL-12)



Şekil 43. Solda: Bayraklı Tower Plazadan Workinton'a Giriş Danışma Alanı; Sağda: Workinton Giriş Danışma Alanı



Şekil 44. Solda: Kapalı Ofis Zemin Kavisleri; Ortada: Koridor Sirkülasyonunda Tasarım Ögesi Kullanımı; Sağda: Aydınlatma Ögeleri (URL: 12)

Analiz: Workinton Paylaşımlı Ofisi (Şekil 38, solda) içinde bulundurduğu kafe, zemin ve batır kat çalışma alanları (Şekil 38, sağda; Şekil 39, solda) kapalı ofisler (Şekil 40, solda), toplantı odaları (Şekil 41), ortak çalışma ve sirkülasyon alanları (Şekil 42, sağda), zeminde bulunan oldukça geniş terası ve sanal ofis (Şekil 42, solda) imkanlarıyla bir bütün oluşturur. Renk kullanımına sandalyelerin oturma kısımlarında (Şekil 39, sağda) veya puf gibi yumuşak mobilyalarda (Şekil 40, sağda), yer yer de duvarlarda rastlanmıştır. Genellikle mavi, sarı ve kırmızı renkleri beyazın baskınlığının yanında yerini korumaktadır. Çalışma alanlarının birkaçında duvarda renklendirme mevcuttur. Genel olarak ofisin tasarımı bulunduğu yapının da gerekçesiyle plaza ofisini (Şekil 43) andırmaktadır.

Sirkülasyon alanlarındaki yüksek tavanlar sayesinde kullanıcı ferah ve rahat hissetmektedir. Renk kullanımı olarak bazı mobilyalarda mavi tercih edilmiştir, bu renk hastanelerde kullanılan renklerle benzetilmektedir. Bu mobilyalar bazı kullanıcılara hastane ortamını hatırlatabilecekken, bazılarına mavi renkten dolayı sakinlik verebilir. Ortak çalışma alanları batır kattan zemin kata bir görsel iletişim sağlamaktadır, dolayısıyla kullanıcı, içinde bulunduğu mekânın aitlik hissine daha çok kapılmaktadır. Yüksek tavanlı bu ortak çalışma alanı havadardır ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Tasarımda mobilyalar veya duvarlar üzerinde kullanılan yazılar (Şekil 44, ortada) sayesinde kullanıcının motivasyonunu artırılması amaçlanmıştır. Genellikle ofisler doğal ışık aldığından çalışma motivasyonu yüksek kullanıcılar sağlanır. Doğal ışıktan faydalanılamadığı durumlarda genellikle dairesel seçilen aydınlatmalar (Şekil 44, sağda) ortamın aydınlanmasının sağlanmasında etkili tasarımlara sahiptir. Kapalı ofislerin köşelerinin şekil olarak zeminde yuvarlatılması (Şekil 44, solda) ofis alanına yumuşaklık ve huzur hissi katmıştır.

Her taraftan izlenebilir ortak çalışma alanı bazen mahremiyetin görsel ve ses anlamında bozulmasına sebep olmuştur. Renk kullanımı sadece mobilyaların sünger kısımlarıyla ve kapalı ofislerin içinde bazı duvarlarla ilişkilendirilmiş olduğu için yetersiz kalmıştır,

zeminde ekstra patlayan renklere rastlanmamıştır. Bu da kullanıcının konsantrasyonunu önemli ölçüde etkiler. Ortak çalışma alanlarında ses yalıtımını sağlamak ayrı bölümler yapılmadığından dolayı zordur. Mobilyalar mekâna göre özel yapılmamış hazır şekilde alınıp mekâna uygun yerlere yerleştirilmiştir, bu konuda eksik kalmıştır. Kendini merkeze alan ve etkinlikleri vurgulayan bir etkinlik alanı olmadığı için mevcut toplantı veya amfi projede sönük kalmıştır.

4.2.3. İstanbul, Kolektif House Levent



Şekil 45. Kolektif House Levent 5 Katlı Binanın Dıştan Görünüşü (URL-13)



Şekil 46. Kolektif House'un İstanbul'da Harita Üzerindeki Lokasyonu (URL-13)

Girişim ofislerinden biri olan Kolektif House (Şekil 45) Ahmet Onur, Civan Orhan ve Arda Yiğithan Orhan tarafından 2014'te kurulmuştur. Bir buçuk yıl içinde üçüncü şube olarak Levent şubesi açılmıştır. Alt operasyon ekibi dahil olmamak üzere freelancer (mesleki bağımsız çalışanlar) ve start-uplar (yeni girişim) ile ekip 3-4 kişiyle başlamıştır. "İstanbul'un merkezi iş alanı (MİA) Büyükdere Caddesi üzerinde, Levent Sanayi Sitesi'nde (Şekil 46) eski bir sanayi binası içerisinde düzenlenmiştir" (Aydın, 2019, s.119). Yeni nesil ofisler yurtdışında "co-working", Türkiye'de sahiplenilen kavram "ortak ofis konsepti", yani birden çok insanın bir alanı farklı metotlarla ofis olarak kullanması olarak karşımıza çıkmıştır. Kullanıcılar alanı kapalı ofis ve açık alanlarda çalışarak kullanabilmektedirler. Tekstil üretimi yapılan fabrikadan ilk dönüştürülen hali Kolektif House olmuştur. Kolektif House Levent, topluluğun şubeleşmiş 3. birimi ve ustalık projeleri olarak anılmaktadır, çünkü proje diğer iki şubenin 3 katı büyüklüğündedir. 3000 m²'lik bir alana oturmaktadır. Biri 700 m², diğeri ise 450 m²'dir. (Webrazzi, 2016, URL-20).

“Kolektif House Levent ofisi, dönüştürülen bu fabrika binasının zemin katı, 1., 3., 5. Katı ve teras katında olmak üzere toplam 5 katta hizmet vermektedir. Binanın 2. ve 4. katlarında ise Kolektif House ekibinden bağımsız farklı ekiplerin ofisleri yer almaktadır. Bu ofisin iç mekân tasarım projesi Kontra Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiş ve Artika Mimarlık tarafından uygulanmıştır. Kolektif House Levent Ofisi mekân tasarımında Y kuşağının çalışma ortamından beklentilerine paralel olarak etkileşim, işbirliği ve yaratıcılığı destekleyen esnek mekânlar yaratılması hedeflenmiştir” (Aydın, 2019, s.115). Yatırımcı, büyük ölçekli ajanslar ve bunların butik türleri gibi yabancı şirketler veya farklı segmentlerde faaliyet gösteren şirketler için kapalı ofis hizmeti sunulmaktadır. Ücretlendirme kapsamında, bir ofiste beş kişinin oturup çalışacağı alan kiralanmaktadır, ortak alan kullanımları ve hizmetler, pazartesi kahvaltıları, kahve ve su hizmetleri, bir toplantı odasının kullanımı da bu fiyatlandırmaya dahildir. Networking imkanı en önemli özelliklerdendir. Yatırımcı ve kreatiflerin birlikte aynı alanda çalışması ve iş paslaşmalarıyla paylaşım sağlanmaktadır. Şirketlerin birbirini bu komşu alanlarda tanınması, eski komşuluk hissinin ortak alanlarda ve bu paylaşımlı ofislerde hissedilmesi sağlanmaktadır.

Sabit masalar, kapalı ofislerde bir masa tutmak isteyenler, ortak alanlar gezgin üyelik modeli ile kullanılabilir, çalışma günleri esnek bir şekilde düzenlenebilir. Hizmet ve networkler de üyeliğe dahildir. Kolektif House şirketlerin kargo yerleri ve posta adresleri, vergi levhalarını astıkları yer işlevini görür. Resmi ve hukuki üyeliğe her üyelik tipinde ulaşılabilir. Startup'lar (yeni girişimler) olduğundan 7/24 açık ofisler bulunmaktadır. Her saatte çalışma imkanı sağlanır, bazen sabahları çalışmaktan yorgun düşmüş kullanıcıların puflarda uyuduğu bile görülmüştür. Ofis, metroya yürüme mesafesinde bir lokasyonda kurulmuştur. Her adres 350-500 m uzaklıkta olduğundan merkezilik önem kazanmıştır.

Konsept içinde mobilya seçimlerinde çeşitli detaylar kullanılmıştır. Sallanan salıncaklar bile kullanılan bu oluşumda önemli olanın ciddiyet değil samimiyet olduğu vurgulanmıştır. Mobilyalar ahşap ağırlıklı ve endüstriyele uyumludur. Üst katı daha az ortak alan ve daha çok kapalı ofis bulunmaktadır. Tasarımda ham malzemeler kullanılmaya çalışılmıştır, çalışılan ortamda teknolojiye farklı bu doğallık ve hamlık etkisiyle hissedilen mekân kullanımında ferahlık ve denge sağlanmaya çalışılmıştır. Kolektif House etkinlik alanı ile ünlenmiştir, bu alan bütün tasarımın kalbi olarak anılır. Topluluğun buluşma noktası happy hour (mutlu saat) etkinlikleri ve diğer etkinlikler burada planlanmaktadır, ünlülerin girişimcilik hikayeleri ve startup ofislerin kendilerini tanıtmaları imkanı olmaktadır. Dışarıdan gelen kişiler için röportaj yoluyla alan tanıtımları da burada yapılmaktadır. Sadece üyelere özel etkinlikler de bu alanda sunulur. Happy hour (mutlu saat) etkinlikleri, standup (komik monolog) gösterileri, yoga dersleri vb. Google, Youtube kurumsal etkinlik sahiplenmesi de sağlanıp, en önemli canlılık mekânı olmasına özen gösterilir. “[O]rtak alanlarda mini golf alanları mevcuttur. Meditasyon, dinlenme odaları gibi nefes alınacak alanlar yaratılmıştır. Kiralanabilir ofisler belli sayıda masa ile teslim edilmekte ve diğer ofis mobilyaları ve duvar renkleri gibi konularda kullanıcılar esnek bırakılmaktadır. Eğer masaları istemezlerse Kolektif House’a teslim ederek, kendi mobilyalarını getirme hakkına sahiptirler” (Albayrak, 2022, s.147).



Şekil 47. Kolektif House Levent Zemin Kat Planı (Albayrak, 2022, s.140)



Şekil 48. Kolektif House Levent Asma Kat Planı (Albayrak, 2022, s.142)



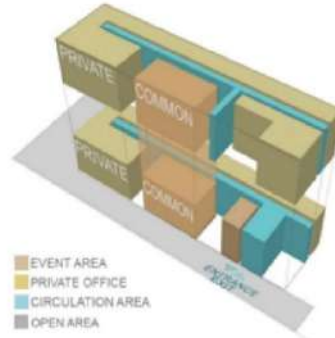
Şekil 49. Kolektif House Levent 1. Kat Planı (Albayrak, 2022, s.144)



Şekil 50. Kolektif House Levent 3. Kat Planı (Albayrak, 2022, s.146)



Şekil 51. Kolektif House Levent 5. Kat Planı (Albayrak, 2022, s.146)



Şekil 52. Kolektif House Levent Fonksiyon Şeması (Makaklı, Yücesan, Ozar, 2019, s.306)



Şekil 53. Kolektif House Levent Teras Alanı (URL-14)



Şekil 54. Kolektif House Levent Toplantı Odaları (URL-14)



Şekil 55. Kolektif House Levent Dinlenme Alanları (URL-14)



Şekil 56. Solda: Kolektif House Levent Açık Çalışma Alanları; Sağda: Tuvaletler ve Duvar Yazıları (URL-14)



Şekil 57. Solda: Kolektif House Levent Etkinlik Alanı Zeminden Görünüş (URL-14); Sağda: Kolektif House Levent Etkinlik Alanı Üst Kattan Görünüş (URL-17)



Şekil 58. Solda: Kolektif House Levent Yeşil Öğeler, Depolama Alanları ve Masaların Teknoloji Entegrasyonları; Sağda: Masa Yerleşimleri (URL-17)



Şekil 59. Kolektif House Levent Aydınlatma ve Renk Kullanımı (URL-13)

Analiz: Ofis tasarımında çoğunlukla koyu renkler kullanılmıştır. Projenin oturduğu uzun şerit alan (Şekil 47-48-49-50-51) nedeniyle ortada kalan ışık almayabilecek mahaller için özellikle çeşitli yapay aydınlatmalar kullanılmıştır, bu yapay aydınlatmalar bulunan alanın aydınlanmasını desteklemek için her bir fonksiyona özel yerleştirilmiştir. Bu şerit sirkülasyonuna bağlanan kapalı ofisler ve toplantı odaları tasarımın en ortasında dönüştürülebilir bir etkinlik alanı ile birleşirler (Şekil 52). Açık alan ihtiyacı bina arasındaki zemin teraslarında (Şekil 53) ve balkonlarda sağlanmıştır. Mobilya kullanımları genelde geniş, rahat, uzun koltuklardan ve geniş sandalye ve puflardan (Şekil 54-55)

oluşmaktadır. Bu mobilyalar insanı evinde salonunda oturuyor hissine itmektedir. Renk kullanımları duvar çizimleri ve duvar yazıları servis alanları olan tuvalet (Şekil 56, sağda) kafelerde ve teras alanlarında da devam ettirilmiştir.

Etiklik alanının yapının ortasında bulunması nedeniyle merkez görevi görmesi (Şekil 57) ve kolay ulaşılabilir olması yapının değerini arttırmıştır. Kullanılan koyu renkler, yeşil öğeler (Şekil 58), kullanıcının ortamda rahat bir hissiyat içerisinde çalışmasını sağlamıştır. Yapay aydınlatma (Şekil 59) mekânları vurgulayacak şekilde özel olarak yerleştirilmiştir. Ortak sirkülasyon alanları genellikle yüksek tavanlı olup kullanıcıda sıkışmışlık hissini engelleyecek şekilde tasarlanmıştır. Cephelere yerleştirilen ve yapının uzun ince şeklinden kaynaklanan yerleşimler sayesinde de genel olarak mahaller doğal ışık almaktadır.

Tasarımda kullanılan koyu renkler bazen kullanıcıda uyku ve kapalılık hissi yaratabilmektedir. Yapıda sadece bireysel çalışmaya ayrılmış üniteler bulunmamaktadır. Bireylerin tek başlarına masa üzerinde çalışabilmesi için oluşturulan alanlar birkaç kişiliktir (Şekil 56, solda) ve ses yalıtımı sağlanamayacaktır. Tasarımın ortasında bulunan etkinlik alanı diğer birimlerde sesin yalıtımındaki engellerden biri olmuştur.

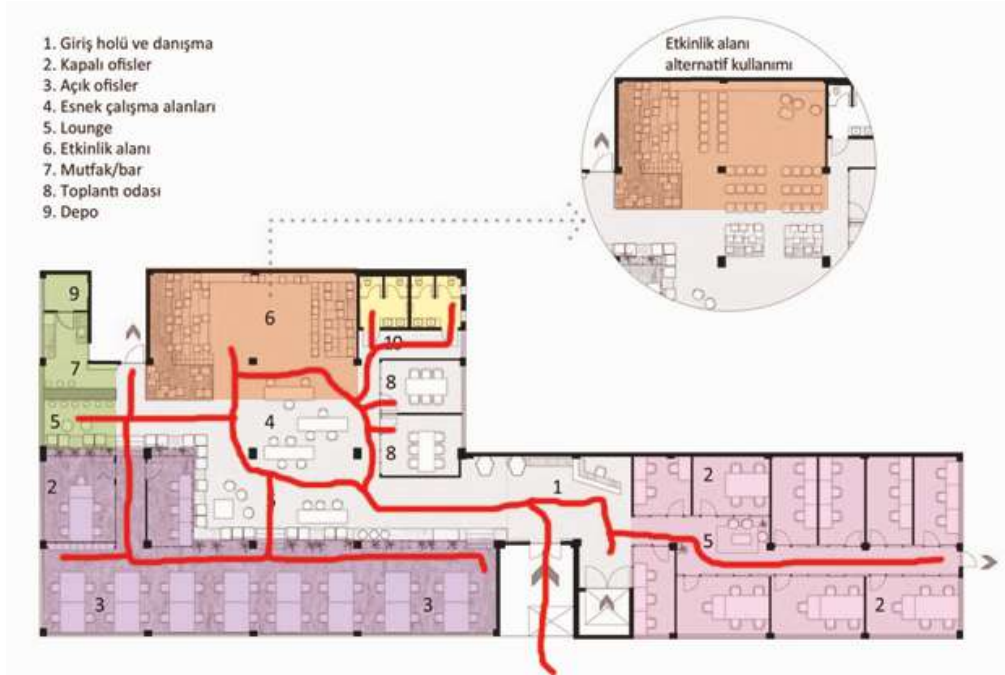
4.2.4. İstanbul, Levent, Habita Paylaşımlı Ofisi

Habita Paylaşımlı Ofisi İstanbul Levent'te önceden atölye olarak kullanılan bir yapının dönüştürülmesiyle tekrar kullanılmıştır. Endüstriyel bir tasarıma sahip ofis yenilik, yaratıcılık ve üretkenliğin etkileşim, paylaşmak, birilerinden öğrenerek üretmek yoluyla gerçekleştirilebileceğini ifade etmek amacıyla PAB tarafından kurulmuştur.

“Habita’yı kuran girişimci ekibin ‘çoğaltan paylaşım iklimi’ olarak tanımladığı ortak çalışma (co-working) ve yaşam alanı Habita, birbirinden hem mesleki hem de sosyal anlamda beslenebilen, kreatif bir komünite oluşturmayı hedeflemektedir” (İtez, 2017, URL-15). 650 m²’lik alanda büyüklüğü 10 m² ve 18 m² arasında değişen toplamda 12 kapalı ofis (Şekil 64, sağda) bulunmaktadır (Şekil 60) ve sirkülasyon bu alanlara geçecek şekilde ince uzun bir düzlemde ilerlemektedir (Şekil 61). Sekiz tane altı kişilik sabit masa (Şekil 64, solda) açık çalışma alanını oluşturmaktadır. Daha düzensiz kullanıcılar için bu alanlara dil olarak hitap eden esnek çalışma alanları (Şekil 68) da mevcuttur.



Şekil 60. Habita Zemin Kat Planı (URL-15)

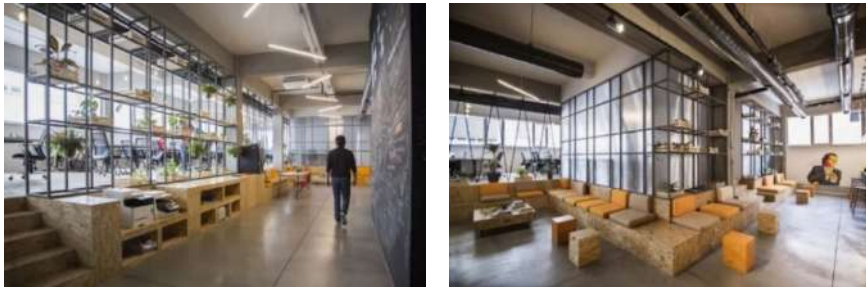


Şekil 61. Habita Fonksiyon ve Dolaşım Şeması (URL-15) (Plan yazar tarafından yeniden renklendirilmiştir.)

Tasarımda zeminde yapılan kot farklarıyla (Şekil 63) sirkülasyon arası yeşil, saydam veya bulanık cam ayırım öğeleriyle (Şekil 65) mekânlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Etkinlik alanı (Şekil 62, sağda) özellikle geniş, açık ve ferah bir alana (Şekil 62, solda) yerleştirilmiştir. Sabit mobilyaların yanında hareketli olan mobilyaların seçimiyle etkinlik alanının yeri geldiğinde dönüştürülebilir olmasına önem verilmiştir.



Şekil 62. Solda: Habita Ortak Dolaşım ve Dinlenme Alanı; Sağda: Habita Dönüştürülebilir Etkinlik Alanı (URL-15)



Şekil 63. Solda: Habita Sirkülasyon Alanı ile Açık Çalışma Alanının Kot Farkıyla Ayrılması; Sağda: Habita Dinlenme Alanı (URL-15)



Şekil 64. Solda: Habita Açık Çalışma Alanı; Sağda: Habita Kapalı Ofis Alanı (URL-15)



Şekil 65. Solda: Habita Kapalı Ofisler Arası Lounge Alanı; Sağda: Habita Sirkülasyon Alanı ile Açık Çalışma Alanının Ayrımında Kullanılan Raf Mobilyalar ve Yeşillendirme Kullanımı (URL-15)



Şekil 66. Habita Turuncu Renk ile Vurgulanmış Dinlenme Alanı (URL-15)



Şekil 67. Solda: Habita Mutfak Ünitesi; Sağda: Habita Dinlenme Alanı (URL-15)



Şekil 68. Solda: Habita Esnek Dinlenme ve Çalışma Üniteleri; Sağda: Habita Esnek Düşünme Üniteleri (URL-15)



Şekil 69. Habita Girişte Sarı Renk Kullanımı ve Karşılama Masası (URL-15)

Analiz: Paylaşımlı ofis projesi kapsamında malzeme olarak demir ve ahşap kullanılmıştır. Açık alan, çalışma alanları, kapalı ofisler, ortak kullanılabilir mutfak ünitesi dinlenme alanları, esnek uzanma alanları, birbirine ortak sirkülasyon alanlarıyla birlikte bağlanmıştır. Projede genellikle açık ve enerji verici renkler olan turuncu (Şekil 66) ve sarı (Şekil 69), sıcak hissettirme etkisiyle de kahverengi kullanılmıştır. Esnek dinlenme mekânlarını destekleyen yumuşak yastıklar kullanılmıştır. Ofislerin havalandırma, ısıtma, soğuma kullanımlarında merkezi sistem klima kullanılmıştır. Kapalı ve açık ofislerin hepsi gündüz doğal ışıkla aydınlanmaktadır.

Malzemelerin ahşap ağırlıklı olması mekânda bir ham ve doğallık hissi yaratmıştır (Karaoğlu Tekin, 2019, s.86). Mekânların fonksiyonlarına göre ayrımlarında kot farkının kullanılması mekânların vurgulanmasında yardımcı olmuştur. Çalışma alanlarının arasında sirkülasyon alanına yerleştirilmiş yer yer dinlenme alanları (Şekil 67, sağda) ve çalışmaya ara vermek isteyen kullanıcılar için servis alanları (mutfak) (Şekil 67, solda) güzel bir fırsat oluşturmaktadır. Genel olarak açık ve kapalı çalışma alanlarının hepsi ışık almaktadır bu nedenle yapay ışığa gündüz duyulan ihtiyaç azdır, bu da sürdürülebilirliğe yardımcı bir etkidir. Tasarımda ham malzemelerin kullanılması yine malzeme üzerine sürdürülebilirliği devam ettiren bir kriter olmuştur. Tasarımda açık renklerin ve aynı zamanda canlandırıcı bir renk olan sarı renginin kullanılması kullanıcıya hem ferah bir ortam etkisi vermiştir hem de sarı rengi ile kullanıcıya enerji sağlamıştır.

Yerleşilen alan çok küçük olduğundan paylaşılabilecek kapalı ofis sayısı azdır. Kapalı ofisler birbirinden cam paneller veya OSB plakalarla ayrıldığından ses yalıtımı çok iyi sağlanamamıştır. Dinlenme alanlarıyla açık çalışma alanları arasında ses yalıtımı sağlanamamıştır. Mutfak ünitesi projenin tek bir tarafında ulaşılması zor bir girintide bulunması nedeniyle kullanım açısından dezavantaj oluşturmaktadır.

5. Değerlendirme

Yapılan çalışmada fiziksel, sosyal, psikolojik ve kullanım yöntemlerine ilişkin filtrelenmiş değerlendirme sonucunda yazar tarafından elde edilen bulgular tablolar (Tablo 1-2-3-4) halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Fiziksel Faktörler (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Fiziksel Faktörler	Doğal ve yapay aydınlatma	Cepheye dayalı ofislerde pencereler ile doğal ve yapay aydınlatma sağlanmıştır, binanın içinde orta kısımlarda sadece yapay aydınlatma mevcuttur, olumsuz bir özellik olarak da, ışıklık olmadığından bina ortasında kalan ofisler doğal ışık almamaktadır	Ortak çalışma alanları ve paylaşımlı ofis alanları cepheden doğal güneş ışık almaktadır, paylaşımlı ofislerin ortada kalanları gündüz cephedeki ofislerin şeffaflığı sayesinde doğal ışık almaktadır, yapay aydınlatmalar akşam kullanımlarında mevcuttur	Cephede yerleştirilmiş kiralanabilir ofisler, etkinlik alanları, pencereler ve zemin kata çıkış kapıları, binici kata kadar balkon ve teraslar sayesinde doğal aydınlatmadan faydalanabilmektedir. Camla çevrelenmiş alanlar sayesinde ofis, ortak mahaller ve toplantı odaları dolaylı yoldan doğal ışık alabilmektedir. İçeride kalan çalışma alanları için de gerektiği yerlerde ve akşam kullanımları için özel tasarlanmış yapay aydınlatmalardan faydalanılmıştır.	Ortak çalışma alanları, mutfak, alternatif kullanımlı etkinlik alanı ve paylaşımlı ofis alanları cepheden doğal ışık almaktadır, paylaşımlı ofislerin kör cephede kalanları cephedeki ofislerin şeffaflığı sayesinde, gündüz dolaylı yoldan doğal ışık almaktadır, yapay aydınlatmalardan akşam kullanımlarında yararlanılmaktadır
	Sıcaklık ve havalandırma	Cephedeki bazı pencereler açılabilir ancak doğal havalandırma sirkülasyonu yapabilmek için yeterli değildir, dolayısıyla yapay ortak vrv sistemi ile sıcaklık ve havalandırma sağlanmaktadır	Cepheden balkona ve dış mekana çıkış kapıları dışında açılabilir pencere bulunmamaktadır, mevcut durum doğal havalandırma sirkülasyonu yapabilmek için yeterli değildir bu nedenle yapay ortak vrv sistemi ile sıcaklık ve havalandırma sağlanmaktadır	Cephede bulunan ve bazen çalışma alanlarına bazen de ofislere açılan kapılar ve pencereler sayesinde cepheye dayalı alanlar, doğal havalandırmadan yararlanabilmektedir. Ancak yapay ortak havalandırma sistemleriyle de sıcaklık dengesi ve havalandırma sağlanmaktadır	Cephedeki bazı pencereler açılabilir ve doğal havalandırma sirkülasyonu yapabilmek için yeterli sayıda açılabilir pencere bulunmaktadır, ancak stabil ortam havalandırması ve sıcaklık ayarı yapabilmek için ortak havalandırma sistemi kullanılmaktadır
	Ergonomik, modüler mobilya ve mobil bölmeler	Rahat dinlenme koltukları, dinlenme hamak alanları, kitaplık alanı ve sehpa, malzeme tipleri her kullanıcının tercihi hitap edebilmesi için farklılaşan tekerlekli ergonomik çalışma sandalyeleri, uzun ve geniş çalışma masaları mevcuttur, aynı zamanda bireysel kullanıma hizmet eden kilitlenebilir depolama alanları ve ortak kullanıma hizmet eden raflar ve depolama alanları da vardır ama mekânsal kullanım farklılığı için değişimi sağlayacak büyük esnek mobilya bölmeleri yoktur	Kullanılan sandalye tipleri toplantı odası ve ahşap malzemeli masalar dışında her yerde tekerlekli ergonomik çalışma sandalyeleridir. Ancak kullanıcı bu sandalye tipini beğenmezse alternatif çok az seçenek bulunmaktadır. Dinlenme alanı olarak deri puflar ve kumaş koltuklar bulunmaktadır, ancak mekan kullanımında az sayıda kalmıştır. Mekan tasarımında ortak kullanım rafları dışında kilitlenebilir bireysel depolama dolapları bulunmamaktadır	Modülerlik bu yapıda özellikle zemin katta etkinlik alanının değişebilen plan yerleşiminde karşımıza çıkmaktadır. Çalışma alanlarındaki mobilyalar özellikle davetkar, sıcak renkleriyle ve de geniş olmalarıyla kullanım açısından ergonomiktir, ancak geniş ve ağır yapıları nedeniyle modülerlik açısından çok etkili değildir. Sirkülasyon alanlarına yerleştirilmiş raflı veya kilitlenebilir depolama alanları açısından yapı işlevseldir.	Kullanılan sandalye tipleri toplantı odası ve ahşap malzemeli masalar dışında her yerde tekerlekli ergonomik çalışma sandalyeleridir, kitaplık alanları ve malzeme tipleri aynı sehpa, esnek düşünme üniteleri mevcuttur. Dönüştürülebilir etkinlik alanı ile hareketli örnek mobilya sağlanmış ve ergonomik dinlenme, mendereli rahat çalışma nişleri ve bölmeleri, kullanıcının alan kullanımına olumlu etki etmektedir. Açık ofisler sirkülasyondan ayrıran çiçekli ara raflı bölmeler dışında kilitlenebilir dolaplar bulunmamaktadır

Tablo 1: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Fiziksel Faktörler (Devamı) (Kaynak: Yazar)

Fiziksel Faktörler	Ses yalıtımı (akustik) ve ısı yalıtımı	Çalışanlardan ve görünüşte ısı yalıtımıyla alakalı bir sorun tespit edilmemiştir. Ancak özellikle kullanıcılar tarafından toplantı odaları ile kiralanabilir ofis alanlarında ses yalıtımının iyi olmadığı belirtilmiştir, buna ek olarak bireysel ses yalıtımını sağlayan alanlar yoktur	Ortak alanlardaki masa kullanımlarında ses yalıtımı sağlanması imkansız olduğundan kullanıcılar için ses sıkıntı oluşturabilmektedir, ısı yalıtımıyla alakalı bir sorun yoktur, kiralanabilir ofislerin doğramaları ses yalıtımında yeterli gözükmemektedir ancak bireysel ses yalıtımını sağlayan alanlar yoktur	Yüksek tavan kullanımı ortak alanlardaki masa kullanımlarında sesin yayılarak havaya karışması nedeniyle yalıtımını sağlamak konusunda sıkıntı oluşturabilmektedir, Yüksek tavan nedeniyle ısı yalıtımıyla alakalı daha çok yapay enerji gerekmektedir, kiralanabilir ofislerin doğramaları ses yalıtımında yeterli gözükmemektedir ancak bireysel ses yalıtımını sağlayan alanlar yoktur	Açık ofis kullanımında işitsel yalıtım öge yeşillik raf düzenlemeleriyle kısmi olarak sağlansa da, açık ofislerin masalar arası ses yalıtımını sağlayacak herhangi bir öge bulunmamaktadır. Isı dengesi ortak sistem aracılığıyla yapıldığından bir sıkıntı oluşturmamaktadır. Kapalı ofislerde sesin emilimine yardımcı osb plakalar ve görsel iletişim adına ayrılan cam kısımlar yalıtımda yardımcıdır.
	Teknoloji entegrasyonu	Çalışma alanının her bölümünde (masalar dahil) internet çekim alanları ve prizler, bölüm bölüm de bağlantı kurulabilir yazıcılar mevcuttur	Çalışma alanlarının masalarının genelinde priz bulunmaktadır, internet her alanda bulunmaktadır, ancak diğer masalar bilgisayarlar kullanacak veya telefonunu şarj edecek kişiler için priz bulunmamaktadır	Çalışma alanlarının masalarının genelinde priz bulunmaktadır, internet her alandan ulaşılabilir, ancak bazı masalar ve dinlenme alanlarında priz bulunmamaktadır	Çalışma alanlarının masalarının genelinde priz bulunmaktadır, internet her alandan ulaşılabilir, ancak bazı masalar ve dinlenme alanlarında priz bulunmamaktadır
	Sürdürülebilirlik	Sadece atık ayrıştırma ve geri dönüşüm, çöp kutuları vardır buna ek olarak geri dönüştürilemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, ancak malzemelerde sürdürülebilirlik yoktur, kullanılan bitkilendirme yapaydır	Geri dönüştürilemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, ancak bütün tesiste yapılan bitkilendirme çok azdır, açık alanda bulunanlar dışında iç mekanda olan bitkiler yapaydır ve mobilyaların tasarımında dönüştürilemeyen malzemeler tercih edilmiştir	Geri dönüştürilemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, bütün tesiste yapılan bitkilendirme doğal ve yapay olarak karşımıza çıkar ve azınlıktadır, araştırmalar sonucu yapıda geri dönüşüm kutularına rastlanmamıştır	Geri dönüştürilemeyen asma tavan malzemeleri kullanılmamıştır, ancak kullanılan mobilyaların çoğu hammaddesinin dönüştürülebilir sıkıştırılmış talaş ve ahşaptan oluşması, sanayi tipi görünümde dönüştürülebilir çelikten faydalanılması sürdürülebilirlik açısından olumludur. Yapıda geri dönüşüm kutularına rastlanmamıştır
	Maliyet kısıtlamaları	Mobilyaların bazılarının içenik malzemeleri dönüştürülmeye uygun, bazıları ise yapay malzemelerdendir, yapı, cam, betonarme ve çelik bırakılarak ekstra harcamalardan kaçınılmış ve finansal olarak mobilya ve alan ergonomisine ağırlık verilmiştir, bunun yanında mevcut finansal kaynağın ilk olarak doğal ışık ve havalandırmaya kullanılmaması yapay kaynağa yönelttiğinden ekonomik değildir	Mobilyalarda doğal malzemeler kullanılmaması, camların açılıp doğal havalandırma sağlanamaması gibi ana özelliklerin çözümü bir kenara bırakılıp, mekan tasarımına harcanan efor ve kaynak açısından ekonomik bir yol izlenmemiştir, tasarıma harcanan imkanların sonucunda mobilya kullanımları standart düzeyde kalmıştır	Mobilyaların bazıları (doğal veya işlenmiş ahşap) doğal, bazıları ise yapay malzemelerdendir, yapı cam ve betonarme bırakılarak ekstra harcamalardan kaçınılmış ancak dönüştürilemeyen malzemedir asma tavan tasarımıyla maliyetten harcıyıp estetiği geliştirmiştir ve finansal olarak mobilya ve alan ergonomisine ağırlık verilmiştir, bunun yanında mevcut finansal kaynağın ilk olarak doğal ışık ve havalandırmaya kullanılması önemli bir özelliktir.	Mobilyaların çoğunluğu, doğal ahşap malzemelerden ve dönüştürülebilir bir malzeme olan çelikten oluşturulmuştur. doğal yapı, cam, betonarme ve çelik bırakılarak ekstra harcamalardan kaçınılmış ve finansal olarak mobilya ve alan ergonomisine ağırlık verilmiştir, bunun yanında mevcut finansal kaynağın ilk olarak doğal ışık ve havalandırmaya kullanılıp cephede açıklıklara önem verilmesi önemli bir özelliktir

Tablo 2: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Psikolojik Faktörler (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Psikolojik faktörler	İşyeri esnekliği	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler oluşturmaktadır ve toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler bulunmaktadır, toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler bulunmaktadır, toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır	Uzaktan çalışanlar için hot-desk alanları sanal ofisler oluşturmaktadır ve toplantılar, ortak çalışma için ofisler mevcuttur ancak sesli alanların bulunma ihtimaline karşı bireysel kapalı çalışma bölmeleri sağlanmamıştır
	Çalışan refahı	Üretkenliği, yaratıcılığı sağlayan ve iş memnuniyetini artıran mola alanları, duvar resimleri, canlı renklendirmeler, çalışma alanlarında kullanılan malzemelerin farklılığı her bir kullanıcıya hitap edebilme açısından çalışan refahını artırmıştır ancak paylaşımlı ofislerin hepsinin doğal ışık alamaması ve hava alamaması çalışan refahını düşürmüştür	Mola ve dinlenme alanları az sayıda kalmıştır ve mobilyada farklılaşmaya fazla gidilmediğinden kullanıcı adına ilgi çekici ara alanları az sayıdadır, her ofis doğal ışığı alabildiği için bu açıdan çalışan refahı iyidir ancak havalandırma yapay düzeyde kaldığından bir dezavantaj oluşturmaktadır	Yapının içinde sirkülasyonlara referans veren çalışma alanları yanında ara mola ve dinlenme alanları farklı mobilya tasarımları kullanılarak oluşturulmuştur. Ortadaki etkinlik alanıyla görsel ve işitsel iletişim kuran interaktif, canlı, kullanıcıyı motive eden çalışma alanları mevcuttur. Doğal ışık havalandırma ve yapay sıcaklık düzeyi sistem sayesinde ve cephe açıklıklarıyla kontrol edilebilmektedir.	Üretkenliği, yaratıcılığı sağlayan ve iş memnuniyetini artıran mola alanı, dönüştürülebilir etkinlik alanı, az sayıda da olsa duvar resimleri, canlı renklendirmeler, çalışma alanlarında kullanılan malzemelerin kullanıcıya hitap edebilme açısından sadeliği ve odaklanmaya yardımcı renkleri çalışan refahını artırmıştır. Cephede yapılan açıklıklar sayesinde doğal ışık ve havalandırmadan faydalanılabildiği olumludur.
	Alan verimliliği	Alana yerleştirilen kiralanabilir ofisler, etkinlik alanları planlı ve merkezde herkesin kullanabileceği bir alanda yerleştirilmiştir esnek, değiştirilebilir ve dönüştürülebilir bir yerleşim özellikle zemin katta mevcuttur, ancak üst katlara çıkıldıkça mekanlar küçük ara mola alanları dışında sıklıkla kiralanabilir ofisler için değerlendirilmiştir	Ara mola alanları sadece koltuk ve puflarla ve kendi oluşturdıkları standart mobilya kullanımıyla değerlendirilmiştir, sirkülasyon açısından kullanıcı masasına giderken mola alanından geçmek zorunda olduğundan işlevler kendine özel alanlarında ayrışamamıştır, boşluk alanlara genelde masa ve sandalye grupları konmuştur	Sirkülasyon alanlarında dolayımı engellemeyecek, çalışma alanlarıyla entegre yerleşimler sağlanmıştır. Zemin kattaki açık bahçeler kullanıcılara hizmet eder. Ortak etkinlik alanının çevresinde gridal düzende yerleştirilmiş ara alanlar ve ofislerle kurgu tamamlanmıştır. Yapı içerisinde her alan yüksek verimde kullanılması amacıyla kullanıcılar için mobilya düzenlemeleriyle tasarlanmıştır.	Sirkülasyon alanlarında dolayımı engellemeyecek yerleşimler yapılmıştır. Alan çok büyük olmamasına rağmen açık ofisler için ayrı bir kısım tanımlanmış kalan kapalı ofisler de sirkülasyon üzerinde efektif bir düzende yerleştirilmiştir. Dönüştürülebilir ve sade mobilyalardan oluşan etkinlik alanı, verimli kullanımına örnek oluşturmaktadır.
	Gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları	Açık plan toplanmaları için alanlar, camlı yarı saydam ofisler ve gizlilik için kapalı ofisler mevcuttur, mekanda tasarlanan masaların ara bölmeleriyle de kullanıcı mahremiyeti için özel alanlar oluşturulmuştur	Camlı ve kapalı ofisler ve ortak masaların ara bölmeleriyle kullanıcı mahremiyeti için özel alanlar oluşturulmuştur, ancak bütün ortak çalışma alanları büyük bir alanda toplandığından bireysel çalışma mahremiyeti tam olarak sağlanamamıştır	Asma kattan zemin kata bakış sağlayan dikey galeri boşluklarından ortak çalışma alanlarında çalışmakta olan kullanıcıların masaları direkt olarak görülmekte olduğundan, diğer katlarla görsel iletişim halinde olan galeri boşlukları mahremiyet konusunda zayıflıklar oluşturmaktadır. Ancak şirketlere özel kiralanabilir ofisler açısından böyle bir sorun mevcut değildir	Camlı ve kapalı ofisler ve ortak masaların ara bölmeleriyle kullanıcı mahremiyeti için özel alanlar oluşturulmuştur, ancak bütün ortak çalışma alanları büyük bir alanda toplandığından bireysel çalışma mahremiyeti tam olarak sağlanamamıştır

Tablo 2: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Psikolojik Faktörler (Devamı) (Kaynak: Yazar)

	Çalışan bağlılığı	Çalışanların etkileşimini artıracak etkinlik ve mola alanları ayrı ayrı tasarlanmıştır, toplantı odaları, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları mevcuttur bu sayede farklı gruplar farklı etkinlik alanlarında network oluşturabilmektedir	Çalışanların etkileşimini artıracak etkinlik alanları yoktur, mola alanları özel olarak tasarlanmamıştır, ancak toplantı odaları ve içlerinde bulunan mutfak nişleri, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları olumlu bir özelliktir, alanların düzeni standardize edildiğinden mekan kullanımında farklılık oluşturmamıştır, etkileşim açısından dezavantaj oluşturmaktadır	Çalışanların etkileşimini artıracak etkinlik ve mola alanları ayrı ayrı tasarlanmıştır, toplantı odaları, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları ve özellikle yapıda bir imge haline gelmiş dönüştürülebilir etkinlik alanı ve dinlenme alanlarıyla çalışanların mekana bağlılık duyması sağlanmıştır	Çalışanların etkileşimini artıracak dönüştürülebilir etkinlik alanı ve ortak mola alanları özel olarak tasarlanmıştır, toplantı odaları, paylaşımlı ofisler, ortak çalışma alanları mevcuttur bu sayede farklı gruplar ortak etkinlik alanlarında network oluşturabilmektedir
--	-------------------	---	--	---	---

Tablo 3: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Sosyal Faktörler (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Sosyal faktörler	Renk kullanımı	Daha çok kırmızı renk ile ortamda sağlam ve emniyeti bir görünüm sağlanmıştır. Diğer renkler mobilya ve duvarların tasarımında çokça kullanılmış ve kullanıcılar arası etkileşimde mekanların özelleştirilmesi ve her birinin içinde tasarlanmasına yardımcı olunmuştur	Renkler genellikle hazır baskı duvar boyamalarında kırmızı mavi, sarı ve turuncu kullanılarak vurgulanmıştır. Bu kullanım kullanıcının motivasyonunda ve harekete geçmesinde yardımcı rol oynamaktadır ancak diğer tasarımlarda da olduğu gibi beyaz ve gri plaza görünümünün yanına eklenen renkler baskınlık yaratmamaktadır	Farklı renkler hem elle yapılmış çeşitli duvar resimlerinde, hem de yapay ışıklandırmalarda ışıkların renklerinin değişiminde karşımıza çıkmaktadır. Mobilyalarda kullanılan ahşap üzerinde kahverengi, siyah, lacivert ve gri tonlamayla tasarlanmış mobilyalar evdeki gibi sıcak ve kucaklayıcı bir his yaratmaktadır	Sarı ve turuncu renklerin baskın, canlandırıcı etkisi ve mobilyalarda kullanılan ahşap ve osb plakalarının ham ahşap görüntüsünün rahatlatıcı hissi birleştirilmiş, ama aynı zamanda atölyeden dönüşmüş sanayi hissini koruması sağlanmıştır
	Doku ve Malzeme kullanımı	Fabrikadan dönüştürme konseptine uygun sanayi tipi betonarme yapı ve altyapının gözüktüğü galeri, cam ve çelik kullanımı, dinlenme alanlarında yumuşak kumaşlar kullanılmıştır	Malzemeler genellikle ince demir ve deri olduğundan yumuşak dokularla kullanıcılar için ayrı bir huzur etkisi oluşturulamamıştır. Ancak deri malzeme kullanımı kullanıcıyı aktif tutması açısından fayda sağlamıştır	Fabrikadan dönüştürme konseptine uygun sanayi tipi betonarme, ahşapın doğallığı ve doğal renk geometrik tasarım asma tavanlar sayesinde ve dinlenme alanlarında yumuşak kumaşlar kullanımı rahat bir kombinasyon oluşturmıştır	Atölyeden dönüştürme konseptine uygun sanayi tipi betonarme yapı ve betonarme altyapının gözüktüğü açık tavanlar, cam, ahşap ve çelik kullanımı, dinlenme alanlarında yumuşak kumaşlar ile sanayi tipi görünümü rahatlık ve sadelikte birleştirmiştir
	Mevzuata uygunluk	Erişilebilirlik açısından engelli bireyler için tasarımlar ve servis alanları mevcut değildir, uygulama projesinde bulunan asansör kullanılmamaktadır sadece merdivenler kullanımdadır	Erişilebilirlik açısından engelli bireyler için tasarımlar mevcuttur, asansör ve merdivenler kullanıcıya hizmet vermektedir. Mekan yerleşimi açısından da mevzuata uygun bir tasarım yapılmıştır	Erişilebilirlik açısından engelli bireyler için servis alanları ve tasarımlar mevcuttur, asansör ve merdivenler kullanıcıya hizmet vermektedir. Mekan yerleşimi açısından da mevzuata uygun bir tasarım yapılmıştır	Erişilebilirlik açısından düz zemin tasarımıyla engelli bireyler için dolaşımda açık ofislerin dışında bütün alanlar, servis alanları ulaşılabilir, ancak engelli tuvaletleri bulunmadığından burada mevzuata uygun değildir
	Güvenlik önlemleri	Giriş alanında danışmadan alınacak üye veya ziyaretçi kartları sayesinde güvenli geçiş sağlanmaktadır	Giriş alanında danışma sayesinde üye veya ziyaretçi kartları ile güvenli geçiş sağlanmaktadır	Giriş alanında danışma sayesinde üye veya ziyaretçiler için güvenli geçiş sağlanmaktadır	Giriş alanında danışma sayesinde üye veya ziyaretçiler için güvenli geçiş sağlanmaktadır

Tablo 3: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Sosyal Faktörler (Devamı) (Kaynak: Yazar)

	Estetik ve markalaşma	İşletmeye özel güvenlik kartları, paylaşımlı ofislerin markalaşmalarını destekleyecek posta ve servis hizmetleri, sanatçılara çizdirilmiş estetik duvar resimleri, zürafa ve kırmızı renkle bütünleşmiş WithCo tasarımı markalaşma açısından mevcuttur	İşletmeye özel güvenlik kartları, paylaşımlı ofislerin markalaşmalarını destekleyecek posta ve servis hizmetleri, servis alanları mevcuttur, genelde plaza markalaşması altında bir estetik vardır	İşletmeye özel güvenlik sistemi, paylaşımlı ofislerin markalaşmalarını destekleyecek posta ve servis hizmetleri, sanatçılara çizdirilmiş estetik duvar resimleri, koyu ve ahşap renk ve dokularıyla algılanan sıcaklık ve rahatlık hissiyle bütünleşmiş bir markalaşma vardır	İşletmeye özel güvenlik sistemi, ofislerin ve çalışma gruplarının markalaşmalarını destekleyecek duvar yazıları ve ahşap ile canlı renklerin birleşiminden doğan uyarıcı ve canlandırıcı sade ve dönüştürülebilir markalaşmanın desteklenmesi sağlanmıştır
	Organizasyonel kültür	Hiyerarşik bir düzen yerine esnek, açık ve işbirlikçi çalışma alanları mevcuttur ve renk şemaları kırmızının ve zürafa imgesinin işbirliği altında oluşturulmuştur	Ortak alanlar, toplantı odaları açısından hiyerarşik bir düzen mevcuttur ancak ortak alanların bir bütün teşkil etmesiyle de bu hiyerarşik düzen kırılmıştır	Hiyerarşik bir düzen yerine esnek, açık ve işbirlikçi çalışma alanları, "dönüştürülebilir, sosyal etkinlik", dinlenme alanları mevcuttur ve renk şemaları koyu renk ve ahşap dokuların işbirliğinde bir sosyal çalışma kültürü oluşturulmuştur	Hiyerarşik bir düzen yerine esnek, açık ve işbirlikçi çalışma alanları mevcuttur ve renk şemaları canlandırıcı sarı ve turuncunun işbirliği altında sadelikle oluşturulmuştur. Oluşturulan dönüşülebilir etkinlik alanı ve çoğaltan paylaşım iklimi fikri hakimdir

Tablo 4: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir Ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Mekân Kullanım Yöntemlerine Bağlı Mekân Gereksinimleri (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Paylaşımlı ofislerin içinde mekan kullanım yöntemlerine bağlı mekan gereksinimleri	Açık çalışma alanları	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar, ekip tartışmaları için işbirlikçi alanlar, mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar, ekip tartışmaları için işbirlikçi alanlar mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)	Var (Farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından kullanılan ortak çalışma alanları ve masalar mevcuttur, ancak odaklanmış çalışma için bireysel sessiz bölmeler yoktur)
	Özel ofisler veya toplantı odaları	Var (Kiralananabilir değişik büyüklüklerde paylaşımlı ofisler, amfi alanı ve toplantı odaları)	Var (Kiralananabilir değişik büyüklüklerde paylaşımlı ofisler ve toplantı odaları)	Var (Kiralananabilir değişik büyüklüklerde paylaşımlı ofisler, beyin fırtınası ve work up alanları ve toplantı odaları)	Var (Kiralananabilir yakın büyüklüklerde paylaşımlı ofisler, esnek düşünme alanları ve toplantı odaları)
	Ortak çalışma alanları	Var (Bölmeli ve ortak masalar)	Var (Bölmeli ve ortak masalar)	Var (Bölmeli ve ortak masalar)	Var (Bölmeli ve ortak masalar)
	Ara alanlar	Var (Etkinlik alanları, bardo, langirt, tesise özel ücretsiz mutfak, kafeler, spor salonu, yürüme ve bisiklet parkuru, sağlıklı yaşam restorani, youtube çekim odası mevcut.)	Var (Ortak dinlenme alanları ve mobilyaları mevcuttur, ücretsiz mutfak ve toplantı odalarının içinde servis alanları hazırlanmıştır, ancak etkinlik için özel tasarlanmış alanlar mevcut değildir)	Var (İletişim için ilan panoları, posta ofisi, mutfak alanları, ergonomik ve rahat dinlenme bölümleri ve dönüştürülebilir "Etkinlik alanı" mevcuttur.)	Var (İletişim için ilan panoları, mutfak alanı, ergonomik ve rahat dinlenme bölümleri ve dönüştürülebilir "Etkinlik alanı" mevcuttur.)

Tablo 4: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Mekân Kullanım Yöntemlerine Bağlı Mekân Gereksinimleri (Devamı)
(Kaynak: Yazar)

	Teknoloji entegrasyonu	Var (Çalışma alanının her bölümünde (masalar dahil) internet alanları ve prizler, bölüm bölüm de bağlantı kurulabilir yazıcılar mevcut)	Var (Çalışma alanının bazı masalarında priz bulunmaktadır ancak masaların hepsini kapsamamaktadır, internet her bölümden ulaşılabilir)	Var (Çalışma alanının çoğunda masalarda priz bulunmaktadır bazı dinlenme alanlarında priz yoktur, internet her bölümden ulaşılabilir)	Var (Çalışma alanının çoğunda masalarda priz bulunmaktadır bazı dinlenme alanlarında priz yoktur, internet her bölümden ulaşılabilir. Bağlantı kurulabilir yazıcı mevcut)
	Depolama çözümleri	Var (Kullanıcı için kilitli dolaplar ve açık raflar mevcut)	Yok (Sadece ortak kullanım rafları ve mutfak nişine özel dolaplar vardır, kullanıcı için bireysel veya ortak depolama alanları yoktur)	Var (Kullanıcı için kilitli dolaplar ve açık raflar mevcut)	Yok (Kullanıcı ve ofis oluşumu için açık raflar mevcut, ancak kullanıcı için bireysel depolama alanları yoktur)

Genel olarak ofislerin tasarımında dikkat edilmesi gereken kriterler değerlendirildiğinde elde edilen veri ve tablolardan da yararlanılarak şu faktörlerin göz önünde bulundurulduğu sonuçlar elde edilmiştir:

- Ofis kullanımlarında vardiya sistemi dar çalışma alanlarının verimli kullanımı için mantıklı bir çözüm olabilir. Dönüşümlü çalışan kullanıcılar, sürekli aynı iş mekânına maruz kalmadığı için sıkılmaz ve işyerinde devinim sağlanır.
- Evin getirdiği konfor önemlidir, fakat sosyal iletişim ve disiplini sağlayacak çalışma mekânlarına ihtiyaç vardır. Bu faktörler sağlandığında ofis tasarımı kullanıcının verimini artırır.
- Çalışma mekânlarında direk olarak çalışma eylemiyle bağlantılı mekânlar; ortak (paylaşımlı) çalışma alanları, paylaşımlı (kiralananabilir) kapalı ofisler, bireysel ve grup çalışma alanlarına ihtiyaç vardır. Bunun yanında çalışma hayatına doğrudan etki eden amfi alanı, dijital video çekim odaları, projektörlü, ses ve diğer teknolojik kriterleri tamamlanmış ve kullanıma hazır alanlar da çalışma eyleminde konu içi ve dışı bireylere sunumda bulunulurken konuyu anlamayı kolaylaştırır.
- Çalışma alanlarının (ofisler) tasarımında renklerin ve sanatın (örnek olarak duvar resimleri, müzik dinletileri) kullanımı, mekânları tanımlamada ve mekânların kullanım amaçlarının işlevini sağlamasında büyük katkılar sağlar. Renklerle ve müzikle insan psikolojisine etkide bulunulup motivasyon, ilham ve odaklanma konularında çalışma eylemine katkıda bulunulabilir.
- Çalışma ve servis alanlarında yalıtım konusu oldukça önemlidir, nitekim bugüne kadar uygulanan diğer ofis türlerinin başarısız olmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Açık ofislerin işlevsiz kalmasının en önemli nedenlerinden biri, ortak alanların hepsinde ses yalıtımının ve görsel mahremiyetin ayrı bölümlerde sağlanamaması ve ortaya çıkan gürültü ve görsel karmaşadır.
- Çalışma, sirkülasyon ve servis alanlarında ışık ve hava kriterleri büyük önem taşır. Işık alt başlığı olarak doğal ve yapay aydınlatmalar; hava alt başlığı olarak da doğal ve yapay havalandırma yöntemleri bir yerin sürdürülebilirlik adına ne kadar detaylandırıldığını gösterir. Eğer bir sistem genel anlamda doğal kriterleri kullanıyor, zorunlu kalındığı durumlarda yapay kullanımlara geçiyorsa sürdürülebilir tasarımın enerji harcanması adına önemli bir ayağı tamamlanmış demektir. Bir ofisin gündüz güneş ışığından faydalanarak aydınlanması (duvar ve tavan pencereleri, avlu, ışıklıklar kullanılarak) ve akşam olduğunda fotovoltaiik panellerle gündüz aldığı güneş enerjisini kullanarak aydınlanması veya gece direkt olarak yapay aydınlatma ile aydınlanması; gündüz çalışma mekânlarının

havalandırmasında (duvar ve tavan pencereleri, avlularda açılır kapanır pencereler, çapraz havalandırma yöntemleri ile) dışardan sağlanan doğal ve taze havanın kullanılması, doğanın yetmediği takdirde (her oda için ayrı üniteli makine olmadan) az enerjili ortak üniteli vrv havalandırma ve klima sistemlerine geçilmesi bunlara iyi birer örnek oluşturabilir.

- Çalışma alanlarında su, yeşil ve diğer doğa unsurlarının bulunması kullanıcıda rahatlatıcı bir etki bırakmaktadır. Bu nedenle ofis tasarımlarda kullanılması olumludur.
- Servis alanlarında ve servis elemanlarının sayısında yeterlilik, servis alanlarına hitap eden uygun çalışma ortamlarının ve dinlenme ortamlarının sağlanması önemlidir.
- Ortak alanların tasarımında, sirkülasyon alanlarının bütün alanlara tüm kullanıcılar tarafından ulaşılabilirliğinin sağlanmasına, odadan odaya geçişin kullanılmayıp bireysel ve bağımsız girişlerin kullanılmasına dikkat edilmelidir.
- Çalışma, sirkülasyon ve servis alanlarında mobilya kullanımı kullanıcının ergonomisini ve rahatlığını önemli ölçüde etkiler. Mobilyaların rahatlık kriteri yanında aynı zamanda tasarımının da mekân kullanımına ayak uydurması (renk, şekil, büyüklük, kullanım türü) görsel ve fiziksel bir bütünlük sağlanmasına yardımcı olur. Bu görsel ve fiziksel bütünlük kullanıcının verimini artırır.
- Çalışma alanları, ofislerin yanında eklenmiş veya sirkülasyonun içinde konumlandırılmış servis alanları, tuvaletler, kafeler vb. alana hizmet edebilecek kalite ve yeterlilikte olmalıdır.

6. Sonuç

Ofislerin tasarımında tarihsel gelişimden faydalanmak, tasarım aşamasında işleyen ve işlemeyen kısımların farkına varmak açısından önem kazanmıştır. Zamanla gelişen ve en güncel haline ulaşan “Gündelik Ofisler, Sanal Ofisler, Aktivite Tabanlı Ofisler, Workplace 3.0 Ofisleri”nin varlığı, kullanımda çeşitliliği sağlayan birçok mekânın bulunduğu “paylaşımlı ofislerin” tasarımlarının incelenmesini gerekli kılmıştır. Tasarımı etkileyen çevresel, fiziksel, psikolojik etmenler ve aynı zamanda kullanıcının psikolojik durumu üzerine yapılan araştırmalar sonucu, birçok kriterin etkili olduğu anlaşılmıştır. Bu kriterler paylaşımlı ofislerin içinde çalışma mekânlarının, bu mekânlardaki araçların, mobilyaların kullanım yöntemlerini çeşitlendirirken, aynı zamanda mevcutta bulunan iç mekân ambiyansının şekillenmesiyle birlikte kullanıcıda bütün bir profil olarak farklı mekânsal algılara sebep olmuştur. Paylaşımlı ofislerin mekân kullanım yöntemlerinde; açık ve ortak çalışma alanları, özel ofisler, toplantı odaları, ara alanlar (etkinlik, dinlenme ve servis alanları vb.), çalışılan alanlarda teknoloji entegrasyonları ve depolama alanları öne çıkmıştır. Bu kullanım yöntemleri bireysel kullanıcılar için olabildiği gibi kalabalık ekipler ve şirketler için de geçerlidir. Ses yalıtımı (akustik), ısı yalıtımı, hava kalitesi için doğal ve yapay havalandırma sistemleri, aydınlatma, otomasyon sistemleri, mobilya, ergonomik, sürdürülebilirlik ve maliyet üzerine yapılan tasarımlar “fiziksel faktörleri”; İşyeri esnekliği, çalışan refahı, alan verimliliği, gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları, çalışan bağlılığı “psikolojik faktörleri”; Renk kullanımı, doku ve malzeme kullanımı, mevzuata uygunluk, güvenlik önlemleri, estetik ve markalaşma, organizasyonel kültür de “sosyal faktörleri” oluşturur.

Makale kapsamında alan araştırmasında ele alınan dört örnek ofis mekânı düşünüldüğünde; yapıların dış ve iç mekân büyüklükleri ve tasarımları, kullanıcıyla mekânın iletişimi ve etkililiği, kullanılan mobilyaların çeşitliliği, iç tasarımın kullanıcıda oluşturduğu fiziksel, sosyal ve psikolojik etkiler değişiklik göstermektedir. İlk örnek olan With Co, mekânları birbirine bir sirkülasyon rotasıyla bağlayan etkileşim koridoru, baskın kırmızı rengin kullanımı ve zürafa sembolünün mekânda yönlendirici bir unsur olarak

kullanılması, duvar resimleri, mobilya tasarımları, canlandırıcı renk kullanımları, sosyalleşme ve servis alanlarıyla öne çıkmış, yapının fabrikadan dönüştürülmesiyle sürdürülebilirliğe katkı sağlamıştır. İkinci örnek Workinton, bağlantılı sirkülasyon sistemine sahip olması, özel kapalı ofis ve toplantı salonları, genellikle sadece mobilyaların kumaş kaplamalarında kullanılan kontrollü renk farklılıklarıyla, motive edici duvar yazılarıyla daha hiyerarşik ve sistematik bir görünüş sergilerken, plaza ofisi oluşu ile öne çıkmıştır. Kullanılan yapı, yüksek nitelikli bir yapı olup, sürdürülebilirlik odaklı bir dönüşüm sürecine tabi tutulmamıştır. Üçüncü örnek Kolektif House, etkileşim, işbirliği, yaratıcılık, sosyalleşme, ağ oluşumu için lineer sirkülasyonda ortada buluşulan yapının kalbi niteliğindeki etkinlik alanıyla, kullandığı ham malzemelerin doğallığı ve koyu renklerin sıcaklığıyla ev ortamının sıcaklığını ve samimiyetini sağlaması, kapalı ofislerin komşuluk hissini pekiştirmesi, ama aynı zamanda profesyonel işbirlikleri sırasında kullanılan mekân ve rahat mobilya çeşitlilikleriyle öne çıkmıştır. Yapının eski bir sanayi binasından dönüştürülmesiyle sürdürülebilirliğe katkı sağlanmıştır. Dördüncü örnek Habita, yaratıcılık ve üretkenliği paylaşım iklimiyle desteklemiş, açık ahşap, turuncu ve sarı renk kullanımlarıyla rahatlık ve doğallığın yanında kullanıcıyı canlandırıcı etkide bulunmuştur, mekânların ayırımında uygulanan kot farklılıkları ile mekânlar tanımlanmış, ham ve açık renkli malzemelerle oluşturulmuş esnek ortak etkinlik alanıyla kullandığı ham ve doğal malzemelerle ve aynı zamanda da yapının eski atölye kullanımından dönüştürülmüş olmasıyla sürdürülebilirliğe katkı sağlamıştır.

Yapı ve kullanım kriterleri bazı uygulamalarda avantaj sağlamış, bazılarında ise dezavantaj oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, incelenen İzmir ve İstanbul örnek projelerinin makalede anlatılan paylaşımlı ofis kavramının gerektirdiği kaç özelliği efektif bir şekilde karşıladığını ifade etmek için bütünsel bir tablo (Tablo 5) yapılmıştır. Bu çalışma özellikle değerlendirme kısmında özetlenen maddeler dahilinde bundan sonraki ofis tasarımlarında yol gösterici olarak kullanılabilir. Ofislerin tarihsel geçmişini öğrenmek isteyen ve tasarımda etkili kriterlerin yapıya uygulanmasında makale kapsamında açıklanan örnekler sayesinde göz ardı edilmesini engellemeyi amaçlayan okuyucular için bir kaynak oluşturmaktadır.

Tablo 5: Güncel Ofis Mekânlarının Tasarım Faktörleri: İzmir ve İstanbul Örnek Değerlendirmeleri Etkiflilik Tablosu (Kaynak: Yazar)

Güncel ofis mekanlarının tasarım faktörleri (Etkiflilik Tablosu)		İZMİR		İSTANBUL	
		With-Co Paylaşımlı Ofis	Workinton Bayraklı Tower	Kollektif House	Habita
Fiziksel faktörler	Doğal ve yapay aydınlatma	Var	Var	Var	Var
	Sıcaklık ve havalandırma	Var	Var	Var	Var
	Ergonomik, modüler mobilya ve mobil bölmeler	Var	Var	Var	Var
	Teknoloji entegrasyonu	Var	Var	Var	Var
	Sürdürülebilirlik	Var	Yok (geri dönüştürülebilir malzeme ve atık ayrıştırma eksikliği nedeniyle)	Yok (geri dönüştürülebilir malzeme ve atık ayrıştırma eksikliği nedeniyle)	Var
	Maliyet kısıtlamaları	Var	Yok (finansal kaynak ne estetiğe ne de doğal kaynaklara harcanmamış)	Var	Var
Psikolojik faktörler	İşyeri esnekliği	Var	Yok	Var	Var
	Çalışan refahı	Var	Var	Var	Var
	Alan verimliliği	Var	Var	Var	Var
	Gizlilik ve mahremiyet ihtiyaçları	Var	Yok (ortak çalışma alanlarında bulunan bölmesiz masalar nedeniyle)	Yok (ortak çalışma alanlarındaki maruz kalan dikey görsel bağlantı nedeniyle)	Var
	Çalışan bağlılığı	Var	Var	Var	Var
Sosyal faktörler	Renk kullanımı	Var	Var	Var	Var
	Malzeme kullanımı	Var	Var	Var	Var
	Mevzuata uygunluk	Yok (engelli asansörü ve tuvaleti eksikliği nedeniyle)	Var	Var	Yok (engelli rampası ve tuvaleti eksikliği nedeniyle)
	Güvenlik önlemleri	Var	Var	Var	Var
	Estetik ve markalaşma	Var	Var	Var	Var
	Organizasyonel kültür	Var	Var	Var	Var
	Açık çalışma alanları	Var	Var	Var	Var
Paylaşımlı ofislerin içinde mekan kullanım yöntemlerine bağlı mekan gereksinimleri	Özel ofisler veya toplantı odaları	Var	Var	Var	Var
	Ortak çalışma alanları	Var	Var	Var	Var
	Ara alanlar	Var	Var	Var	Var
	Teknoloji entegrasyonu	Var	Var	Var	Var
	Depolama çözümleri	Var	Yok (yeterli sayıda bireysel depolama alanı eksikliği nedeniyle)	Var	Yok (yeterli sayıda bireysel depolama alanı eksikliği nedeniyle)

Teşekkür

Bu makalenin üretiminde desteklerini eksik etmeyen değerli hocalarım Hasan Begeç ve Rengin Zengel'e emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda bu süreçte hep yanımda olan değerli ailem ve arkadaşlarıma da minnettarlığımı belirtmek isterim.

Katkı oranı

Yazar Bersu Özdemir, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumu, yazının yazılması, kritik revizyon kısımlarında katkı sağlamıştır; yazar Hasan Begeç, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanması, verilerin analizi ve yorumu, kritik revizyon kısımlarında katkı sağlamıştır; yazar Rengin Zengel, çalışmanın ana fikrinin saptanması ve tasarlanması, verilerin analizi ve yorumu, kritik revizyon kısımlarında çalışmaya katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, Etik Kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

Albayrak, Ş. (2022). Çalışmanın Güncel Anlamı ve Yeni Bir Çalışma Mekânı Olarak Ortak Çalışma (Cowork) Mekânları: İstanbul'daki Dam Ve Kolektif House Levent Üzerinden Bir İnceleme (Yayın No. 771933). Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s. 140-142-144-146-147.

Altınkoç, Y. Ö. (2005). Büro Binaları Tasarımında Temel İlkeler ve İç Mekan Organizasyonu. (Yayın No. 167801). Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s. 51.

Arnold, T., Hascher, R., Jeska, S., & Klauck, B. (2002). A design manual : office buildings / edited by Rainer Hascher, Simone Jeska, Birgit Klauck ; authors, Thomas Arnold... [et al. ; translation from German, Fiona Greenwood]. Birkhäuser. (13- 29, 47-60).ISBN : 3764366508

Aydın, F. (2019). Paylaşımlı Ofislerde Mekan Organizasyonu Üzerine Bir İnceleme (Yayın No. 28736546). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global.(2572302371). s.46-119-115. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/paylasimli-ofislerde-mekan-organizasyonu-uzerine/docview/2572302371/se-2>

Begeç, H. (2011). İletişim Teknolojisinin Büro Mekanı Üzerindeki Etkileri ve Yeni Mekan Kullanım Önerilerinin Medya Yapılarında İncelenmesi. Deü Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, Dergipark Akademik, 13(3), 23-38.

Çimen, T. (2008). Teknolojik Gelişmelerin Sonucunda Değişen Üretim İlişkilerinin, Ofis Yapılarına Etkisi ve Ofis Mekanları (Yayın No. 252352). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s.5-21-73-74. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=NtBAevXNhYaNqJFoAcdBdtqe2VzHoOEw8UiF3nKY-i-GQCdWSDAySwYjQXlueU52>

Duffy, F.(1997). Francis Duffy; with Contributions from Kenneth Powell / The New Office, Conron Octopus, London.

Erdener, H. E. (1996). Büro Binalarında Yeni Kullanım Yöntemleri, Yapı Dergisi, (181), 77-83.

Erdoğan, Z., (2001). İlk ve Orta Dereceli Okulların Ergonomik Açından İncelenmesi ve İyileştirme Önerileri (Yayın No. 105239). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Göçer, Ö., Karahan, E. ve Oygür İlhan, I. (2018). Esnek Çalışma Mekânlarının Çalışan Memnuniyetine Etkisinin Akıllı Bir Ofis Binası Örneğinde İncelenmesi. Megaron. 13(1), 39-50.DOI: 10.5505/megaron.2017.46547

Heuser, K., (1976). Innenarchitektur Und Raumgestaltung, Bauverlag Wiesbaden, Berlin.

İmal, M.F. (2009) Sektörel Ofis Binalarında Çalışma Mekanları ve Sosyal Alanlar (Yayın No. 268371). Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.s.15

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ZeTyprYuef2HkaF3xt4wYi8ECQY8dCOAKJQSC-tIVZYz001dF6bs3hiW-pL2B1Ji>

İtez, Ö. (2017). Habita Coworking. Arkitera. <https://www.arkitera.com/proje/habita-coworking/>

Jezard, A. (2017). The traditional office is dead. Here's why. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/forget-the-open-plan-office-modern-work-spaces-should-be-agile>

Karaoğlu Tekin, Ö. (2019). Paylaşımlı Ofislerin İç Mekân Tasarım Anlayışları (Yayın No. 573648). Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.s.86

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=jNRDC1RLfVd4_T7x7ZXmmQkB0pLPTy4xsQHJinmqMAZ4aCg00T52co2iT7BSPVZR

Makalı, E., Yücesan, E. ve Ozar, B. (2019). Co-Working Space Concept in the Spatial and Urban Context: A Case Study of 'Kolektif House'. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi. (14), 297- 312. Doi:<https://doi.org/10.16947/fsmia.667316>

Mimarizm.com (2023). Withco Coworking Space, XL Mimarlık+Mühendislik Tasarımıyla Genişliyor. Mimarizm. https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/withco-coworking-space-xl-mimarlik-muhendislik-tasarimiyla-genisliyor_135645?ysclid=lr56k5xpt7653636473

Morgan Lovell. (t.y.). The Evolution Of Office Design. Morgan Lovell. <https://www.morganlovell.co.uk/the-evolution-of-office-design>

Nakişçı, G. (2018). Ofis İç Mekan Tasarımında Rengin Kullanımı (Yayın No. 489650). Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep. s.93-90. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Rrl-Krk3A-RkF4YfHofuk9ULxVdUhcFYsOWKtO-GigzcY_KCB7vzLejlk2rpAnK0

Sakallı, E. (1997). Büro Yapılarında İç Mekan Organizasyonu Faktörleri (Yayın No. 067584). Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Trakya. s.19-20. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=8tbPippmWV_b-Irrn9YEArsYz-Fx6YBQ9UCH0SwV5l1c15Ycnq6DHWm6-Qs3b7BR

Türk Dil Kurumu (2024). "Dönüşüm", Türkçe sözlük. <https://sozluk.tdk.gov.tr/>

Yamaner, F., (2001). Farklı Fonksiyonlarda Renk Kullanımına İlişkin Yaklaşımların Değerlendirilmesi (Yayın No. 106145). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=5T1_CZ5-UGb9QCmoURec4HVnYFpzeC8TqzsljnsEQ5TCL5yPAj8k3dr8AeZmWeKv

Yılmaz, E. ve Yılmaz E. (2020). WITHCO Paylaşımli Ofis ve Ortak Çalışma Alanı. Raf Dergisi,(86).<https://www.raf.com.tr/withco-paylasimli-ofis-ve-ortak-calisma-alani/>

Webrazzi. (2016). Kolektif House'un 3. ve en büyük tesisi Levent'i gezdik [GirişimOfisleri].[Video]. YouTube.<https://www.youtube.com/watch?v=-Z4AQs6hGn4>

WithCo. (t.y.). Withco Ne Sunuyor?. WithCo Coworking Space. <https://withcoworking.com/hakkimizda/>

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://mavink.com/explore/Liverpool-Glass-Building> Erişim tarihi:9/01/24,15.05

URL-2: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Boley_Clothing_Co_Building_1909_Kansas_City_M_O.jpg Erişim tarihi:10/12/23,15.05

URL-3: <https://mavink.com/post/17501E1A0B563ECFB7615C3907FFD14EC9AM2D1239/larkin-building-buffalo-new-york> Erişim tarihi:20/12/23,15.05

URL-4: <https://www.morganlovell.co.uk/the-evolution-of-office-design> Erişim tarihi:20/12/23,15.05

URL-5: <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/forget-the-open-plan-office-modern-work-spaces-should-be-agile> Erişim tarihi:7/12/23,15.07

URL-6: <https://withcoworking.com/hizmet/withco-hazir-ofis/> Erişim tarihi:14/01/24,15.07

URL-7: <https://www.architectureartdesigns.com/withco-coworking-space-by-xl-architecture-engineering-in-izmir-turkey/> Erişim tarihi:14/01/24,15.07

URL-8: <https://kiralikofis.com/workinton-bayrakli-tower/> Erişim tarihi:16/01/24,16.25

URL-9: <https://www.workinton.com/sanal-ofis/> Erişim tarihi:16/01/24,16.25

URL-10: <https://www.workinton.com/izmir-bayrakli-tower/> Erişim tarihi:16/01/24,16.25

URL-11: https://www.workinton.com/hazir-ofis/?_gl=1*29io34*_up*MQ..&gclid=CjwKCAiA75itBhA6EiwAkho9e3nj2I6PIStRkOyLYydavY7FvvkANQ4-X8clK5-2aY7ehThd5o89qxoC55lQAvD_BwE Erişim tarihi:16/01/24,16.26

URL-12: <https://www.google.com/search?client=opera&q=izmir+bayraklı+tower+workinton&source=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8#lpg=cid:CglgAQ%3D%3D,ik:CAoSLEFGMVFPcE5vc2RDU0EzQXRnUE5CeHBxREJOMVpLeDJrTFQxQ01WVUNnX1Nu> Erişim tarihi:16/01/24,16.27

URL-13: <https://artika.com.tr/proje/kolektif-house-levent-1/> Erişim tarihi:17/01/24,16.27

URL-14: <https://www.kontraist.com/projects/kolektif-house-1> Erişim tarihi:17/01/24,16.27

URL-15: <https://www.arkitera.com/proje/habita-coworking/> Erişim tarihi:20/01/24,16.27

URL-16: Open Street Map Withco Erişim tarihi:14/01/24,16.27

URL-17: <https://kiralikofis.com/kolektif-house-levent/> Erişim tarihi:17/01/24,16.27

URL-18: https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/withco-coworking-space-xl-mimarlik-muhendislik-tasarimiyla-genisliyor_135645?ysclid=lr56k5xpt7653636473

URL-19: <https://withcoworking.com/hakkımızda> Erişim tarihi:14/01/24,15.07

URL-20: <https://www.youtube.com/watch?v=-Z4AQs6hGn4> Erişim tarihi:14/01/24,15.08

